

Historia
Et
Theoria
Turis

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI)
JE VEDECKÝ ČASOPIS VENUJÚCI SA PRÁVNÝM DEJINÁM,
PRÁVNEJ TEÓRII A PRÍBUZNÝM OBLASTIAM

2020, ROČNÍK 12, ČÍSLO 3

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI) je vedecký časopis venujúci sa právnym dejinám, právnej teórii a príbuzným oblastiam

ISSN 1338-0753

Redakcia

Zodpovedný redaktor: doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

Výkonní redaktori: Mgr. Adam Kőszeghy
Mgr. Lenka Martincová

Redakčná rada:

JUDr. Eduard Barány, DrSc.

prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

doc. JUDr. Anton Dulak, PhD.

doc. JUDr. Imrich Kanárik, CSc.

prof. PhDr. Dušan Katuščák, CSc.

prof. JUDr. Dr.h.c. Peter Mosný, CSc.

prof. JUDr. Marek Števček, PhD.

doc. JUDr. Vladimír Vrana, PhD.

Recenzenti:

doc. JUDr. Branislav Fábry, PhD.

doc. Mgr. Marek Káčer, PhD.

doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

doc. JUDr. Zuzana Mlkvá Illýová, PhD.

doc. Mgr. Matej Mlkvý, PhD., LL.M.

Adresa redakcie

HISTORIA ET THEORIA IURIS

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

Právnická fakulta UK

Šafárikovo nám. č. 6

P. O. BOX 313

810 00 Bratislava 1

hti.casopis@gmail.com

<https://www.flaw.uniba.sk/veda/hti/>

Časopis sa vydáva na Univerzite Komenského v Bratislave, Právnickej fakulte

Grafická úprava: doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

OBSAH

ČLÁNKY

ČOKYNOVÁ, Terézia

Konsolidácia majetkových pomerov politických strán po roku 1989 7

FÁBRY, Branislav

Vecné práva a ľudské telo 13

GREGOR, Martin

Jozef Prusák: Život a dielo právneho teoretika 21

HEŘMANOVÁ, Kateřina

Historické proměny institutu služebnosti stezky, průhonu a cesty 64

HRON, Igor

Kryptomeny a ich implikácie vo vzťahu k vecným právam 75

KASINEC, Rudolf - ŠUŠKA, Marián

Význam a pojem predmetu kultúrnej hodnoty ako veci v práve 87

KLINCOVÁ, Zuzana

Nájom: hospodárenie so spoločnou vecou alebo dôležitá zmena spoločnej veci? 96

KÖSZEGHY, Adam

Právna povaha kupónovej knižky v procese privatizácie po roku 1989 104

MARTINCOVÁ, Lenka

Nazeranie na vlastníctvo a vlastnícke právo po roku 1960 112

MEŇHARTOVÁ, Sandra

Systém blockchain a jeho využitie v katastri nehnuteľností 122

METEŇKANYČ, Oleksij M.

Dobromyseľnosť vydržateľa ako nevyhnutný predpoklad vydržania? 130

RAKOVÁ, Karin

Konflikt výkonu vecných práv a právo cesty 145

SEDLIAK, Vladimír

Predpoklady dobromyseľného nadobudnutia vlastníckeho práva k nehnuteľnosti od nevlastníka z pohľadu súdnej praxe 155

RECENZIE

KRASTEV, Ivan. Čo príde po Európe? Zanikne Európska únia podobným spôsobom ako habsburská monarchia?, Krásno nad Kysucou: Absynt, 2018, 133 s. (Adam Kőszeghy)	164
--	-----

SPRÁVY

Správa z inauguračnej prednášky doc. Mgr. et. Mgr. Miroslava Lysého, PhD. (Adam Kőszeghy)	175
--	-----

ČLÁNKY

Konsolidácia majetkových pomerov politických strán po roku 1989*

Terézia Čokynová
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

ČOKYNOVÁ, Terézia. Konsolidácia majetkových pomerov politických strán po roku 1989. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 7-12.

Pri kreovaní demokratického poriadku v Československu po Nežnej revolúcii muselo v záujme obnovy politickej plurality dôjsť aj k úprave právneho postavenia politických strán, vrátane úpravy súvisiacich majetkových pomerov, menovite aj majetkových pomerov Komunistickej strany Československa. Dialo sa tak aj v legislatívnej rovine, čo je predmetom tohto príspevku.

ABSTRACT

ČOKYNOVÁ, Terézia. The Consolidation of Political Parties Wealth Status Since 1989. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. ??

During the creation of a democratic order in Czechoslovakia after the Velvet Revolution, in order to restore political plurality, the legal status of political parties had to be adjusted, including the related property relations, namely also the property conditions of the Communist Party of Czechoslovakia. This was also done at the legislative level, and that is the subject of this paper.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

politické strany, vecné práva, majetkové práva, demokratizácia

KEY WORDS

political parties, rights in rem, property rights, democratization

1. ÚVOD

Už počas Druhej svetovej vojny sa v rámci zápasu o získanie politicko-mocenského vplyvu v povojnovom Československu sformoval nový politický systém Národného frontu Čechov a Slovákov (ďalej len „Národný front“),¹ ktorý slúžil ako platforma legálne pôsobiacich politických strán bojujúcich o mocenský vplyv v obnovenom Československu.² Vzhľadom na to, že Národný front združoval viacero politických strán s rôznym zamieraním a politickým programom,³ bol súčasne výrazom politickej plurality v spoločnosti. Jeho primárnym cieľom bolo očistiť politický život od subjektov, ktoré priamo spôsobili

* Táto práca bola podporená Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0199.

¹ *Príručka k dejinám KSČ. Populárny výklad pre lektorov a propagandistov dejín KSČ. 1. vyd.* Bratislava : Pravda, 1972, s. 42-43.

² Program novej československej vlády Národného frontu Čechov a Slovákov (Košícký vládny program) z 5. apríla 1945, čl. 1: „Nová vláda má býti vládou široké Národní fronty Čechů a Slováků a tvoří ji představitelé všech sociálních složek a politických směrů, které doma i za hranicemi vedly národně osvobozenecký zápas za svržení německé a maďarské tyranie.“

³ Pozri napr. LIPTÁK, Ľubomír et al. *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, s. 255-283.

alebo napomohli k rozvratu Československa v roku 1938 a k jeho fašizácii a súčasne zabezpečiť mocensko-politický vplyv tým vybraným subjektom, ktoré sa podieľali na národnoslobodzovacom boji;⁴ plnil očistnú a súčasne kontrolnú funkciu. Po prevrate vo februári 1948 bol mocenský vplyv nekomunistických strán úplne eliminovaný (i keď formálne tieto strany v rámci Národného frontu naďalej existovali) a monopol v štáte získala Komunistická strana Československa (KSČ) spolu s pridruženou Komunistickou stranou Slovenska (KSS). Členská základňa Národného frontu sa rozšírila o nepochitické organizácie, čím sa celá občianska spoločnosť dostala pod priamu kontrolu komunistami ovládaného Národného frontu.⁵ Pridruženým javom kontroly politických strán ako aj nepolitických organizácií bol spôsob financovania a majetkové pomery týchto subjektov. Preto po Nežnej revolúcii v novembri 1989 v záujme vytvorenia demokratického poriadku, s ktorým bytostne súvisí i politická pluralita, bolo nevyhnutné otvoriť relatívne uzavretý systém Národného frontu a nastaviť majetkové pomery a podmienky financovania politických strán tak, aby bola umožnená slobodná súťaž politických síl.

2. MAJETKOVÉ POMERY POLITICKÝCH STRÁN

Aby bolo možné identifikovať majetkové pomery politických strán do roku 1990,⁶ a teda východiskový stav, v ktorom sa politické strany v čase procesu demokratizácie právneho poriadku nachádzali, je nevyhnutné definovať právne postavenie politických strán. To nebolo komplexne upravené všeobecne záväzným právnym predpisom až do roku 1990.⁷ Problematike právneho postavenia politických strán sa venoval len ústavný zákon č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky (ďalej len „Ústava ČSSR“) a zákon č. 128/1968 Zb. o Národnom fronte (ďalej len „zákon o Národnom fronte“), aj to len čiastočne. V zmysle ustanovenia čl. 6 Ústavy ČSSR: „*Národný front Čechov a Slovákov, v ktorom sú združené spoločenské organizácie, je politickým výrazom zväzku pracujúcich miest a vidieka, vedeného Komunistickou stranou Československa.*“ V ustanovení § 1 ods. 1 zákona o Národnom fronte boli politické strany identifikované v rámci definície Národného frontu: „*Národný front je politickým výrazom zväzku národov a národností, sociálnych vrstiev i záujmových skupín. Vychádza zo zásady socialistickeho usporiadania spoločnosti a jej rozvoja. Združuje politické strany a iné spoločenské organizácie.*“ Z dikcie citovaných ustanovení jednoznačne vyplýva, že politické strany boli považované za spoločenské organizácie, ktoré boli v zmysle vtedajšieho ustanovenia Občianskeho zákonníka⁸ podmnožinou socialistických organizácií. Majetkové vzťahy politic-

⁴ Pozri napr. Program novej československej vlády Národného frontu Čechov a Slovákov (Košícký vládny program) z 5. apríla 1945, čl. 1.

⁵ Pozri bližšie: KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948 – 1960*. Praha : Academia, 2012, s. 32-35, 40-46.

⁶ V tomto roku bol prijatý zákon o politických stranách, ktorý modifikoval právnú úpravu politických strán reflektujúci prebiehajúci proces demokratizácie právneho poriadku. Pozri bližšie kapitolu 2.1.

⁷ Prvá komplexná právna úprava politických strán bola prijatá v decembri 1938 (vládne nariadenie č.355/1938 Zb.), neskôr po rozpade Československa boli politické strany upravené v rámci šiestej hlavy ústavného zákona č. 185/1939 Sl. z. Postupne bol prijatý rad predpisov upravujúcich postavenie politických strán (Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a povolených strán národnostných menšín). Všetky tieto právne predpisy však boli derogované ústavným dekrétom prezidenta republiky č. 11/1944 Úr. vest. Čsl., resp. nariadením SNR č. 1/1944 Zb. nar. SNR. Derogovaním právnych predpisov prijatých v období od 30. septembra 1938 bol teda obnovený právny stav, v ktorom absentovala komplexná právna úprava politických strán. Pozri bližšie: BÁRÁNY, Eduard. *Právna úprava politických strán na Slovensku*. Bratislava : Fridrich Ebert Stiftung, 1999, s. 7-10.

⁸ § 18 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

kých strán sa riadili príslušnými ustanoveniami Občianskeho zákonníka ako aj Hospodárskeho zákonníka,⁹ konkrétne najmä ustanovenia § 8 a nasl. (upravujúce socialistické spoločenské vlastníctvo), § 14 a nasl. (upravujúce socialistické organizácie), § 97 a nasl. Hospodárskeho zákonníka (upravujúce hospodárenie spoločenských organizácií).

Vlastníctvo politických strán bolo formou socialistického spoločenského vlastníctva, pričom obsahom mohli byť najmä predmety spoločenskej spotreby. Vlastnícke právo politickej strany ako aj právo hospodárenia podliehali ochrane proti neoprávneným zásahom. Politické strany mohli v rámci svojej činnosti hospodáriť s vlastným majetkom,¹⁰ tvoreným najmä z členských príspevkov alebo nadobudnutým jej činnosťou alebo s národným majetkom, ktorý im mohol štát odovzdať do trvalého, resp. dočasného užívania. V prípade, že bol politickej strane zverený výkon určitej úlohy štátneho orgánu, mohol jej byť štátom poskytnutý národný majetok napríklad vo forme účelovo viazaného finančného príspevku zo štátneho rozpočtu.¹¹

Financovanie politických strán bolo viazané na štátny rozpočet prostredníctvom Národného frontu. Národný front plnil úlohu centrálného plánovača a rozpočtára všetkých masových organizácií vrátane politických strán, čím mohol efektívne obmedzovať či podporovať činnosť vybraných subjektov, a tým formou ekonomického nátlaku ovládať subjekty v ňom združené.¹²

2. 1. ÚPRAVA MAJETKOVÝCH POMEROV A FINANCOVANIA POLITICKÝCH STRÁN PO ROKU 1989

Udalosti v novembri 1989 vyvolali vlnu legislatívnych zmien, ktoré započali proces demokratizácie právneho poriadku a obnovenia politickej plurality v pravom zmysle slova. Ako prvý krok, s účinnosťou k 30. novembru 1989, bola prijatím novely Ústavy ČSSR formálnoprávne zrušená vedúca úloha KSČ. Tou istou novelou došlo k zmene v politickom systéme; účasť politických strán v Národnom fronte už bola len fakultatívna, nešlo už o podmienku legálneho pôsobenia politických strán v živote spoločnosti. Súčasne došlo k zmene dikcie ustanovenia čl. 6; politické strany boli vyčlenené spomedzi spoločenských organizácií, čo naznačuje posun v právnom postavení politických strán.¹³

Následne, s účinnosťou k 23. januáru 1990, bol prijatý zákon č. 15/1990 Zb. o politických stranách. V súlade s citovaným ustanovením § 1 ods. 1 v spojení s ustanovením § 4 zákona č. 15/1990 Zb. o politických stranách boli politické strany vyčlenené ako právnické osoby združujúce občanov za účelom účasti na politickom živote spoločnosti najmä vo forme kreácie zastupiteľských orgánov štátu. Predmetný zákon teda nasledoval líniu ústavnoprávneho posunu v chápaní právneho postavenia politickej strany ako subjektu

⁹ § 1 Zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník: „*Hospodársky zákonník upravuje zo vzťahov vznikajúcich pri riadení národného hospodárstva a pri hospodárskej činnosti socialistických organizácií: plánované riadenie národného hospodárstva a socialistické spoločenské vlastníctvo, organizáciu hospodárskej činnosti, postavenie socialistických organizácií a ich hospodárenie, spoluprácu socialistických organizácií a ich majetkovú zodpovednosť za porušenie ustanovených povinností, platobné a úverové vzťahy socialistických organizácií.*“

¹⁰ Majetok tvorili v zmysle Hospodárskeho zákonníka veci a majetkové práva.

¹¹ Hospodársky zákonník, §§ 9a-10, 98-100.

¹² KAPLAN, ref. 5, s. 252-259.

¹³ V zmysle ustanovenia čl. 6 Ústavy ČSSR v znení účinnom k 30. novembru 1989: „*Národný front je politickým výrazom zväzku národov a národností, sociálnych vrstiev a záujmových skupín. Môžu sa v ňom združovať politické strany, spoločenské a záujmové organizácie.*“ Pozri bližšie: Ústavný zákon č. 135/1989 Zb., ktorým sa mení ústavný zákon č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky, čl. I, bod 1., 2.

práva. Majetkové vzťahy politických strán sa však i naďalej riadili príslušnými ustanoveniami Hospodárskeho zákonníka (hospodárenie spoločenských organizácií).¹⁴ Predmetný zákon bol pomerne stručný a neupravoval existenciu a činnosť politických strán komplexne, umožnil však vznik nových politických subjektov, čím dal priestor rozvoju politickej plurality.¹⁵ Ako už bolo naznačené, v oblasti majetkových vzťahov politických strán bol zachovaný *status quo*, keďže na hospodárenie a majetkové pomery sa i naďalej spravovali zásadami hospodárenia spoločenských organizácií. K zmene došlo až novelizáciou Hospodárskeho zákonníka zákonom č. 103/1990 Zb. účinnou od 1. mája 1990. Najvýznamnejšou bola zmena charakteru vlastníctva; majetok vo vlastníctve politických strán už nepatril do socialistického spoločenského vlastníctva.¹⁶ Ostatné zmeny mali skôr terminologickú povahu. Mierne sa upravil obsah pojmu majetok, ktorým sa v zmysle novelizovaného ustanovenia § 9a Hospodárskeho zákonníka rozumeli veci, ku ktorým má politická strana vlastnícke právo alebo právo hospodárenia, majetkové práva, ku ktorým má právo hospodárenia a majetkové práva politickej strany.¹⁷ Ďalšia zmena nastala v používanej terminológii Hospodárskeho zákonníka; pojem „socialistická organizácia“ bol nahradený pojmom „organizácia“ a pojem „spoločenská organizácia“ pojmom „občianske združenia“.¹⁸

Ďalším krokom bolo prijatie zákonného opatrenia Predsedníctva Federálneho zhromaždenia č. 177/1990 Zb. o niektorých opatreniach týkajúcich sa majetku politických strán, politických hnutí a spoločenských organizácií.¹⁹ Zákon nadobudol účinnosť 18. mája 1990 a jeho hlavným cieľom bola stabilizácia majetkových pomerov a občianskych združení. Zákon zakazoval politickým stranám, spoločenským organizáciám, Národnému frontu, ich orgánom a zložkám s právnou subjektivitou, príp. ich právnym nástupcom, ktorým boli poskytované dotácie zo štátnych rozpočtov v čase do 31. decembra 1989, prevody nehnuteľného majetku, zákon ďalej zakazoval prevody hnutel'ného majetku nadlimitnej hodnoty²⁰ bez súhlasu Federálneho ministerstva financií, zakazoval nakladať s prostriedkami uloženými na účtoch termínovaných vkladov v bankách a sporiťeliach a mimo rámca bežného hospodárenia aj s prostriedkami na bežných účtoch, s pohľadávkami a inými majetkovými právami. Zákon súčasne zakazoval menovaným subjektom zriaďovať podniky a hospodárske zariadenia, vkladat' svoje príspevky do iných existujúcich združení, spoločných podnikov, obchodných spoločností a nadácií a zakladať nové. Politickým stranám a hnutiam (v zmysle zákona č. 15/1990 Zb. o politických stranách), občianskym združeniam (v zmysle zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov), ich orgánom a zložkám s právnou subjektivitou a právnym nástupcom Národného frontu bola uložená povinnosť zostaviť výkaz svojho majetku a predložiť ho Federálnemu minis-

¹⁴ Zákon č. 15/1990 Zb. o politických stranách, §§ 1 ods. 1, 4, 7.

¹⁵ Iba počas roka 1990 bolo v registri vedenom Ministerstvom vnútra SR zaevidovaných 59 novovzniknutých politických strán a hnutí. Pozri bližšie: LIPTÁK, et alref. 3, s. 305-310.

¹⁶ Zákon č. 103/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Hospodársky zákonník, čl. I, bod 7., 31.

¹⁷ V znení účinnom do 30. apríla 1990 predmetné ustanovenie Hospodárskeho zákonníka definovalo majetok ako „(...) vecí a majetkové práva včítane práv k výsledkom výskumnej, vývojovej, projektovej a inej obdobnej činnosti, ku ktorým má organizácia vlastnícke právo alebo právo hospodárenia.“

¹⁸ Táto zmena pôsobila zmätočne vzhľadom na to, že len pár mesiacov pred prijatím novely Hospodárskeho zákonníka boli politické strany ako subjekty práva odčlenené od ostatných organizácií, vrátane občianskych združení, ktoré boli normatívne upravené v samostatnom zákone (zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov). Pozri: Zákon č. 103/1990 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa Hospodársky zákonník, čl. II.

¹⁹ Opatrenie bolo prijaté na základe zmocňovacieho čl. 58 ods. 3 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. o československej federácii.

²⁰ Hodnota jednotlivých vecí presahujúca 5000 Kčs.

terstvu financií. Rovnako im bola uložená povinnosť oznámiť ministerstvu všetky prevody nehnuteľného majetku a prevody hnutel'ných vecí s nadlimitnou hodnotou mimo rámca obvyklého hospodárenia, taktiež oznámiť nakladanie s prostriedkami na účtoch termínovaných vkladov v bankách a sporiteľniach, ku ktorým došlo v období od 1. novembra 1989 do 18. mája 1990. Ak niektorý z menovaných subjektov opomenul priznať určitý majetok, ten prešiel na základe zákona do vlastníctva Českej republiky, resp. Slovenskej republiky (v závislosti od umiestnenia sídla daného subjektu).²¹

Posledným krokom v konsolidácii majetkových pomerov politických strán bolo prijatie zákona č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a v politických hnutiach účinného od 2. októbra 1991. Predmetný zákon bol skutočne komplexnou právnou úpravou právneho postavenia a činnosti politických strán, vrátane samostatnej úpravy hospodárenia týchto subjektov. Hospodárenie politických strán a hnutí bolo upravené v rámci §§ 17-20 predmetného zákona. Politickým stranám bol zakázaný výkon podnikateľskej činnosti, bolo im však umožnené založiť právnickú osobu alebo mať na už založenej právnickej osobe účasť, pričom súvisiaci podiel na zisku mohol byť použitý len na naplnenie v stanovách určených programových cieľov. Politická strana ani hnutie nesmeli prijímať dary, príp. iné bezodplatné plnenia od štátu a štátnych orgánov. Politická strana či hnutie mali nárok na príspevok zo štátneho rozpočtu, ak vo voľbách získali viac ako dve percentá z celkového počtu platných hlasov; uvedený nárok zanikol, ak vo dvoch po sebe idúcich voľbách do Federálneho zhromaždenia nedošlo k zisku žiadneho poslaneckého mandátu. Strany boli povinné každoročne, do 1. apríla, predkladať Českej, resp. Slovenskej národnej rade výročnú finančnú správu, ktorá sumarizovala majetok a záväzky, príjmy, t. j. členské a obdobné príspevky, príjmy z majetku vrátane príjmov z podnikania, dary, dedičstvo, prostriedky získané od štátu na úhradu volebnej kampane a iné príjmy, výdavky, t. j. osobné výdavky, výdavky na politickú prácu, na vlastnú správu, volebné a iné výdavky.²²

Uvedené zmeny v majetkových pomeroch sa týkali všetkých politických strán a hnutí. Nasledujúce podkapitoly sú venované výlučne vysporiadaniu sa s majetkovými vzťahmi KSČ, keďže jej právne i faktické postavenie bolo v období do novembra 1989 diametrálne odlišné v porovnaní s ostatnými politickými stranami združenými v Národnom fronte.

2. 2. NARIADENIE VLÁDY O ODŇATÍ NEHNUTEĽNÉHO MAJETKU ŠTÁTU V TRVALOM UŽÍVANÍ KSČ

Ďalším z radu opatrení prijatých po novembri 1989 bolo nariadenie vlády č. 212/1990 o odňatí nehnuteľného majetku štátu v trvalom užívaní Komunistickej strany Česko-Slovenska, účinným od 21. mája 1990. V zmysle ustanovenia § 1 ods. 1 predmetného nariadenia bol v súlade s ustanovením § 70 ods. 3 Hospodárskeho zákonníka v znení vtedy účinnom k 1. júnu 1990 odňatý nehnuteľný majetok štátu, ktorý bol KSČ daný do trvalého užívania. Dňom účinnosti nariadenia zároveň v súlade s ustanovením § 1 ods. 2 stratili platnosti príslušné hospodárske zmluvy o odovzdaní nehnuteľného majetku štátu do trvalého užívania KSČ.

²¹ Zákonné opatrenie Predsedníctva Federálneho zhromaždenia č. 177/1990 Zb. o niektorých opatreniach týkajúcich sa majetku politických strán, politických hnutí a spoločenských organizácií, § 1 ods. 1-3, § 2, § 3 ods. 1, 4.

²² Zákon č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a v politických hnutiach, § 17 ods. 2-3, § 18 ods. 1, 3, §§ 19-20.

2. 3. ÚSTAVNÝ ZÁKON O NAVRÁTENÍ MAJETKU KSČ ĽUDU ČSFR

1. januára 1991 nadobudol účinnosť ústavný zákon č. 496/1990 Zb. o navrátení majetku Komunistickej strany Česko-Slovenska ľudu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Dôvod prijatia tohto ústavného zákona je uvedený v predhovore: „*Po uchopení moci v roku 1948 považovala Komunistická strana Česko-Slovenska štát za svoje vlastníctvo a s majetkom všetkého ľudu nakladala ako s vlastným.*“ Cieľom zákona bolo zmierniť, resp. čiastočne odstrániť následky tohto stavu.

Zákon v ustanovení § 1 ukladal Komunistickej strane Čiech a Moravy (ďalej len „KSČM“), KSS – Strana demokratickej ľavice (ďalej len „KSS – SDL“) a KSČ, ich orgánom a organizačným zložkám povinnosť vydať štátu nehnuteľné aj hnutel'né veci, peňažné prostriedky a majetkové práva, ktoré mala bývalá KSČ k 31. decembru 1989, resp., ak by bolo takéto plnenie nemožné z dôvodu, že už nie sú v držbe menovaných subjektov, povinnosť vydať štátu peňažnú sumu zodpovedajúcu cene týchto vecí alebo majetkových práv. Súčasne došlo zo zákona k prechodu podnikov a hospodárskych zariadení uvedených subjektov do vlastníctva štátu, a to bez nároku na náhradu a k prechodu vlastníctva k archíváliám a k ostatným písomným, obrazovým, zvukovým a iným záznamom, ktoré vzišli z činnosti bývalej KSČ do 30. 11. 1989, ktoré s jej činnosťou v tejto dobe súvisia alebo ktoré jej v tejto dobe došli do vlastníctva štátu.

Vzhľadom na to, že úprava majetkových pomerov KSČ a ďalších pridružených subjektov bola realizovaná predmetným ústavným zákonom, boli KSČM, KSS – SDL a KSČ odo dňa účinnosti tohto zákona vyňaté z pôsobnosti zákonného opatrenia č. 177/1990 Zb. o niektorých opatreniach týkajúcich sa majetku politických strán, politických hnutí a spoločenských organizácií.²³

3. ZÁVER

Zmeny pomerov v spoločnosti a štáte v súvislosti s demokratizáciou právneho poriadku sa nevyhnutne dotkli aj právnej úpravy majetkových pomerov politických strán, ktorá dovtedy reflektovala spôsob, akým sa na politické strany združené v rámci Národného frontu nazeralo. Bolo nevyhnutné vysporiadať sa s minulosťou politických strán, najmä KSČ a súčasne normatívne upraviť majetkové vzťahy v zmenenej spoločenskej realite.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Terézia Čokynová
 terezia.cokynova@flaw.uniba.sk
 Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
 Šafárikovo nám.
 810 00 Bratislava
 Slovenská republika

²³ Ústavný zákon č. 496/1990 Zb. o navrátení majetku Komunistickej strany Česko-Slovenska ľudu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, §§ 1-5.

Vecné práva a ľudské telo*

Branislav Fábry
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

FÁBRY, Branislav. Vecné práva a ľudské telo. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 8-20. Článok sa zaoberá otázkami vzťahu vecných práv a ľudského tela. Na úvod sa vymedzujú základné koncepcie prístupu k ľudskému telu a pomenúvajú sa jednotlivé filozofické smery. V ďalšej časti sa rozoberá význam mozgu a mozgovej smrti pre chápanie identity jednotlivca. Článok sa v súvislosti s vecnými právami venuje i darovaniu orgánov a tkanív, pričom zdôrazňuje význam biotechnologických inovácií pre zmenu pohľadu na ľudské telo. V texte sa objavujú informácie o právnej regulácii darovania orgánov a tkanív, ako aj pomenovanie výziev pre vecné práva a ľudské telo všeobecne.

ABSTRACT

FÁBRY, Branislav. Rights in Rem and a Human Body. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. 8-20.

The article deals with issues of the rights in rem and the human body. At beginning, basic concepts of the human body are defined and philosophical theories analyzed. The next part of the article discusses the importance of the brain and brain death for understanding the identity of individuals. In connection with rights in rem, the article also deals with organs and tissues donation, emphasizing the importance of biotechnological innovations for changing the view on the human body. The final part contains informations on the legal regulation of organ and tissue donation, as well as the description of challenges for rights in rem and the human body in general.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

vitalismus a mechanizmus, transplantácia orgánov a tkanív, mozgová smrť, ľudské telo, darovanie orgánov a tkanív, ľudský genóm, vlastníctvo

KEY WORDS

vitalism and mechanism, organ and tissue transplantation, brain death, human body, organ and tissue donation, human genome, ownership

Problematika vecných práv vo vzťahu k ľudskému telu a jeho súčasťam patrí medzi najzásadnejšie otázky aktuálnych bioetických a právnych diskusií vo svete. Ide o významné témy tak pre globálnu, ako aj pre európsku a slovenskú diskusiu. Som svoje telo alebo mám svoje telo? Dôležitou otázkou je aj status súčastí ľudského tela, ktorý je spätý so širokým komplexom problémov transplantácie orgánov, tkanív a buniek.

1. MECHANIZMUS, VITALIZMUS, FENOMENOLÓGIA

Po celé storočia pri poznávaní podstaty človeka stáli proti sebe dve rozličné a vzájomne si odporujúce koncepcie ľudského tela a života. *Vitalizmus* tvrdil, že prirodzené aktivity tela riadi nadprirodzená sila (vitálny princíp, životná sila), ktorá im dáva život.

* Táto práca bola podporená Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0199.

Na život je síce potrebné množstvo fyzikálnych a chemických javov, ktoré sú vo vzájomnej harmónii, ale ich spolupôsobenie závisí od vitálneho princípu.¹ *Mechanizmus* zasa tvrdil, že telo je dômyselný stroj poskladaný z neživých častí. Všetky formy života sa dajú dokonale vysvetliť fyzikálnymi zákonmi. Život je len veľmi zložitý fyzikálny a chemický jav, i keď skĺbený do jednej obrovskej spletnosti. Duša je len niečo na ňom navrstvené. To bola základná doktrína karteziánskeho dualizmu.²

V minulosti dominoval skôr vitalistický názor, že živé a neživé objekty jestvujú od seba oddelene, sú neprepojené a že patria do dvoch samostatných nezlučiteľných oblastí. Túto teóriu spochybnil v r. 1828 nemecký chemik F. Wöhlerovi, keď sa mu podarilo vyrobiť v laboratóriu močovinu, ktorá je produktom metabolismu bielkovín a je hlavnou dusíkatou súčasťou moču. Od 19. storočia tak začal mať prevahu mechanizmus a jeho dominancia bola potvrdená najmä objavmi v molekulárnej biológii a genetike na konci 20. storočia. Napriek tomu je však pre pochopenie vzťahu k ľudskému telu vhodné uviesť vývoj názorov v oboch koncepciách.

Korene vitalizmu siahajú až k Aristotelovi, ktorý veril, že duša oživuje a riadi telo a možno ho považovať za hlavného predstaviteľa školy vitalizmu v staroveku. Jeho teórie dominovali až do novoveku, keď sa v rámci vitalizmu začali objavovať nové podnety. V 17. storočí sa stal hlavným predstaviteľom vitalizmu nemecký fyzik a polyhistor G. E. Stahl. Predložil koncepciu „flogistónu“, predpokladanej látky, ktorá má unikáť pri horení. Tvrdil, že pri horení sa niečo stráca a to je flogistón, ktorý uniká do vzduchu. Ak sa kapacita vzduchu prijatým flogistónom vyčerpá, horenie sa zastaví. Táto z dnešného pohľadu zjavne nesprávna teória bola v jeho časoch veľmi obľúbená. Stahlovi pritom možno pripísať zásluhu aj v tom, že obrátil pozornosť vedy na chemizmus ľudského tela v zdraví a chorobe. Veril, že telesné orgány podliehajú fyzikálnym zákonom, pričom ich funkcie reguluje a harmonizuje duša. Keďže bol aj lekár, tvrdil, že medicína dosiahne svoj pravý účinok práve vtedy, ak je duša v pokojnom stave. Napriek drastickým liečebným kúram v 17. storočí preto propagoval psychoterapiu. Tiež treba spomenúť ešte ďalší Stahlov názor o tzv. tonizujúcom pohybe.³ Opísal pohyb striedavého zmršťovania a uvoľňovania ako vlastnosti všetkých tkanív. To ho viedlo k myšlienke o lokálnom regulovaní krvného obehu, pričom duša vedela najlepšie, kde je v uvedenom okamihu krv najviac potrebná. Tak isto už poznal kvasné a hnilobné procesy, ktoré mohli prebiehať vo vnútri tela.

Centrom vitalizmu sa v 18. storočí stala univerzita v Montpellieri vo Francúzsku. Z jej predstaviteľov treba spomenúť aspoň T. de Bordeua, ktorý bol presvedčený, že všetky živé tkanivá majú vlastnosť „senzibility“. Vlastnia ju jednotlivé orgány, ale existuje aj generálna citlivosť celého tela. Nikedy sa hovorilo aj o „iritabilite“, ako vlastnosti, ktorú majú všetky tkanivá, hlavne svaly, o ktorých sa vitalisti domnievali, že sa skladajú z veľkého množstva vlákien. Asi najznámejší vitalista, tiež z montpellierskej univerzity, bol X. Bichat, ktorý je známy tvrdením, že život je súbor funkcií, ktoré vzdorujú smrti. Bichat veril v dve formy života – animálnu a organickú. Ľudská myslia duša súvisí s animálnym životom, vegetatívny život (dýchanie, trávenie) s organickým. Bichatovi sa pripisuje aj objavenie histológie, ktorá študuje organizáciu a štruktúru rôznych tkanív.⁴

¹ GONZÁLES-CRUSSI, Frank. *Medicína, stručné dejiny*. Bratislava : Slovart, 2008, s. 75.

² Tamtiež. s. 76.

³ CHANG, Ku-Ming. Motustonicus: Georg Ernst Stahl's Formulation of Tonic Motion and Early Medical Thought. In *Bulletin of History of Medicine*, 2009, roč. 78, najmä s. 770 a nasl.

⁴ GONZÁLES-CRUSSI, ref. 1, s. 87

Hlavným predstaviteľom mechanizmu a tvorcom karteziánskeho dualizmu bol R. Descartes.⁵ Jeho tzv. prístup k ľudskému telu predznamenal inovatívny postoj novoveku. Inovácia spočívala v tom, že R. Descartes nechal ľudské telo „na pospas“ prírodným vedám.⁶ Podľa karteziánskeho prístupu sa mnohí pozerali na telo ako na schránku, v ktorej sídli duša. Tento postoj ovplyvňuje prírodné vedy až do súčasnosti a to sa prejavuje aj pri diskusiách o nakladaní s ľudským telom. Karteziánsky prístup v medicíne spôsobil, že lekári študovali v rámci svojho odboru len príslušný orgán alebo tkanivo a nevenovali sa celkovému pohľadu na pacienta. Ľudské telo sa v rámci tohto prístupu považovalo za akýsi stroj, v ktorom možno výmeniť pokazené súčiastky. Vďaka tomu sa človek v medicíne obmedzil na fyziologickú jednotku a úplne sa stratil jeho sociálny kontext. Takýto pohľad na pacienta však viedol k omylom pri diagnostike tzv. psychosomatických chorôb.

Svojou metódou analytickej dedukcie, ktorej podstatou je radikálne pochybovanie, dospel R. Descartes k záveru o existencii seba samého ako mysliaceho subjektu a nazval ju *res cogitans*. Tvrdil, že ľudská prirodzenosť spočíva v myslení, čím nadradil myseľ nad telo, ktoré nazval *res extensa*. Jeho filozofia viedla k vytvoreniu novej vedy založenej na axiómoch, nemenných pravdách. Mala tendenciu nevnímať javy v celistvosti, ale rozmieňať ich na menšie a skúmať ich izolovane. Redukcionizmus je najcharakteristickejšou črtou novodobého vedeckého skúmania. Hoci tento prístup uplatňovaný vo všetkých oblastiach vedy je veľmi úspešný, má aj svoje negatívum – nekladie dostatočný dôraz na vzťahy medzi javmi a organizmami. R. Descartes vnímal telo ako komplexný organizmus fungujúci na podklade rôznych fyzikálnych síl. Tvrdil, že keď vnímame telo ako predmet, ktoré je možné študovať, nie je potrebné sa naň dívať z etického hľadiska, pretože mechanickému stroju neprináleží dôstojnosť.

Mechanistická filozofia získala popularitu práve vďaka Descartovi. Jeho názory, že veda musí byť definovaná presnými výrazmi, čo si vyžaduje preukázateľné množstvá (objem, tvar, hmotnosť) t.j. primárne kvality objektov, dali základy modernému vedeckému skúmaniu a pokrokom v medicíne. Protikladom sú hodnoty vnímané zmyslami (farba, vôňa), ktoré Descartes považoval za nedôveryhodné. Rozdelenie mysle a tela znamenalo, že k pravdivému poznaniu sa môžeme dopracovať len prostredníctvom rozumu, zmysly sú totiž nespoľahlivé a zavádzajúce. Väčšina mechanistov si predstavovala telo ako stroj. Život by bol podľa nich zložitý komplex prúdiacich látok, ktorých zloženie sa mení na nehmotnú substanciu a ktorá roznáša informácie po celom tele. Keďže ide o stroj, jeho štúdium si vyžaduje prísne rešpektovanie fyzikálnych zákonov. Tak vznikla škola *iatrofyziky*. K jej hlavným predstaviteľom patrí A. Borelli. Jeho práce o vôľovej činnosti svalov na základe fyzikálnych zákonov sú stále platné. Popri iatrofyzike sa vyvinula aj *iatrochémia*, ktorá vysvetľovala životné procesy na podklade chemických reakcií.⁷

Vážnu kritiku vitalizmu sformuloval v 18. – 19. storočí významný biológ J. B. Lamarck vo svojom najdôležitejšom diele *Filozofia zoológie* z r. 1809. Dokázal, že chemické a fyzikálne vlastnosti majú univerzálnu platnosť: platia v celej prírode – vzťahujú sa na živé ako aj na neživé objekty. Neexistuje nič také ako vitálny princíp, ktorý chráni živé bytosti pred rozkladom. Existuje rovnováha v udržovaní fyzikálnych a chemických síl, ak je táto organizácia narušená, nastane choroba, ak sa úplne stratí, znamená to pre organizmus smrť. Lamarck je známy aj svojimi štúdiami o bezstavovcoch. Pojem „lamarkizmus“

⁵ RUTHEFORD, Donald. *Descartes' Ethics*. Pozri: <https://plato.stanford.edu/entries/descartes-ethics/> [10. 10. 2020].

⁶ DERCOVÁ, Marta. Ako Descartes ponechal telo na pospas prírodným vedám. In *Ostium. Internetový časopis pre humanitné vedy*. Pozri: <http://ostium.sk/language/sk/ako-descartes-ponechal-telo-na-pospas-prirodnym-vedam/> [10. 10. 2020].

⁷ GONZÁLES-CRUSSI, ref. 1, s. 91-92.

bol známy v genetike (dedičnosť získaných vlastností), jeho teórie sa však v súčasnosti považujú za prekonané.⁸

Napokon 19. a 20. storočie prešlo od iatrofyziky a iatrochémie k molekulárnej biológii. Bol dokázaný genetický materiál v živých bunkách vo forme deoxyribonukleovej kyseliny. Základné vlastnosti organizmu sa začali riešiť z hľadiska molekulárnej štruktúry a to bol veľký úder pre vitalistické teórie. Práve vďaka molekulárnej biológii sa tak v súčasnosti zdá, že jednoznačne zvíťazil mechanizmus. Na druhej strane ale aj niektorí mechanisti ako C. Bernard, tvrdil, že prvky a javy v živej bytosti nie sú iba navzájom prepojené, ale ich celistvosť vyjadruje ešte niečo navyše než len jednoduché spájanie jednotlivých vlastností.⁹ Čím viac vieme o ľudskom organizme, tým viac otázok a výziev vzniká.

Reakciou na karteziánsky pohľad na ľudské telo bola snaha uchopiť človeka v jeho celistvosti. Fenomenológia sa pokúša o vzájomnú jednotu mysle a tela s tým, že telesnosť je dôležitou súčasťou osobnosti človeka. Za normálnych okolností si svoje telo neuvedomujeme. Avšak v prípadoch ako je napr. bolesť, zisťujeme, že s telom vytvárame nerozlučnú jednotu. Fenomenológia odhaľuje skryté, avšak charakteristické znaky nášho osobného vzťahu k nášmu telu, čím chápeme, čo pre nás znamená. Sme vnímajúci subjekt vlastného tela, máme k nemu vzťah a súčasne ho dokážeme odlíšiť od ostatných objektov okolo nás. Podľa S. K. Toombsovej¹⁰ len prostredníctvom nášho tela sme schopní komunikovať s okolitým svetom. E. Husserl poukazuje na telo ako na orgán vôle, len pomocou neho zasahujeme do okolitého sveta, len pomocou neho vnímame a zažívame okolitý svet.¹¹ Telo každého človeka má svoje osobitosti (hlas, pohyby, atď.), na základe čoho sa odlišuje od ostatných jedincov. Práve tým vnímame sami seba a vytvárame si k sebe a svojmu telu špecifický vzťah. Vytvárame a formujeme si vlastnú identitu. Na základe našich telesných znakov a osobností nás vnímajú aj ostatní jedinci, sme pre nich objektom.

VÝZNAM MOZGU PRE ĽUDSKÉ TELO

Vzhľadom na vplyv karteziánskeho prístupu k ľudskému telu sa musíme pýtať aj na klasifikáciu jednotlivých jeho súčastí. Ak totiž pripustíme predstavu, že myseľ sídli v mozgu, nie je myseľ možné oddeliť od mozgového tkaniva a neurónov. To vedie k záveru, že mozgové tkanivo je najcennejšie v ľudskom organizme. Mozog zohráva úplne zásadnú úlohu pre naše chápanie ľudského tela. Akýkoľvek ľudský materiál sa dá hodnotiť podľa jeho potrebnosti a dôležitosti pre organizmus. Okrem zásadného postavenia mozgu možno tiež konštatovať, že ak je nejaký orgán nevyhnutný pre život, má iný význam aj z hľadiska novej dispozície. Ak je riziko darovania orgánu alebo tkaniva pre darcu nepatrné, darca je ochotný poskytnúť ho oveľa ľahšie (napr. spermie, vajíčka).

Z hľadiska uvedenej problematiky musíme hovoriť podrobnejšie o ľudskom mozgu. Mozog totiž majú aj zvieratá na vyššom stupni vývoja. Aj mozgy ľudí nie sú vyvinuté rovnako, preto musíme hľadať isté spoločné znaky, ktorými sa ľudský mozog vyznačuje. Okrem toho sa aj mozog nenarodeného jednotlivca v jednotlivých štádiách vývoja

⁸ Pozri: <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/biologie/artikel/jean-baptiste-de-lamarck> [10. 10. 2020].

⁹ GONZÁLES-CRUSSI, ref. 1, s. 98.

¹⁰ TOOMBS, S. Kay. What does it mean to be somebody? Phenomenological Reflections and Ethical Quandaries. In Mark J. Cherry (ed.). *Persons and Their Bodies: Rights, Responsibilities, Relationships*. Dordrecht : Springer Netherlands, 2002, s. 73-78.

¹¹ KAZANIAN, Michael M. *Ethics and Phenomenology*. In: <https://www.iep.utm.edu/eth-phen/> [10. 10. 2020].

líši. Tu narážame na otázku o svojvoľnom stanovení momentu, od ktorého môžeme mozog považovať za mozog ľudskej bytosti. Takisto zaujímavá je aj otázka, v ktorom štádiu vývoja mozgu sa stane embryo človekom. Najtypickejším prejavom dominantného postavenie mozgu pre identitu jednotlivca je mozgová smrť. Zjednodušene povedané, človek žije, kým žije jeho mozog. Mozgová smrť sa definuje ako ireverzibilné vyhasnutie všetkých mozgových funkcií. Vágnosť spočíva najmä v tom, že v súčasnosti je dosť dobre možné udržiavať aj dlhšiu dobu niektoré vitálne funkcie pacienta, u ktorého nastala mozgová smrť. Napokon, z hľadiska zásadného postavenia mozgu je dôležitá aj koncepcia *vzniku mozgu* ako začiatku ochrany ľudského života, ktorá korešponduje so všeobecne prijímaným kritériom mozgovej smrti. ¹²Protiargumentom „že myseľ sídli v mozgu“ sú však anencefalické deti, ktoré sa narodia bez mozgu alebo s zle vyvinutým mozgom.

V skorých štádiách vývoja jednotlivca nemožno hovoriť o kantovskej autonómii vôle, čiže tu by ľudská dôstojnosť ešte nemala existovať. Aj keď embryo ešte nemá mozog, neprechádza na neho ľudská dôstojnosť z rodiča, ktorého pohlavná bunka nezaniká, len mení svoju formu? Je teda embryo účelom o sebe alebo je len určitým tkanivom a možno s ním vykonávať biotechnologické pokusy?

Podľa súčasnej koncepcie dokážeme vymeniť a transplantovať jednotlivé súčasti ľudského tela a to bez toho, aby sa zmenila identita ľudskej osoby. Dokonca možno ísť tak ďaleko, že keby sme dokázali vložiť mozog z osoby A do tela osoby B, nová osoba by bola považovaná za osobu A. Následkom pokroku v medicíne sa však začali stierať hranice medzi telom a myslou, ako na to poukazuje S. Schicktanzová. ¹³ Bunkové kultúry, vytváranie nových organizmov, mozgové implantačné čipy, udržiavanie mozgovej aktivity mŕtvych ľudí prostredníctvom liekov a prístrojov, implantovanie zvieracích orgánov sú toho príkladom.

Určité výzvy prináša už snaha o „vylepšenie“ jedinca s poškodenými kognitívnymi schopnosťami, napr. trpiaceho Alzheimerovou chorobou, ak však pôjde o vylepšenie zdravého jedinca s normálnymi kognitívnymi schopnosťami, potom pôjde zjavne o zásah, ktorý predstavuje výzvu aj pre chápanie jednotlivca cez jeho mozog. Netreba zabúdať ani na fakt, že normálny zdravý stav a „vylepšenie“ sa od terapeutického zákroku budú posúvať v závislosti od masovosti terapie a vylepšovania. Niektorí v tejto súvislosti hovoria o tzv. posthumanizme. ¹⁴ Existuje názor, že okolo roku 2045 bude výpočtová sila a kapacita počítačov na takej úrovni, že bude schopná fungovať ako ľudská myseľ a človek bude môcť svoju myseľ skopírovať do IKT média. Vznikne tak posthumánny človek. Tento zásadný prelom v existencii ľudstva sa označuje termínom singularita. ¹⁵ Bez toho, aby sme sa púšťali do nepochybne filozoficky veľmi zaujímavej otázky, či takáto transformácia človeka je vôbec možná (problematická je prinajmenšom identita transformovanej osoby ¹⁶), dovoľme si súhlasiť s kritikmi, že singularita rozhodne nebude otázkou najbližšej budúcnosti ¹⁷. Nie preto, že by sa nesplnili jeho predikcie nárastu kapacity pamäťových médií a výpočtovej rýchlosti, ale preto, že zďaleka vývoj nanotechnológií nenapreduje tempom,

¹² SASS, Hans-Martin. Hirntod und Hirnleben. In Hans-Martin SASS (Ed.). *Medizin und Ethik*. Stuttgart; Köln : Phillip Reclam jun.; Du Mont, 2002, s. 162 a nasl.

¹³ SCHICKTANZ, Silke. Why the way we consider the Body matters. Reflections on four bioethical perspectives on the human body. In *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 2007, Roč. 30, s. 45 a nasl.

¹⁴ SÝKORA, Peter. K posthumánnemu človeku prostredníctvom editovania génov pre kognitívne schopnosti. In *Filozofia*, 2019, roč. 74, č. 7, s. 521.

¹⁵ Tamtiež.

¹⁶ ODORČÁK, Juraj. Kopírovanie zabíja identitu osoby. In *Filozofia*, 2015, roč. 70, č. 5, 367 a nasl.

¹⁷ Napr. ALLEN, Paul G. - GREAVES, Mark. The Singularity Isn't Near. In *The MIT Technology Review*, 2011, March/April, s. 7 – 65.

aké je potrebné na to, aby bolo možné naskenovať kompletný funkčný stav mozgu pre potreby jeho skopírovania. Zato pokrok v oblasti poznania vplyvu génov na kognitívne schopnosti, ako aj možnosť manipulácie s takýmito génmi napredujú tak rýchlo, že ako realistickejší scenár sa javí možnosť, že zásadne kognitívne (a nielen kognitívne) vylepšeného človeka sa podarí realizovať oveľa skôr.

VZŤAH K ĽUDSKÉMU TELU

Z uvedeného sa dá konštatovať, že človek je stelesnené bytie. Dokáže ovládať a vládnuť svojmu telu, ak sa však stane niečo telu, stane sa to aj jemu. Človek je teda podriadený fungovaniu svojho tela. Za bežných okolností si svoje telo neuvedomujeme, pri všetkých aktivitách sa sústreďujeme na vykonávané úlohy, telo je pre nás len inštrumentom, pomocou ktorého ich vykonávame. Telo pracuje na podklade systému koordinovaných pohybov, okrem toho, čo je špecifikum pre človeka, vo vzpriamenej polohe. Teda, aby sa mohol človek realizovať vo svete, je odkázaný na vlastné telo. Čo je tiež dôležité, nedokáže sa vzdialiť od vlastného tela.

V biomedicínskych diskusiách sa často objavuje názor, že človek svoje telo vlastní. Ide však o chápanie vlastníctva, ktoré nie je možné stotožniť s právnym pojmom vlastníctva majetku. Ak by sme prijali právnú koncepciu vlastníctva, tak by vznikla otázka, či s telom možno zaobchádzať ako s predmetom vlastníctva. Táto idea, podobne ako myšlienka považovať naše telo za tovar, je v súčasnosti neprijateľná, keďže je nezlučiteľná s našou ľudskou dôstojnosťou. Spomenúť možno napr. čl. 21 Oviedského dohovoru:¹⁸ „*Ľudské telo a jeho časti ako také nesmú byť predmetom finančného prospechu.*“

Ľudské telo sa dá definovať z rôznych hľadísk. Z medicínskeho hľadiska ide o ucelený súbor orgánov alebo substanciu tvorenú bunkami a medzibunkovou hmotou. Z chemického hľadiska sa skladá z vody, tukov, bielkovín a cukrov. Podľa niektorých názorov bola chemicky vypočítaná hodnota ľudského tela na začiatku 21. storočia iba 68 centov,¹⁹ to nám však nehovorí nič o integrite ľudského organizmu. Dá sa povedať, že v súčasnosti sa k ľudskému telu pristupuje z dvoch hľadísk. Po prvé, že naše vnímanie ľudského tela je odlišné ako vnímanie iných objektov v okolí svete. Volíme odlišný spôsob zaobchádzania s vlastným telom ako zaobchádzanie s okolitými predmetmi. Po druhé, náš postoj je charakteristický subjektívnym vnímaním vlastného tela, ktorého prostredníctvom sme v kontakte s okolitým svetom, vnímame ho a realizujeme sa v ňom.

Okrem toho je potrebné diskutovať aj na tému, či sme skutočne vlastníckmi svojho tela a svojich orgánov ako to odôvodňujú najmä libertariáni.²⁰ Pre právnikov existujú dve koncepcie, ktoré sa dajú odlíšiť podľa toho, či chápem ľudské telo cez vecné alebo osobnostné práva.

Napriek tomu, že v SR prevažuje skôr názor o vzťahu k ľudskému telu cez *osobnostné práva*, existujú silné argumenty pre jednu aj pre druhú pozíciu. Ako sme si ukázali už v kapitole o pojmach človek a osoba, pojem osoba sa líši od pojmu človek. Právny status súčasti ľudského tela to však vôbec nerieši. Existujú názory, že ľudské telo je objektom *sine domine* a *extra commercio* (vec bez vlastníka a vec neobchodovateľná). Tento názor presadzoval už J. Štěpán.²¹ Uvedená definícia však naráža na nejasnosť samotného pojmu

¹⁸ Dohovor o ľudských právach a biomedicíne, uverejnený pod č. 40/2000 Z.z.

¹⁹ HILDMANN, Phillip W. 68 Cents oder die ethische Leitkategorie der Menschenwürde? In Heinrich BA-DURA (Ed.). *Der Wert des menschlichen Lebens im 21. Jahrhundert. Oder zu den Grenzen der menschlichen Verfügungsmacht*. Krems : EALIZ, 2010, s. 15.

²⁰ BOAZ, David. *Liberalismus v teorii a politice*. Praha : Liberální institut, 2002, s. 27.

²¹ ŠTĚPÁN, Jaromír. *Právo a moderní lékařství*. Praha : Panorama, 348 s.

objekt. O aký druh objektu ide? Lebo ak má byť ľudské telo objektom sui generis, musíme mu vytvárať aj právnu úpravu svojho druhu.

Niektorí autori z nemožnosti konkrétnych druhov právnych vzťahov k ľudskému telu (najmä nemožnosť kúpnej zmluvy) odvodzujú, že sa v prípade ľudského tela a jeho súčastí nejedná o vec, ale o samostatný druh objektov. Vyvstáva však aj otázka, nakoľko je nemožnosť predaja a kúpy ľudského tela prekážkou pre jeho zaradenie pod pojem vec. Niektoré súčasti ľudského tela sú objektom právnych vzťahov. O aké objekty pritom ide? Ani zákony nie sú v tejto veci jednoznačné.²² Argumenty v prospech používania pojmu vec pre status ľudského tela by sa však určite našli. V súčasnom občianskom zákonníku síce explicitná definícia pojmu vec neexistuje, avšak určitá definícia pojmu vec existovala už v staršom občianskom zákonníku z roku 1950: *"Vec i v právnom zmysle sú hmotné predmety a prírodné sily, ktoré sú ovládateľné a slúžia ľudskej potrebe"*.²³ Je pritom treba dodať, že *konceptia ľudského tela ako veci* neodmieta ani možnosť vlastníctva ľudského tela a dispozíciu s ním, lebo mu stále priznáva status veci. Ľudské telo je v tejto koncepcii objektom právnych vzťahov ako vec, hoci určité druhy vzťahu voči nemu sú vylúčené. Ak by sme chápali ľudské telo a jeho súčasti ako veci, tak by bolo pomerne dobre definovateľné. Pre pojem súčasť ľudského tela by bol potom dôležitý aj pojem „súčasť veci“. ²⁴ Napriek tomu, že vyhlásením ľudského tela za vec by sa mnoho právnych vzťahov zjednodušilo. Stále však prevažuje skôr predstava o nedotknuteľnosti človeka a osoby, ktorá sa opiera o aj čl. 16 ods. 1 ústavy SR: *„Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom.“* Aj čl. 16 ods. 2 naznačuje, že ustanovenie o nedotknuteľnosti osoby má vplyv na status ľudského tela. Spomínajú sa tam zákazy „neľudského zaobchádzania“ a „mučenia“, medzi ktoré nepochybne patria aj zásahy do ľudského tela. Takže hoci pojem vec by mohol aspoň trochu prispieť k definícii právnej podstaty ľudského tela, *názor o ľudskom tele ako o veci nemá podporu medzi slovenskými právnikmi a ani zákony tento názor tiež nepotvrdzujú.*

ĽUDSKÉ TELO A OBCHOD S ORGÁNMI AKO VÝZVA

Problematika **transplantácií** významne komplikuje otázku vzťahu ľudského tela a vecných práv. Ide o vzťah viacerých subjektov a zvlášť dôležitý je problém darovania orgánu. Samozrejme darovanie orgánu sa môže uskutočniť ex vivo, teda od živého darcu alebo ex mortuo, teda od mŕtveho darcu. Najmä v prípade darovania orgánu ex vivo zasahuje darovanie do nedotknuteľnosti osoby a preto právo musí poskytovať ochranu tak príjemcovi ako aj darcovi orgánu alebo tkaniva.

Pri transplantácii v najširšom zmysle ide o prenos bunky, tkaniva či orgánu. Napriek tomu, že sa zväčša uvažuje o darovaní orgánu inej osobe, najčastejšie je práve autológne darovanie, pri ktorej sa bunky alebo tkanivá presúvajú v rámci tohto istého organizmu. Aj zákon rozlišuje ²⁵ autológne a alogénne použitie orgánu alebo tkaniva (prenos v rámci druhu).²⁶ Opomenúť nemožno ani tzv. xenotransplantácie, ktoré sa týkajú medzidruhového prenosu buniek či tkanív. Skutočnú perspektívu však predstavujú možnosti editácie genómu.

²² Spomenúť treba § 118 ods. 1 OZ: *„Predmetom občianskoprávných vzťahov sú veci, a pokiaľ to ich povaha pripúšťa, práva alebo iné majetkové hodnoty.“*

²³ Občiansky zákonník č. 141/1950 Zb., § 23.

²⁴ § 120 ods. 1 OZ: *„Súčasťou veci je všetko, čo k nej podľa jej povahy patrí a nemôže byť oddelené bez toho, že by sa tým vec znehodnotila.“*

²⁵ Zákon č. 317/2016 Z.z., § 2 ods. 28.

²⁶ Tamtiež, § 2 ods. 29.

Právna úprava otázok transplantácií sa objavuje tak v právnych predpisoch jednotlivých štátov, ako aj v medzinárodných dokumentoch. Pre Slovenskú republiku sú najdôležitejšími dohovory Rady Európy a predovšetkým Oviedsky dohovor. Ten sa okrem iných otázok zaoberá aj otázkami odoberania orgánov a tkanív od živých darcov pre účely transplantácie.²⁷ Oviedsky dohovor formuluje veľmi presné pravidlá pre odber orgánov od živých darcov. Dokonca aj jeden z dodatkových protokolov k Oviedskemu dohovoru sa venuje špeciálne tejto otázke a zaoberá sa odoberaním orgánov a tkanív nielen od živých, ale aj od mŕtvych darcov.

Kvôli celosvetovému rozšíreniu transplantačnej medicíny vznikol akútny nedostatok orgánov a tkanív. Krajiny môžeme vo všeobecnosti deliť na krajiny importujúce orgány a na krajiny exportujúce orgány, pričom určujúcim kritériom je hospodárska sila obyvateľov týchto krajín. Transplantačná turistika sa často spája aj s problémom organizovaného zločinu.

V niektorých krajinách existuje možnosť odplatného poskytovania orgánov a tkanív,²⁸ avšak väčšina krajín od tejto praxe ustúpila, aj pod vplyvom medzinárodných dohovorov – India v roku 1995, Filipíny v roku 2008. Napriek tomu sa však vždy dokážu nájsť cesty ako zákazy obchádzať. Keďže altruistické darovanie orgánu je stále povolené napr. v krajinách južnej Ázie, nachádzajú tamojší potenciálni príjemcovia orgánov chudobné potenciálne darkyne a zasubujú sa s nimi. Tie im môžu „altruisticky“ poskytnúť orgán, avšak po úspešnej transplantácii je ich sobášna perspektíva neistá.

I preto v dnešnom procese globalizácie vznikajú konflikty. Dokonca niektoré aspekty globalizácie práve v tomto odvetí sú najvypuklejšie. Mnohé z toho, čo platilo po storočia, núti etikov a právnikov ku kritickému prehodnoteniu. V dobe globalizácie vystupuje najviac do popredia rozpor medzi univerzalizmom a partikularizmom. Rôzne kultúry majú rôzne predstavy o tom, čo je etické a odmietajú, ak sa do ich kultúry vnucujú zvonka iné hodnoty a normy. Napriek tomu však bude potrebné nájsť na dané otázky globálne odpovede.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Doc. JUDr. Branislav Fábry, PhD.

branislav.fabry@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

Bratislava

Slovenská Republika

²⁷ Dohovor o ľudských právach a biomedicíne, uverejnený pod č. 40/2000 Z.z., čl. 19 - 20

²⁸ Typickým príkladom krajiny, kde je obchod s orgánmi legálny, je prekvapivo Irán. Jeho právna úprava však má mnoho kritikov. Pozri: KRISHNAN, Manisha. Legalizing Trafficking: Iran's Unjust Organ Market and Why Legal Selling of Organs Should Not be The Resolve. In *Berkeley Political Review*. Pozri: <https://bpr.berkeley.edu/2018/05/03/legalizing-trafficking-irans-unjust-organ-market-and-why-legal-selling-of-organs-should-not-be-the-resolve> [10. 10. 2020].

Jozef Prusák: Život a dielo právneho teoretika*

Martin Gregor

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

GREGOR, Martin. Jozef Prusák: Život a dielo právneho teoretika. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 21-63.

Štúdia skúma vedecké pôsobenie profesora Jozefa Prusáka (1942 – 2018). Dôraz kladie na analýzu jeho publikačnej činnosti so zameraním na diela v oblasti právnej sociológie, športového práva, či povahy práva ako takej. Prusákovu vedeckú a pedagogickú prácu predstavuje na pozadí jednotlivých životných udalostí i epizód z novodobých dejín právnického vzdelávania. S osobitným zreteľom sa táto štúdia sústreďuje na charakteristiku jeho pôsobenia v období vedeckej aspirantúry. Po dosiahnutí titulu kandidáta vied tiež poukazuje na tri ďalšie dekády jeho poslania ako vysokoškolského učiteľa teórie práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

ABSTRACT

GREGOR, Martin. Jozef Prusák: Life and Work of a Legal Theorist. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 20, No. 3, p. 21-63.

This study investigates scientific activity of the professor Jozef Prusák (1942 – 2018). Emphasis is put on analysis of his publication activity with a focus on works in the field of legal sociology, sport law, or nature of the law itself. Scientific and pedagogical work of Prusák is introduced on a background of individual life events and episodes from modern history of legal education. With a special respect, the study concentrates on characteristics of his activity during doctorate studies and, after reaching the academic title candidate of science (PhD candidate), on three further decades of his performance at the Faculty of Law at the Comenius University in Bratislava.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Jozef Prusák, slovenská právna teória, sto rokov Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, športové právo.

KEY WORDS

Jozef Prusák, Slovak theory of law, 100 years of the Faculty of Law at the Comenius University in Bratislava, sport law.

ÚVOD

Pri spomienke na meno pána profesora Prusáka sa mnohým vybaví predovšetkým jeho legendárna učebnica teórie práva. Jeho študenti si snád' spomenú aj na príslovečnú svedomitosť a zodpovednosť, s akou pristupoval k realizácii skúšobných úkonov.¹ Na

* Táto práca bola podporená Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0417 „Historický vývoj terminológie súkromného práva na Slovensku pre potreby rekodifikácie slovenského občianskeho práva“.

¹ Za všetky spomienky napríklad: „Jedna študentka raz v písomke z teórie práva uviedla v odpovedi na jednu otázku tri zo štyroch charakteristík nejakého právneho inštitútu správne. Štvrtá chýbala. Profesor jej za túto odpoveď neudelil ani bod. Prekvapenej študentke to odôvodnil tým, že ak by škodovka mala iba tri kolesá, tiež by sa d'aleko nedostala“. Pozri: BERDISOVÁ, Lucia. Predhovor ako leporelo. In

Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave vychoval počas štyridsiatic rokov svojho pôsobenia celé generácie mladých právnikov. Ich reminiscencie nepochybne vystupujú v odlesku optimizmu a blahovôle, s akými si vybavujeme prežité udalosti našej mladosti.

Pedagogické skúsenosti pána profesora Prusáka sú však len časťou jeho vedeckého odkazu, i keď dôležitou. Najmä po páde komunistického režimu sa výrazným spôsobom podieľal na stvárnení slovenskej a demokratickej právnej vedy, prispel k tomu aj ako spolutvorca Ústavy Slovenskej republiky. Možno ho zaradiť medzi najaktívnejších a najvýznamnejších profesorov práva v období 90. rokov 20. storočia. Už počas svojho života sa stal vedeckou autoritou, na ktorú sa hodno odvolávať.

Napokon, od samotného vzniku Akademického senátu Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave bol jeho členom a neskôr aj predsedom v rokoch 1994 – 1997. Spolu s vtedajším dekanom Právnickej fakulty Univerzity Komenského, profesorom Petrom Blahom, zásadným spôsobom vplýval na chod tejto fakulty. Vrchol svojej kariéry v rámci akademickej samosprávy však dosiahol až na pozícii dekana Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, pričom túto funkciu vykonával v dvoch funkčných obdobiach po sebe (2000 – 2007).

Táto štúdia sa pokúsi o bližšie načrtnutie životných osudov a vedeckého profilu Jozefa Prusáka s dôrazom na jeho účinkovanie na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Člení sa na dve časti. Pomocou použitia štandardných historických metód sa autor v prvej z nich pokúša o analýzu dostupného archívneho materiálu, sekundárnej literatúry a svedectiev pamätníkov. Poukazuje na životné peripetie profesora Prusáka, ktoré tvoria akési pozadie, vytvárajúce preňho podmienky pre vedeckú tvorbu, hoci v nemalej miere sa sústreďuje aj na jeho angažovanosť na akademickej pôde. V druhej časti bude čitateľ oboznámený s charakteristickými črtami vedeckého diela a odkazom Jozefa Prusáka. Preto cieľom štúdie nie je len sumarizácia jeho pôsobenia z hľadiska dejín slovenskej právnej vedy, ale aj ocenenie kvality a nadčasovosti jeho diela z pohľadu právnej teórie.

1. PRVÉ KROKY

Jozef Prusák sa narodil 3. augusta 1942 v Trenčíne. Jeho rodina pochádzala z neďalekej Ilavy, no v roku 1947 sa jeho rodičia kvôli pracovným povinnostiam presťahovali do Sabinova. Bývali v dome na tamojšej Hviezdoslavovej ulici č. 55.² Na tomto mieste navštevoval Prusák aj prvé ročníky národnej-základnej školy. Už v roku 1953 odišiel do Bratislavy, keďže začal študovať na tamojšej internátnej Vojenskej škole Jana Žižku z Trocnova. Tzv. Žižkováci dodržiavali presný denný harmonogram a nosili vojenské rovnošaty. Sídlo školy sa nachádzalo v budove dnešnej Fakulty telesnej výchovy a športu UK, blízko internátov Lafranconi.³ Na účely školského zákona z roku 1953 bola táto škola defino-

Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 5 alebo „Keď už sme pri skúšaní, z osobnej skúsenosti môžem pridať spomienku, ako pán profesor reagoval na plač študenta, ktorému hrozilo vyhodenie z fakulty, pretože nespravil test z teórie práva. Profesor vždy nechal študentovi možnosť, aby si v písomke našiel chýbajúce body, no slzy nikdy nepovažoval za platný argument.“ Pozri: KÁČER, Marek. Spomienka na profesora Jozefa Prusáka. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 2018, roč. 101, č. 3, s. 315.

² Archív Právnickej fakulty Univerzity Komenského (Staré Grunty), ďalej len „Archív PF UK (Staré Grunty)“, osobný zväzok aspiranta: Prusák, Jozef, ev. č. 903, životopis z 15. mája 1967.

³ ŠABLATÚRA, Dušan. *Spomienky Žižkovca*. Zvolen : Technická univerzita vo Zvolene, 2016, s. 10 a nasl.; podobne *Výkvet našej mládeže do vojenských škôl Jána Žižku z Trocnova*. Praha: MNO, 1949, s. 2.

vaná ako tzv. jedenásťročná stredná škola, ktorá sa špecializovala na poskytovanie univerzálnej prípravy pre vyššie vzdelanie. Na tejto inštitúcii zložil Jozef Prusák maturitu v roku 1959.⁴

Na Právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave nastúpil v roku 1960. Strechu nad hlavou našiel v Študentskom domove Horský Park (chlapčenská časť – HOPA). Na internáte býval spoločne so spolužiakom z ročníka a neskorším kolegom prof. Jozefom Klimkom.⁵ Za vedúceho učiteľa ich ročníka určili profesora Martina Vietora.⁶

Po piatich rokoch štúdia Jozef Prusák úspešne zložil štátne skúšky a obhájil diplomovú prácu na tému „*Výskum spoločenských príčin kriminality a nespokojnosti mládeže*“, pričom titul promovány právnik získal 21. júna 1965.⁷ Dekanstvo Právnickej fakulty ho však po skončení štúdia vyňalo z riadneho miestenkového pokračovania. Preto bol počas nasledujúceho leta roku 1965 zamestnaný ako redaktor miestneho časopisu Odevných závodov kapitána Nálepku v Prešove.⁸ Základnú vojenskú službu absolvoval v priebehu jedného roka (1. september 1965 – 31. august 1966) na vojenskom útvare v Michalovciach (VÚ 8700). Počas služby pracoval ako zdravotník a veliteľstvo útvaru mu dokonca povolilo stáž na Psychiatrickom oddelení Vojenskej nemocnice v Ružomberku, kde skúmal súvislosti medzi páchaním trestnej činnosti a psychickými anomáliami u doktora Hlavča.⁹

Po skončení vojenskej služby jeho kroky opäť viedli späť do Bratislavy. S Chemicko-technologickou fakultou na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave uzavrel pracovný pomer k 1. októbru 1966. Pôsobil tu v rámci Katedry vedeckého komunizmu ako asistent so zameraním na sociológiu.¹⁰ V máji 1967 si podal prihlášku na prijatie za vedeckého aspiranta na Právnickú fakultu Univerzity Komenského v odbore teória štátu a práva.¹¹

Jeho prijímacia skúška sa konala 20. júna 1967, pričom počas jej konania „*preukázal dobré vedomosti z odboru a dostatočné z jazyka ruského*“, v dôsledku čoho bol prijatý na prvom mieste za vedeckého aspiranta.¹² Jeho školiteľom sa stal docent Ján Bakiča, pri-

⁴ Archív Právnickej fakulty Univerzity Komenského (Šafárikovo námestie), ďalej len „Archív PF UK (Šafárikovo nám.)“, osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, osobný dotazník z 25. apríla 1968.

⁵ Archív Univerzity Komenského, fond: Právnická fakulta, Názov: 1950-1980, sign AIII/4, kartón 39, menný zoznam poslucháčov I. ročníka. Zachovala sa dokonca správa, že sa 2. novembra 1960 museli študenti tohto ročníka podrobiť RTG vyšetreniu kvôli vylúčeniu podozrenia z tuberkulózy.

⁶ Archív Univerzity Komenského, fond: Právnická fakulta, Názov: 1956-1964, sign. AII/3, kartón 17, Zápisnica zo zasadnutia PF UK z 3. septembra 1960 o 11,00 hod., s. 1.

⁷ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), Osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, odpis diplomu č. 001905 (Jozef Prusák).

⁸ Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák Jozef, ev. č. 903, životopis z 15. mája 1967.

⁹ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, žiadosť o prijatie za vedeckého aspiranta a rovnako aj životopis z 15. mája 1967.

¹⁰ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy: Jozef Prusák, osobný dotazník z 7. septembra 1971.

¹¹ Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák, Jozef, Žiadosť o prijatie za vedeckého aspiranta.

¹² Členovia prijímacej komisie: doc. Gašpar (prodekan), doc. Bakiča, doc. Ďurajová. Hlavné otázky skúšky boli z predmetov:

- Teória štátu a práva: Buržoázne a socialistické koncepcie sociológie; Spoločenské a právne vzťahy; Metódy a techniky sociologického výskumu;
- Ruština: čítanie ruského textu, preklad a voľná úvaha o prečítanom.
- Anglický jazyk: prečítanie textu, preklad, základy gramatiky.

Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák, Jozef, protokol o žiadosti o prijatie za vedeckého aspiranta.

čom mladý aspirant sa mal špecializovať na sociológiu práva, ktorá zažívala na konci šesťdesiatych rokov 20. storočia renesanciu.¹³ Jozef Prusák nastúpil na Právnickú fakultu ako riadny interný aspirant od 1. októbra 1967. Vo svojej kandidátskej práci sa mal pôvodne zaoberať témou „*Preliminácia homo iuris*“. V jej rámci mal objasniť teoreticko-empirickú analýzu postavenia človeka v socioprávnom systéme a v socioprávnej štruktúre.¹⁴ Hoci názov jeho práce sa stal predmetom viacerých modifikácií, obsah ostával v hlavných bodoch nezmenený.

Už 3. až 9. novembra 1967 absolvoval pracovnú stáž na Univerzite Karlovej v Prahe, kde svoj výskum konzultoval s (vtedy) docentom Šamalíkom¹⁵ z Právnickej fakulty a doktorom Nákonečným z Filozofickej fakulty Univerzity Karlovy.¹⁶ Na vtedajšie pomery sa odhodlal už relatívne skoro pristúpiť k zloženiu kandidátskych skúšok, ktoré boli nevyhnutné na úspešné zvládnutie aspirantského minima. Ako prvú absolvoval 7. júna 1968 skúšku z ruského jazyka a 20. decembra 1968 nasledovalo overovanie jeho znalostí z angličtiny.¹⁷ Svoju prípravu úspešne završil o rok zložením kandidátskych skúšok z dejín štátu a práva a následne aj teórie štátu a práva, ktoré absolvoval v ten istý deň, 27. júna 1969.¹⁸

Prusákova práca na fakulte bola vnímaná veľmi pozitívne. Z jeho hodnotenia vyplýva, že sa: „*podieľa na zabezpečení pedagogického procesu v rámci katedry nad rámec jeho študijných povinností a vedie časť seminárov a konzultačných cvičení (ŠPZ) v prvom ročníku. Denne pravidelne pracuje v Univerzitnej knižnici a sleduje nielen našu, ale aj zahraničnú právnickú literatúru svojho odboru. Veľmi aktívne konzultuje všetky otázky a zbiera materiál na svoju dizertačnú prácu.*“¹⁹ Pokiaľ ide o jeho pedagogickú činnosť spravidla viedol semináre v troch až piatich pracovných skupinách pre poslucháčov predmetu Teórie práva.²⁰

¹³ K rozvoju právnej sociológie u nás pozri bližšie: PŘIBÁŇ, Jiří. Několik poznámek k sociologii práva. In *Sociologický časopis*, 1992, roč. 28, č. 6, s. 776-778.

¹⁴ Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák, Jozef, individuálny študijný plán internej aspirantúry.

¹⁵ František Šamalík (1923 – 2008) začal v šesťdesiatych rokoch 20. storočia medzi prvými opäť venovať pozornosť právnej sociológii, pričom osobitne musíme poukázať na jeho učebnicu (ŠAMALÍK, František. *Úvod do sociologie práva a politiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1964, 46 s.) a neskoršiu monografiu, kde všeobecnú teóriu práva poníma zo sociologického hľadiska (ŠAMALÍK, František. *Právo a spoločnosť*. Praha: Academia, 1965, 370 s.).

¹⁶ Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák, Jozef, zpráva o výsledkoch pracovnej cesty z 13. novembra 1967.

¹⁷ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, protokol č. 47/68 o kandidátskej skúške z ruského jazyka (členovia komisie: doc. Čebotarev, Dr. Brandenburgová, doc. Ďurajová) a protokol č. 104/68 o kandidátskej skúške z anglického jazyka (členovia komisie: doc. Čebotarev, doc. Dojčák, dr. Chomová).

¹⁸ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, protokol č. 1717/1969 a protokol č. 1718/1969. Komisii pre skúšku v odbore dejiny štátu a práva predsedal prof. Martin Vietor (členmi komisie boli prof. Rebro, doc. Dojčák). Aspirantovi boli položené otázky: Buržoázna demokratická revolúcia v Rakúsko-Uhorsku v roku 1848 a požiadavky Slovákov; Riešenie národnostnej otázky v Košickom vládom programe.

Komisii pre skúšku v odbore teória štátu a práva predsedal prof. Rebro, (členmi komisie boli doc. Bakíča, doc. Červeňanský). Aspirant dostal tri otázky: Právo a ostatné normatívne systémy (motivačná rola práva); Sociologické teórie práva v USA v 19. a v 20. storočí; Teória práva Stučku a Pašukanisa.

¹⁹ Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák, Jozef, návrh na úpravu platu z 18. októbra 1968.

²⁰ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, návrh na mimoriadnu úpravu platu z 3. júla 1969.

Vyzdvihnúť možno aj jeho činnosť na vedeckom poli, keďže už ako aspirant publikoval viacero správ a recenzií v časopise *Právny obzor*.²¹ Podľa hodnotiacich správ publikoval recenzie a popularizačné články aj v časopisoch *Sociológia*, *Kultúrny život*, *Predvoja Nové Slovo*.²² Už v tom čase rozpracoval kapitolu svojej dizertácie pod názvom „*Sociopsychické aspekty akceptácie a poznania práva*“ (najmä z hľadiska jeho motivačnej role). S týmto dielom sa zapojil aj do študentskej vedeckej činnosti, ktorú organizovala Filozofická fakulta Univerzity Komenského pri príležitosti osláv 100. výročia narodenia V. I. Lenina v apríli 1970, pričom sa mu podarilo úspešne obhájiť prvé miesto v odbore sociológia. Toto umiestnenie bolo honorované finančnou odmenou vo výške 7000 Kčs.²³

Kladné hodnotenie jeho vedeckej a pedagogickej činnosti viedlo napokon k tomu, že už mimoriadne skoro – v priebehu roka 1970 – pristúpil k procesu finalizácie svojej kandidátskej práce. V októbri 1970 ju predložil školiteľovi, ktorým sa medzi časom stal čerstvý docent Pavol Dojčák.²⁴ Už v júli 1968 mu bol ustanovený za pomocného školiteľa, no od 25. novembra 1969 prebral túto úlohu aj oficiálne.²⁵ Predložená „*práca bola na takej odbornej a vedeckej úrovni, že jej prípadné doplnenie na základe pripomienok školiteľa bolo možné realizovať v krátkom čase*“.²⁶ Napriek počiatočnému progresu bola Prusáková práca uznaná za spôsobilú na obhajobu až v júli 1972.²⁷

Kandidátsku dizertačnú prácu s definitívnym názvom „*Problémy marxisticko-leninskej teórie poznania práva v spoločnosti*“ napokon obhájil dňa 28. septembra 1973. Na základe rozhodnutia Vedeckej rady mu bola udelená hodnosť kandidáta právnych vied s účinnosťou od 30. októbra tohto roku.²⁸ Na finalizáciu jeho kandidátskej dizertačnej práce bola zameraná aj fakultná výskumná úloha č. UK-363, ktorá mu bola ako zodpovednému riešiteľovi uložená v rokoch 1971 – 1973 s takmer identickým názvom než jeho práca, totiž „*Problémy marxisticko-leninskej teórie poznania socialistického práva*“. Ako hlavný výstup fakultnej úlohy bola naplánovaná úspešná obhajoba dizertačnej práce, čo aj splnil.²⁹ Dodávame, že ešte v roku 1969 mu bol priznaný titul doktora práv (JUDr.), dovtedy užíval označenie promovány právnik (dekrét č. 0010048).

²¹ PRUSÁK, Jozef. Kriminológia vo svete. In *Právny obzor: časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1968, roč. 51, č. 7, s. 639-643; PRUSÁK, Jozef. Borucka – Arctowa, M. O społeczny dążenia prawa. Warszawa, 1967. In *Právny obzor: časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1969, roč. 52, č. 2, s. 162-164; PRUSÁK, Jozef. A. Podgórecki, Patologia życia społecznego, Warszawa, 1969. In *Právny obzor: časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1971, roč. 54 č. 4, s. 354-357; PRUSÁK, Jozef. O teoretickom nasledí P. Stučki v Sovietskej pravovej науке, Riga, 1965. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1974, roč. 57, č. 1, s. 84-85.

²² Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák, Jozef, návrh na mimoriadnu úpravu platu z 3. júla 1969.

²³ KLESKEŇ, Peter. Výsledky študentskej vedeckej činnosti. In *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, 1970, roč. 16, č. 10 (júl 1970), s. 7.

²⁴ Od 1. januára 1970 tiež nový vedúci Katedry teórie štátu a práva. Pozri: Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Pavol Dojčák, návrh na poverenie vedúcim katedry z 12. mája 1970.

²⁵ Archív PF UK (Staré Grunty), osobný zväzok aspiranta: Prusák Jozef, ustanovenie za školiteľa z 25. novembra 1969.

²⁶ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, hodnotenie vedeckej aspirantúry Jozefa Prusáka z 19. novembra 1970.

²⁷ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, potvrdenie o úspešnom dokončení aspirantúry z 24. júla 1972.

²⁸ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, udelenie vedeckej hodnosti J. Prusákovi – list z 5. novembra 1973.

²⁹ Archív PF UK (Staré Grunty), Názov: Zprávy o vedecko-výskumnej činnosti 1968-1978, sign. Cl. A-10, kartón 18, prehľad výsledkov vedeckovýskumnej činnosti za rok 1973.

Obhajoba kandidátskej dizertačnej práce už nemusela prebehnúť v najkratšom čase snád' z toho dôvodu, že s účinnosťou od 1. októbra 1970 sa Jozef Prusák stal odborným asistentom na Katedre teórie štátu a práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského a od začiatku nového školského roka ho v plnej miere zaradili do pedagogického procesu. Vyučoval predmety *Teória štátu* v zimnom a *Teória práva, sociológia a logika* v letnom semestri.³⁰ Okrem toho zabezpečoval prednášky o základoch práva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Už vtedy sa stal známy – a to dokonca aj medzi nadriadenými – „vyžadovaním náročnej prípravy od študentov na seminároch a na skúškach“.³¹ V rámci pedagogických úloh ho neminula ani povinnosť byť vedúcim učiteľom jedného ročníka.

Už v čase svojho nástupu na vedeckú aspirantúru sa v roku 1967 stal fakultným referentom pre študentskú vedeckú činnosť (resp. vedeckým sekretárom Rady Študentskej vedeckej odbornej činnosti). Osobitne možno zdôrazniť jeho podiel v rámci organizovania študentských konferencií pri príležitosti 50. výročia založenia Komunistickej strany Československa a 50. výročia vzniku Právnickej fakulty v roku 1971 a neskôr aj 30. výročia SNP (1974).³² V rámci príprav týchto podujatí aktívne spolupracoval so Socialistickým zväzom mládeže.³³ Jozef Prusák bol členom Revolučného odborového hnutia, istý čas pôsobil aj ako člen fakultného výboru a neskôr, na schôdzi 8. februára 1989 bol dokonca zvolený za člena univerzitného UOR ROH.³⁴ Činnosť v odboroch však bola chápaná ako relatívne prijateľná alternatíva oproti členstvu v strane, keďže určitá forma združovania a „masovo-politickej práce“ bola v tých časoch nevyhnutná. Zároveň pôsobil v Zväze československo-sovietskeho priateľstva (ZČSP).

Pokiaľ ide o jeho osobné pomery, v decembri 1969 intervenoval dekan Cúth u stavebného družstva pri Obvodnom národnom výbore Ružinov v Bratislave, aby Jozefovi Prusákovi prideliť byt čím skôr, lebo jeho terajšie ubytovanie na internáte v Horskom parku mu neumožňuje dostatočnú koncentráciu na vedeckú prácu.³⁵ Podľa spomienok Jozefa Klimka bol mladý Prusák výborným tanečníkom a častým návštevníkom podujatí v Parku kultúry a oddychu, pričom bol vždy veľmi precízny pri úprave svojho vzhľadu.³⁶ Do manželského zväzku vstúpil 6. februára 1971 s PhDr. Vierou Chrenkovou (* 22. apríla 1947 – † 18. augusta 2020), pôvodom pochádzajúcou z oblasti novohradského regiónu, vtedajšou zamestnankyňou Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského so sídlom v Trnave, neskôr uznávanou profesorkou v odbore andragogika. V manželstve sa im narodila dcéra Zuzana (*1971) a syn Radovan (*1974).³⁷

³⁰ *Zoznam prednášok, pracovísk a pracovníkov na Právnickej fakulte UK pre školský rok 1972/73*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1972, s. 27.

³¹ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, komplexné hodnotenie Jozefa Prusáka z 12. augusta 1974.

³² Tamtiež.

³³ K tomu pozri Prusákov náhľad na organizáciu ŠVOČ v publikácii HUNGR, Pavel – PRUSÁK, Jozef. *Mládež, právo, veda: základné práva a povinnosti mladého vedca*. Bratislava: Smena, 1983, s. 19-21.

³⁴ Nad kolektívnu zmluvu. In *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, 1989, roč. 35, č. 7 (marec 1989), s. 4.

³⁵ Archív Univerzity Komenského, fond: Právnická fakulta, názov: 1952-1976, sign. A-VII, kartón 50, Jozef Prusák – odporúčanie z 6. decembra 1969.

³⁶ Rozhovor s prof. JUDr. Jozefom Klimkom, DrSc. zo dňa 11. februára 2020.

³⁷ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, oznámenie o uzavretí manželstva z 16. februára 1971 a osobný dotazník z 26. augusta 1980.

2. PRUSÁK V POZÍCI ODBORNÉHO ASISTENTA A DOCENTA

Sedemdesiate roky 20. storočia predstavovali v živote Jozefa Prusáka obdobie vytrvalej práce. S osobným nasadením skúmal pôsobenie práva na spoločnosť zo sociologického hľadiska a v tejto súvislosti sa zaoberal otázkou ako docieľiť zvýšenie právneho povedomia spoločnosti. V tomto smere pokračoval v rozvíjaní svojich myšlienok z čias ašpirantúry. Popri tvorivej práci sa však musel na Katedre venovať aj administratívnym povinnostiam, ba dokonca v jeho prípade často dochádzalo k prekryvaniu oboch činností.

V rokoch 1972 – 1974 pôsobil ako tajomník Katedry teórie štátu a práva.³⁸ Na začiatku roka 1975 sa však radšej rozhodol svoj vedecký potenciál využiť v rámci spolupráce s výskumným odborom Slovenskej technickej knižnice v Bratislave za účelom rozpracovania dlho plánovaného systému právnych informácií.³⁹ Administratíva ho však neminula. Rok 1975 bol zároveň posledným rokom päťročnice, čo predznamenovalo konanie ďalšieho zjazdu KSČ. Z toho titulu bol Prusák poverený spracovať časť osnovy podkladového materiálu pre prípravu XV. zjazdu (1976) s názvom „*Analýza vývoja socialistického štátu z hľadiska realizácie záverov XIV. zjazdu KSČ*“. Pracoval na stati o zvyšovaní právneho vedomia a posilňovaní socialistickej zákonnosti. V tom istom čase predložil Československej televízii koncept o cykle popularizačných relácií zameraných na československé právo pod pracovným označením „*Človek a zákon*“.⁴⁰ Náročný pracovný rok zavŕšil absolvovaním kratšieho študijného pobytu na Štátnej univerzite T. G. Ševčenka v Kyjeve (v dňoch 21. – 30. novembra 1975).⁴¹

Od roku 1976 sa stal vedeckým tajomníkom a koordinátorom plnenia čiastkovej štátnej úlohy VIII-1-2/8 „*Socialistická zákonnosť a právne vedomie*“, ktorú v rokoch 1976 – 1980 riešil kolektív jeho katedry pod vedením docenta Dojčáka.⁴² Jednou z kľúčových fáz výskumnej úlohy mala byť realizácia empirického výskumu na súdoch, spočívajúceho vo vypracovaní dotazníkov pre sudcov SSR pôsobiacich v trestnoprávnej, ako aj občianskoprávnej oblasti, vrátane štúdia dokumentov (listov, sťažností občanov zaslaných kontrolným orgánom, ako aj určitým periodikám).⁴³ Prípravou tejto fázy projektu bol poverený práve Jozef Prusák, ktorý s dôslednosťou sebe vlastnou spracoval v máji 1977 osobitný projekt terénneho výskumu právneho vedomia a k tomu pilotnú verziu dotazníka výskumu súdov a sudcov na 101 stranách so 78 otázkami.⁴⁴ Ministerstvo spravodlivosti SSR však napokon realizáciu tohto výskumu neodporučilo a grandiózny empirický projekt tak bol odsúdený na neúspech, hoci ako sa uvádza, „*príprava tohto výskumu*

³⁸ Zoznam prednášok, pracovísk a pracovníkov na Právnickej fakulte UK pre školský rok 1972/73. Bratislava: Univerzita Komenského, 1972, s. 10.

³⁹ Vedľajší pracovný pomer v rozsahu štvrtiny úväzku uzavrel od 1. februára 1975 – 30. januára 1976. Pozri: Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, Žiadosť o povolenie z 9. januára 1975.

⁴⁰ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, žiadosť o preradenie do IV. platového pásma z 1. septembra 1976. Podobne je štylizované aj vyjadrenie katedry k žiadosti s. Prusáka k preradeniu z 8. septembra 1976: „*Bol členom skupiny pre prípravu materiálov XV. zjazdu KSČ, pričom sa iniciatívne podieľal na ich príprave, vrátane zostavovania stránkových dokumentov o právnej výchove a propagande.*“

⁴¹ Archív PF UK (Staré Grunty), názov: Zprávy o vedecko-výskumnej činnosti 1968-1978, sign. Cl. A-10, Kartón 18, správa o vedeckovýskumnej činnosti Právnickej fakulty UK 1975, s. 12

⁴² Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, hodnotenie v zmysle zásad pre určenie základných platov z 11. septembra 1978.

⁴³ Archív PF UK (Staré Grunty), názov: Štátne úlohy 1974-1980, sign. Cl. A-O, kartón 29, zápisnica zo zasadnutia skupiny riešiteľov štátnej vedeckovýskumnej úlohy z 21. decembra 1976.

⁴⁴ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, zápis z pracovného posedenia kolektívu riešiteľov ŠVÚ VIII-1-2-8 z 17. mája 1977.

si vyžiadala takmer celoročnú prácu, ktorú vykonal najmä JUDr. Jozef Prusák, CSc.“⁴⁵ Tento zákaz profesora Prusáka veľmi mrzel a až oveľa neskôr, v rokoch 2005 – 2007 sa mu podobný sociologicko-právny výskum podarilo úspešne zrealizovať ako jeden zo svojich splnených snov.⁴⁶

Napriek tomu však musel v rámci tejto štátnej výskumnej úlohy aj naďalej sledovať plnenie harmonogramu, kontrolovať finančné a materiálne prostriedky na jej plnenie a zabezpečovať priebežné oponentúry projektu.⁴⁷ Účasť na výskumnej úlohe mu však predsa len pomohla pri spracovaní habilitačnej práce, kde zapracoval viaceré výsledky získané z jej riešenia.⁴⁸

Podľa plánu kádrového rastu Právnickej fakulty Univerzity Komenského, ktorý schválila Vedecká rada 23. októbra 1973 s výhľadom do roku 1980, mal Jozef Prusák podstúpiť habilitačné konanie okolo roku 1979.⁴⁹ Vytýčený plán dôsledne splnil. Už najneskôr v septembri 1978 predložil habilitačnú prácu oponentom.⁵⁰ Ešte v októbri toho istého roku sa zúčastnil na jednomesačnom študijnom a prednáškovom pobyte v Moskve na Lomonosovej univerzite.⁵¹

Dňa 9. apríla 1979 o 9,00 hod. sa konalo zasadnutie Vedeckej rady Právnickej fakulty v miestnosti, ktorá voľakedy predchádzala terajšiemu *Iuridicu*. V jej programe boli naplánované dve habilitačné konania. Najprv komisia rozhodla o udelení titulu „docent“ pre JUDr. Katarínu Tóthovú, CSc., po nej nasledovalo habilitačné konanie JUDr. Jozefa Prusáka, CSc. Pozornosť sa koncentrovala na predloženú habilitačnú prácu s názvom: „*Otázky pôsobenia a pôsobnosti socialistického práva*“. Obsahovo sa venovala najmä problematike efektívneho pôsobenia práva, formovaniu právneho vedomia, či aplikácii princípov komunistickej propagandy vo vzťahu k právnej výchove a propagácii práva.

Predsedom jeho habilitačnej komisie bol profesor Ján Bavorský z Katedry občianskeho a rodinného práva (za členov komisie Vedecká rada určila doc. Siváka a doc. Červeňanského z rovnakej fakulty). Za oponentov boli menovaní prof. Stanislav Matoušek, vedúci Katedry štátneho práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského; doc. Pavol Dojčák, vedúci Katedry teórie štátu a práva a JUDr. Miloš Řehuřek, DrSc., vedúci pracovník Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied.⁵² Po následnej diskusii prebehlo tajné hlasovanie vo Vedeckej rade, ktoré potvrdilo úspech habilitačného konania, hoci niektorí

⁴⁵ Archív PF UK (Staré Grunty), tamtiež, správa doc. Dojčáka o empirickom výskume z 17. novembra 1977, s. 3.

⁴⁶ BERDISOVÁ, ref. 1, s. 5. Dodávame, že tento výskum bol zrealizovaný v rámci projektu VEGA č. 1/2590/05 „*Pramene práva: sústava, funkcie a vzťahy prameňov slovenského práva, európskeho práva a medzinárodného práva*“ – vedúci riešiteľ: prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. (2005 – 2008).

K tejto problematike pozri zo širokého spektra literatúry aj: KASINEC, Rudolf. Sudcovská tvorba práva v slovenskom právnom poriadku – včera, dnes a zajtra. In *Vybrané aspekty súdneho precedensu v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2013, s. 9-35.

⁴⁷ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnanca: Jozef Prusák, návrh na finančnú odmenu z 8. júna 1978.

⁴⁸ Archív PF UK (Staré Grunty), Názov: Zápisy z vedeckých rád 1977-78, sign. A II, 1,2, A-5, kartón 1, správa o vedecko-výskumnej činnosti Právnickej fakulty UK za rok 1977, s. 6.

⁴⁹ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), spisová agenda Katedry dejín štátu a práva 1974-1978.

⁵⁰ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, hodnotenie v zmysle zásad pre určenie základných platov z 11. septembra 1978.

⁵¹ Archív PF UK (Staré Grunty), Názov: Zápisy z vedeckých rád 1977-78, sign. A II, 1,2, A-5, kartón 1, zápis č. 4/1978 zo zasadnutia užšieho kolégia dekana z 10. apríla 1978, s. 2.

⁵² Archív PF UK (Staré Grunty), názov: Zápisnice z vedenia dekana 1971-1984, sign. AII-1, A-5, kartón 1, zápisnica zo zasadnutia Vedeckej rady Právnickej fakulty UK v Bratislave, konaného dňa 21. mája 1979, s. 4-6.

pamätníci v kuloároch spomínajú, že Prusákovo habilitačné konanie poznačili určité ťažkosti, avšak, keďže toto tvrdenie nie je vedecky podložené, nevnímame ho ako relevantné vo vzťahu k nášmu výskumu.

Na základe návrhu vedeckej rady minister školstva Slovenskej socialistickej republiky vymenoval Jozefa Prusáka za docenta v odbore teória štátu a práva 12. marca 1980 s účinnosťou k 1. marcu 1980.⁵³ V nadväznosti na predmetné menovanie dekan Filo upustil od vyhlásenia konkurzu na miesto docenta a vzhľadom na vysokú kvalitu Prusákovej práce s ním uzavrel len dohodu o zmene zaradenia s tým, že na funkčné miesto docenta bol Prusák formálne preradený 1. júna 1980,⁵⁴ s čím vyslovila súhlas vedecká rada fakulty na svojom zasadnutí 2. júna 1980, neskôr aj rektor.⁵⁵ Svoj dlhoročný vedecký výskum následne publikoval v prvej vedeckej monografii „*Právo v spoločnosti: regulačné pôsobenie práva a právna výchova v socialistickej spoločnosti*“.⁵⁶

V 80. rokoch 20. storočia sa však Prusákova vedecká profilácia mierne zmenila v súvislosti s určitým poklesom publikácií, ktoré by sa zaoberali problematikou právnej sociológie. Akoby vydaním svojej knihy uzavrel určitú kapitolu vo svojej vedeckej dráhe a teraz sa pokúšal uchopiť nový predmet bádania. V roku 1982 sa aktívne zúčastnil na prestížnej medzinárodnej konferencii „*Právo a dialektika rozporu*“, ktorá sa konala v dňoch 14. – 15. októbra vo východonemeckej Jene.⁵⁷ V roku 1983 publikoval dve monografie v spoluautorstve s Pavlom Hungrom z Brna.⁵⁸

Priestor pre ďalší vedecký výskum napokon našiel v dosiaľ neprebádanej oblasti vzťahov medzi právom a športom. Po sérii tematicky ladených štúdií⁵⁹ publikoval v roku 1985 slávnú vedeckú monografiu pod názvom „*Šport a právo: Úvod do dejín, teórie a praxe zodpovednosti v športe*“.⁶⁰ Táto kniha bola vyznamenaná čestným uznaním pri príležitosti vyhlásenia najlepšej športovej knihy roka 1985.⁶¹ Dodnes sa táto monografia

⁵³ Archív PF UK (Šafárikovo nám.). Osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, Dekrét o vymenovaní za docenta č. 15 402/1979.

⁵⁴ Archív PF UK (Šafárikovo nám.) tamtiež, ustanovenie – list rektora z 25. júna 1980.

⁵⁵ Archív PF UK (Staré Grunty), názov: Zápisnice z vedenia dekana 1971-1984, sign. AII-1, A-5, kartón 1, zápisnica zo zasadnutia Vedeckej rady Právnickej fakulty UK v Bratislave konaného dňa 2. júna 1980, s. 9

⁵⁶ PRUSÁK, Jozef. *Právo v spoločnosti. Regulačné pôsobenie práva a právna výchova v socialistickej spoločnosti*. Bratislava: Obzor, 1980, 227 s.

⁵⁷ Archív PF UK (Staré Grunty), názov: Zápisy z vedeckých rád 1977-78, sign. A II. 1,2, A-5, Kartón 1, zápis zo zasadnutia vedenia fakulty zo dňa 29. marca 1982.

⁵⁸ HUNGR, Pavel – PRUSÁK, Jozef. *Objektívni a subjektívni právo: vybrané problémy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1983, 154 s. HUNGR - PRUSÁK, ref. 33, 337 s.

⁵⁹ Ide napríklad o článok, v ktorom sa Prusák podujal na definovanie pojmu tzv. športového práva z hľadiska právnej teórie: PRUSÁK, Jozef. Vzťah medzi športovým pravidlom a pravidlom socialistickeho spolužitia a kritické stanovisko k tzv. športovému právu. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1984, roč. 67, č. 9, s. 864-877. Spomenúť však možno aj ďalšie čiastkové výstupy v tejto oblasti – napríklad: PRUSÁK, Jozef. Problémy právnej zodpovednosti pri športovej činnosti. In *Bulletin advokacie*, 1984, roč. 13, č. 3, s. 141-154.

⁶⁰ PRUSÁK, Jozef. *Šport a právo: Úvod do dejín, teórie a praxe právnej zodpovednosti v športe*. Bratislava: Šport (slovenské telovýchovné vydavateľstvo), 1985, 247 s.

⁶¹ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, Odborný životopis prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. z 26. augusta 1997.

pokladá za priekopnícku prácu, ktorá na Slovensku predtým a ani dlho potom nemala nijakú obdobu.⁶² Objektívne je potrebné dodať, že originalita rozpracovanej témy bola v pomeroch československej právnej vedy naozaj vysoká.⁶³

Prusák pôsobil kontinuálne v Rade Študentskej vedeckej odbornej činnosti ako vedecký referent pre otázky študentskej vedeckej činnosti až do roku 1978. Okrem organizovania študentských konferencií však jeho pozornosť pútalo aj zavádzanie moderných praktík v rámci vyučovania. Sám zdôraznil, že sa „*neustále usiluje o presadzovanie i aplikáciu nových, moderných metód výchovno-vzdelávacieho procesu, vrátane úzkeho spojenia teórie s praxou.*“⁶⁴ Podobný postoj ho priam predurčoval na to, aby sa od apríla 1978 stal členom novej komisie pre modernizáciu pedagogického procesu pod záštitou Milana Čiča.⁶⁵ Jeho zanieťenie pre tieto otázky však bolo natoľko výrazné, že v rokoch 1981 – 1987 bol delegovaný do *komisie pre modernizáciu a využívanie didaktickej techniky v pedagogickom procese* celej Univerzity Komenského.⁶⁶ Svoje vlastné postrehy zhrnul v niekoľkých výstupoch.⁶⁷ Zastával však pozície aj v ďalších menej významných orgánoch Právnickej fakulty, napr. bol tajomníkom legislatívnej komisie fakulty, členom racionalizačnej komisie,⁶⁸ ale aj členom komisie pre právnu výchovu a propagandu fakulty (resp. ako vedúci úseku právnej propagandy).⁶⁹

Svoje vedecké skúsenosti využil v rámci spolupráce s viacerými štátnymi orgánmi. V roku 1984 sa opäť vrátil k problematike právnej úpravy zárodkov informačných technológií a začal vypracovávať analýzy pre Výskumný ústav sociálno-ekonomických informácií a automatizácie riadenia.⁷⁰ V rokoch 1984 – 1987 zároveň poskytoval odborné konzultácie Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky v otázkach fungovania slovenskej Komisie právnej výchovy a propagandy pri vláde SSR.⁷¹

Až v posledných rokoch socialistického režimu sa mierne zvýšila Prusáková politická angažovanosť. Vo februári 1988 predniesol hlavný referát v rámci seminára o využívaní sovietskych skúseností vo výchovno-vzdelávacom procese na vysokých školách,

⁶² K hodnoteniu v literatúre: GÁBRIŠ, Tomáš. *Športové právo*. Bratislava: Eurokódex, 2011, s. 23. KRIŽAN, Ladislav. Autómia športu vs. intervencie a financovanie športu štátom: stručné dejiny. In GAJDOŠOVÁ, Martina (ed.). *Sloboda združovania verejnoprávne a súkromnoprávne aspekty*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2019, s. 154.

⁶³ Hoci na druhej strane v celej sústave vied nemožno povedať, že by bol jeho záujem jedinečný. Spomenúť možno niekoľko vedeckých štúdií od JUDr. Jiřího Horu, ktorý sa tomuto problému venoval zhruba v tom istom čase, ba dokonca trochu skôr ako Prusák. Pozri napr.: HORA, Jiří. K otázce trestní odpovědnosti hráčů při sportovních úrazech. In *Acta Universitatis Carolinae Gymnica*, 1979, roč. 15, č. 1, č. 15-24.

⁶⁴ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, žiadosť o preradenie do IV. platového pásma z 1. septembra 1976.

⁶⁵ Archív PF UK (Staré Grunty), názov: Zápisy z vedeckých rád 1977-78, sign. A II, 1,2, A-5, kartón 1, zápis č. 4/1978 zo zasadnutia užšieho kolégia dekana z 10. apríla 1978, s. 1.

⁶⁶ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, list z 10. mája 1987.

⁶⁷ Napríklad PRUSÁK, Jozef. Videotechnika a modernizácia výuky práva. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1989, roč. 128, č. 7, s. 650-653.

⁶⁸ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, hodnotenie v zmysle zásad pre určenie základných platov z 11. septembra 1978.

⁶⁹ Archív PF UK (Staré Grunty), Názov: Zápisnice z vedenia dekana 1971-1984, sign. AII-1, A-5, kartón 1, zápisnica zo zasadnutia komisie pre právnu propagandu pri Právnickej fakulte UK z 15. februára 1974.

⁷⁰ Úväzok v rozsahu 1/4 od 1. februára 1984 do 31. decembra 1984. Pozri: Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, žiadosť o povolenie vedľajšieho pomeru z 17. januára 1984. K tomu pozri: KARPAT, Jozef. Právna úprava vecného vybavenia právnych informačných pracovníkov. In *Právny obzor: Teoretický časopis pre otázky státu a práva*, 1982, roč. 65, č. 3, s. 242-251.

⁷¹ Úväzok v rozsahu 1/3 od 1. apríla 1984 postupne predĺžený do 31. augusta 1987. Archív PF UK, tamtiež, žiadosť o povolenie vedľajšieho pracovného pomeru z 27. marca 1984.

ktorý organizovala Právnická fakulta Univerzity Komenského pri príležitosti mesiaca československo-sovietskeho priateľstva. V rovnomennom príspevku zdôraznil nutnosť prepojenia teórie s praxou a podporovania otvoreného dialógu medzi učiteľmi a študentami.⁷² Vo svetle Gorbačovovej politiky to už vôbec nemusel byť prejav vyslovene dogmatický, Sovietsky zväz bol oproti vtedajším satelitným štátom omnoho „pokrokovejší“.

Začiatkom roku 1989 tam už napokon otvorene prebiehali zmeny vyvolané princípmi glasnosti a perestrojky. Aj v ČSSR sa začalo uvažovať o novej ústave. Zatiaľ však o „*Ústave brežnevovského typu*“, ako napísal Prusák.⁷³ Aj jemu sa totiž dostalo tej cti spolupracovať na príprave novej, tzv. trojjedinej ústavy v rámci zvlášť širokej komisie expertov. Debaty okolo novej ústavy však Prusáka nenechali apatickým. V politických kruhoch osobitne rezonoval jeho popularizačný, no o to výraznejšie prijatý celostranový článok v *Novom slove* z mája 1989, v ktorom obhajoval a plne sa zasadzoval za návrat SSR k pôvodnému štátnemu znaku.⁷⁴ Opustenie znaku s Kriváňom a plápolajúcim ohňom symbolizujúcim SNP odôvodňoval nielen heraldickými a historickými argumentmi, ale aj tým, že pod pôvodným znakom: „*sa síce uskutočňovala klérofašistická moc, ale pod tým istým znamením vypukol a ďalej rozvíjal aj celonárodný boj proti nej. Napokon aj štátne symboly iných štátov a národov si pamätajú všakovaké vlády. No viniť z toho samotné symboly je neodôvodnené. Návrat k pôvodnému znaku by bol vylúčený, ak by ho boli vytvorili predstavitelia tzv. slovenského štátu. To sa nestalo.*“⁷⁵ Rokovania o znení novej ústavy sa však ani poriadne nezačali a v druhej polovici roku 1989 ich navždy zastavili zásadné spoločenské zmeny.

3. JOZEF PRUSÁK AKO PROFESOR A OSOBNOSŤ PRÁVNEJ VEDY

Po revolučných dňoch roku 1989 požiadal dovtedajší vedúci Katedry teórie štátu a práva profesor Pavol Dojčák, aby ho nový dekan Právnickej fakulty docent Moravčík uvoľnil z tejto funkcie k 31. decembru 1989.⁷⁶ Po prerokovaní personálnych zmien v rámci kolektívu Katedry sa od 1. januára 1990 stal novým vedúcim docent Prusák.⁷⁷ Iniciatívne sa ujal svojich povinností a s odhodlaním začal vyvíjať široké spektrum aktivít. Alexandra Krsková si na túto dobu spomína so sebe vlastnou decentnosťou: „*Bolo to hektické obdobie, keď si sa stal vedúcim katedry a mohli sme sa prestať báť, začať slobodne dýchať, veriť, že to, čo robíme, má zmysel.*“⁷⁸ Na druhej strane Jarmila Chovancová

⁷² MAMOJKA, Mojmir. Využívanie sovietskych skúseností vo výchovno-vzdelávacom procese. In *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, 1988, roč. 34, č. 6 (február 1988), s. 2.

⁷³ PRUSÁK, Jozef. Ústavnosť chrániť ústavou: po prvom zasadnutí komisie prípravu Ústavy ČSSR. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, 1989, 4/26, s. 6.

⁷⁴ K reakciám verejnosti pozri: MOCKO, Martin. Viliam Plevza a „rehabilitácia“ M. R. Štefánika (3). https://www.noveslovo.sk/c/Viliam_Plevza_a_rehabilitacia_M_R_Stefanika_3 [cit. dňa 9. 3. 2020]

⁷⁵ PRUSÁK, Jozef. Nová ústava a štátne i národné symboly. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, 1989, č. 19 (11.5.1989), s. 20.

⁷⁶ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Pavel Dojčák, list z 30. decembra 1989.

⁷⁷ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, list dekana z 28. decembra 1991.

⁷⁸ KRSKOVÁ, Alexandra. Krotká úvaha k jubileu profesora Jozefa Prusáka. In PROCHÁZKA, Radoslav – KÁČER, Marek (eds.). *Exemplo ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2012, s. 14.

často spomína na to, že zasadnutie katedry pod Prusákovým vedením bolo náročné a viedol ho s vojenskou disciplinovanosťou.⁷⁹ Branislav Fábry pripúšťa, že vecné a argumentačne zamerané vyjadrovanie profesora Prusáka sa nevyznačovalo prehnanou kurtoáziou, čo mohlo naozaj obdobné dojmy vyvolať.⁸⁰

Od roku 1990 sa stal členom Vedeckej rady Právnickej fakulty Univerzity Komenského⁸¹ a vo funkčnom období 1991 – 1994 zároveň pôsobil ako podpredseda Akademického senátu Právnickej fakulty UK.⁸² S účinnosťou od mája 1991 bol menovaný aj za člena Edičnej komisie Právnickej fakulty UK⁸³

Po páde socializmu sa začalo už v roku 1990 opäť uvažovať nad konceptom novej slovenskej ústavy.⁸⁴ Predsedníctvo Slovenskej národnej rady uznesením č. 438 z 8. februára 1990 vytvorilo Komisiu pre prípravu Ústavy Slovenskej republiky pod vedením prof. Karola Planka, pričom docent Prusák bol jedným z jej členov.⁸⁵ Podľa spomienok Ľubomíra Fogaša v nej zastával významnú rolu.⁸⁶ Profesor Prusák sa podľa spomienok Matúša Nemca v tom čase vyskytol aj v debatách verejnoprávnej televízie o právno-politických témach.⁸⁷ Bez úsilia mariť načrtnuté chronologické kontinuum je potrebné dodať, že Prusák bol členom aj v druhej komisii pre prípravu Ústavy pod vedením profesora Milana Čiča v roku 1992.⁸⁸

Na akademickej pôde sa v tomto roku pokúsil o organizáciu podujatia, ktoré svojím formátom bolo v slovenských podmienkach relatívne nové a netradičné. Inšpiroval ho k tomu predovšetkým odkaz akademika Štefana Lubyho a jeho cieľom mal byť všestranný rozvoj právnej kultúry a právnickej vzdelanosti na Slovensku v intenciách tohto veľikána. Tak sa zrodili Lubyho právnické dni, ktoré sa historicky po prvý krát konali v Trenčianskych Tepliciach pri príležitosti nedeľných osemdesiatich narodenín Štefana Lubyho (*1910) na tému *Sloboda, právo a bezprávie* v septembri 1990.⁸⁹ Na ich organizácii spolupracovala Právnická fakulta Univerzity Komenského a Ministerstvo spravodlivosti. Docent Prusák na nej ako organizátor predniesol hlavný referát.⁹⁰ Do roka a do dňa

⁷⁹ Rozhovor s prof. PhDr. Jarmilou Chovancovou, CSc. zo 6. februára 2020.

⁸⁰ Rozhovor s doc. JUDr. Branislavom Fábrym, PhD. z 5. marca 2020.

⁸¹ *Študijný program (školský rok 1990/1991)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 1990, s. 9.

⁸² *Študijný program na školský rok 1992/1993*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1992, s. 6.

⁸³ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, menovanie zo 30. apríla 1991.

⁸⁴ RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vzťahy 1989 – 1992*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2002, s. 316-318. LYSÝ, Miroslav. Ústavní návrhy slovenských politických strán (1990-1992). In SCHLLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds.): *Encyklopedie českých právních dějin*. Svazek 19 (v tlači).

⁸⁵ CHOVANEC, Jaroslav, ČIČ, Milan. Ústavný vývoj Česko-Slovenska do prijatia Ústavy Slovenskej republiky. In ČIČ Milan a kolektív. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin : Matica Slovenská, 1997, s. 37. pozri aj: BRÖSTL, Alexander. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. 2. vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013, s. 42.

⁸⁶ <https://zurnal.pravda.sk/rozhovory/clanok/482318-fogas-jednorazove-zasahy-do-ustavy-su-nebezpecne> [cit. dňa 9. 3. 2020].

⁸⁷ Rozhovor s prof. JUDr. Matúšom Nemcom, PhD. zo dňa 2. marca 2020.

⁸⁸ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, odborný životopis prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. z 26. augusta 1997.

⁸⁹ MARDIAKOVÁ, Veronika. Prof. JUDr. Štefan Luby, Drsc. In *Vznik Československa v roku 1918 a osobnosti právnej vedy (Bratislavské právnické fórum 2018)*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018, s. 18.

⁹⁰ PRUSÁK, Jozef. Právo a bezprávie. In PRUSÁK, Jozef – LOVÍŠEK, Milan (ed.). *Sloboda, právo a bezprávie: 1. Lubyho dni*. Bratislava : Katedra teórie štátu a práva PRAF UK, 1990, s. 35-45.

inicioval založenie Nadácie Štefana Lubyho, ktorej sídlom sa stala Právnická fakulta Univerzity Komenského, pričom Katedra teórie štátu a práva tejto fakulty zastrešovala jej sekretariát a dokumentačné stredisko.⁹¹ Jej poslaním bolo okrem iného poskytnúť zázemie pre organizáciu ďalších konferencií tohto typu: „*Úlohou založenej nadácie je podporovať propagovanie diela Štefana Lubyho. Zároveň nadácia podporuje slobodný rozvoj právneho myslenia, právnej vzdelanosti a právnej kultúry. V tomto zmysle pod jej záštitou budeme organizovať sympózia, konferencie, semináre k významným otázkam právnej teórie...*“.⁹² Tradíciu Lubyho dní (*Dies Luby Iurisprudentiae*) Prusák definitívne založil pod patronátom Právnickej fakulty Univerzity Komenského zorganizovaním ich druhého ročníka 22. – 24. septembra 1992 v Trenčianskych Tepliciach s nosnou témou *Slušnosť v práve*.⁹³

Nové príležitosti, ktoré sa zrazu naskytli pre právnych vedcov, predstavovali zásadný impulz aj pre profesora Prusáka. Na začiatku školského roka 1991/1992 sa rozhodol absolvovať desaťmesačný študijný pobyt v Spojených štátoch amerických na *University of Virginia, School of Law*, vo vskutku príjemnom akademickom mestečku *Charlottesville*. V jeho priebehu skúmal najmä anglo-americkú právnu filozofiu a komparatívne ústavné právo.⁹⁴ Je to síce len domnienka, ale možno práve tam sa bližšie oboznámil s filozofiou H. L. A. Harta, ktorú potom ďalej ako jeden z prvých rozvíjal na Slovensku vo viacerých článkoch.⁹⁵ Pobyt absolvoval presne od 10. septembra 1991 do 11. júna 1992, pričom vyplácanie platu mu bolo v tomto období pozastavené.⁹⁶ Pred vycestovaním na ročný pobyt pociťoval prirodzené napätie, keďže nebolo ľahké opustiť rodinu a pred päťdesiatkou odísť do USA. Profesorka Helena Barancová spomína, ako sa na ňu pri osobnom stretnutí bezprostredne pred odletom obrátil so slovami: „*Helenka, škoda, že táto nová doba, o ktorej sme snili a na ktorú sme sa tešili, prišla pre našu generáciu tak neskoro.*“⁹⁷

Avšak práve počas jeho pobytu v zahraničí ho prezident Československej federatívnej republiky Václav Havel vymenoval rozhodnutím z 19. novembra 1991 za profesora v odbore teória štátu a práva s účinnosťou od 1. decembra 1991.⁹⁸ Vzápätí s ním bola ešte v decembri 1991 zo strany Právnickej fakulty uzavretá dohoda o zmene funkčného zaradenia na miesto profesora. Menovanie za profesora bolo výsledkom riadneho postupu, keďže Vedecká rada Právnickej fakulty Univerzity Komenského ho prerokovala na svo-

⁹¹ BAKOŠOVÁ, Emília. Nadácia Štefana Lubyho. In *Právny obzor*, 1991, roč. 74, s. 176-178. K novším zdrojom pozri verejne dostupnú Výročnú správu Nadácie Štefana Lubyho za rok 2018 (Trnava, 2019), s. 3, ktorá to tiež potvrdzuje: <http://www.registeruz.sk/cruz-public/domain/accountingentity/show/145397> [cit. dňa 09. 03. 2020].

⁹² Tamtiež, s. 178.

⁹³ PRUSÁK, Jozef - BAKOŠOVÁ, Emília - VACULÍKOVÁ, Nadežda (eds.). *Slušnosť v práve: 2. Lubyho dni*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1993, 254 s.

⁹⁴ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, odborný životopis prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. z 26. augusta 1997.

⁹⁵ PRUSÁK, Jozef. Filozofia práva a debaty H. L. A. Harta. In *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 15, 1993: Pocta Karolovi Rebrovi. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, s. 99-111; PRUSÁK, Jozef. Herbert Lionell Adolphus Hart. In *Teorie práva: sborník přednášek*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 33-43.

⁹⁶ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, ukončenie študijného pobytu zo 16. júna 1992.

⁹⁷ BARANCOVÁ, Helena. Pár osobných spomienok na prof. JUDr. Jozefa Prusáka, CSc. In *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 3.

⁹⁸ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, odpis dekrétu z 4. decembra 1991.

jom zasadnutí ešte 19. 6. 1991 a rektor Univerzity Komenského predložil vec Ministerstvu školstva Slovenskej republiky v súlade s ust. § 15 ods. 2 zákona č. 172/1990 Zb. o vysokých školách, aby bola ďalej sprostredkovaná prezidentskému úradu.⁹⁹

Po svojom návrate zo Spojených štátov amerických sa profesor Prusák angažoval hneď vo viacerých smeroch. Stal sa jedným zo zakladajúcich členov česko-slovenskej sekcie *Medzinárodného združenia pre právnú a sociálnu filozofiu* (IVR), pričom v rokoch 1993 – 1997 pôsobil ako predseda osamostatnenej slovenskej časti.¹⁰⁰ Pritom úzko spolupracoval najmä s košickým docentom a neskôr profesorom Alexandrom Bröstlom. Vďaka svojej aktivite na poli športového práva bol na Valnom zhromaždení Asociácie európskych národných olympijských výborov (3. – 6. novembra 1994) zvolený za člena Komisie pre právne záležitosti (*Juridicial Affairs Commission*) pri Európskom olympijskom výbore v Ríme na funkčné obdobie 1994 – 1998.¹⁰¹

Poskytoval právne analýzy a posudky pre vrcholné štátne orgány, napríklad pôsobil ako odborný poradca Ústavného súdu Slovenskej republiky v jeho prvom funkčnom období (1993 – 2000),¹⁰² no spolupracoval aj s Kanceláriou prezidenta SR, pre ktorú tiež vypracovával odborné stanoviská.¹⁰³ Na Právnickej fakulte Univerzity Komenského sa od roku 1994 stal predsedom Akademického senátu tejto fakulty.¹⁰⁴ K tomu sa viaže aj najvýznamnejšia spomienka Radoslava Procházku na profesora Prusáka „z výťahu novej budovy Právnickej fakulty Univerzity Komenského, kedy práve viacerí odchádzali zo zasadnutia Akademického senátu. (Procházka) ako jeho člen aplikoval na konkrétnu právnu situáciu princípy, ktoré minulý semester nasal práve od profesora Prusáka. Všimol si to a vo dverách zatvárajúceho výťahu (Procházkovi) povedal, aby po skončení štúdia uvažoval o ďalšom pôsobení na jeho katedre.“¹⁰⁵

Popri iných úlohách bol Prusák menovaný v roku 1994 aj za člena komisie pre prípravu návrhu o ekonomickom zabezpečení fakulty.¹⁰⁶ Z vedeckých aktivít počas tohto roku možno spomenúť jeho študijný pobyt na Právnickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne a tiež na Právnickej fakulte v holandskom Groningene.¹⁰⁷ Najmä na tejto inštitúcii, kde cestovali spolu s docentkou Vierou Strážnickou a predniesli niekoľko prednášok o súčasnom právnom stave na Slovensku, si profesor Prusák údajne vyslúžil veľmi pozitívne hodnotenia zo strany zahraničných partnerov.¹⁰⁸ V tomto roku zároveň vyšlo prvé

⁹⁹ Archív PF UK, tamtiež, návrh na vymenovanie za profesora z 24. júna 1991.

¹⁰⁰ Archív PF UK, tamtiež, odborný životopis prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. z 26. augusta 1997.

¹⁰¹ Profesor Jozef Prusák. In: *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 7. Pozri aj: GREXA, Ján, SOUČEK, Ľubomír. *Slovensko v znamení piatich kruhov*. Bratislava: Slovenský olympijský výbor, 2007, s. 108.

¹⁰² GAJDOŠOVÁ, Martina. Spomíname na dvoch významných profesorov práva – profesora Jozefa Prusáka a profesora Petra Blaha. In *Ars Notaria*, 2018, roč. 22, č. 3, s. 19.

¹⁰³ Profesor Jozef Prusák. In *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 7.

¹⁰⁴ BEŇA, Jozef. Dejiny Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (1921 – 1996). In BLAHO, Peter, VLKOVÁ, Eva (eds.). *Právnicki na Univerzite Komenského v Bratislave: 75 rokov činnosti Právnickej fakulty UK*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty, 1996, s. 140.

¹⁰⁵ PROCHÁZKA, Radoslav. Exemplo ductus. In PROCHÁZKA, Radoslav – KÁČER, Marek (eds.). *Exemplo ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2012, s. 205.

¹⁰⁶ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, menovanie za člena komisie z 17. marca 1994.

¹⁰⁷ GAJDOŠOVÁ, ref. 102, s. 19.

¹⁰⁸ Zahraničné styky. In *Naša Univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, 1994, roč. 40, č. 9 (máj 1994), s. 4-5.

vydanie jeho učebnice „*Teória práva*“,¹⁰⁹ za ktorú bol ocenený prémieu Slovenského literárneho fondu v oblasti spoločenských vied.¹¹⁰ V roku 1997 vyšla dotlač prvého vydania a v roku 1999 pripravil druhé vydanie, súc oproti pôvodnému zámeru nerozšírené. Ešte v roku 2009 za ňu opätovne získal prémieu Literárneho fondu za trojročný vedecký ohlas v oblasti spoločenských vied.¹¹¹

Podľa kritérií vtedy platného Nariadenia vlády č. 193/1996 Z. z. mohla verejno-právna organizácia určiť tzv. špičkových odborníkov vo vyššom platovom stupni, pričom toto čestné uznanie sa rozhodla fakulta udeliť práve profesorovi Prusákovi.¹¹² Od roku 1996 sa stal členom *European Association of Legislation* (EAL) so sídlom v Hamburgu.¹¹³ O rok neskôr ho Encyklopedický ústav SAV požiadal o spoluprácu pri zostavovaní Slovenskej všeobecnej encyklopédie *Beliana* vo forme tvorby niektorých hesiel z oblasti práva, vrátane oponentúry encyklopedických statí od iných autorov.¹¹⁴ Rovnako bol členom redakčného kruhu časopisu *Justičná revue*. V roku 1998 bol profesor Prusák znovuzvolený do Komisie pre právne záležitosti pri Európskom olympijskom výbore na obdobie rokov (1998 – 2002), pričom v tom istom roku sa zároveň stal členom Športového arbitrážneho súdu (*Court of Arbitration for Sport*) so sídlom v Lausanne.¹¹⁵

4. ODPHOD Z PRÁVNICKEJ FAKULTY UNIVERZITY KOMENSKÉHO A PÔSO-BENIE V TRNAVE

V týchto rokoch udržiaval profesor Prusák čulú medzinárodnú spoluprácu, absolvoval viaceré prestížnych zahraničných pobytov a na Slovensku bol pokladaný za uznávanú vedeckú autoritu. Za týchto predpokladov sa Jozef Prusák rozhodol kandidovať na post dekana Právnickej fakulty Univerzity Komenského po tom, čo sa skončilo druhé funkčné obdobie doterajšieho dekana Petra Blaha. Voľby nového dekana Právnickej fakulty sa uskutočnili 26. mája 1997. Proti sebe kandidovali doc. JUDr. Mojmir Mamojka, CSc. a prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. Profesor Prusák sa však ešte pred konaním voľby napokon písomnou formou vzdal kandidatúry.¹¹⁶ V novej situácii bol ešte v septembri 1997 potvrdený ako vedúci katedry teórie práva v rámci veľkého konkurzu, ktoré vedenie vypísalo na tieto pozície.¹¹⁷

Mapovanie udalostí nasledujúcich dní je asi najkontroverzejším okamihom v živote Jozefa Prusáka. Podľa spomienok profesora Jozefa Klimka, ktoré sa nám zdajú hodnoverné práve preto, že v tom období nebol osobne zainteresovaný, sa utvorila na pôde

¹⁰⁹ PRUSÁK, Jozef. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995, 308 s.

¹¹⁰ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, odborný životopis prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. z 26. augusta 1997. K tomu pozri aj Predhovor k druhému vydaniu: PRUSÁK, Jozef. *Teória práva*. Bratislava: vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, s. 11.

¹¹¹ https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&charset=&doc=services-news&news_no=2831 [citované 21. marca 2020].

¹¹² Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, osvedčenie špičkového odborníka z 1. septembra 1996.

¹¹³ Archív PF UK, tamtiež, odborný životopis prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. z 26. augusta 1997.

¹¹⁴ Tamtiež. Pozri tiež zoznam autorov textov, konzultantov a oponentov: *Encyclopaedia Beliana*. Prvý zväzok. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV, 1999. Porovnaj heslá: abolícia, agraciácia, akcidentálne právneho úkonu, akt právny, aktívna legitímácia, amnestia, anarchia, angloamerické právo, aplikácia práva, aproximácia práva, arbitráž, autokracia, autonómia a ďalšie.

¹¹⁵ GAJDOŠOVÁ, ref. 102, s. 19.

¹¹⁶ Nový dekan Právnickej fakulty UK. In *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, 1997, roč. 63, č. 10, s. 4.

¹¹⁷ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, menovanie z 29. septembra 1997.

Vedeckej rady fakulty platforma významných osobností, zväčša profesorov, ktoré nesúhlasili s politikou vtedajšieho vedenia a tento postoj verejne prezentovali. V dôsledku zmienených antipatických postojov však vedenie fakulty kriticky vystúpilo voči násobným úväzkom, ktoré mali niektorí profesori aj na iných inštitúciách ako na Univerzite Komenského.¹¹⁸

Dokladá to Príkaz dekana Právnickej fakulty Univerzity Komenského č. 2/1998, ktorý vydal docent Mamojka 14. októbra 1998 s účinnosťou od začiatku nasledujúceho kalendárneho roku. Podľa jeho znenia „*pedagogický pracovník... vedecký pracovník... vykonávajúci funkciu dekana, prodekana, vedúceho katedry, tajomníka katedry a vedúceho odboru, nemôže vykonávať ktorúkoľvek z týchto funkcií na inej vysokej škole v Slovenskej republike alebo v zahraničí.*“¹¹⁹

Táto interná norma bola určená najmä zamestnancom vznikajúcej Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Zriaďovacia listina tejto inštitúcie bola vydaná 1. októbra 1998, no rokovania s viacerými profesormi z Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave o spolupráci sa zintenzívnili už od januára 1998.¹²⁰ Prvé pracovné stretnutie o vzniku novej právnickej fakulty sa malo uskutočniť 15. januára 1998, pričom v návrhu na zriadenie fakulty z februára toho roku figuruje profesor Prusák ako jeden z piatich garantov, zabezpečujúcich jej činnosť.¹²¹ Personálna kríza na Právnickej fakulte Univerzity Komenského týmto spôsobom eskalovala a rozvrátené vzťahy už nebolo možné napraviť.

V prípade profesora Prusáka je nutné dodať, že jeho konflikt s vedením fakulty mohol byť (okrem iného) determinovaný aj realizáciou reformy študijného programu na Právnickej fakulte Univerzity Komenského. Od roku 1998 sa totiž *Teória práva* mala prestať vyučovať v prvom ročníku a jej miesto mal zaujať predmet „*Úvod do štúdia práva*“. Samotná Teória práva bola presunutá do štvrtého ročníka, kde mala plniť syntetizujúcu funkciu.¹²² Profesor Prusák od počiatku bol jedným z hlavných kritikov tohto zámeru.

Už na prvom zasadnutí akademickej obce Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave 15. februára 1999, bol profesor Prusák zvolený za predsedu Akademického senátu tejto fakulty. 24. februára 1999 tento akademický senát zvolil profesora Petra Blaha za dekana Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.¹²³ Profesorka Krsková poznamenáva: „*Vtedy prišla výzva z Trnavskej univerzity založiť Právnickú fakultu, a my, hoci sme už veru neboli v prvom rozpuku, vzdali sme sa miesta, na ktorom sme prežili viac ako tridsať rokov, vzdialeného pár minút od domova a nepohodlne cestovali večne meškajúcimi vlakmi do Trnavy.*“¹²⁴

¹¹⁸ Dlhší rozhovor s prof. JUDr. Jozefom Klimkom, DrSc. z 15. novembra 2018, uvedené bolo opakovane potvrdené aj pri iných príležitostiach.

¹¹⁹ Príkaz dekana č. 2/1998 z písomnej pozostalosti a osobného archívu profesora Petra Blaha.

¹²⁰ Doslovne prebraté z: LACLAVÍKOVÁ, Miriam - ŠVECOVÁ, Adriana. *Dejiny právnického vzdelávania na Trnavskej univerzite v Trnave*. Praha: Leges, 2017, s. 121-122.

¹²¹ Písomná pozostalosť a osobný archív profesora Petra Blaha, list rektora Trnavskej univerzity, Ladislava Šoltésa, z 7. januára 1998; Návrh na zriadenie fakulty zo 16. februára 1998.

¹²² Prednosti dovtedajšieho spôsobu výučby zmieňuje Prusák napr. Predhovore k druhému vydaniu: PRUSÁK, ref. 110, s. 11. Vo všeobecnosti tiež: *Študijný program na školský rok 1998/1999*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998, s. 52.

¹²³ ŠVECOVÁ, Adriana. Vznik a počiatky činnosti obnovennej Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. In *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 12.

¹²⁴ KRŠKOVÁ, ref. 78, s. 14.

V priebehu roka 1999 sa situácia vyostrovala. Profesor Prusák sa napokon obrátil na dekanát Právnickej fakulty Univerzity Komenského so žiadosťou o zníženie pracovného úväzku zo 100% na 75 % listom zo dňa 24. novembra 1999. Odpoveďou z 8. decembra 1999 bol podľa Prusákových slov takýto návrh zo strany vedenia vylúčený. Preto požiadal o úplné skončenie pracovnoprávneho pomeru dohodou so žiadosťou, aby ho dekan „*informoval o svojom stanovisku do 17. decembra 1999.*“¹²⁵ Tak sa aj stalo a pracovný pomer profesora Prusáka s Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave sa symbolicky skončil dňa 31. decembra 1999.¹²⁶ Dekan, prof. Mamojka k tomu uviedol: „*vzhľadom k tomu, že som si vedomý toho, že v prípade vôle pracovníka skončiť pracovný pomer nemá zamestnávateľská organizácia žiadne reálne páky mu v tom zabrániť, súhlasím so skončením Vášho pracovného pomeru.*“¹²⁷ Pre porovnanie uvádzame, že profesor Blaho požiadal o skončenie pracovného pomeru s fakultou dňa 21. októbra 1999, s účinnosťou ku koncu októbra.¹²⁸

Jozefa Prusáka zvolili za dekana Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave 16. decembra 1999 a túto funkciu zastával dve funkčné obdobia po sebe od februára roku 2000 do 31. januára 2007.¹²⁹ Kvôli časovej náročnosti tejto funkcie sa musel prestať angažovať na medzinárodnom poli v oblasti športového práva. Medzi jeho hlavné dielo (popri mnohých iných záležitostiach) v tejto funkcii patrí riadenie rekonštrukcie tamojšej budovy Právnickej fakulty Trnavskej Univerzity na Kollárovej ulici: „*Práve dekan fakulty prof. Prusák sa musel postarať nielen o komunikáciu s dodávateľmi rekonštrukčných prác a celej prestavby, ale predovšetkým zabezpečiť bezproblémové fungovanie fakulty.*“¹³⁰

V rokoch 2007 – 2011 opätovne pôsobil v pozícii predsedu Akademického senátu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Zastával pozíciu vedúceho Katedry teórie práva a bol garantom doktorandského študijného programu „*teória štátu a práva*“, neskôr „*teória a dejiny štátu a práva*“.¹³¹ Po ukončení funkčného obdobia dekana naďalej pôsobil ako člen Vedeckej rady Právnickej fakulty Trnavskej univerzity, Vedeckej rady Trnavskej univerzity v Trnave a externý člen Vedeckej rady Paneurópskej vysokej školy. Pri príležitosti osláv jeho životného jubilea v študovni Právnickej fakulty Trnavskej univerzity 22. októbra 2012 mu slávnostne odovzdali poctu k jeho jubileu a osobitnými zdraviami ho poctila profesorka Barancová a profesori Brösl a Blaho.¹³²

Podľa presvedčenia profesorky Barancovej s odstupom rokov mu „*veľmi náročná práca pri založení fakulty, ktorá denne prinášala priveľa stresov, vážne podlomila zdravie*“.¹³³ Prof. JUDr. Jozef Prusák, CSc. zomrel 7. marca 2018 po ťažkej chorobe.¹³⁴

¹²⁵ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák, Úprava pracovnoprávneho pomeru z 9. decembra 1999.

¹²⁶ Archív PF UK, tamtiež, list dekana č. 1680/99 sekr. dek. z 15. decembra 1999.

¹²⁷ Tamtiež.

¹²⁸ Archív PF UK (Šafárikovo nám.), osobné spisy zamestnancov: Peter Blaho, dohoda o rozviazaní pracovného pomeru z 26. októbra 1999.

¹²⁹ ŠVECOVÁ, ref. 123, s. 13.

¹³⁰ LACLAVÍKOVÁ - ŠVECOVÁ, ref. 120, s. 131.

¹³¹ GAJDOŠOVÁ, ref. 102, s. 19.

¹³² KÁČER, Marek. Pocta profesorovi Prusákovi. In *Universitatis Tyrnaviensis* č. 2/2012, s. 22. Pozri recenziu: GÁBRIŠ, Tomáš. Procházka R., Káčer, M. (eds.): *Exemplo ducti: pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2013, roč. 152, č. 4, s. 410-411.

¹³³ BARANCOVÁ, ref. 97, s. 3.

¹³⁴ KÁČER, ref. 1, s. 315.

5. ANALÝZA DIELA PROFESORA JOZEFA PRUSÁKA

Rozsiahle vedecké dielo profesora Jozefa Prusáka malo mimoriadny význam pre rozvoj právnej vedy nielen z hľadiska šírky jeho záujmu, ale aj dôslednosti a originality vydaných publikácií. Na začiatku svojej vedeckej dráhy sa zaoberal najmä otázkami právnej sociológie, ktoré čiastočne splývali s vtedy veľmi exponovanou témou socialistickej zákonnosti a právneho vedomia spoločnosti.¹³⁵ V ďalšej etape svojej kariéry sa venoval otázkam športového práva, hoci sám pojem „športové právo“ odmietal.¹³⁶ Vedeckými úvahami o charaktere športových pravidiel a právnej zodpovednosti športovcov však napriek tomu vytvoril predpoklady pre vznik úplne nového právneho odvetvia, ktoré analyzuje právne vzťahy vznikajúce pri športe. Z tretej fázy jeho vedeckej práce sa zachovali štúdie o najrozličnejších problémoch teórie práva, ústavného práva a právnej filozofie. Venoval sa problematike charakteru právnych noriem, vrátane ich aplikácie,¹³⁷ ďalej charakteru ústavy, politiky,¹³⁸ fenoménu samosprávy, no nezabudol ani na analýzu otázok právneho štátu a vývoja ľudských práv,¹³⁹ či vybraných problémov modernej filozofie práva, hoci jeho poňatie filozofických systémov sa pre filozofa niekedy javí ako zjednodušené.

5.1 PRÁVO V SPOLOČNOSTI¹⁴⁰

Profesor Prusák udržiaval vo svojich publikáciách vecný štýl vyjadrovania. Preto pri letmom pohľade na túto vedeckú monografiu prekvapí, že je zrejme najviac zo všetkých Prusákových diel ovplyvnená marxistickou ideológiou a existenciou komunistického režimu. Je to sčasti podmienené už samotnou témou práce, ktorá by bola vo vtedajších pomeroch len veľmi ťažko spracovateľná bez politických perspektív. Sám autor uvádza, že „rozpracúva otázky z posledných zjazdových rokovanií KSČ“, pričom tému poníma prostredníctvom „kritickej analýzy niektorých súčasných, či posúčasnených nemarxistických teórií“.¹⁴¹ Napriek tomu stále ide o funkčné dielo, kde (povinne vložené) dogmatické

¹³⁵ Katedra teórie štátu a práva bola v rokoch 1976-1980 riešiteľským kolektívom čiastkovej výskumnej úlohy VIII-1-2/8 „Socialistická zákonnosť a právne vedomie“. Pozri aj: ŘEHUŘEK, Miloš. Výskum otázok všeobecnej teórie štátu a práva v Ústave štátu a práva SAV. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1983, roč. 66, č. 3, s. 208 a nasl.

¹³⁶ PRUSÁK, ref. 59, s. 864 a nasl.

¹³⁷ PRUSÁK, Jozef. Temporalita a retroaktivita právnych noriem. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1996, roč. 79, č. 3, s. 179-198, v ktorom sa zaoberal problematikou temporality a intertemporality, ako aj retroaktivity a aretroaktivity právnych noriem.

¹³⁸ Prípád zavlčččnčn Michala Kováča mladšičho do zahraničiča analyzoval v článku: PRUSÁK, Jozef. Právo na vlast' v Ústave Slovenskej republiky. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1996, roč. 79, č. 4, s. 305-311, kde sa snažil zodpovedať otázku, či je povinnosťou orgánov Slovenskej republiky žiadať o navrátenie nášho občana, ktorý sa proti svojej vóli zdržuje v zahraničí a v tejto súvislosti sa zaoberal niektorými otázkami extradície z hľadiska trestného a medzinárodného práva.

¹³⁹ PRUSÁK, Jozef. Prirodzené právo, morálka a tretia generácia ľudských práv. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky štátu a práva*, 1993, roč. 132, č. 12, s. 977-984.

¹⁴⁰ PRUSÁK, ref. 56, 227 s.

¹⁴¹ PRUSÁK, ref. 56, s. 5-7.

odkazy rozhodne nenarušujú jeho vedeckú podstatu – výskumné jadro.¹⁴² V čase jej vydania Viktor Knapp dokonca uviedol, že „*Prusákova kniha patrí k najlepšiemu, čo bolo v československej obecné teorii štátu a práva v poslednej dobe napsáno*.“¹⁴³

Práca sa usiluje zachytiť úroveň poznatkov a predstáv širšej spoločnosti o práve, pričom jej cieľ sa upriamuje na nájdenie vhodných metód prehĺbenia týchto znalostí a pozdvihnutia právneho vedomia spoločnosti, aby sa znenie právnych predpisov výraznejšie včlenilo do vedomia a konania ľudí, ba dokonca aj do ich cítenia. Ide o vysoko teoretickú a náročnú monografiu, doplnenú vyše šesťnástimi schémami, ktoré evokujú znázornenia fyzikálnych vektorov. Obsahovo sa monografia skladá z troch organicky nadväzujúcich kapitol:

1. Sociálna podmienenosť práva, účelnosť a regulácia;
2. Právne vedomie a konanie;
3. Znalosť práva, komunikácia a právna výchova.

Prvá z nich predstavuje akýsi teoretický základ pre ďalšie praktické rozvíjanie tejto problematiky. Zachytáva vzájomnú interakciu práva a spoločnosti, lebo „*problém regulačného pôsobenia práva tkvie v konkrétnom chápaní sociálnej určenosti, tvorby a realizácie práva, t. j. sociálno-triednej podmienenosti zákonnosti*“.¹⁴⁴ Právo podľa autora nevzniklo v dôsledku tzv. samovývoja, ale pod vplyvom ekonomických a sociálnych pomerov spoločnosti. Zdôrazňuje, že kým v pravekej spoločnosti právo vyjadrovalo záujmy všetkých, neskôr sa stávalo odrazom pomerov vládnucej triedy. Tá používala právo ako účelný nástroj na presadenie svojej vôle, pričom sama účelnosť nebola príčinou vzniku práva, ale iba jeho vlastnosťou. Účelnosť býva spätá s kauzalitou (procesom, v ktorom príčina vyvoláva následok), čo v ľudskom konaní ústi do finality (teda činnosti smerujúcej k dosiahnutiu určitého cieľa): „*v regulácii ľudského správania pomocou práva je pôsobenie a prítomnosť vedomia tmelom, utvárajúcim nepretržitosť kauzálneho nexu účelného správania a podmieňujúcim súlad príčinnosti s účelnosťou*“.¹⁴⁵ Z toho zároveň vyplýva, že spoločenská prax je cieľavedomou činnosťou. Aj právo sa vyvinulo kvôli tomu, aby zámerne usmerňovalo ľudské správanie.¹⁴⁶

Socialistické právo sa však nemalo opierať len o svoju normatívnu rovinu (typickú otázkou „*Upravuje to nejaká norma?*“), ale pri vydávaní konkrétnych noriem malo prihliadnuť na ich spoločenskú potrebu, výsledky a efektivitu uplatňovania, vzťah medzi vytýčeným cieľom a zvolenými prostriedkami (Prusák teda preferuje otázku „*Aká je to norma?*“). Z práva ako nástroja manipulácie podrobených tried sa tak stáva nástroj sociálnej regulácie, ktorý dynamizuje spoločenské vzťahy. Tieto úvahy majú svoj význam,

¹⁴² Bližšie k jeho hodnoteniu pozri: ČAPEK, Jiří. J. Prusák: Právo v spoločnosti. In *Socialistická zákonnost: časopis pro právní praxi*, 1981, roč. 29, č. 8, s. 488-491.

¹⁴³ KNAPP, Viktor. Jozef Prusák, Právo v spoločnosti, Bratislava, Obzor, 1980, 227 s. In *Právnik: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1981, roč. 120, č. 11, s. 1034.

¹⁴⁴ PRUSÁK, ref. 56, s. 14.

¹⁴⁵ PRUSÁK, ref. 56, s. 17.

¹⁴⁶ Tento problém Prusák bližšie analyzuje v štúdií: PRUSÁK, Jozef. Cieľavedomá činnosť v právnej regulácii. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky státu a práva*, 1977, roč. 60, č. 3, s. 175: „*V takomto poňatí je na mieste hovoriť nielen o účelnosti právnej regulácie v pôsobení práva na spoločnosť, ale aj o účelnom vzniku právnych noriem, o funkcii cieľa pri účelnom konaní, so zreteľom na určený cieľ. V regulácii ľudského správania pomocou práva je pôsobenie a prítomnosť vedomia charakteristických tmelom, vytvárajúcim nepretržitosť kauzálneho nexu účelného správania a podmieňujúcim súladnosť príčinnosti s účelnosťou*“. Tento úryvok zároveň poukazuje na večitý boj medzi príčinnosťou (kauzalitou) a finalitou, ktorý sa prelína raným dielom Jozefa Prusáka.

pretože už neráta s konceptom odumierania práva v socializme a jeho postupným odstránením, ale usiluje sa o jeho začlenenie do rámca socialistickej spoločnosti.¹⁴⁷

Obrázok č. 1: Model porušovania práva podľa Jozefa Prusáka¹⁴⁸

Legenda (na základe textu spracoval M. Gregor):

A4 – systém hodnôt a noriem adresáta právnej normy

A1 – ďalší (nezainteresovaný) subjekt

D1 – deregulačné podnety

R2 – regulátor donucovacej moci (štátne orgány)

P1 – protiprávne konanie

X1 – zóna prieniku deregulačných podnetov

X2 – zóna regulačných podnetov ostáva mimo priestor

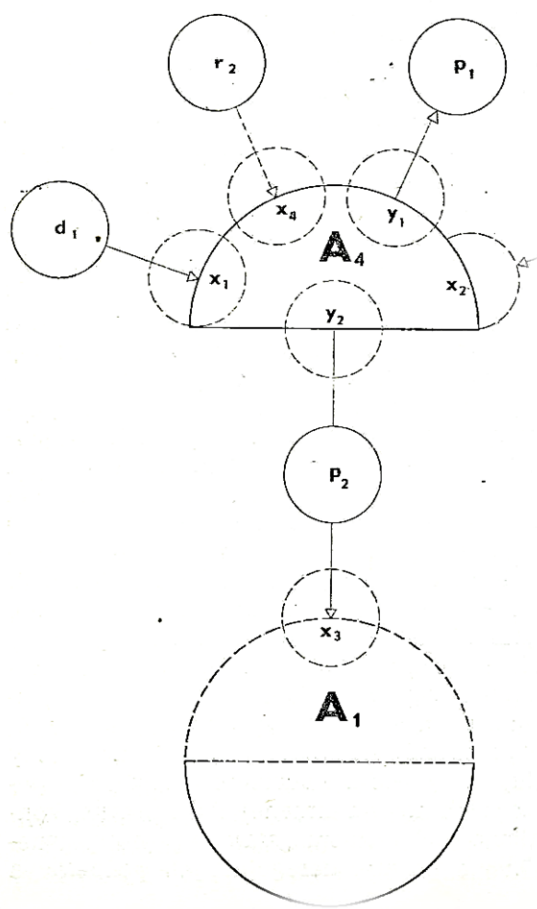
X4 – hrozba sankciou pre adresáta

Y1 – výsledok protiprávneho konania (pre adresáta)

Y2 – výsledok protiprávneho konania adresátom

P2, X3 – negatívne ideové ovplyvňovanie vonkajších subjektov

Schéma 14

V tejto časti sa však dostáva aj k určitým praktickým problémom, napríklad sa venuje dĺžke času potrebnej na adaptáciu spoločnosti vo vzťahu k zmene právnej úpravy, pričom analyzuje jednotlivé faktory, ktoré ovplyvňujú identifikáciu spoločnosti s touto zmenou. Na základe presvedčivej argumentácie dospieva k záveru, že pri vytýčení dlhej legisvakačnej lehoty sa spoločnosť na zmenu právnej úpravy nepripravuje dostatočne zodpovedne, v dôsledku čoho stráca tento inštitút svoj účel.¹⁴⁹ Týmto príkladom možno ilustrovať aj Knappovo konštatovanie v jeho recenzii: „*kde to probíraná látka indikuje, rieši, čož je v našej literatúre zatiaľ ojedinelé, i sociálne psychické problémy pôsobení práva*“.¹⁵⁰

¹⁴⁷ K tomuto problému sa vracia v tretej časti monografie a vyvracia ho. Pozri: PRUSÁK, ref. 56, s. 166-172. Na túto problematiku obsiahlejšie reaguje aj v skoršom príspevku: PRUSÁK, Jozef. Víťazný február 1948 a rozvoj socialistickeho práva v ČSSR. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1978, roč. 61, č. 8, s. 716-717: „...Štát a právo sa stali aj v našom tridsaťročnom vývoji nepostrádateľným a nezameniteľným nástrojom realizácie cieľov výstavby novej spoločnosti. Musíme zdôrazniť, že pofebruárový vývin i súčasné progresívne tendencie vývoja sa neodohrávali a neprebiehajú v dajakom mimotriednom a apolitickom vákuu... Právo teda v súčasnosti nemožno zameniť za nijaký iný nástroj, iba ak za stále lepšie právo... Sprievodným a nevyhnutným dôsledkom februárového víťazstva pracujúcich je prehľbovanie právneho vedomia, a to v procese právnej výchovy ako zložky komunistickej výchovy...“

¹⁴⁸ PRUSÁK, ref. 56, s. 88.

¹⁴⁹ Tamtiež, s. 55.

¹⁵⁰ KNAPP, ref. 143, s. 1033.

V rámci záverečného sociologického zamyslenia sa pokúša o abstrahovanie faktorov, prostredníctvom ktorých dochádza ku kontrole správania jednotlivca v spoločnosti, pričom rozlišuje tzv. regulátory (právo, morálka, výchova) a deregulátory (normy skupiny, hodnoty, záujmy a potreby rozporné s právom). Na základe ich pôsobenia ďalej popisuje tzv. model porušovania práva. Je charakteristický tým, že v určitom prostredí začínajú prevažovať deregulačné podnety (nedisciplinovanosť, neuplatňovanie noriem, ne-hospodárnosť), čo v nadväznosti na postupnú paralýzu kontrolných funkcií práva negatívne ovplyvňuje hodnoty jednotlivca, následne sa prirodzene premietajúce do jeho konania.¹⁵¹

Druhá časť tejto vedeckej monografie sa zaoberala charakteristikou a členením právneho vedomia spoločnosti.¹⁵² Profesor Prusák definoval tento fenomén ako:

*„odraz spoločenského bytia v sociálno-triedne štruktúrovanej, právne regulovanej a politicky organizovanej spoločnosti, pričom ide o súhrn normatívnych ideí, predstáv a pocitov, ktoré sú objektívne determinované materiálnymi a ideologickými vzťahmi, obsahom a formou platného práva, výsledkami normotvorby a realizácie práva, ako aj hĺbkou a šírkou účasti obyvateľstva na riadení spoločnosti... v dôsledku čoho je odrazom spoločenského bytia v právne regulovanej spoločnosti“.*¹⁵³

Rozoznáva pritom právne vedomie *de lege lata* (pocity a poznatky o platnom práve, teda platných a účinných právnych normách, od čoho sa odvíja poznanie obyvateľstva o dovolenom a zakázanom konaní), právne vedomie *de lege ferenda* (názory a predstavy o tom, aké by právo malo byť) a právnohistostorické právne vedomie (aké právo platilo v minulosti).

Na báze každodenného uplatňovania právneho vedomia jednotlivca vzniká právne cítenie, čím Prusák čitateľa uvádza do tzv. právnej psychológie.¹⁵⁴ Základným prvkom tejto kategórie je právna emócia, ktorú zosobňuje nejaká citová skúsenosť jednotlivca. Subjekt ju môže nadobudnúť pri prežívaní rôznych okolností v rámci objektívneho sveta, ktoré sa stávajú predmetom jeho hodnotenia ako dobré/zlé, spravodlivé/nespravodlivé, priateľské/nepriateľské. V druhej fáze následne subjekt dospieva k racionalizácii svojich pocitov, keď zisťuje, prečo u neho vyvoláva určitá norma pocit istoty, bezpečia,

¹⁵¹ PRUSÁK, ref. 56, s. 87.

¹⁵² Vtedajšia učebnica teórie štátu a práva venovala problematike právneho vedomia tiež určitý priestor. Definovala ho ako „*znalosti o platnom, t. j. pozitívnom práve, ktoré je späté so štátom a závisí od štátu. Sú to znalosti a predstavy o platných právnych normách, ich tvorbe, aplikácii a realizácii, o tom, čo je právne a protiprávne, ako aj o tom, aké správanie je právom dovolené a vynútitel'né štátnou mocou... Právne vedomie však predstavuje aj hodnotiace (oceňujúce) názory ľudí na platné právo z hľadiska kritérií jeho spravodlivosti, ďalej názory na to, čo a ako by sa prípadne malo regulovať pomocou práva, aké potreby a hodnoty by právo malo zabezpečovať. Ide teda o hodnotenie práva ako dobrého či zlého, vrátane postulátov na to, aké by malo byť z hľadiska sociálnych záujmov, cieľov či uznávaných hodnôt*“. Pozri: DOJČÁK, Pavol et al. *Teória štátu a práva*. Bratislava: Obzor, 1977, s. 204.

¹⁵³ PRUSÁK, ref. 56, s. 97.

¹⁵⁴ Od psychológie práva ako kategórie právnej teórie je nutné odlišovať forenznú psychológiu aplikovanú v oblasti práva (napr. súdnu psychológiu, penitenciárnu psychológiu etc.). Pozri: DIANIŠKA, Gustáv a kolektív. *Psychológia pre právnikov*. Bratislava : Iura Edition, 2010, s. 11, s. 18. Právna psychológia skúma pôsobenie práva na jednotlivcov i spoločenstvo zo psychologického hľadiska, pričom jej ťažisko spočíva v skúmaní rôzneho psychického prístupu jednotlivcov k právnym skutočnostiam. K modernému vymedzeniu právnej psychológie pozri: PINZ, Jan. *Úvod do právniho myšlení a státovědy*. Druhé vydání. Praha: Nymburk, 2006, s. 93-97.

či uspokojenia.¹⁵⁵ Prusák preto zastáva názor, že právo sa nestačí len naučiť a vysvetliť, ale spoločnosť musí citovo zaujať, čím by sa mohol vytvoriť kladný postoj spoločnosti k dodržiavaniu práva v psychologickéj rovine. Rozvinutie tejto koncepcie pokladá Knapp za nówum vo vtedajšej literatúre. Subjektívny emocionálny vzťah jednotlivca k právu sa tak stáva pre Prusáka jedným z hlavných pilierov právnej výchovy.¹⁵⁶

Ďalej Prusák skúma rôzne úrovne adaptability jednotlivca na platné právo, pričom na základe bohatého výberu literatúry rozoberá legálny (niekedy tiež označovaný ako principiálny), konformný a účelový (oportunistický) postoj individua. S jednotlivými autormi polemizuje a uvádza vlastné stanoviská.¹⁵⁷ Napokon sa pokúša teoreticky uchopiť aj možnosti motivácie jednotlivca vo vzťahu k dodržiavaniu práva.¹⁵⁸

V tretej časti monografie Jozef Prusák požadoval, aby sa právna výchova stala súčasťou komunistickej (rozumej politickej) výchovy, čím by sa mohlo dosiahnuť zvýšenie jej významu. Zároveň sa po vzore komunistickej propagandy mala sformovať aj právna propaganda.¹⁵⁹ Rozdiel medzi týmito entitami spočíval podľa neho v tom, že „*právna výchova sa s právnou propagandou zjednocuje v cieľoch pôsobenia na spoločnosť, diferencuje v metódach a v prostriedkoch, no opätovne sa zjednocuje vo výsledkoch pôsobenia na právne vedomie.*“¹⁶⁰

Tieto myšlienky ďalej rozvíja, pričom dospieva k záveru, že najlepšou formou právnej výchovy bude možnosť, aby sa občania v čo najširšej miere podieľali na tvorbe a realizácii právnych noriem. Samotný termín propagandy nechápe v negatívnych konotáciách. Na tomto mieste je potrebné zmieniť, že už v 70. rokoch 20. storočia pôsobila na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave *Komisia pre právnú propagandu*. Od roku 1974 bola zložená z vtedajšieho docenta Jozefa Klimka ako predsedu a doktorov Jozefa Prusáka a Ivana Gašparoviča. Zameriavala sa na vyvíjanie aktivít, ktoré by podporovali popularizáciu práva vo vrstvách laickej verejnosti (lektorské prednášky pre občanov, spolupráca s periodikami, televíziou, rozhlasom).¹⁶¹ V týchto intenciách je potrebné interpretovať aj Prusákov termín propagandy (čo treba interpretovať ako popularizáciu práva).¹⁶²

¹⁵⁵ Už v prvej republike zdôrazňoval dôležitosť dopadu právnej normy na psychiku jednotlivcov a spoločnosti: WEYR, František. *Základy filosofie právní (nauka o poznávací právníckém)*. Brno: A. Píša, 1920, s. 63 (Prusák však z neho nevychádza).

¹⁵⁶ KNAPP, ref. 143, s. 1033-1034.

¹⁵⁷ Táto problematika rezonovala v právnickej literatúre aj dlho po vydaní Prusákovej monografie. Jednotlivé druhy postojov k právu a ich vzájomný vzťah napríklad neskôr výborne analyzovala aj: KRSKOVÁ, Alexandra. Typy postojov k právu. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1982. roč. 65, č. 4, s. 297-309.

¹⁵⁸ Pozri aj neskoršiu štúdiu: KRSKOVÁ, Alexandra. Psychologický aspekt zmeny neželateľných postojov k právu (O jednom smere právno-výchovného pôsobenia). In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1983, roč. 66, č. 10, s. 889-901.

¹⁵⁹ K tomu pozri: CZAFIK, Jozef – ĎUROVČÍK, Juraj. Význam právnej výchovy a propagandy pri zabezpečovaní uznesení XIV. zjazdu KSČ. In *Právny obzor*, 1976, roč. 59, č. 1, s. 16-19.

¹⁶⁰ PRUSÁK, ref. 56, s. 180.

¹⁶¹ Archív PF UK (lokácia: Staré Grunty), Názov: Zápisnice z vedenia dekana 1971-1984, sign. AII-1, A-5, kartón 1, zápisnica zo zasadnutia komisie pre právnú propagandu pri Právnickej fakulte UK z 15. februára 1974.

Na druhej strane však podotýkame, že táto komisia sa neuvádza v rámci oficiálneho zoznamu jednotlivých komisií, ktoré na fakulte pôsobili. Pozri: *Zoznam prednášok, pracovísk a pracovníkov na Právnickej fakulte UK pre školský rok 1974/1975*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1974, s.10.

¹⁶² V období normalizácie sa za jednu z príčin „krízového obdobia“ roku 1968 pokladala snaha o odpolitizovanie práva a právnej vedy. Preto sa v tomto období kládol dôraz na ideologickú povahu vedy o štáte a práve. Požiadavku o spojení právnej a politickej (komunistickej) výchovy, preto možno hodnotiť kladne nielen z hľadiska úsilia o reálne rozširovanie právneho povedomia, ale tento záver bol v súlade

Pre súčasníka môže byť z tejto kapitoly podnetná najmä analýza, odkiaľ bežní adresáti právnych noriem čerpajú informácie o platnom práve, ktorú Prusák predkladá na základe rôznych štatistík z empirických výskumov, či spracovaním údajov zo zahraničnej literatúry, pričom sa zároveň usiluje identifikovať, kto v spoločnosti pôsobí ako tvorca názorov na právo a kto je len jeho nasledovateľom.¹⁶³ Z teoretického hľadiska s hlbokou erudovanosťou rozoberá problematiku šírenia informácií, definuje pojem právnej informácie a komunikácie, no preniká aj do princípov informačného a komunikačného procesu medzi adresátmi právnych noriem.¹⁶⁴

Svoju prácu Prusák podoprel širokým spektrom zahraničnej literatúry, najmä z krajín socialistického tábora. Hoci pre súčasného čitateľa je analyzovaná problematika z veľkej časti vzdialená, prinajmenšom pôsobí v určitých aspektoch novátorsky a originálne, v tom čase šlo o vhodný doplnok do diskusie o mimoriadne exponovanej téme posilňovania socialistickej zákonnosti a rozvoja právneho vedomia spoločnosti.¹⁶⁵ Prusákova premyslená argumentácia poukazuje na brilantné využívanie jeho poznatkov z právnej sociológie. Táto vedecká monografia je zároveň mementom Prusákovej tendencie stanovovať jasné definície a triediť skúmanú problematiku do rámca pevnej systematiky.

5.2 ŠPORT A PRÁVO¹⁶⁶

Vedecká monografia o interakciách športu a práva je v rámci Prusákovej tvorby nezvyklá ľahkým a prístupným štýlom písania. Autor chcel totiž dosiahnuť, aby publikácia bola ľahko zrozumiteľná aj ľuďom bez právneho vzdelania. Z metodologického hľadiska podotýka, že:

*„ide o syntézu prameniaku z poznatkov a skúseností právnej i športovej teórie a praxe v tejto oblasti, tak tomu zodpovedá aj štýl práce... v určitých častiach sme text odlahčili konkrétnymi informáciami a poznámkami... účelom tohto odlahčovania nie je iba motivovať čitateľa, ale aj informovať a naplňovať poznávacie funkcie tejto témy“.*¹⁶⁷

Šport a právo podľa Prusáka spája ich normatívnosť. Športové súťaženie je predsa nepredstaviteľné bez pravidiel, teda určitých noriem, ktoré sú neodmysliteľne späté aj s právom. Organizácia športu sa zároveň už od staroveku sama o sebe stávala predmetom právnej regulácie zo strany štátu.¹⁶⁸

aj s vtedajšou doktrínou. V tomto zmysle vtedajší Prusákovi nadriadení deklarovali, že: „treba neustále prehlbovať ideologicko-výchovné pôsobenie práva na spoločenské a individuálne právne vedomie...“ A ďalej uvádzajú, že: „v oblasti právno-politickej výchovy pracujúcich sme už veľa urobili a napravili. Prispela k tomu aj rozsiahla propagandistická činnosť jednotlivých pracovísk, hoci v právno-politickej výchove sú stále veľké rezervy.“ Pozri: FILO, Jaroslav, DOJČÁK, Pavol. K súčasným otázkam ideovo-politickej angažovanosti vedy o štáte a práve. In *Právny obzor*, 1974, roč. 57, č. 1, s. 4.

¹⁶³ PRUSÁK, ref. 56, s. 151-156.

¹⁶⁴ K tomu pozri aj neskoršiu prácu: KARPAT, Jozef. Potreba právnej úpravy informatiky. In *Právny obzor: Teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1977, roč. 60, č. 3, s. 206-224.

¹⁶⁵ Okrem kolektívu Katedry teórie štátu a práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave sa touto témou zaoberala napríklad aj jej sesterská katedra v Brne: „Ve výuce byly rozebírány principy socialistického práva, socialistické právní kultury a problematika socialistického právního vědomí a jeho vztah k socialistickému právu a k socialistické morálce.“ Pozri: *Dvacet let právnické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brne*. Brno: UJEP, 1989, s. 48.

¹⁶⁶ PRUSÁK, ref. 60, 246 s.

¹⁶⁷ Tamtiež, s. 15.

¹⁶⁸ Tamtiež, s. 8-9.

Veľkú pozornosť venoval autor zachyteniu dejinných súvislostí vzťahu týchto oblastí. Na viac ako tridsiatich stranách živo predstavil históriu športového práva (ako odvetvia), pričom bližšie skúmal najmä obdobie antiky, zlaté obdobie kalokagatie. Dopodrobna analyzuje postavenie gréckych atlétov a predpoklady pre vznik olympijských hier, pričom čerpá nielen z filozofických diel (napr. Platónove Zákony, Etika Nikomachova) a literárnych prameňov (Homér), avšak zároveň podáva aj presvedčivú analýzu Solónových zákonov vo vzťahu k pestovaniu športu (s. 23-35). V ďalšej časti preniká do hlbín rímskeho práva a zaoberá sa následkami spôsobenia športového úrazu podľa Aquiliovho zákona (s. 35-44).¹⁶⁹ Štúdia je v tejto časti podopretá prácou s pôvodnými prameňmi a spĺňa všetky parametre romanistickej štúdie.¹⁷⁰ Napokon zachytáva reguláciu rytierskych turnajov a športu v stredoveku, avšak aj modernú legislatívu a judikatúru z obdobia Rakúsko-Uhorska a prvej Československej republiky (s. 45-52).

Za vysokou kvalitou prvej časti monografie nezaostávajú ani jej nasledujúce kapitoly, ktoré predstavujú priam jedinečné prolegomena k teórii športových a právnych pravidiel. Nevtieravo, no rafinovane nám autor na podklade rozboru Sofoklovej hry *Antigona* predstavuje vzťah medzi právom a morálkou, čo vzápätí premieta do vzťahu práva a športu ako dvoch osobitných normatívnych systémov (s. 53-62).¹⁷¹ Ďalej poukazuje na znenie relevantných medzinárodných dohovorov a na báze komparatívnej analýzy skúma pravidlá riadenia telovýchovy v jednotlivých štátoch (s. 71-81).

Tretia veľká časť monografie s názvom „*Právna zodpovednosť pri telesnej výchove a športe*“ je ucelenou štúdiou o riešení situácií pri úrazoch a poškodení zdravia v rámci športu, ktorá je spracovaná na báze bohatej a mimoriadne pútavej kazuistiky a štatistík, vrátane analýzy jednotlivých športových noriem a ich vzťahu k špecifikám realizácie konkrétnych športov. Matéria je ľahko pochopiteľná nielen pre neprávnikov, avšak obsahuje mnoho podnetov aj pre nešportujúceho právnikov. Profesor Prusák rozlišuje písané a nepísané športové pravidlá. Pri charakteristike prvej skupiny odkazuje na normotvorbu medzinárodných organizácií, vrátane preberania tejto matérie ich vnútroštátnymi zložkami. Medzi nepísané pravidlá zaradil:

1. športovo-telovýchovné zvyklosti;
2. systém pravidiel fair play;
3. športové obyčaje.¹⁷²

Profesor Prusák nás okrem iného oboznamuje so školou športového práva, čo si nemožno zamieňať s pomenovaním právneho odvetvia upravujúceho tieto vzťahy. Tzv. športové právo predstavuje samostatný normatívny systém, ktorý platí na rozdiel od svetského práva štátu len pri športových súťažiach, iba na miestach vyhradených pre ich

¹⁶⁹ K tejto téme pozri zo súčasnej literatúry: THUILLIER, Jean-Paul. *Sport im antiken Rom*. Darmstadt : Primus Verlag, 1999. 241 s.; CREMANDES, Adolfo. Notes about Sport Finance in Rome. In *Journal on European History of Law*, 2015, roč. 6, č. 2, s. 139-142.

¹⁷⁰ Osobitne Prusákova štúdia vychádza z diela významného právneho romanistu A. Wackeho: WACKE, Andreas. Unfälle bei Sport nach römischen und geltenden Recht. In *Stadion: Zeitschrift für Geschichte des Sports und der Körperkultur*, 1977, roč. 2, č. 1/3, s. 4-43. Na tomto mieste by sme zároveň radi podotkli, že pán profesor Wacke rozvíjal túto tému aj o celé desaťročia neskôr, napr. pozri: WACKE, Andreas. Gloria und virtus als Ziel athletischer Wettkämpfe und die Unbescholtenheit der Athleten sowie die erlaubten Sportwetten nach römischen Rechtsquellen. In *Kulturen: Formen des Alltäglichen in der Antike (Festschrift für Ingomar Weiler)*. Graz: Leykam, 2013, s. 193-236.

¹⁷¹ Poznamenávame, že Prusák bol aj autorom kratšieho vedeckého článku na variáciu témy práva a umenia, čím opäť prejavil svoju inovatívnosť, pričom je úplne pochopiteľné, že ho nechal preložiť do viacerých jazykov. Pozri: PRUSÁK, Jozef. Je Antigona naša súčasníčka? In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1987, roč. 70, č. 7, s. 620-622.

¹⁷² Bližšie pozri: PRUSÁK, ref. 60, s. 113-115.

konanie a v podstate pôsobí ako okolnosť vylučujúca protiprávnosť v prípade spôsobenia úrazu, či smrti ako dôsledku športového zápasu.¹⁷³ S touto teóriou Prusák prirodzene nesúhlasí a predkladá proti nej presvedčivé argumenty. V rámci tejto stati preukazuje profesor Prusák aj dobrú znalosť inštitútov trestného i civilného práva a komplexne s nimi pracuje, preto táto štúdia môže byť pútavým zamyslením aj pre expertov z týchto oblastí.

Výbornú vedeckú monografiu profesora Prusáka pokladáme za nutné konfrontovať s jej nasledovníčkou, ktorú v slovenskej právnej vede predstavuje monografia o športovom práve od profesora Tomáša Gábriša.¹⁷⁴ Aj táto monografia čitateľovi ponúka exkurz do dejín právnej úpravy športu na území Slovenska od roku 1918,¹⁷⁵ ale v zásade sa orientuje takmer výlučne na jej použitie v právnej praxi. Svoju pozornosť koncentruje na platný právny stav a veľký dôraz kladie na pravidlá autonómnych športových organizácií. Prusákova monografia v tomto smere predstavuje akúsi nadčasovú a univerzálnu príručku, ktorej sa početné novely právnych predpisov až tak nedotýkajú. Na druhej strane mnohé analýzy praktických prípadov ju neodtrhajú ani od praktického života, vďaka čomu stále pôsobí ako organické a snád' jedno z najľahších a najpútavejších diel profesora Prusáka.¹⁷⁶

5.3 SPOLUPRÁCA S PAVLEM HUNGREM

Docent Hungr (*1941) bol Prusákovým vrstovníkom a kolegom. Od roku 1971 pracoval ako odborný asistent na Právnickej fakulte Jana Evangelisty Purkyně v Brne,¹⁷⁷ pričom externú vedeckú ašpirantúru absolvoval na Univerzite Komenského. 28. mája 1980 úspešne obhájil svoju doktorskú kandidátsku prácu na tému „*Objektívne a subjektívne právo v marxisticko-leninskej právnej vede*“. Jeho komisii predsedal docent Dojčák.¹⁷⁸

Hungr rozvinul v priebehu 80. rokov 20. storočia veľmi plodnú spoluprácu s členmi Katedry teórie štátu a práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského. S Alexandrou Krskovou v spoluautorstve publikoval jednu vedeckú monografiu.¹⁷⁹ Zo spolupráce s Jozefom Prusákom sa však zrodili až dve diela. Prvou knihou je *Objektivní*

¹⁷³ K tomu pozri kľúčovú monografiu BURDA, Eduard. *Nutná obrana a ďalšie okolnosti vylučujúce protiprávnosť*. Praha: C. H. Beck, 2012. 283 s.; podobne BURDA, Eduard. *Trestné činy proti životu a zdraviu v porovnaní starého a rekonštruovaného Trestného zákona*. Šamorín: Heuréka, 2006, s. 94 a nasl.

¹⁷⁴ GÁBRIŠ, ref. 62. V oblasti športového práva možno poukázať aj na širšie spektrum štúdií, napríklad: RONDOVÁ, Erika – KASINEC, Rudolf. Doping v športe, práve a filme. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, 2015, roč. 34, č. 2, s. 84-99.

¹⁷⁵ GÁBRIŠ, ref. 62, s. 46-56 (s dôrazom na právnu úpravu po roku 1989).

¹⁷⁶ Nezávisle od našich postrehov pozri recenziu uvedenej vedeckej monografie: DRGONEC, Ján. Prusák, J.: Šport a právo. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1986, roč. 69, č. 8, s. 736-738; ale tiež KNAPP, Viktor. J. Prusák: Šport a právo (Šport, Slovenské telovýchovné vydavateľstvo, Bratislava, 1984). In: *Socialistická zákonnosť: časopis pro právní praxi*, 1987, roč. 35, č. 1, s. 44-45.

¹⁷⁷ Na tamojšej fakulte zastával pozíciu predsedu ZV ROH. Pozri bližšie: VOJÁČEK, Ladislav - SCHELLE, Karel - TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy Univerzity 1 (1919-1989)*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. -360-362.

¹⁷⁸ Zápisnica zo zasadnutia Vedeckej rady Právnickej fakulty UK v Bratislave konaného dňa 2. júna 1980, s. 8-9. Archív PF UK (Staré Grunty), Zápisnice z vedenia dekana 1971-1984, sign. AII-1, A-5, kartón 1.

¹⁷⁹ HUNGR, Pavel - KRŠKOVÁ, Alexandra. *Psychologické aspekty působení práva*. Brno: UJEP, 1985. 185 s. Pozri k tomu aj recenziu: GERLOCH, Aleš. Pavel Hungr, Alexandra Kršková, Psychologické aspekty působení práva, Brno, UJEP, 1985, 185 s. In *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1987, roč. 126, č.5, s. 427-428.

a subjektivní právo: vybrané problémy (celá napísaná v češtine),¹⁸⁰ druhá vyšla ešte v tom istom roku s titulom *Mládež, právo a veda: základné práva a povinnosti mladého vedca* (celá publikovaná v slovenčine).¹⁸¹

Prvá zmienená monografia o objektívnom a subjektívnom práve predstavuje vynikajúcu právno-teoretickú štúdiu, ktorá svojím obsahom čiastočne zasahuje aj do teórie legislatívy, ba dokonca aj do teórie ľudských práv. Vydali ju pod (prestížnym) dohľadom akademika Viktora Knappa, recenzentom bol prof. Eduard Kučera.¹⁸² Jej závery sa opierajú o bohatý poznámkový aparát (371 poznámok pod čiarou), pričom citovaná vedecká literatúra pochádza najmä od vtedajších českých, slovenských a zahraničných autorov (s prevahou sovietskej proveniencie), vrátane citácií klasikov marxizmu-leninizmu. Dodávame, že v tejto knihe je dôslednejšie rozpracovaných viacero oblastí Prusákovho záujmu, ktoré skôr, či neskôr rozšíril aj v rámci iných štúdií.

Prvá kapitola sa zaoberá charakteristikou vzťahu medzi objektívnym a subjektívnym právom v prostredí buržoáznej a socialistickej spoločnosti. Tvorí ideologický základ knihy, ktorý môže byť v súčasnosti nenahraditeľným žriedlom právnohistorického poznania socialistickej jurisprudencie a právneho myslenia. Pozornosť autorov sa sústreďuje na určenie primátu jedného z týchto práv, resp. jeho „priorizáciu“ ako sami uvádzajú. V klasickom buržoáznom štáte 19. storočia patrila prednosť subjektívnemu právu ako prejavu egoistického človeka, ktorý bol vo svojej podstate izolovaný od spoločnosti. Načrtnuté usporiadanie malo chrániť súkromné vlastníctvo, pričom samotný štát vo svojom objektívnom práve vyjadroval spoločný záujem buržoázie na posilňovaní jej subjektívnych práv.¹⁸³ Počas krízy poňatia subjektívneho práva v prvej polovici 20. storočia, keď dochádzalo k monopolizácii buržoázie a koncentrácii kapitálu, naopak sa podľa ich výkladu začínalo presadzovať prvenstvo objektívneho práva, čo vyvolávalo drobenie a rozpúšťanie subjektívneho práva späťho len so súkromným právom.¹⁸⁴ Ako pozoruhodné možno označiť praktické symptómy tohto stavu: „*zveřejňování soukromého práva a uplatňování primátu práva mezinárodního ve vztahu k právu vnitrostátnímu*.“¹⁸⁵ K týmto záverom pripájajú podnetné odkazy na Petražického teóriu intuitívneho práva a rozboru stanovísk R. Pounda, či E. Ehrlicha.

Oproti tomu v socialistickej spoločnosti uvedené práva nie sú horizontálne usporiadané. Objektívne právo nepredstavuje len záujem spoločnosti, ale zosobňuje vôľu jej väčšiny, pričom podľa nich subjektívne práva už nie sú akousi ochranou egoistického jedince, avšak naplňujú sa prostredníctvom spoločných záujmov. Ich podstatným rysom je

¹⁸⁰ HUNGR - PRUSÁK, *Objektivní a subjektivní právo*, ref. 58, 154 s.

¹⁸¹ HUNGR - PRUSÁK, ref. 33, 337 s.

¹⁸² Ku všeobecnému hodnoteniu tohto diela pozri recenziu: KNAPP, Viktor. Pavel Hungr, Jozef Prusák, *Objektivní a subjektivní právo: vybrané problémy*, Brno, UJEP, 1983, 154 s. In *Právník*, 1985, roč. 124, č. 11, s. 923-924.

¹⁸³ Krásne vysvetlenie tohto stavu prostredníctvom nesocialistického jazyka podáva v našich pomeroch napr. PRUSÁK, Josef. *Kriminální noetika*. Praha: Soborník věd právních a státních (otisk), 1904, s. 34-35.

¹⁸⁴ V tejto súvislosti je zaujímavé, že autori nereflektovali, prípadne nemohli reflektovať staršie vedecké zdroje, napr. vynikajúci článok neskoršieho profesora Bohumila Kučeru, v ktorom skutočne popisuje javy akejsi „krízy“ subjektívneho práva: „*Dlouho to trvalo než se překonala přirozenoprávní doktrína o přirozených právech. Teprve vítězství pozitivistického směru spíjalo vznik subjektivních práv s objektivním právem... Kdežto přirozenoprávní doktrína přiznávala jednotlivcům přirozená práva a povinnosti, jež právo objektivní prostě uznávalo, stojí pozitivistická koncepce na stanovisku, že subjektivní právo je fragmentem objektivního práva, daným ve prospěch jednotlivců.*“ Pozri: KUČERA, Bohumil. *Mezinárodní spory a jejich kvalifikace* (dokončení). In *Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní*. 1938, roč. 77, č. 2, s. 82-83.

¹⁸⁵ HUNGR - PRUSÁK, *Objektivní a subjektivní právo*, ref. 58, s. 22.

prelínanie spoločenských a individuálnych cieľov, v rámci čoho sa už nevynucuje možnosť konať v súlade s objektívnym právom, no vynucujú sa právne povinnosti z neho plynúce.

Autori odmietajú tézy, že by v dôsledku socialistického kolektivismu mohlo subjektívne právo úplne zaniknúť, dokonca schvaľujú názory, že jeho význam ešte vzrástol, hoci sa zároveň aj modifikoval. Jedinca chápu ako spoločenskú bytosť, pričom slobodu jednotlivca odvodzujú od slobody spoločnosti (teda presadzujú klasický kolektivistický princíp). Na základe tesnej spätosti človeka so spoločnosťou sú aj jeho možnosti orientované na dosahovanie spoločenských cieľov. Tento stav označujú ako dvojediný:

*„existence subjektivního práva je spojena s normou práva objektivního a naopak – zakotvení subjektivního práva v právní normě není libovůlí zákonodárce. Norma objektivního práva je výrazem třídní vůle determinované materiálními podmínkami života společnosti.“*¹⁸⁶

Druhá časť monografie je venovaná už viac-menej relevantne pôsobiacej problematike objektívneho práva, pričom hlboký dojem zanecháva najmä dôsledný výklad každého slova a jeho alternatív v rámci klasickej definície objektívneho práva ako súhrnu právnych noriem.¹⁸⁷ Pomerne náročným je však úvodné zamyslenie o subjektívnych prvkoch v objektívnom práve a naopak. Objektívne právo je totiž podmienené vôľou určitého spoločenstva a preto má v konečnom dôsledku subjektívny charakter, kým pre určitý subjekt predstavuje subjektívne právo súčasť jeho objektívnej reality. Túto kontradikciu vysvetľujú slovami:

*„právo nemá v konečném důsledku schopnost vytvářet vlastní bytí, není objektivně reálné, ale jenom subjektivně reálné, je existující, neboť určité společenské vztahy nemohou existovat jinak...“*¹⁸⁸

Ďalej sa v nasledujúcich podkapitolách autori zaoberajú konkrétnymi charakteristikami objektívneho práva, ktoré:¹⁸⁹

- **je súhrnom právnych noriem**, pričom rozvíjajú myšlienku, či ide len o ich agregát alebo predstavujú vnútorne usporiadaný systém, v dôsledku čoho svoje závery zlučujú s otázkou pôsobenia práva v spoločnosti;
- **existuje bez ohľadu na vôľu subjektov**, teda je od nich nezávislé (v štádiu vzniku síce právo ovplyvňuje vôľa vládnucej triedy, resp. väčšiny spoločnosti, ale právna norma zároveň zaväzuje konanie konkrétneho individua, pričom jej eventuálne porušenie nespochybňuje nezávislosť existencie normy od subjektu);
- **je stanovené, resp. sankcionované štátom**, pričom sankciu v tomto prípade chápu ako potvrdenie normy zo strany štátu,¹⁹⁰ hoci túto formu akceptácie zásadne od-

¹⁸⁶ Tamtiež, s. 30.

¹⁸⁷ K novším definíciám pozri: FÁBRY, Branislav - KASINEC, Rudolf - TURČAN, Martin. *Teória práva. Druhé prepracované vydanie*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2019, s. 77-79.

¹⁸⁸ HUNGR - PRUSÁK, Objektivní a subjektivní právo, ref. 58., s. 37.

¹⁸⁹ K charakteru objektívneho práva v klasickej poňatí konfrontuj teóriu v: BIERLING, Ernst. *Juristische Prinzipienlehre*. Erster Band. Freiburg i. B. und Leipzig : Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. Mohr, 1894, s. 149 a nasl.

¹⁹⁰ HUNGR - PRUSÁK, Objektivní a subjektivní právo, ref. 58., s. 58.

lišujú od uznania normy (tento vzťah do detailov vykresľujú na príklade *Opus Tripartitum*, štátom uznaného, no panovníkom nesankcionovaného v úplnej podobe);¹⁹¹

- **je v štátom stanovenej forme** (pričom čitateľovi približujú polemiku, či pod tým možno chápať len vonkajšiu formu v podobe publikácie právnych predpisov, alebo aj vnútornú formu, pod ktorou rôzne teórie chápu buď spôsob usporiadania a štruktúry právnych predpisov vo svetle legislatívnych pravidiel alebo dokonca samotný právny jazyk normy);¹⁹²
- **je vynútiteľné štátnou mocou** (na tomto mieste sa venujú odlišeniu štátneho donútenia od iných – napr. sociálnych, či rodinných – foriem a zároveň bližšie skúmajú povahu tzv. *leges imperfectae*, teda noriem, ktoré nestanovujú konkrétny postih za ich nedodržanie).¹⁹³

Analýzu objektívneho práva napokon autori doplnili o dôslednejší výklad už rozobraných otázok sankcionovania a publikácie právnych noriem. Prvý uvedený jav vnímajú ako určité rezíduum oprávnenia monarchu vetovať predložený zákon (na príklade francúzskeho vývoja), pričom vzápätí sa vysporadúvajú s problémom sankcionovania zákona podľa ust. čl. 45 ods. 2 ústavného zákona o československej federácii, na základe čoho dospievajú k záverom:¹⁹⁴

*„Pod sankcionováním mínime potvrzení, že pracující lid souhlasí s obsahem zákona. Tento souhlas v československém právním řádu je dán souhlasem nadpoloviční většiny přítomných poslanců každé sněmovny... Státem stanovená forma uznání normy vyjadřuje zásadu, že v celém zákonodárném procesu, počínaje návrhem zákona, byla dodržena ústavou a zákony stanovená procedura, tj. státní právo procesní.“*¹⁹⁵

V rámci časti o publikácii právnych noriem sa ako podnetný javí historický exkurz zverejňovania právnych noriem v revolučnom Francúzsku, sovietskom Rusku, avšak aj na pôde Habsburskej monarchie a prirodzene aj v období existencie Československa.¹⁹⁶

Tretia časť knihy sa venuje analýze subjektívneho práva, pričom už v samotnom úvode je táto kapitola spätá s konfrontáciou buržoázneho a socialistického ponímania ľudských práv. Bez ďalšieho upozorňovania na ideologické vyzdvihovanie socialistického poňatia ich ochrany dodávame, že v polemike o charaktere ľudských práv vo všeobecnosti sa prikláňajú k záveru, že svojou povahou ide o subjektívne práva. Napokon tieto

¹⁹¹ Ako je známe, 19. novembra 1514 ho schválil aj panovník, a to vo forme predpísanej pre sankcionovanie zákona, s tou výnimkou, že nepripojil svoju pečať, k čomu nedošlo ani v budúcnosti. Pozri: LUBY, Štefan. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : Iura Edition, 2002, s. 82.

¹⁹² K tomu bližšie pozri: HUNGR - PRUSÁK, Objektívni a subjektívni právo, ref. 58, s. 80-81.

¹⁹³ PRUSÁK, Jozef. Mnohovýznamovosť organizačných a riadiacich noriem. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1983, roč. 66, č. 5, s. 353-362. V tomto článku si kladie otázku: „Vylučuje poňatie práva a právnych noriem akoby nástrojov riadenia a organizovania socialistickej spoločnosti existenciu organizačných a riadiacich noriem, ako určitého druhu, podmnožiny právnych noriem?“

¹⁹⁴ K súčasnej úprave pozri sankcionovania a signovania zákonov pozri: LIPŠIC, Daniel. Podpisovanie zákonov prezidentom. In: *Justičná revue*, 1998, roč. 50, č. 7-8, s. 16-25. SVÁK, Ján a kolektív. *Teória a prax legislatívy*. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 192-197.

¹⁹⁵ HUNGR - PRUSÁK, Objektívni a subjektívni právo, ref. 58, s. 63.

¹⁹⁶ Tamtiež, s. 83-87. K tomu pozri: PRUSÁK, Jozef. Publikácia a účinnosť právnej normy. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1977, roč. 60, č. 10, s. 871-882. Zo súčasnej literatúry napr. KRÁLIK, Lukáš. Slovenské sbírky a publikácie právnych predpisů. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 2019, roč. 102, č. 1, s. 3-21.

úvahy spájajú s analýzou postavenia subjektu pri možnosti správania sa určitým spôsobom, jeho spôsobilosťou na také konanie a povinnosťami ostatných voči uplatňovaniu subjektívnych práv jednotlivcov. Zdôrazňujú pritom, že subjektívne právo by nemohlo vzniknúť bez práva objektívneho.¹⁹⁷

Druhá monografia od oboch autorov s názvom „*Mládež, právo a veda: základné práva a povinnosti mladého vedca*“ sa zapodievala pomerne praktickou problematikou statusu vedeckých aspirantov. Predmetná práca nemala ambíciu byť akousi vedeckou propedeutikou, či metodológiou vedy, avšak vo svojej podstate rozpracúvala vymedzenú časť správy vysokého školstva. Jej zameranie bolo univerzálne vo vzťahu k všetkým odborom, nielen k mladým právnikom. Dôvod výberu tejto témy je podľa nás zrejmý: obaja autori spolupracovali so Socialistickým zväzom mládeže a podieľali sa na organizácii rôznych študentských vedeckých konferencií.¹⁹⁸ Vydaním tejto monografie autori reagovali na novú právnu úpravu, ktorá zavádzala hneď niekoľko zmien oproti doterajšiemu stavu, pričom možno uviesť najmä nový zákon o vysokých školách (č. 39/1980 Zb.), zákon o výchove nových vedeckých pracovníkov a o ďalšom zvyšovaní ich kvalifikácie (č. 39/1977 Zb.), resp. vyhlášku Československej akadémie vied o výchove nových vedeckých pracovníkov a o študijných pobytoch (č. 53/1977 Zb.), či vyhlášku Slovenskej komisie pre vedecké hodnosti o konaní pri udeľovaní vedeckých hodností (č. 65/1977 Zb.), veľmi dôležitú z hľadiska procesného postupu získavania hodností.

Autori rozčlenili publikáciu na tri časti: „*prvá, podľa želania vydavateľa stručná a inštruktívna časť, komentuje platnú právnu úpravu v tejto oblasti, druhú, najrozsiahlejšiu časť vyplňajú jednotlivé normatívne právne akty v plnom alebo skrátenom znení, napokon vecný register ako východisko k rýchlemu získaniu spoľahlivých informácií predstavuje tretiu, záverečnú časť*“.¹⁹⁹ Napriek týmto tvrdeniam pokladáme prvú časť spísanú na vyše 80 stranách za dôstojný rozbor právneho stavu v predmetnej oblasti, ktorá je nasledovaná rozsiahlou prílohou rôznych právnych predpisov (od zákonov až po interné smernice Ministerstva školstva). Vtedajší význam tohto riešenia spočíval zrejme v možnostiach rýchlej identifikácie príslušných ustanovení, kým v rámci súčasného vývoja vedy je vhodným zdrojom najmä vo vzťahu k nepublikovaným predpisom v rámci Zbierky zákonov, nenachádzajúcich sa v databázach internetových vyhľadávačov.²⁰⁰

Vlastný výklad oboch autorov je tiež rozdelený do niekoľkých kapitol. Prvá z nich sa chronologicky správne koncentruje na výchovu mladých vedcov pred začatím samostatnej aspirantúry. Analyzuje postavenie študentských pedagogických síl a študentských vedeckých síl, zachytáva právnu reguláciu študentskej vedeckej a odbornej činnosti a v poslednom rade sa venuje aj otázke diferencovaného štúdia zvlášť talentovaných študentov, pod čím si je nutné predstaviť individuálny študijný plán, vrátane eventuality zloženia kandidátskych skúšok už počas štúdia (čo umožňovala nová právna úprava).

¹⁹⁷ Tieto úvahy je nutné konfrontovať s klasickým dielom: JELLINEK, Georg. *System der subjektiven öffentlichen Rechte*. Zweite Auflage. Tübingen : Verlag von J. C. Mohr, 1919, s. 44, v ktorom je subjektívne právo definované ako „*právnym poriadkom uznaná a chránená ľudská vôľa a moc, ktorá sa vzťahuje ku statku alebo záujmu*“, (v origináli: *Das subjektive Recht ist daher die von der Rechtsordnung anerkannte und geschützte auf ein Gut oder Interesse gerichteten Willensmacht...*), pričom na tomto základe Jellinek rozlišoval formálny (vôľa, moc) a materiálny element (statok alebo záujem) subjektívneho práva, teda je zástancom kombinovanej teórie.

¹⁹⁸ Vyplýva to zo skôr uvedeného životopisu profesora Prusáka. Pokiaľ ide o P. Hungra pozri: VOJÁČEK - SCHELLE - TAUCHEN, ref. 177, s. 362.

¹⁹⁹ HUNGR - PRUSÁK, *Mládež, právo, veda*, ref. 33, s. 7.

²⁰⁰ K hodnoteniu tohto diela pozri recenziu: MATULA, Miloš - POMAHAČ, Richard. Pavel Hungr, Jozef Prusák, *Mládež, právo a veda (základné práva a povinnosti mladého vedca)*, Bratislava, Smena, 1983, 344 s. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1985, roč. 124, č. 9, s. 809-810.

Druhá kapitola predstavuje fundovanú interpretáciu jednotlivých druhov vedeckej aspirantúry, ktoré zaviedol nový zákon o výchove vedeckých pracovníkov (fenomény ako interná, externá, účelová a pracovná aspirantúra). Zo suchopárneho znenia právneho predpisu si totiž najmä súčasník nedokáže predstaviť charakter rôznych variantov vedeckej aspirantúry. Tento nedostatok právnej úpravy autori výborne preklenujú, pričom systematicky prepájajú interpretáciu konkrétnych predpisov a zároveň ju dopĺňujú priam jedinečnými poznatkami z praxe. Napokon sa zaoberajú procesom prijatia na vedeckú aspirantúru, obsahom aspirantúry, vrátane požiadaviek pri zložení kandidátskych skúšok a predložení dizertačnej práce. Na viacerých miestach sa pritom objavujú aj kritické podnety vo vzťahu k fungovaniu aspirantúry v praxi (napríklad vo vzťahu k riadnemu ukončeniu aspirantúry z vecného i časového hľadiska, vrátane ďalšieho zotrvania aspirantov vo vedeckom prostredí po jej úspešnom skončení). Zaujímavosťou je, že popri vedeckej forme aspirantúry neopomínajú ani umeleckú prípravu.²⁰¹

5.4 APPENDIX: TEÓRIA PRÁVA²⁰²

Analýza diela pána profesora Prusáka by bola neúplná bez spomienky jeho legendárnej učebnice Teória práva.²⁰³ Napriek jej jadrnému názvu však obsahuje aj základy štátovedy, ktorá sa vtedy prednášala spoločne s ňou. Po úvodnej kapitole vzťahu práva k iným normatívnym systémom, nasleduje časť zaoberajúca sa štátovedou (kap. 2 – 8) a samotná teória práva (kap. 9 – 11). „*Väčšinou svojich názorov je prof. Prusák blízky liberálnemu prúdu spoločenskovedného myslenia, ktorý na Slovensku v súčasnosti prevahuje. Nezaujato však vysvetľuje aj prístupy iných smerov.*“²⁰⁴

ZÁVER

V roku 1965 Jozef Prusák absolvoval Právnickú fakultu Univerzity Komenského, kde následne v rokoch 1967 až 1999 pôsobil najskôr ako interný aspirant, potom ako odborný asistent, docent a napokon aj ako profesor v odbore teórie štátu a práva. Viac ako deväť rokov tu zastával post vedúceho Katedry teórie štátu a práva, neskôr Katedry teórie práva (1990 – 1999). Na konci deväťdesiatych rokov 20. storočia sa stal jedným zo zakladateľov Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Na tamojšej fakulte zastával pozíciu dekana v rámci dvoch funkčných období (2000 – 2007), neskôr pôsobil ako predseda Akademického senátu Právnickej fakulty v Trnave.

Svoju vedeckú pozornosť venoval dlhé roky najmä právnej sociológii, ktorá sa v priebehu šesťdesiatych rokov tešila všeobecnému záujmu zo strany právnej vedy.²⁰⁵ Už ako študenta ho upútala problematika kriminológie, pomocou ktorej sa pokúšal identifikovať sociologické súvislosti páchania trestnej činnosti (z teoretického hľadiska možno povedať, že sa snažil vypátrať príčiny porušovania právnych noriem). Tieto tendencie sa

²⁰¹ HUNGR - PRUSÁK, ref. 33, s. 42 a nasl.

²⁰² PRUSÁK, ref. 109.

²⁰³ K hodnoteniu tejto učebnej pomôcky pozri recenzie: VEČEŘA, Miloš. Jozef Prusák, Teória práva, Bratislava PF UKo, 1995, 308 s.; In *Právnik: teoretický časopis pro otázky stýtu a práva*, 1998, roč. 137, č. 2, s. 165-166;

²⁰⁴ BÁRÁNY, Eduard. Jozef Prusák, Teória práva. In *Právny obzor*, 1996, roč. 79, č. 3, s. 262.

²⁰⁵ K tomu vo všeobecnosti pozri: EHRLICH, Stanislav. „Dogmatika práva“, sociológia práva a politické vedy (Nové prúdy v právnej vede). In *Právny obzor*, 1965, roč. 48, č. 7, s. 384 a nasl. alebo kritický článok KRYŠTŮFEK, Zdeněk. Pochybnosti kolem sociologie práva. In *Právnik*, 1967, roč. 106, č. 5, s. 393-404.

odzrkadlili nielen v jeho diplomovej práci, na stáži počas vojenskej služby, ale aj v niektorých vedeckých článkoch z neskoršieho obdobia. Napokon, v rámci ročného hostovania na Slovenskej vysokej škole technickej, neskôr na Právnickej fakulte Univerzity Komenského, bol prijatý ako odborník so špecializáciou na oblasť právnej sociológie.

Bola to práve sociológia, ktorá ho neskôr priviedla k výskumu športového práva. Profesor Prusák patril v tejto oblasti medzi priekopníkov, pričom na pôdu právnej vedy preniesol otázky, ktoré sa už dlhšie formovali v rámci teórie športu. V súlade so zameraním svojho odboru sa však venoval aj vybraným otázkam všeobecnej právnej teórie a filozofie. V tomto smere ho azda najviac poznačil desaťmesačný pobyt na univerzite v Spojených štátoch amerických po páde totalitného režimu. Profesor Prusák sa tak ešte raz ujal úlohy priekopníka, keď slovenskú právnu vedu zasvätil do najnovších prúdov v rámci západnej (najmä anglo-americkej) právnej filozofie. Hoci hlavné tézy týchto koncepcií boli v rámci teórie práva známe už pred tým, až po páde socializmu sa mohlo začať s ich objektívnym skúmaním. To napríklad dokumentujú články profesora Prusáka o filozofii Herberta Harta.²⁰⁶

Po založení novej Právnickej fakulty vo zväzku s Trnavskou univerzitou sa profesor Prusák mimoriadne zaslúžil o organizáciu a materiálne zabezpečenie novej inštitúcie. Popri zaťažení akademickými funkciami naďalej viedol prednášky a dokonca aj skúšky či záverečné práce zo svojho odboru. Na druhej strane sa to úplne prirodzene a pochopiteľne odrazilo aj na jeho vedeckej a publikačnej činnosti, ktorá síce ostala naďalej kvalitnou, no ostala v podruží úradovania. Na základe všetkých indícií si dovoľujeme konštatovať, že vrcholným obdobím jeho vedeckej tvorby boli práve deväťdesiate roky 20. storočia na Právnickej fakulte Univerzity Komenského.

Profesor Prusák mal výrazný vplyv na formovanie celých generácií mladých právnikov. Do jeho vedeckej školy možno zahrnúť predovšetkým doc. JUDr. Radoslava Procházku, PhD., J.S.D. a to ešte z čias jeho štúdií na Právnickej fakulte Univerzity Komenského, kde istý čas aj pôsobil na Katedre teórie práva ako asistent, ďalej Mgr. Luciu Berdisovú, PhD., LL.M., avšak externým doktorandom profesora Prusáka bol aj súčasný predseda Ústavného súdu SR, JUDr. Ivan Fiačan, PhD.

PRÍLOHA K VEDECKEJ ŠTÚDII VÝBER Z BIBLIOGRAFIE PROF. JUDR. JOZEFA PRUSÁKA, CSC.

1. Monografie a učebnice:

1. PRUSÁK, Jozef, DOJČÁK, Pavol. *Základy sociológie práva*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1977. 56 s.
2. PRUSÁK, Jozef. *Právo v spoločnosti: Regulačné pôsobenie práva a právna výchova v socialistickej spoločnosti*. Bratislava: Obzor, 1980. 227 s.
3. PRUSÁK, Jozef, HUNGR, Pavel. *Objektivní a subjektivní právo: vybrané problémy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1983. 153 s.
4. PRUSÁK, Jozef, HUNGR, Pavel. *Mládež, právo, veda: základné práva a povinnosti mladého vedca*. Bratislava: Smena, 1983. 337 s.

²⁰⁶ PRUSÁK, Jozef. Filozofia práva a debaty H. L. A. Harta. In *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 15, 1993: Pocta Karolovi Rebrovi. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, s. 99-111. PRUSÁK, Jozef. Herbert Lionell Adolphus Hart. In *Teorie práva: sborník přednášek*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 33-43.

5. PRUSÁK, Jozef. *Šport a právo: úvod do dejín, teórie a praxe právnej zodpovednosti v športe*. Bratislava: Šport: Slovenské telovýchovné vydavateľstvo, 1984. 246 s.
6. PRUSÁK, Jozef, CUPER, Ján, HOLLÄNDER, Pavel, KRSKOVÁ, Alexandra. *Vybrané kapitoly z modernej teórie štátu a práva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1990. 187 s. ISBN 80-223-0344-5 (dotlač tamtiež 1991, 1992).
7. PRUSÁK, Jozef, KRSKOVÁ, Alexandra, HOLLÄNDER, Pavel. *Slovník politických a právnických pojmov súčasnosti (dokumenty k štúdiu štátu a práva)*. Bratislava: Omega, 1990. 179 s. ISBN 80-85311-01-1 (druhé vydanie tamtiež v roku 1991, 181 s.).
8. PRUSÁK, Jozef, BAKOŠOVÁ, Emília, CUPER, Ján, MALCEVOVÁ, Eva. *Úvod do sociológie práva*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1991. 116 s. ISBN 80-223-0351-8.
9. PRUSÁK, Jozef. *Kapitoly z teórie štátu a práva 2: Teória práva*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1993. 353 s. ISBN 80-7160-057-1.
10. PRUSÁK, Jozef. *Teória práva*. 1. vydanie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. 308 s. ISBN 80-7160-080-6. (dotlač prvého vydania v roku 1997; druhé vydanie v roku 1999, dotlač druhého vydania v roku 2001).
11. PRUSÁK, Jozef, ŠKULTÉTY, Peter, ČAPKOVÁ, Soňa. *Optimalizácia uplatnenia verejnej moci v miestnych podmienkach*. Banská Bystrica: EF UMB, 1997. 65 s. ISBN 80-8055-051-4.
12. PRUSÁK, Jozef, ŠKULTÉTY, Peter. *Miestna samospráva ako verejná autorita – Tvorba práva a všeobecne záväzné nariadenia obce – Rozhodovanie starostu obce v správnom konaní*. Bratislava: Jaspis, 1999. 55 s. ISBN 80-900477-7-7.

2. Vedecké články v periodikách a zborníkoch - zahraničné:

1. PRUSÁK, Jozef. Einige Aspekte der Widerspruchsdialektik zwischen Legislative und Exekutive. In *Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller-Universität: Gesellschafts – und sprachwissenschaftliche Reihe*, 1983, Jhr. 32, h. 6, s. 6-14. ISSN 0138-1652.
2. PRUSÁK, Jozef. Aggresivität Problem der Vermenschlichung der Sportregeln und ihre Beziehung zum Recht. In BLAHOŽ, Josef (ed.). *Recht, Mensch und Geschichte: Beiträge der tschechoslowakischen Rechtsphilosophie*. Prag: ČSAV, 1985, s. 52-66.
3. PRUSÁK, Jozef. Ist Antigone unsere Zeitgenossin? In *Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller-Universität: Gesellschafts – und sprachwissenschaftliche Reihe*, 1987, Jhr. 36, h. 6, s. 175-178. ISSN 0138-1652.
4. PRUSÁK, Jozef. Development of science and technology and development of sport versus law and morals. In *Law, culture, science and technology*. Japonsko/Praha: Čs. komitét IVR, 1987, s. 42-51.
5. PRUSÁK, Jozef. Gegenwärtige Probleme der Entwicklung der Normsetzung im Mechanismus der rechtlicher Regelung in der Tschechoslowakei. In TRELLA, Rudolf, LOTZE, Lothar (ed.). *Aktuelle theoretische Probleme der Entwicklung der Rechtsordnung der DDR und der CSSR*. Halle: Universität Halle-Wittenberg, 1988, s. 24-31. ISBN 3-86010-247-8.
6. PRUSÁK, Jozef. Die Verkündung von Rechtsvorschriften in der Tschechoslowakei. In MOHNHAUPT, Heinz (ed.). *Normdurchsetzung in osteuropäischen Nachkriegsgesellschaften (1944-1989)*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1998, s. 725-740. ISBN 3-465-02934-8.

7. PRUSÁK, Jozef. Die Verwaltungsorganisation in der Slowakei. Teil 2: Die Selbstverwaltung. In STOLZ, Armin (ed.). *Vergleichendes Verwaltungsrecht in Ostmitteleuropa: Grundriss der Verwaltungsordnungen*. Wien: Verlag Österreich, 2004, s. 95-108. ISBN 3-7046-4255-X.

3. Vedecké články v periodikách a v zborníkoch – domáce:

1. PRUSÁK, Jozef. Hodnotová pluralita normatívnych systémov – poznanie a akceptácia práva. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1971, roč. 54, č. 4, s. 309-318.
2. PRUSÁK, Jozef. Problémy marx-leninskej teórie poznania a skúmania práva v právnej vede. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1972, roč. 111, č. 10, s. 815-827.
3. PRUSÁK, Jozef. Faktory spoločenskej podmienenosti poznania práva v spoločnosti. In *Právny obzor: časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1973, roč. 56, č. 1, s. 20-29.
4. PRUSÁK, Jozef. Cieľ legislatívnych pravidiel a cieľ normatívneho aktu. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1974, roč. 57, č. 4, s. 291-299.
5. PRUSÁK, Jozef. Poznámky k stabilite socialistického práva. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1974, roč. 113, č. 7, s. 664-670.
6. PRUSÁK, Jozef. Kritika pravicového oportunizmu a revizionizmu a ideologické otázky rozvoja marxisticko-leninskej vedy o štáte a práve. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1974, roč. 57, č. 9, s. 799-805.
7. PRUSÁK, Jozef. Poznámky k interpretácii práva. In *Socialistické súdnictvo: časopis pre súdnu prax*, 1975, roč. 27, č. 5, s. 14-21.
8. PRUSÁK, Jozef. Cieľavedomá činnosť v právnej regulácii. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1977, roč. 60, č. 3, s. 173-185.
9. PRUSÁK, Jozef. Efektívne pôsobenie právnej normy. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1977, roč. 60, č. 7, s. 537-550.
10. PRUSÁK, Jozef. Publikácia a účinnosť právnej normy. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1977, roč. 60, č. 10, s. 871-882.
11. PRUSÁK, Jozef. Víťazný február 1948 a rozvoj socialistického práva v ČSSR. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1978, roč. 61, č. 8, s. 714-721.
12. PRUSÁK, Jozef. Socialistická zákonnosť a právne vedomie. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 4/1980. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983, s. 181-206.
13. PRUSÁK, Jozef. Obnova a novelizácia právnych predpisov: príčiny a problémy. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1981, roč. 64, č. 7, s. 645-659.
14. PRUSÁK, Jozef, HOLLÄNDER, Pavol. Zánik platnosti a životnosť právnych predpisov. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1982, roč. 121, č. 1, s. 65-87.
15. PRUSÁK, Jozef. Mnohovýznamovosť organizačných a riadiacich noriem. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1983, roč. 66, č. 5, s. 353-362.
16. PRUSÁK, Jozef. Problémy právnej zodpovednosti pri športovej činnosti. In *Bulletin advokacie*, 1984, roč. 13, č. 3, s. 141-154.
17. PRUSÁK, Jozef. Teoreticko-metodologické otázky skúmania vzájomných vzťahov medzi športom a právom. In *Teorie a praxe tělesné výchovy: vědecký časopis tělesné kultury*, 1984, roč. 32, č. 9, s. 547-559.

18. PRUSÁK, Jozef. Vzťah medzi športovým pravidlom a pravidlom socialistického spolužitia a kritické stanovisko k tzv. športovému právu. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1984, roč. 67, č. 9, s. 864-877.
19. PRUSÁK, Jozef, DOJČÁK, Pavel, MALCEVOVÁ, Eva. Právno-teoretické otázky zákonosti v rozvoji socialistického štátu a práva. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 6, 1982. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1985, s. 71-94.
20. PRUSÁK, Jozef. Úrazy a poškodenia zdravia pri športe a problém športového a právneho deliktu. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1985, roč. 124, č. 9, s. 791-804.
21. PRUSÁK, Jozef. Právne predpoklady a hranice (použitia) sebaobrany a nutnej obrany. In *Sebaobrana s použitím džuda*. Bratislava: Šport: slovenské telovýchovné vydavateľstvo, 1985, s. 8-21.
22. PRUSÁK, Jozef. Normotvorné a realizačné otázky prekladu a podpisovania právnych predpisov a socialistická zákonnosť. In KESELÝ, Vojtech (ed.): *Vybrané problémy socialistickej zákonnosti*. Bratislava: VEDA, 1985, s. 93-110.
23. PRUSÁK, Jozef. Problém surovej hry (súťaže) a prenikanie právneho princípu „non laedere“ do športových pravidiel. In *Teorie a praxe tělesné výchovy: vědecký časopis tělesné kultury*, 1987, roč. 35, č. 6, s. 124-141.
24. PRUSÁK, Jozef. Je Antigona naša súčasníčka? In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1987, roč. 70, č. 7, s. 620-622.
25. PRUSÁK, Jozef. O formovaní právnych teórií i všeobecnej teórie štátu a práva. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1987, roč. 126, č. 11, s. 1010-1025.
26. PRUSÁK, Jozef. Základné otázky všeobecnej teórie štátu a práva a štátneho práva ČSSR. In PRUSÁK, Jozef a kolektív. *Právna výchova pre študentov vysokých škôl Slovenskej socialistickej republiky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988, s. 5-48.
27. PRUSÁK, Jozef. Videotechnika a modernizácia výuky práva. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1989, roč. 128, č. 7, s. 650-653.
28. PRUSÁK, Jozef. Emócie a inštrukcie v interpretácii práva a otázka teleologického výkladu. In ADAMOVÁ, Karolina (ed.). *Stát a právo 27*. Praha: Academia, 1989, s. 97-105.
29. PRUSÁK, Jozef. Aktuálne problémy rozvoja právnych záruk zákonnosti. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 12. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990, s. 141-156. ISBN 80-08-00649-8.
30. PRUSÁK, Jozef. Systémovosť práva, právny systém, systém práva. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1990, roč. 73, č. 5, s. 369-382.
31. PRUSÁK, Jozef. Právo a bezprávie. In: PRUSÁK, Jozef – LOVÍŠEK, Milan (ed.). *Sloboda, právo a bezprávie: 1. Lubyho dni*. Bratislava: Katedra teórie štátu a práva PRAF UK, 1990, s. 35-45.
32. PRUSÁK, Jozef. Samospráva v teórii a teória v samospráve. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1990, roč. 73, č. 7, s. 545-550.
33. PRUSÁK, Jozef. Právny štát a zodpovednosť za výkon štátnej správy. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1991, roč. 74, č. 6, s. 251-256. ISSN 0032-6984.
34. PRUSÁK, Jozef. Právnofilozofické a právnosociologické otázky zločinnosti a jej prevencie v súčasnosti. In *1. kriminologické dni: zborník*. Bratislava: Slovenská kriminologická spoločnosť, 1991, s. 23-30.

35. PRUSÁK, Jozef. Reine Rechtslehre, právna axiológia a právna sociológia. In *Normatívni teorie práva v kontextu právního myšlení*: sborník. Brno: Masarykova univerzita, 1991, s. 63-68. ISBN 80-210-0296-4.
36. PRUSÁK, Jozef. K niektorým otázkam orientácie vnútornej a zahraničnej politiky Slovenskej republiky. In *Slovakia plus (zborník príspevkov)*. Bratislava: Korene - Spoločnosť slovenskej inteligencie, 1993, s. 182-187. ISBN 80-900443-4-4.
37. PRUSÁK, Jozef. Slušnosť v práve a morálka. In *Slušnosť v práve (2. Lubyho dni)*. Bratislava: Nadácia Štefana Lubyho, 1993, s. 52-64.
38. PRUSÁK, Jozef. Vydávanie a zrušovanie všeobecne záväzných nariadení obce v systéme tvorby slovenského práva. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1993, roč. 76, č. 5, s. 425-443. ISSN 0032-6984.
39. PRUSÁK, Jozef. Prirodzené právo, morálka a tretia generácia ľudských práv. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1993, roč. 132, č. 12, s. 977-984. ISSN 0231-6625.
40. PRUSÁK, Jozef. Filozofia práva a debaty H. L. A. Harta. In *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 15: Pocta Karolovi Rebrovi. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, s. 99-111. ISBN 80-223-0764-5.
41. PRUSÁK, Jozef. Herbert Lionell Adolphus Hart. In: *Teorie práva: sborník přednášek*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 33-43.
42. PRUSÁK, Jozef. Spravodlivá vláda. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1995, roč. 134, č. 6, s. 600-614. ISSN 0231-6625.
43. PRUSÁK, Jozef. Temporalita a retroaktivita právnych noriem. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1996, roč. 79, č. 3, s. 179-198. ISSN 0032-6984.²⁰⁷
44. PRUSÁK, Jozef. Právo na vlasť v Ústave Slovenskej republiky. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1996, roč. 79, č. 4, s. 305-311. ISSN 0032-6984.
45. PRUSÁK, Jozef. Vykonanie zákona nariadením vlády. In *Justičná revue*, 1996, roč. 48, č. 11, s. 1-12.
46. PRUSÁK, Jozef. Princípy v práve. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1997, roč. 80, č. 3, s. 221-227. ISSN 0032-6984.
47. PRUSÁK, Jozef. Hlava IX. In ČIČ, Milan a kolektív. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica slovenská, 1997, s. 577-598. ISBN 80-7090-444-5.
48. PRUSÁK, Jozef. Ľudské práva tretej generácie a ochrana životného prostredia. In *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 17. Bratislava: Univerzita Komenského, 1997, s. 92-102. ISBN 80-223-1133-2.
49. PRUSÁK Jozef. Bohuš Tomsa (1888-1977). In BLAHO, Peter, VLKOVÁ, Eva (ed.). *Právnicki na Univerzite Komenského v Bratislave: 75 rokov činnosti Právnickej fakulty UK (1921-1996)*. Bratislava: vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty, 1996, s. 176-178. ISBN 80-7160-000-8.

²⁰⁷ Ako trefne uvádza rector magnificus profesor Števček: „len málo tém však v sebe zahŕňa taký vysoký potenciál kombinácie prakticity riešení pre každodenný právny život a teoretických otázok na vysokej úrovni abstrakcie... deficit pozornosti, ktorý sa však pri tejto téme dá konštatovať zo strany teórie a praxe však vyvoláva množstvo otázok“, pričom v poznámke pod čiarou odkazuje na tento článok profesora Prusáka ako jednu z mála pozitívnych výnimiek analýzy tejto témy. Aj to je dokladom toho, že profesor Prusák sa aj v tomto článku ujal originálnej témy. Pozri: ŠTEVČEK, Marek. O temporalite procesných noriem (malé praktikum z teórie práva). In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2015, roč. 21, č. 3, s. 22.

50. PRUSÁK, Jozef. Čl. 64-65. In ČIČ, Milan a kolektív. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica slovenská, 1997, s. 273-282. ISBN 80-7090-444-5.
51. PRUSÁK, Jozef. Čl. 154-156. In ČIČ, Milan a kolektív. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica slovenská, 1997, s. 590-598. ISBN 80-7090-444-5.
52. PRUSÁK, Jozef. Zákonný sudca a nezávislosť súdnictva. In *Justičná revue*, 1997, roč. 49, č. 11, s. 44-51.
53. PRUSÁK, Jozef. Retrospektíva právnej úpravy vyhlasovania právnych predpisov. In *Justičná revue*, 1997, roč. 49, č. 12, s. 43-57.
54. PRUSÁK, Jozef. Jazyk občianskeho zákonníka. In *K návrhu slovenského občianskeho zákonníka (5. Lubyho právnické dni)*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1999, s. 55-62. ISBN 80-7160-112-8.
55. PRUSÁK, Jozef. Verejnoprávny charakter notárskej činnosti a zdaňovanie odmien notárov. In *Ars Notaria*, 1999, roč. 3, č. 3, s. 9-16. ISSN 1335-2229.
56. PRUSÁK, Jozef. Právne princípy a pramene slovenského práva. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 2003, roč. 86, č. 3, s. 264-272. ISSN 0032-6894.
57. PRUSÁK, Jozef. Pramene slovenského práva. In JIRÁSKOVÁ, Věra (ed.). *Pocta prof. JUDr. Václavu Pavlíčkovi, CSc. k 70. narodeninám*. Praha: Linde, 2004, s. 493-511. ISBN 80-7201-487-0.
58. PRUSÁK, Jozef. Obsolétna/absolétna právna norma, verejnoprávna korporácia a verejnoprávna inštitúcia. In *Justičná revue*, 2006, roč. 58, č. 11, s. 1624-1637. ISSN 1335-6461.
59. PRUSÁK, Jozef. Vnútorný pohľad na právo. In MALACKA, Michal (ed.). *Monseho olomoucké právnické dni 2007* (sborník). Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 648-655. ISBN 978-80-244-1906-0.
60. PRUSÁK, Jozef, BERDISOVÁ, Lucia, MAJERSKÝ, Roman, WÁCLOVÁ, Linda. Sociologicko-právny výskum prameňov práva a justifikácia súdnych rozhodnutí. In *Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica 4: ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity 2007*. Bratislava: Iura edition, 2008, s. 5-140. ISBN 978-80-8078-207-8.
61. PRUSÁK, Jozef. Pramene práva a neplatné právo. In BRZOBOHATÁ, Karin (ed.). *České právní myšlení a logika – minulost a perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 58-72. ISBN 978-80-210-5065-5.
62. PRUSÁK, Jozef. Staronové pohľady na interpretáciu práva. In PROCHÁZKA, Radoslav (ed.). *De arte boni et aequi: pocta k životnému jubileu Alexandry Krskovej*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2012, s. 177-193. ISBN 978-80-8082-520-1.

4. Odborné a popularizačné články:

1. PRUSÁK, Jozef. Kriminológia vo svete. In *Právny obzor: časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1968, roč. 51, č. 7, s. 639-643.
2. PRUSÁK, Jozef. Význam vedy o štáte a práve v socialistickej spoločnosti. In *Pravda* (31. 12. 1971).
3. PRUSÁK, Jozef. Motivačno-výchovná funkcia socialistického práva. In *Pravda* (28. 9. 1972).
4. PRUSÁK, Jozef. Parlament v čižmách mocnára? V krajine by mali vládnuť zákony a nie ľudia. In *Národná obroda*, 1992, roč. 3, č. 4, s. 3.
5. PRUSÁK, Jozef. Novelizácia zákona o STV a právny štát: Krok vpred, dva kroky vzad... In *Národná obroda*, 1992, roč. 3, č. 92, s. 3.

6. PRUSÁK, Jozef. Sme len na začiatku, ba ešte pred ním: právo, legislatíva v športe predmetom zaujímavej konferencie v Ríme. In *Národná obroda*, 1993, roč. 4, č. 84, s. 11.
7. PRUSÁK, Jozef. Od rímskeho práva k slovenskému právnemu chaosu: zmysel práva petície podľa slovenského volebného zákona In *Národná obroda*, 1995, roč. 6, č. 51, s. 3.

5. Správy a recenzie:

1. PRUSÁK, Jozef. Borucka – Arctowa, M. O społeczny dążenia prawa. Warszawa, 1967. In *Právny obzor: časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1969, roč. 52, č. 2, s. 162-164.
2. PRUSÁK, Jozef. A. Podgórecki, Patologia życia społecznego, Warszawa, 1969. In *Právny obzor: časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1971, roč. 54 č. 4, s. 354-357.
3. PRUSÁK, Jozef. O teoretičeskom nasledii P. Stučki v Sovietskej pravovej nauke, Riga, 1965. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1974, roč. 57, č. 1, s. 84-85.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV:

1. Archívne zdroje:

Archív Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (Staré Grunty)

- názov: osobné zväzky aspirantov: Prusák Jozef, ev. č. 903.
- názov: Zprávy o vedecko-výskumnej činnosti 1968-1978, sign. Cl. A-10, kartón 18.
- názov: Zápisnice z vedenia dekana 1971-1984, sign. AII-1, A-5, kartón 1.
- názov: Štátne úlohy 1974-1980, sign. Cl. A-O, kartón 29.
- názov: Zápisy z vedeckých rád 1977-78, sign. A II, 1,2, A-5, kartón 1.

Archív Právnickej fakulty Univerzity Komenského (Šafárikovo nám.)

- osobné spisy zamestnancov: Jozef Prusák.
- osobné spisy zamestnancov: Pavel Dojčák.
- osobné spisy zamestnancov: Peter Blaho.
- spisová agenda Katedry dejín štátu a práva 1974-1978.
- *Zoznam prednášok, pracovísk a pracovníkov na Právnickej fakulte UK pre školský rok 1972/73*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1972. 65 s.
- *Zoznam prednášok, pracovísk a pracovníkov na Právnickej fakulte UK pre školský rok 1974/1975*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1974. 36 s.
- *Študijný program (školský rok 1990/1991)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 1990. 47 s.
- *Študijný program na školský rok 1992/1993*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1992. 86 s.
- *Študijný program na školský rok 1998/1999*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. 124 s.
- *Dvacet let právnické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brne*. Brno: UJEP, 1989. 87 s.

Archív Univerzity Komenského v Bratislave - rektorát (Staré Grunty)

- fond: Právnická fakulta, názov: 1950-1980, sign. AIII/4, kartón 39
- fond: Právnická fakulta, názov: 1956-1964, sign. AII/3, kartón 17.

- fond: Právnická fakulta, názov: 1952-1976, sign. A-VII, kartón 50.

2. Zoznam použitej literatúry:

Monografie a učebnice:

- BIERLING, Ernst. *Juristische Prinzipienlehre*. Erster Band. Freiburg i. B. und Leipzig: Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. Mohr, 1894. 525 s.
- BRÖSTL, Alexander. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. 2. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 423 s. ISBN 978-80-7380-580-7.
- BURDA, Eduard. *Trestné činy proti životu a zdraviu v porovnaní starého a rekodifikovaného Trestného zákona*. Šamorín: Heuréka, 2006. 212 s. ISBN 80-89122-35-3.
- BURDA, Eduard. *Nutná obrana a ďalšie okolnosti vylučujúce protiprávnosť*. Praha: C. H. Beck, 2012. 283 s. ISBN 978-80-7179-281-9.
- DIANIŠKA, Gustáv a kolektív. *Psychológia pre právnikov*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 258 s. ISBN 978-80-8078-358-7.
- DOJČÁK, Pavol a kolektív. *Teória štátu a práva*. Bratislava: Obzor, 1977. 463 s.
- FÁBRY, Branislav, KASINEC, Rudolf, TURČAN, Martin. *Teória práva*. Druhé prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2019. 321 s. ISBN 978-80-571-0127-7.
- GÁBRIŠ, Tomáš. *Športové právo*. Bratislava: Eurokódex, 2011. 544 s. ISBN 978-80-89447-52-7.
- GREXA, Ján, SOUČEK, Lubomír. *Slovensko v znamení piatich kruhov*. Bratislava: Slovenský olympijský výbor, 2007. 335 s. ISBN 978-80-969522-3-6.
- HUNGR, Pavel, PRUSÁK, Jozef. *Objektívni a subjektívni právo: vybrané problémy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1983. 154 s.
- HUNGR, Pavel, PRUSÁK, Jozef. *Mládež, právo, veda: základné práva a povinnosti mladého vedca*. Bratislava: Smena, 1983. 337 s.
- HUNGR, Pavel, KRŠKOVÁ, Alexandra. *Psychologické aspekty pôsobení práva*. Brno: UJEP, 1985. 185 s.
- JELLINEK, Georg. *System der subjektiven öffentlichen Rechte*. Zweite Auflage. Tübingen: Verlag von J. C. Mohr, 1919. 254 s.
- KOLEKTÍV. *Encyclopaedia Beliana*. Prvý zväzok. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV, 1999. 696 s. ISBN 80-224-0054-X.
- LACLAVÍKOVÁ, Miriam, ŠVECOVÁ, Adriana. *Dejiny právnického vzdelávania na Trnavskej univerzite v Trnave*. Praha: Leges, 2017. 158 s. ISBN 978-80-7502-273-8.
- LUBY, Štefan. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Iura Edition, 2002. 626 s. ISBN 80-89047-48-3.
- PINZ, Jan. *Úvod do právního myšlení a státovědy*. Druhé vydání. Praha: Nymburk, 2006. 245 s. ISBN 80-903773-2-7.
- PRUSÁK, Jozef. *Právo v spoločnosti. Regulačné pôsobenie práva a právna výchova v socialistickej spoločnosti*. Bratislava: Obzor, 1980. 227 s.
- PRUSÁK, Jozef. *Šport a právo: Úvod do dejín, teórie a praxe právnej zodpovednosti v športe*. Bratislava: Šport (slovenské telovýchovné vydavateľstvo), 1985. 247 s.
- PRUSÁK, Jozef, BAKOŠOVÁ, Emília, VACULÍKOVÁ, Nadežda (eds.). *Slušnosť v práve: 2. Lubyho dni*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1993. 254 s.
- PRUSÁK, Jozef. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1995. 308 s.
- PRUSÁK, Josef. *Kriminální noetika*. Praha: Soborník věd právních a státních (otisk), 1904. 238 s.

- RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. 457 s. ISBN 80-88880-02-5.
- SVÁK, Ján a kolektív. *Teória a prax legislatívy*. Bratislava: Eurokódex, 2012. 256 s. ISBN 978-80-89447-65-7.
- ŠABLATÚRA, Dušan. *Spomienky Žižkovca*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2016. 133 s. ISBN 978-80-228-2910-6.
- ŠAMALÍK, František. *Úvod do sociologie práva a politiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1964. 46 s.
- ŠAMALÍK, František. *Právo a společnost*. Praha: Academia, 1965, 370 s.
- THUILLIER, Jean-Paul. *Sport im antiken Rom*. Darmstadt: Primus Verlag, 1999. 241 s. ISBN 978-35341-39-02.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy Univerzity 1 (1919-1989)*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. 574 s. ISBN 978-80-210-9240-2.
- WEYR, František. *Základy filosofie právní (nauka o poznávací právní)*. Brno: A. Píša, 1920. 244 s.

Články:

- BAKOŠOVÁ, Emília. Nadácia Štefana Lubyho. In *Právny obzor*, 1991, roč. 74, č. 2, s. 176-178. ISSN 0032-6984.
- BARANCOVÁ, Helena. Pár osobných spomienok na prof. JUDr. Jozefa Prusáka, CSc. In *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 3-4. ISBN 978-83-8111-016-7.
- BÁRÁNY, Eduard. Jozef Prusák, Teória práva. In *Právny obzor*, 1996, roč. 79, č. 3, s. 262-265.
- BEŇA, Jozef. Dejiny Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (1921-1996). In BLAHO, Peter, VLKOVÁ, Eva (eds.). *Právnicki na Univerzite Komenského v Bratislave: 75 rokov činnosti Právnickej fakulty UK*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty, 1996, s. 19-149. ISBN 80-7160-000-8.
- BERDISOVÁ, Lucia. Predhovor ako leporelo. In *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 5-6. ISBN 978-83-8111-016-7.
- CREMANDES, Adolfo. Notes about Sport Finance in Rome. In *Journal on European History of Law*, 2015, roč. 6, č. 2, s. 139-142. ISSN 2042-6402.
- CZAFIK, Jozef – ĎUROVČÍK, Juraj. Význam právnej výchovy a propagandy pri zabezpečovaní uznesení XIV. zjazdu KSČ. In *Právny obzor*, č. 1, roč. 59, 1976, s. 16-19.
- ČAPEK, Jiří. J. Prusák: Právo v spoločnosti. In *Socialistická zákonnost: časopis pro právní praxi*, 1981, roč. 29, č. 8, s. 488-491.
- DRGONEC, Ján. Prusák, J.: Šport a právo. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1986, roč. 69, č. 8, s. 736-738.
- EHRLICH, Stanislav. „Dogmatika práva“, sociológia práva a politické vedy (Nové prúdy v právnej vede). In *Právny obzor*, 1965, roč. 48, č. 7, s. 384-394.
- FILO, Jaroslav. – DOJČÁK, Pavol. K súčasným otázkam ideovo-politickej angažovanosti vedy o štáte a práve. In *Právny obzor*, č. 1, roč. 57, 1974, s. 3-11.
- GÁBRIŠ, Tomáš. Procházka R., Káčer, M. (eds.): Exemplo ducti: pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky štátu a práva*, 2013, roč. 152, č. 4, s. 410-411.

- GAJDOŠOVÁ, Martina. Spomíname na dvoch významných profesorov práva – profesora Jozefa Prusáka a profesora Petra Blaha. In *Ars Notaria*, č. 3, roč. 22, 2018, s. 19-22. ISSN 1335-2229.
- GERLOCH, Aleš. Pavel Hungr, Alexandra Krsková, Psychologické aspekty pôsobení práva, Brno, UJEP, 1985, 185 s. In *Právnický: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1987, roč. 126, č.5, s. 427-428.
- HORA, Jiří. K otázce trestní odpovědnosti hráčů při sportovních úrazech. In *Acta Universitatis Carolinae Gymnica*, roč. 15, 1979, č. 1, č. 15-24.
- CHOVANEC, Jaroslav, ČIČ, Milan. Ústavný vývoj Česko-Slovenska do prijatia Ústavy Slovenskej republiky. In ČIČ Milan a kolektív. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica Slovenská, 1997, s. 13-41. ISBN 80-7090-444-5.
- KÁČER, Marek. Pocta profesorovi Prusákovi. In *Universitatis Tyrnaviensis* č. 2/2012, s. 22.
- KÁČER, Marek. Spomienka na profesora Jozefa Prusáka. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 2018, roč. 101, č. 3, s. 315-316. ISSN 0032-6984.
- KARPAT, Jozef. Potreba právnej úpravy informatiky. In *Právny obzor: Teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1977, roč. 60, č. 3, s. 206-224.
- KARPAT, Jozef. Právna úprava vecného vybavenia právnych informačných pracovísk. In *Právny obzor: Teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1982, roč. 65, č. 3, s. 242-251.
- KASINEC, Rudolf. Sudcovská tvorba práva v slovenskom právnom poriadku – včera, dnes a zajtra. In *Vybrané aspekty súdneho precedensu v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2013, s. 9-35. ISBN 978-80-7160-362-7.
- KLESKEŇ, Peter. Výsledky študentskej vedeckej činnosti. In *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, č. 10 (júl 1970), roč. 16, 1970, s. 7.
- KNAPP, Viktor. Jozef Prusák, Právo v spoločnosti, Bratislava, Obzor, 1980, 227 s. In *Právnický: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1981, roč. 120, č. 11, s. 1033-1034.
- KNAPP, Viktor. Pavel Hungr, Jozef Prusák, Objektívni a subjektívni právo: vybrané problémy, Brno, UJEP, 1983, 154 s. In *Právnický*, 1985, roč. 124, č. 11, s. 923-924.
- KNAPP, Viktor. J. Prusák: Šport a právo (Šport, Slovenské telovýchovné vydavateľstvo, Bratislava, 1984). In: *Socialistická zákonnosť: časopis pro právní praxi*, 1987, roč. 35, č. 1, s. 44-45.
- KRÁLIK, Lukáš. Slovenské sbírky a publikace právních předpisů. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 2019, roč. 102, č. 1, s. 3-21. ISSN 0032-6984.
- KRIŽAN, Ladislav. Autonómia športu vs. intervencie a financovanie športu štátom: stručné dejiny. In: GAJDOŠOVÁ, Martina (ed.). *Sloboda združovania verejnoprávne a súkromnoprávne aspekty*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2019, s. 114-171. ISBN 978-80-568-0354-7.
- KRSKOVÁ, Alexandra. Typy postojov k právu. In *Právny obzor: Teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1982, roč. 65, č. 4, s. 297- 310.
- KRSKOVÁ, Alexandra. Psychologický aspekt zmeny neželateľných postojov k právu (O jednom smere právno výchovného pôsobenia). In *Právny obzor: Teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1983, roč. 66, č. 10, s. 889-901.
- KRSKOVÁ, Alexandra. Krotká úvaha k jubileu profesora Jozefa Prusáka. In PROCHÁZKA, Radoslav – KÁČER, Marek (eds.). *Exemplo ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2012, s. 10-22. ISBN 978-80-8082-540-9.
- KRYŠTŮFEK, Zdeněk. Pochybnosti kolem sociologie práva. In *Právnický*, 1967, roč. 106, č. 5, s. 393-404.

- KUČERA, Bohumil. Mezinárodní spory a jejich kvalifikace (dokončení). In *Právník: časopis věnovaný vědě právní i státní*. 1938, roč. 77, č. 2, s. 81-95.
- LIPŠIC, Daniel. Podpisovanie zákonov prezidentom. In: *Justičná revue*, 1998, roč. 50, č. 7-8, s. 16-25.
- LYSÝ, Miroslav. Ústavní návrhy slovenských politických stran (1990-1992). In: SCHLLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír (eds.): *Encyklopedie českých právních dějin*. Svazek 19 (v tlači).
- MAMOJKA, Mojmír. Využívanie sovietskych skúseností vo výchovno-vzdelávacom procese. In: *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, č. 6 (február 1988), roč. 34, 1988, s. 2.
- MARDIAKOVÁ, Veronika. Prof. JUDr. Štefan Luby, Drsc. In *Vznik Československa v roku 1918 a osobnosti právnej vedy (Bratislavské právnické fórum 2018)*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2018, s. 15-19. ISBN 978-80-7160-476-1.
- MATULA, Miloš, POMAHAČ, Richard. Pavel Hungr, Jozef Prusák, Mládež, právo a veda (základné práva a povinnosti mladého vedca), Bratislava, Smena, 1983, 344 s. In *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1985, roč. 124, č. 9, s. 809-810.
- PŘIBÁŇ, Jiří. Několik poznámek k sociologii práva. In *Sociologický časopis*, 1992, roč. 28, č. 6, s. 770-782.
- PROCHÁZKA, Radoslav. Exemplo ductus. In PROCHÁZKA, Radoslav – KÁČER, Marek (eds.). *Exemplo ducti: Pocta k životnému jubileu Jozefa Prusáka*. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2012, s. 207-209. ISBN 978-80-8082-540-9.
- PRUSÁK, Jozef. Rázcestie civilizácie. In *Kultúrny život*, č. 18, 1967.
- PRUSÁK, Jozef. Industriálna spoločnosť a problém človeka. In *Predvoj*, č. 3, 1968.
- PRUSÁK, Jozef. Sociologické kontakty. In *Kultúrny život*, č. 4, 1968.
- PRUSÁK, Jozef. Kriminológia vo svete. In *Právny obzor: Časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1968, roč. 51, č. 7, s. 639-643.
- PRUSÁK, Jozef. Borucka – Arctowa, M. O społeczny dążenia prawa. Warszawa, 1967. In *Právny obzor: Časopis Ústavu štátu a práva Slovenskej akadémie vied*, 1969, roč. 52, č. 2, s. 162-164.
- PRUSÁK, Jozef. Monšer, O.: Vízie ľudského sveta. In *Sociológia*, č. 2-3, 1969.
- PRUSÁK, Jozef. Význam sociotechniky. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, č. 11, 1969;
- PRUSÁK, Jozef. Výzva E. Fromma. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, č. 50, 1969;
- PRUSÁK, Jozef. Moderná veda a človek. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, č. 51-52, 1969;
- PRUSÁK, Jozef. Právo a právnici v USA. In *Sociológia*, č. 2, 1970.
- PRUSÁK, Jozef. Syntéza marxistickej filozofie. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, č. 3, 1970.
- PRUSÁK, Jozef. Publikácia a účinnosť právnej normy. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1977, roč. 60, č. 10, s. 871-882.
- PUSÁK, Jozef. Problémy právnej zodpovednosti pri športovej činnosti. In *Bulletin advokacie*, 1984, roč. 13, č. 3, s. 141-154.
- PRUSÁK, Jozef. Vzťah medzi športovým pravidlom a pravidlom socialistického spolužitia a kritické stanovisko k tzv. športovému právu. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1984, roč. 67, č. 9, s. 864-876.
- PRUSÁK, Jozef. Je Antigona naša súčasníčka? In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1987, roč. 70, č. 7, s. 620-622.

- PRUSÁK, Jozef. Videotechnika a modernizácia výuky práva. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1989, roč. 128, č. 7, s. 650-653.
- PRUSÁK, Jozef. Ústavnosť chrániť ústavou: po prvom zasadnutí komisie prípravu Ústavy ČSSR. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, 1989, 4/26, s. 6.
- PRUSÁK, Jozef. Nová ústava a štátne i národné symboly. In *Nové slovo: týždenník pre politiku, kultúru a hospodárstvo*, 1989, č. 19 (11.5.1989), s. 20.
- PRUSÁK, Jozef. Právo a bezprávie. In PRUSÁK, Jozef – LOVÍŠEK, Milan (ed.). *Sloboda, právo a bezprávie: 1. Lubyho dni*. Bratislava: Katedra teórie štátu a práva PRAF UK, 1990, s. 35-45.
- PRUSÁK, Jozef. Prirodzené právo, morálka a tretia generácia ľudských práv. In *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1993, roč. 132, č. 12, s. 977-984. ISSN 0231-6625.
- PRUSÁK, Jozef. Filozofia práva a debaty H. L. A. Harta. In *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae*, roč. 15, 1993: Pocta Karolovi Rebrovi. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, s. 99-111. ISBN 80-223-0764-5.
- PRUSÁK, Jozef. Herbert Lionell Adolphus Hart. In *Teorie práva: sborník přednášek*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 33-43.
- PRUSÁK, Jozef. Temporalita a retroaktivita právnych noriem. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1996, roč. 79, č. 3, s. 179-198.
- PRUSÁK, Jozef. Právo na vlasť v Ústave Slovenskej republiky. In *Právny obzor: teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1996, roč. 79, č. 4, s. 305-311.
- ŘEHUŘEK, Miloš. Výskum otázok všeobecnej teórie štátu a práva v Ústave štátu a práva SAV. In *Právny obzor: Teoretický časopis pre otázky štátu a práva*, 1983, roč. 66, č. 3, s. 208-214.
- RONDOVÁ, Erika – KASINEC, Rudolf. Doping v športe, práve a filme. In *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae*, 2015, roč. 34, č. 2, s. 84-99. ISSN 1336-6912.
- ŠVECOVÁ, Adriana. Vznik a počiatky činnosti obnovenej Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. In: *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 11-18. ISBN 978-83-8111-016-7.
- VEČEŘA, Miloš. Jozef Prusák, Teória práva, Bratislava PF UKo, 1995, 308 s. In *Právnik: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 1998, roč. 137, č. 2, s. 165-166.
- WACKE, Andreas. Unfälle bei Sport nach römischen und geltenden Recht. In *Stadion: Zeitschrift für Geschichte des Sports und der Körperkultur*, 1977, roč. 2, č. 1/3, s. 4-43.
- WACKE, Andreas. Gloria und virtus als Ziel athletischer Wettkämpfe und die Unbescholtenheit der Athleten sowie die erlaubten Sportwetten nach römischen Rechtsquellen. In *Kulturen: Formen des Alltäglichen in der Antike (Festschrift für Ingomar Weiler)*. Graz: Leykam, 2013, s. 193-236.

Články bez autorstva:

- Výkvet našej mládeže do vojenských škôl Jána Žižku z Trocnova*. Praha: MNO, 1949. 3 s. Nad kolektívnou zmluvou. In *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, č. 7 (marec 1989), roč. 35, 1989, s. 4.
- Zahraničné styky. In *Naša Univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, č. 9 (máj 1994), roč. 40, 1994, s. 4-5.
- Nový dekan Právnickej fakulty UK. In *Naša univerzita: Spravodaj Univerzity Komenského*, č. 10, roč. 63, 1997, s. 4.
- Profesor Jozef Prusák. In: *Fontes iuris: pocta prof. JUDr. Jozefovi Prusákovi, CSc.* Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2017, s. 7.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

JUDr. Martin Gregor, PhD.

martin.gregor@flaw.uniba.sk

Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo námestie č. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

<https://orcid.org/0000-0001-6168-9233>

Historické proměny institutu služebnosti stezky, průhonu a cesty

Kateřina Heřmanová
Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická

ABSTRAKT

HEŘMANOVÁ, Kateřina. Historické proměny institutu služebnosti stezky, průhonu a cesty. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 64-74.

Služebnosti jsou věcným právem, které má dlouhou historii a tradici. Jedním z nejtypičtějších představitelů tohoto právního institutu jsou služebnost stezky, průhonu a cesty, jejíž historie sahá až do období římského práva. Příspěvek uvede tuto služebnost v kontextu historického vývoje od dob justiniánského práva, přes období raného feudalismu, platnosti obecného zákoníku občanského až po současnou úpravu v České republice.

ABSTRACT

HEŘMANOVÁ, Kateřina. Historical Changes in Servitudes of Pathway, Passage of Cattle and Driveway. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. 67-74.

Servitudes are a right in rem that has a long history and tradition. One of the most typical representatives of this legal institute is servitudes of pathway, of the passage of cattle and driveway, the history which dates to the period of Roman law. The article introduces this ministry in the context of historical development from the time of Justinian's law, through the period of early feudalism, the validity of the General Civil Code to the current regulation in the Czech Republic.

KEY WORDS

servitudes of a pathway, servitudes of the passage of cattle, servitudes of a driveway, the easements

KLÍČOVÉ SLOVÁ

služebnost stezky, služebnost cesty, služebnost průhonu, věcná břemena

ÚVOD

Úprava zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen občanský zákoník) navrácí do právní terminologie pojem služebnosti, který byl posledních padesát let vymezen jako věcná břemena a rozšiřuje do té doby jejich velice stručnou a nejasnou úpravu, kdy mnohé otázky tohoto institutu musely být řešeny judikaturou.

Služebnosti jako takové jsou však součástí práva již od dob starověkého Říma, neboť již v tehdejších dobách bylo nutné za účelem zachování vlastnického práva a ochrany majetku v určitých případech omezit práva vlastníků ve prospěch jiných osob, aby byly zaručeny jejich ekonomické a bytové potřeby.

SLUŽEBNOST STEZKY, PRŮHONU A CESTY V ŘÍMSKÉM PRÁVU

Služebnost cesty (*via*), stezky (*iter*) a průhonu (*actus*) vymezilo římské právo již zákonem dvanácti desek. Podrobná úprava tohoto institutu je pak vymezena v Justiniánových Digestech. Služebnosti cesty, stezky a průhonu jako služebnosti pozemkové byly

označovány jako služebnost cesty (*iura itinerum*), která byla tvořena *iter*, *actus* a *via*. Společné začlenění vyplývá již z ustanovení fragmentu 8,3,1. Digest (dále jen „D“), kdy Ulpianus rozvedl, že *actus* a *iter* byly součástí *via* a *iter* zas součástí *actus*. *Iter* zahrnovalo právo chůze přes cizí pozemek buď dle vlastního uvážení, nebo na koni, nosítkách, či židli. *Iter* vylučovalo *actus*, tj. právo hnát tažné zvíře, dobytek anebo řídit povoz. Naopak toto pravidlo neplatilo, protože v rámci *actus* bylo zahrnuto i *iter*. Pokud chtěl ovšem někdo převážet přes pozemek těžký náklad, např. kamení na stavbu, tak muselo být zřízeno právo vozové cesty, tj. *via*. *Via* zahrnovala jak *iter*, tak i *actus*.

Fragment D 8,3,7. stanovuje u *via* různá oprávnění např. jakým směrem nosit kopí. V případě *iter* a *actus* nešlo nosit kopí ve vzpřímené poloze, protože nemohlo dojít k poškození plodů stromů. U *via* mohl dotýčný kopí nosit vzpřímeně, ale i tak se musel chovat tak, aby plody nebyly poškozeny.

Častým sporem římských právníků byla otázka šířky cesty. Zákon dvanácti desek určil šířku cesty u *via* na osm stop pakliže vedla rovně (*in porrectum*). V místech, kde se ohýbala (*in anfractum*) byla šířka cesty stanoven na stop šestnáct. **Gaius říká (*libro septimo ad edictum provinciale*): „Viae latitudo ex lege duodecim tabularum in porrectum octo pedes habet, in anfractum, id est ubi flexum est, sedecim.“¹**

U *iter* a *actus* platila šířka dle dohody stran a v případě že se strany nedohodly, určil šířku arbitr. Možnost konsensu stran byla i u *via*, jinak platila šířka daná zákonem.² Problémem, byla i situace, kdy *via* byla stanovena pro konkrétní část pozemku bez určení její šíře. Stanovilo se, že oprávněná osoba mohla s ohledem na zásadu „vykonávat služebnost v rozumné míře“ využít k průjezdu jakoukoliv část určeného pozemku. Pakliže nebyl pozemek vymezen nějakou jeho částí, byla volba průjezdu na oprávněném, leč nebylo možné překročit šířku cesty povolenou zákonem. Oprávněný se též mohl v případě nejasností obrátit na arbitra.³

I když byla zákonem stanovena šíře cesty na osm stop, tak mohla být dle okolností užší či širší, avšak vždy taková, aby projel povoz. Fragment D 8,1,13 uvádí: **„Si tam angusti loci demonstratione facta via concessa fuerit, ut neque vehiculum neque iumentum ea inire possit, iter magis quam via aut actus adquisitus videbitur: sed si iumentum ea duci poterit, non etiam vehiculum, actus videbitur adquisitus“** (*Pomponius libro 14 ad Quintum Mucium*).⁴ Pokud bylo uděleno právo cesty a uvedené místo bylo tak úzké, že ani povoz a ani tažné zvíře (kůň) nemohlo vstoupit, lze se domnívat, že stezka (*iter*), nikoli vozová cesta byla získána (*via*). Pokud tažné zvíře mohlo být převáděno přes cestu, ale vůz nikoli, tak právo cesty pro dobytek bylo získáno držením. (*actus*). Pokud si oprávněný určitou část pozemku a směr cesty zvolil, byl tímto výběrem již vázán a nebyl oprávněn své rozhodnutí týkající se těchto skutečností měnit.⁵ *Via*, stejně jako *iter*, *actus* a *aquaeductus*, byla právem nedělitelným, neboť ji vždy mohl jako celek využívat jen jeden oprávněný, spoluvlastnický podíl umožněn nebyl. Výše uvedené podmínce tak byly uzpůsobeny i právní vztahy v případě smrti oprávněného či povinného v situaci, kdy měl více dědiců.⁶ Podíl na právo cesty, stezky, nebo průhonu, nebo svod vody nemohl být samozřejmě předmětem závazku, protože využití těchto práv bylo nedělitelné; a proto pokud stipulátor zemřel a zůstalo několik dědiců, mohl kterýkoli z nich podat žalobu na celé právo

¹ D. 8, 3, 8.

² D. 8, 3, 13, 2.

³ D. 8, 3, 13, 3.

⁴ D. 8, 1, 13.

⁵ D. 8, 1, 9.

⁶ D. 8, 1, 17.

cesty; a pokud zemřela strana slibující a zůstalo několik dědiců, žaloba mohla být podána pro celé právo proti kterémukoli z nich samostatně.⁷

V římském právu bylo možné danou služebnost omezit. Omezení spočívalo v druhu typu obchodu, který mohl být povolen, nebo že naopak určité věci nejsou na komunikaci přípustné. Z důvodu omezení se tak na cestě směli pohybovat jen koně, nebo mohla být přepravována jen určitá váha anebo tam bylo umožněno hnát jen takové a takové hejno, nebo že může být převáženo jen dřevěné uhlí. V Digestech se též uvádí, že služebnosti cesty, stezky, průhonu a vedení vody jsou vytvořeny téměř stejným způsobem jako ty, u nichž se uvedlo, že jsou vytvořeny užívacím právem.⁸

V římském právu platilo, že je-li právo cesty přes cizí pozemek pouze uděleno, nebo odkázáno někomu, kdo bude mít právo přes něj chodit nebo se dopravovat pouze řádným způsobem, tak to znamená v jakékoliv části stejně, neboť některé věci jsou všeobecně známé jako vyloučené z běžného užívání. Tato osoba však nebude mít možnost projít k domu, nebo chodit či jezdit přes vinice, když by takto mohla učinit se stejným výsledkem i jinudy a s menší škodou pro služební pozemek. Proto bylo nesporné, že v kterémkoliv směru se poprvé řídil její chod, musí pak použít stejný směr i při chůzi a jízdě; a že nemá žádnou moc následně jej změnit. Tento názor též zastával Sabinus, který argumentoval tím, že analogicky je toto stanoveno i pro právo strany stanovit si dle svého směr vodního toku, ale poté co byl směr toku určen, tak již nemohl být změněn; a tak je pravda, že dané pravidlo by mělo být uplatňováno také v případě cesty.⁹

Pokud bylo právo projít přes pozemek odkázáno, které nemohlo být poskytnuto, pokud nebyla provedena určitá práce, Proculus uváděl, že dědic má právo zřídit cestu výkopem, nebo konstrukcí.¹⁰

V Digestech je řečeno, že je běžné si myslet, že služebnost nemůže být získána k části vlastnictví; a proto, kde každý, kdo vlastní část země, na které je zřízeno právo cesty, následně odcizí část zmíněného pozemku, tak v tomto případě on postihuje stipulací¹¹ zavedené záležitosti, o kterých na začátku nebyla provedena žádná dohoda. Právo cesty s odkazem na její část nemůže být ani odkázáno nebo zrušeno (odvoláno) a pokud bylo takto učiněno, pak ani odkaz ani zrušení (odvolání) nebude platné.¹²

Služebnost cesty, která vedla k hrobce, zůstala dle římského práva soukromým majetkem, proto mohla být vydána vlastníkovu pozemku podléhající služebnosti; obdobně i v případě hrobu, který byl postaven pro náboženský účel. Na veřejných pozemcích, nebo v místech, kde se hlavní cesta nacházela mezi dvěma statky, mohla být zřízena služebnost odběru vody, ale služebnost vést vodu nikoli. Bylo však zvykem smluvní strany požádat císaře o povolení vést vodu přes hlavní silnici takovým způsobem, aby to nezpůsobovalo nepohodlí pro veřejnost. Existence posvátných a náboženských míst mezi dvěma pozemky bránila zřízení služebnosti cesty; protože nikdo neměl nárok na zřízení služebnosti přes místa tohoto druhu.¹³

Právo přecházet nebo přejíždět přes pozemek náležející více osobám mohlo být uděleno až po svolení každého z nich. A tedy – přesně řečeno – toto právo nezískám, pokud se všechny strany neshodnou; po získání posledního souhlasu se všechny předchozí

⁷ Viz tamtéž.

⁸ D. 8, 1, 5.

⁹ D. 8, 1, 9.

¹⁰ D. 8, 1, 10.

¹¹ Formální, verbální, jednostranný abstraktní kontrakt.

¹² D. 8, 1, 11.

¹³ D. 8, 1, 14.

stanou platnými. Nicméně příznivější výklad zní, že předtím, než vydá souhlas poslední strana, mi nemohou strany, které souhlas již daly, bránit využívat právo již nabyté.¹⁴

Kde má člověk právo stezky (chůze) a cesty (jízda) a používá jen stezku po dobu stanovenou zákonem, právo cesty nezanikne, ale stále zůstává v platnosti; jak uvedl Sabinus, Cassius a Octavenus; a strana, která má právo jízdy, může také využít chůze.¹⁵

SLUŽEBNOST STEZKY, PRŮHONU A CESTY DO ROKU 1811

V období raného feudalismu bylo na území dnešního státu jednotné právo převážně slovanského původu. Pojem služebnosti byl dlouhá staletí na území Čech a Moravy neznámý, ale postupem doby došlo k vývoji oprávnění, která se svým obsahem podobala služebnostem užívaným již v římském právu. Jednalo se o tzv. libertas (svobody, zvóle). Libertas v sobě zahrnovala možnost oprávněných subjektů užívat cizí pozemek ve vymezeném rozsahu. Vznik libertas se váže k dobám kolektivního vlastnictví půdy zakotvující právo každého vlastníka dobytka pást ho na obecních pastvinách. S nástupem vrchnosti a vznikem individuálního vlastnictví nastala potřeba, aby stávající oprávnění vyplývající z kolektivního vlastnictví zůstala zachována. Středověké pojetí, na rozdíl od římsko-právní koncepce služebnosti, kde byla stěžejním především povinnost vlastníka zatíženého pozemku, preferuje právo oprávněného subjektu užívat cizí pozemek. V tomto období byly nejvíce užívanými libertas právo brát dříví v cizím či obecním lese, právo pas-tvy, stezky a cesty.¹⁶

Postupem času se jednotlivá oprávnění přetvořila v klasické služebnosti, tak jak byly vymezeny římským právem. Pojem služebnosti je popsán i v Právech městských království Českého z roku 1582 od Pavla Kristiána z Koldýna. Koldýn o služebnostech pojednává v knize XL.¹⁷ Služebnost stezky, jítí, po cizích gruntech štvání a cesty řadí mezi „*služebnosti hospodářské, záležející na polích, lukách, stodolách, chlívích a na všech jiných staveních soukromí vzdělaných*“¹⁸; jedná se o služebnosti reálné, vázané k nemovitostem. Výslovně je též v Právech městských království Českého upravena i nezbytná cesta, kdy v případě zničení či porušení královské silnice nebo jiné obecní cesty povodní, přívalem nebo zřícením, je soused s nejbližším pozemkem povinen jej zpřístupnit pro cestu.¹⁹ V případě prodeje nemovitosti se uplatňovala zásada, že služebnosti se váží k nemovitosti a nikoliv k vlastníkovu; služebnost byla zcizována s nemovitostí. Služebnosti se zakládaly smlouvou, soudním rozhodnutím a vydržením a zanikaly neužíváním, splynutím osoby vlastníka a oprávněného, nebo trvalou změnou na nemovitosti znemožňující výkon oprávnění, pokud se oprávněný neohradil.²⁰

¹⁴ D. 8, 3, 11.

¹⁵ D. 8, 5, 5.

¹⁶ FIALA, J. *Věcná břemena*. Brno : Univerzita J.E.Purkyně, 1988, s. 16-17.

¹⁷ KRISTIÁN Z KOLDÝNA, Pavel - JIREČEK, Josef (eds). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summou*. V Praze : Nákladem Spolku českých právníků "Všehrd", 1876. xxxii, s. 283.

¹⁸ Viz tamtéž s. 286.

¹⁹ Nová cesta měla být široká osm noh lidských a v místech, kde měla obracet šestnáct noh. KRISTIÁN Z KOLDÝNA - JIREČEK, ref. 17, s. 289.

²⁰ KRISTIÁN Z KOLDÝNA - JIREČEK, ref. 17. xxxii, s. 282.

SLUŽEBNOST STEZKY, PRŮHONU A CESTY DLE ABGB

Zákon č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský (dále jen „OZO“) byl vyhlášen 1. června 1811 a platil pro všechny země rakouského císařství včetně zemí Koruny uherské. Služebnosti byly v OZO upraveny v druhém dílu pojednávajícím o právu k věcem. Právo stezky, průhonu dobytka a cesty vozové bylo zakotveno v ustanovení § 492 až 495 OZO. Dle OZO zahrnovalo právo stezky právo po stezce chodit, lidmi se nechat nosit nebo jiné lidi k sobě nechat přicházet. Právo stezky neumožnilo, aby se člověk po cestě pohyboval na kole nebo zvířeti; kolo mohl v rámci této služebnosti pouze vést vedle sebe.

S průhonem dobytka bylo spojeno právo jet trakařem a hnát volně puštěný dobytek. OZO v rámci principu inkluzivity spojovalo s právem průhonu dobytka i služebnost stezky. Vyloučena byla možnost vláčet těžká břemena v rámci této služebnosti.²¹

Služebnost vozové cesty byla nejširším oprávněním v sobě zahrnujícím služebnost stezky, právo jezdit trakařem, právo vláčet těžká břemena a právo jet jedním nebo vícero potahy, a to pro jakýkoliv hospodářský účel panujícího pozemku, avšak právo hnát volně puštěný dobytek umožněno nebylo (nebylo možné ani služebnost cesty bez zvláštního svolení o právo hnát volně puštěný dobytek rozšířit)²². Spor se vedl o to, zda se služebností vozové cesty je spojeno i právo nechat k sobě jiné lidi přijíždět. Jedno rozhodnutí (Gl. U. 8516) uvádí, že v pochybnostech se sluší vyslovit se záporně s ohledem na právo stezky, které vedle práva chodit zahrnuje i právo jiné lidi nechat k sobě přicházet, naproti tomu u práva cesty je uvedeno „jet“, nikoliv též „nechat k sobě jiné lidi jezdit“. Jsou však i rozhodnutí, která výše uvedené umožnila. Lze se tak klonit k názoru, že by v těchto případech měla rozhodovat potřeba panujícího pozemku v době zřízení služebnosti. Služebnost vozové cesty bývala často vymezena časově nebo vázána na nějakou podmínku, např. na právo vozit seno, tudíž nebylo možné vozit čerstvou travu (Gl. U. n. ř. 5813). Dále bylo rozhodnutím Nejvyššího soudu vysloveno, že služebnost cesty je pojmově a obsahově a s ohledem na svou právní povahu zcela rozdílná od užívání veřejných cest, a to i kdyby služebnost cesty náležela obci. Služebnost cesty byla soukromým právem a užívání veřejných cest právem veřejným. Služebnost vozové cesty opravňovala, aby jí užívali hosté hostince na panujícím pozemku (Gl. U. 14.586).²³

Na údržbu cest, mostů a lávek přispívala poměrně každá osoba oprávněná je užívat, včetně vlastníka pozemku, pokud je též užíval.²⁴ Náklady na údržbu cesty, mostů a lávek nebyly v OZO více upraveny a aplikovala se obecná ustanovení o právních poměrech při služebnostech, konkrétně ust. § 483 OZO.

Prostor pro výkon předmětných služebností musel být přiměřený nutné potřebě a okolnostem místa.²⁵ Prostor si nejprve určily smluvní strany v rámci smlouvy a nebyli-li prostor vymezen smlouvou, určila jej osoba povinná způsobem, který byl přiměřený nutné potřebě a místním poměrům.²⁶ Nejvyšší soud v návaznosti na nutnou potřebu dovodil, že oprávněný se bude muset zpravidla spokojit s jednou cestou a trpět to, aby ostatní cesty byly uzavřeny (Gl. U. 1643). Zákon stanovil²⁷, že pokud se stanou cesty a stezky

²¹ ROUČEK, František - SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl druhý, (§§ 285 až 530)*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 863.

²² § 493 zákona č. 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský.

²³ ROUČEK - SEDLÁČEK, ref. 21, s. 863-864.

²⁴ § 494 zákona č. 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský.

²⁵ § 495 zákona č. 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský.

²⁶ ROUČEK - SEDLÁČEK, ref. 21, s. 866.

²⁷ § 495 zákona č. 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský.

neupotřebitelné povodní, nebo jinou náhodou a to vinou povinného (např. zanedbal údržbu), tak musí být vykázán nový prostor do doby, než budou zničené prostory uvedeny do původního stavu; opatření mohl učinit i politický úřad.²⁸ Již za první republiky bylo soudy konstatováno, že pokud byla služebnost vozové cesty zřízena v dobách, kdy neexistoval automobil, pak není nepřipustným rozšířením služebnosti, jezdí-li oprávněný lehkým nákladním autem, ovšem za podmínky, že automobil cestu nepoškozuje.²⁹ Rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 17. 02. 2009, sp. zn. 22 Cdo 60/2008 bylo potvrzeno, že „*Služebnost vozové cesty, sjednaná spolu se služebností chůze, případně i hnaní dobytka v době platnosti obecného občanského zákoníku z roku 1811, odpovídá věcnému břemeni cesty (právu přes pozemek procházet a projíždět), nevyplývá-li z právní skutečnosti, kterou byla služebnost zřízena, něco jiného.*”

SLUŽEBNOST STEZKY, PRŮHONU A CESTY V SOUČASNÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

Služebnost stezky, průhonu a cesty (dříve věcné břemeno) má soukromoprávní povahu a zakládá právo jednotlivce, či určité skupiny lidí užívat cestu. Občanský zákoník upravuje právo chodit přes cizí pozemek včetně dopravování se lidskou silou, dále právo hnát přes cizí pozemek zvířata, jezdit přes něj na zvířeti či nemotorovým vozidlem a právo pohybovat se po cizím pozemku jakýmikoli vozidly. Samostatně pak není upravena možnost vláčet těžká břemena přes pozemek, avšak toto lze v rámci služebnosti sjednat.

SLUŽEBNOST STEZKY

Služebnost stezky je upravena ustanovením § 1274 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen „OZ“) a je vymezena tak, že „*zakládá právo chodit po ní nebo se po ní dopravovat lidskou silou a právo, aby po stezce jiní přicházeli k oprávněné osobě a odcházeli od ní nebo se lidskou silou dopravovali*“. Zákon vymezuje služebnost stezky nejen pozitivně, ale i negativně, když v témže ustanovení v odstavci dvě je uveden výčet práv, které služebnost stezky neobsahuje, a to právo vjíždět na služebný pozemek na zvířatech a právo vláčet po služebném pozemku břemena.

Služebnost stezky umožňuje oprávněnému pohybovat se po služebném pozemku vlastní silou. V rámci doslovného výkladu zákona se tak jeví možné, aby se v rámci služebnosti stezky oprávněný pohyboval na cizím pozemku na kole, či lyžích, když při použití těchto dvou dopravních prostředků je vynaložení vlastní lidské síly nesporné. V tomto směru však bylo již judikaturu dovozeno, že právo stezky zahrnuje pouze právo kolo vést, nikoliv právo na něm jeti (Vážný 11053/31). Lze tak dovodit, že v úvahu v rámci služebnosti stezky připadá jen pěší chůze.

Po cestě, na které je zřízena služebnost stezky, může chodit nejen oprávněný, ale také třetí osoby, avšak v omezeném rozsahu; mluvíme zde o osobách přicházejících na návštěvu, osobách v poměru blízkém oprávněnému, lékařích, opraváři a dokonce i poštovním doručovateli. V případě, že slouží panující pozemek k podnikání, pak je právo cesty vztaženo i na zaměstnance, zákazníky a dodavatele vlastníka pozemku. Další kategorií osob jsou pak ti, kteří užívají panující pozemek z titulu práva užívacího, či nájemníci.

²⁸ ROUČEK - SEDLÁČEK, ref. 21, s. 866.

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. října 1941, sp. zn. Rv II 455/38

Tyto osoby tak odvozují své právo průchodu od osoby oprávněné, neboť vůči nim žádná služebnost zřízena nebyla (k tomu blíže R 14/1988).

Vlastník zatíženého pozemku není povinen trpět průchod osob, které překračují přiměřenou míru návštěvnosti, např. z důvodu, že vlastník oprávnění změnil účel užívání nemovitosti na provozovnu, ke které dochází více osob a zaměstnanci. Při možnosti rozšíření služebnosti na další osoby tak nelze připustit extenzivní výklad, kdy by si oprávněný ze služebnosti otevřel hostinec a služebnost by měla sloužit i jeho hostům; jednalo by se o rozšíření v rozporu se zákonným ustanovením § 1265 OZ. Zásadní je tak otázka rozsahu, kdy není-li dána dohoda o rozsahu, v jakém mohou třetí osoby využívat práva cesty, pak je rozhodující potřeba panujícího pozemku v době, kdy byla služebnost zřízena, tj. vychází se ze stavu, který lze v době zřízení služebnosti předpokládat. O nepřipustné rozšíření se nejedná v situaci, kdy se osoba samostatně bydlící rozhodne začít bydlet s partnerem a posléze s ním založí rodinu.

SLUŽEBNOST PRŮHONU

Služebnost průhonu je upravena v § 1275 OZ a zakládá právo hnát zvířata přes služebný pozemek. V tomto případě není vyloučena možnost využít zvířete jako dopravního prostředku a jezdit na něm přes panující pozemek. Právo průhonu v sobě dále zahrnuje i právo jezdit jinými než motorovými vozidly. Oprávněný se může pohybovat po panujícím pozemku na koňském či jiném povelu. Nepřipustné je však pohybovat se po panujícím pozemku motorovými vozidly, neboť ta mohou způsobit škody na povrchu pozemku a též by mohla vyplašit zvěř a zranit ji. Zvěř, která je hnána přes panující pozemek, musí být určitým způsobem organizována, ať už za dozoru honáka, či s pomocí honebního psa. Není možné, aby byla volně vypuštěna do prostoru, čímž by jistě mohla způsobit škodu na cizích pozemcích, na které se již nevztahuje právo průhonu. V této služebnosti není zahrnuto právo vláčet těžká břemena.

Komentářová literatura³⁰ (která nepřináší nic nového, neboť stejně tomu bylo již i v římském právu) odkazuje na princip tzv. inkluzivity³¹, kdy lze dovodit, že služebnost průhonu v sobě zahrnuje právo chůze, tj. služebnost stezky. Na právo průhonu se tak vztahují i ustanovení o služebnosti stezky, včetně toho, že tato služebnost může sloužit i třetím osobám, jak již bylo popsáno v kapitole o služebnosti stezky.

Zásadní je ustanovení § 1275 odst. 2 OZ, kdy je zakázáno zřídit služebnost průhonu dobytka na pozemku určeném k plnění funkce lesa. To, zda je pozemek určený k plnění funkce lesa, je stanoveno veřejnoprávním předpisem, respektive zákonem č. 289/1995 Sb., lesní zákon, ve znění pozdějšího znění. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 23. 03. 2006, sp. zn. 22 Cdo 225/2006 stanovil, že „*věcné břemeno nelze zřídit v rozporu s veřejnoprávními předpisy; zapovídá-li zákon určitý způsob užití pozemku, nelze zřídit věcné břemeno se zapovězeným obsahem*“ a dále, že „*soud nemůže bez souhlasu vlastníka lesa zřídit právo průjezdu lesem jako věcné břemeno*“. K prohlášení pozemku za pozemek určený k plnění funkce lesa je příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností³². Hlavním důvodem omezení služebnosti průhonu je ochrana pozemků určených k plnění funkce lesa před dobyt看em. Pozemek určený k plnění funkce lesa je zvláštní kategorií nemovitých věcí, která je definována jako „*pozemek s lesním porostem a plochy, na nichž byly lesní porosty odstraněny za účelem obnovy, lesní průseky a nezpevněné*

³⁰ Občanský zákoník: komentář. Svazek III, (§ 976-1474). Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014, s.788.

³¹ Intenzivnější služebnost v sobě zahrnuje služebnost méně zatěžující.

³² §48 odst. 3 a 4 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

cesty, nejsou – li širší než čtyři metry pozemky, na nichž byly lesní porosty dočasně odstraněny na základě rozhodnutí orgánu státní správy lesů podle lesního zákona.³³ Lesní pozemky nevyžadují při provádění úprav samostatnou přístupovou cestu.³⁴ Zákon zakazuje na pozemku s funkcí plnění lesa konkrétně průhon dobytka. Dobytkem jsou myšleni sudokopytníci chovaní pro hospodářské účely (prasata, skot, ovce, atd.). Dobytek je možné hnát po zpevněných lesních cestách. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že z výše uvedeného zákazu jsou vyloučeni koně, popřípadě muly, oslové a mezci. Zákonodárce to zdůvodňuje funkcí těchto zvířat, kdy se jedná o tradiční a osvědčenou úpravu a poukazuje na moderní trendy jako je rozvoj agroturistiky a hipoturistiky s využitím koní k rekreaci, k čemuž slouží koňské nebo jezdecké stezky.³⁵

Poslední specifická úprava průhonu se týká otázky zániku služebnosti. Kromě obecných způsobů zániku služebnosti dle ust. § 129 OZ tato zaniká i právní mocí rozhodnutí příslušného veřejnoprávního orgánu o tom, že se pozemek stává pozemkem s plnění funkce lesa.³⁶

Služebnost průhonu dobytka lze nabýt i pro pozemek, který není využíván pro zemědělství. *„Jde o služebnost pozemkovou, děje-li se výkon služebnosti ve prospěch vlastníka pozemku jako takového a nese – li se úmysl vykonavatele služebnosti k výkonu ve prospěch hospodaření na pozemku nebo ve prospěch jeho užívání.“*³⁷

SLUŽEBNOST CESTY

Služebnost cesty je v OZ upravena v ustanovení § 1276 jako *„právo jezdit přes služební pozemek jakýmikoli vozidly“*. Jak již vyplývá z výše uvedeného, tak služebnost cesty jediná umožňuje jezdit přes služební pozemek motorovými vozidly. Služebnost cesty v sobě zahrnuje i právo přepravovat náklad vozidlem taženým nebo tlačným pouze lidskou silou a není tak rozhodné, zda je náklad přepravován vozidlem s vlastním pohonem, řízeným člověkem, nebo prostředkem, který pohání jen lidská síla.³⁸

Rozsah služebnosti je určen skutečností, na základě které byla založena, jinak je určen potřebou panujícího pozemku, případně místními poměry a zvyklostmi. Jako každá jiná služebnost, tak i tato musí být zřízena způsobem co nejméně zatěžující vlastníka služebního pozemku. Vzhledem k rozvoji techniky v oblasti dopravy lze předpokládat, že v budoucnu bude cesta využívána motorovými vozidly o větší hmotnosti a výkonu, avšak to, že je umožněno jezdit přes služební pozemek motorovým vozidlem, neznamená, že v budoucnu dojde k zcela neočekávatelné zátěži služebního pozemku. NS řešil otázku rozšiřování práva jízdy s odkazem na to, zda bylo možné v době zřízení služebnosti předpokládat větší zatížení služebního pozemku. NS posuzoval, zda v situaci, kdy si oprávněný ze služebnosti vozové cesty³⁹ nechal na panující pozemek, na kterém má dům, dovést pytle brambor a obilí motorovým vozidlem o nosnosti 1,75 tuny v čase, kdy byl služební pozemek sjízdný i pro osobní motorové vozidlo, se jedná o přípustné, či nepří-

³³ Viz tamtéž § 3.

³⁴ Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Důvodová zpráva k OZ dostupná z <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-OZ-konsolidovana-verze.pdf>.

³⁶ §1275 odt. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ Vážný 9762/30.

³⁸ Rozsudek NS ze dne 17. 12. 2013, sp. zn. 22 Cdo 161/2013.

³⁹ Služebnost vozové cesty – terminologie dle starších právních předpisů.

pustné rozšíření práva jízdy. NS dospěl k závěru, že strany mohly v době zřizování služebnosti předpokládat, že služebnost bude vykonávána i menším nákladním autem, když technický rozvoj v oblasti dopravy je zcela zřejmý a motorová vozidla o větší nosnosti jsou již běžným typem dopravního prostředku. V této věci navíc nebylo zjištěno, že by lehké nákladní auto poškodilo služební pozemek. NS však dodal, že oprávněný ze služebnosti ji může vykonávat pouze k hospodářským účelům panujícího pozemku.⁴⁰ O nepřipustné rozšíření služebnosti nejde ani v situaci, je-li služebností vozové cesty přes dvůr služebného statku panujícím statkem hospodářské středisko, z kterého se hospodář na okolních pozemcích k němu patřících, a v budoucnu dojde k přikoupení dalších pozemků, na které se služebnost též vztáhne. Opět však nesmí dojít k nepředvídatelnému zvětšení pozemků a k neúměrnému zatížení služebného statku.⁴¹

Pokud zřídí strany služebnost cesty smluvně, pak bude třeba přesného určení jejího plošného vymezení. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí č.j. 22 Cdo 60/2008 konstatoval, že v případě sporu o to, jaký je rozsah a způsob výkonu práva cesty, je nutné vymezit žalobní návrh určitě, tj. vymezit rozsah a způsob výkonu práva odpovídajícímu věcnému břemeni a nepostačí tak petit ve smyslu, že žalovaný je povinen umožnit (strpět) žalobci výkon práva cesty. I když zakládá služebnost cesty právo projíždět přes pozemek, není vyloučeno, aby byla služebnost cesty zřízena jen jako právo chůze po přilehlém pozemku. Příkladem je situace, kdy má vlastník stavby zřízeno právo jízdy motorovým vozidlem k hranici zatíženého pozemku a v blízkosti hranice pozemku (myšleno pár metrů) se nachází vchod do jeho domu a vzdálenost mezi hranicí a jeho domem nevybočuje z obvyklé vzdálenosti staveb do místa příjezdu k nim.⁴²

Z kapitoly o římském právu lze vysledovat znak inkluzivity u těchto služebností, který je v určitém rozsahu aplikován i v novodobé úpravě tohoto institutu. Služebnost cesty zahrnuje právo stezky a právo přepravovat se pomocí nemotorových vozidel včetně vozidel poháněných zvířecí silou. Výslovně je však zákonem stanovena výluka práva průhonu, tj. služebnost cesty v sobě nezahrnuje právo průhonu. Služebnost cesty obdobně jako u předchozích dvou služebností též slouží nejen vlastníkově panujícího pozemku, ale i návštěvám, členům domácnosti atd.

K NÁKLADŮM NA ÚDRŽBU CESTY

Služebnost má být vykonávána tak, aby byl služební pozemek co nejméně zatěžován. Oprávněný se tak musí zdržet všeho, čím by pozemek nepřipustně zatížil či poškodil; jako je obtěžování výfukovými plyny a hlukem, jízda nepřiměřeně vysokou rychlostí a jízda vozidly s nepřiměřeně vysokou nosností.

Vlastník služebného pozemku je oprávněn zřídit okolo pozemku plot opatřený bránou, leč je povinen zajistit vlastníkově panujícího pozemku (případně dalším osobám odvozujícím své právo od jeho osoby) vstup na pozemek bez nepřiměřených obtíží. Vlastník panujícího pozemku může vlastnit například klíče od brány.⁴³ Pakliže má vlastník pa-

⁴⁰ Srov. rozhodnutí číslo 12460 Sb.n.s.

⁴¹ Vážný 17070/38 (obdobně Vážný 3568/24 – „*Není rozšiřováním služebnosti cesty zřízené ve prospěch usedlosti a pozemků k ní patřících, bylo-li jí používáno i pro pozemky napotom přikoupené, leda že přikoupením pozemků nabylo hospodaření z usedlosti rozsahu, s kterým strany, zřizující služebnost, nepočítaly nebo počítat nemohly, nebo že služebnost výslovně nebo výpočtem pozemků byla omezena jen na tehdejší pozemky.*“)

⁴² Rozsudek NS ze dne 23. 06. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2667/2004.

⁴³ Rozsudek NS ze dne 20. 04. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2941/2004.

nujícího pozemku k dispozici klíče k plotu, tak v rámci zásady šetrného výkonu služebnosti musí bránu po návštěvě pozemku zavřít, respektive zamknout a v případě, že tak neučiní, tak odpovídá za škodu, která vznikne vlastníkově služebného pozemku (třetí osoba způsobí škodu na majetku, únik zvířat z pastviny).⁴⁴

*"Osoba, které přísluší služebnost cesty, přispívá poměrně k udržování cesty včetně lávek a mostů. Vlastník služebného pozemku přispívá, jen když tato zařízení užívá."*⁴⁵ Toto ustanovení zákona konkretizuje obecné ustanovení § 1263 OZ⁴⁶. Na údržbu cesty přispívá každý, komu svědčí právo tuto cestu užívat, neboť to může být zřízeno ve prospěch více panujících pozemků.⁴⁷ Na rozdíl od § 1263 OZ je v § 1276 OZ definována povinnost na straně oprávněného a vlastníka služebného pozemku jako *poměrné přispívání nikoli nesení nákladu*. Zákonodárce klade důraz na spravedlivé rozdělení nákladů na služebnou věc s ohledem na dopady spoluužívání. I když § 1276 odst. 3 OZ neobsahuje sankci zakotvenou v obecném ustanovení v podobě zdržení se užívání věci v případě, že poměrně nepřispívá, tak je třeba analogicky vycházet z ustanovení § 1263 OZ i u těchto služebností. Oprávněný ze služebnosti může v případě, že nese veškerý náklad na služebnou věc sám, žádat po vlastníkově bezdůvodné obohacení v rozsahu části plnění, které sám vynaložil.

Náklady na služebnou věc budou děleny na základě dohody mezi stranami a není-li dohody, pak bude poměr dělení určen dle míry užívání, tj. v jaké míře je zatížen služebný pozemek užíváním oprávněného, či vlastníka. Nejefektivnějším řešením rozdělení míry nákladů mezi stranami se jeví ujednání ve smlouvě zřizující služebnost, nebo ji konkretizovat v rozhodnutí orgánu veřejné moci. Vznikne-li služebnost vydržením, pak bude nutné prověřit za jakých podmínek a v jakém rozsahu bylo právo cesty drženo.⁴⁸ Při určení výše nákladů na služebnou věc se vychází z délky cesty, podloží, zařízení na ní umístěných a jakým způsobem je užívána, když je zřejmý nepoměr mezi oprávněným, který ji užívá k pěší chůzi a tím, kdo přes ni jezdí motorovým vozidlem s vysokou nosností. V rámci soudního sporu, tak musí soud pečlivě zkoumat způsob využívání a jeho četnost. Stejně jako se podílí strany na nákladech cesty, tak obdobně je tomu i v případě umělých staveb potřebných pro užívání cesty. Ustanovení § 1276 odst. 3 OZ přímo zakotvuje povinnost přispívat poměrně i na udržování lávek a mostů, leč analogicky lze uvažovat i o příkopech a opěrných zdech, či jiných zařízeních. Náklady na údržbu se vynakládají v rozsahu, v jakém je oprávněný oprávněn k užívání služebnosti, pakliže užívá oprávněný cestu nad rámec zřízené služebnosti a v důsledku toho ji více zatěžuje, tak odpovídá za vzniklou škodu.⁴⁹ V případě, že by náklady nesl jen oprávněný ze služebnosti, by vlastník sice pouze omezil své vlastnické právo, ale došlo by k překroucení významu služebnosti. Sám vlastník je povinen si svou cestu na svém pozemku udržovat, i když rozsah je vzhledem k užívání jen jeho osobou rozdílný oproti situaci, kdy je zřízena služebnost na jeho vlastnictví ve prospěch jiné osoby. U více spoluoprávněných se podíly rozvrhnou dle toho, jak cestu jednotlivě namáhají v souladu s ustanovení § 1263 OZ.

⁴⁴ Rozsudek NS ze dne 20. 04. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2941/2004.

⁴⁵ §1276 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ „Oprávněná osoba nese náklad na zachování a opravy věci, která je pro služebnost určena. Užívá-li však věci i ten, kdo je služebností obtížen, je povinen na náklad poměrně přispívat, anebo se užívání zdržet.“

⁴⁷ § 1266 OZ "K věci lze zřídit i několik služebností, pokud není novější právo na újmu právům starším."

⁴⁸ Občanský zákoník, ref. 30, s. 792.

⁴⁹ SPÁČIL, Jiří et al. *Sousedská práva: podle nového občanského zákoníku*. Praha : Leges, 2015, s. 141.

ZÁVĚR

Služebnost stezky, průhonu a cesty byla v rámci tohoto příspěvku stručně popsána od dob římských až do současnosti, tj. účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů. Služebnosti stezky, průhonu a cesty jsou jedněmi z nejstarších služebností a bezesporu patřily vždy k hojně využívaným. V průběhu staletí se jejich podoba měnila a přizpůsobovala rozvoji moderních technologií. Právě s poukazem na moderní technologie se měnil i princip inkluzivity, kdy v římském právu se u této trojice služebností uplatňoval princip inkluzivity zcela, kdy služebnost cesty v sobě zahrnovala služebnost stezky a průhonu a služebnost průhonu zas obsahovala vždy služebnost stezky. Naopak v dobách účinnosti ABGB již nebylo součástí služebnosti cesty právo hnát po cestě dobytek a tak tomu zůstalo až dodnes. Hlavním důvodem, proč služebnost cesty neumožňuje právo hnát po ní dobytek, je dopravování se po cestě motorovými vozidly (dříve povozy).

Občanský zákoník z roku 1950 a 1964 neobsahoval jednotlivý výčet služebností, resp. pozemkových věcných břemen a jejich jednotlivé vymezení. Absenci jednotlivých typů služebností, obsah a právní rámec určovala po téměř půl století pouze rozhodovací činnost soudů.

Současný občanský zákoník se navrátil k značení věci, která je zatížena služebností, jako "služebné" a věci oprávněné jako "panující" a věcná břemena dle obsahu povinnosti rozlišuje na služebnosti a reálná břemena. Velkým přínosem současné úpravy je nepochybně alespoň rámcový výčet jednotlivých pozemkových a osobních služebností, i když se bezesporu nejedná o taxativní výčet jednotlivých typů služebností. Stranám tak ničeho nebrání v tom, aby si v případě potřeby zřídily služebnost, která není zákonem upravena. Nově je též umožněno vlastníku vícero pozemků, aby jeden z nich zatížil ve prospěch druhého, jedná se o tzv. „vlastníkovu služebnost“. V zákoně je dále nově připuštěno, aby oprávněným a povinným byla jedna a táž osoba, neboť dle ustanovení § 1301 NOZ tím služebnost nezaniká. Výše uvedené se pak odráží právě i v úpravě služebnosti stezky, průhonu a cesty. Nelze si po sepsání této práce nevšimnout značné podobnosti úpravy služebnosti stezky, průhonu a cesty s úpravou těchto služebností v ABGB, kdy zákonodárce nejen že vycházel z dosavadní ustálené judikatury, ale právě i z předpisu z roku 1811.

KONTAKTNÍ ÚDAJE:

Mgr. Bc. Kateřina Heřmanová
hermanova@akhermanova.cz
Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická
Sady Pětatřicátníků 14
306 14 Plzeň
Česká republika

Kryptomeny a ich implikácie vo vzťahu k vecným právam*

Igor Hron

Univerzita Komenského, Právnická fakulta

ABSTRAKT

HRON Igor. Kryptomeny a ich implikácie vo vzťahu k vecným právam. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 75-86.

Príspevok sa zaoberá aktuálnou problematikou kryptomien a ich súkromnoprávnymi aspektami súvisiacimi s vecnými právami, pričom sa zameriava na terminologické otázky kryptomien, v stručnosti približuje ich technologické základy, dôležité pre správne uchopenie vo vzťahu k právnej úprave a analyzuje problémy spojené s vymedzením kryptomien ako vecí v právnom zmysle a ich možných dopadov na vecné práva.

ABSTRACT

HRON Igor. Cryptocurrencies and their Implications with Respect to the Rights in rem. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. 75-86.

The paper deals with current issues of cryptocurrencies and their civil law aspects related to law of things, focusing primarily on the terminological questions related to cryptocurrencies, briefly introduces their technological aspects important for a correct understanding in relation to legislation and analyzes the problems associated with the definition of cryptocurrencies as things in the legal sense and their possible implications for the law of things.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

kryptomeny, vecné práva, res, blockchain, bitcoin.

KEYWORDS

cryptocurrencies, law of things, res, blockchain, bitcoin.

ÚVOD

Na tému kryptomien a na aplikačné problémy s nimi spojené je možné nazerať z rôznych uhlov pohľadu. Pozornosť akademickej obce bola doposiaľ venovaná najmä ich všeobecnej povahe,¹ ale aj rôznym aspektom finančného práva.² Samozrejme, technológia, na ktorej je postavené fungovanie kryptomien, ktorá bude v stručnosti predstavená

* Táto práca bola podporená Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0417.

¹ DAŇKO, Martin. Kryptomeny a ich miesto v práve. In *Bratislavské právnické fórum 2018: Ústava na internete a internet v Ústave: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2018, s. 19.

² DAŇKO, Martin. Kryptomeny a dane. In *Mil'niky práva v stredoeurópskom priestore 2018*, s. 252; SIDAČ, Mykola et al. *Finančné právo*. Bratislava: C.H. Beck, 2014, s. 328; ČUNDERLÍK, Ľubomír et al. *Právo finančného trhu*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 241-243.

v predkladanom príspevku, ponúka okrem rôznych benefitov³ aj iné špekulatívne možnosti. Z toho dôvodu bola pozornosť aktuálneho výskumu ale aj regulačných autorít tiež venovaná otázkam boja proti organizovanému zločinu.⁴

Na druhej strane možno konštatovať, že súkromnoprávne otázky povahy kryptomien boli doposiaľ v tieni verejnoprávnej úpravy, avšak aj v tejto oblasti sa začína otvárať odborná diskusia či už z pohľadu vnútroštátnej úpravy Slovenskej republiky,⁵ ale aj iných jurisdikcií.⁶

Technológia distribuovaných databáz transakcií (DLT), na ktorej základoch stoja aj kryptomeny predstavuje tzv. „disruptive“ technológiu,⁷ ktorá sa prejavuje v rôznych oblastiach života. Podobné technologické inovácie neobišli ani Slovenskú republiku, keďže jedným z celosvetových lídrov v tejto oblasti je projekt „Decent“ založený Matejom Michalom.⁸

Rovnako ako pri väčšine nových technologických alebo spoločenských inovácií, aj v súčasnosti sa skúma vhodné uplatňovanie existujúcich právnych predpisov a noriem, ale konkrétne reakcie či už na nadnárodnej alebo vnútroštátnej úrovni nie sú vždy jednotné.⁹ Interakcia medzi spomínanou technológiou a vecnými právami, ktoré majú povahu absolútnych práv pôsobiacich proti všetkým (*erga omnes*)¹⁰ z toho dôvodu vyvoláva hlbšie otázky o aplikácii tradičných inštitútov, ako je napr. vlastnícke právo.

Cieľom predkladaného príspevku je identifikovať niektoré problémy spôsobené s klasifikáciou kryptomien ako vecí v právnom zmysle a ich dopadu na vecné práva, jed-

³ Niektoré prospektívne benefity súvisia s tzv. smart-contracts, riešením sporov, alebo právom duševného vlastníctva, či evidenciou nehnuteľností v katastri. K tomu pozri napr. WALT, Bernhard et al. Blockchains and Smart Contracts: A Threat for the Legal Industry? In TREIBLMAIER Horst, BECK Roman (eds.) *Business Transformation through Blockchain Volume II*. Cham: Palgrave Macmillan, 2019, s. 287-315.

⁴ ŠIMONOVÁ, Jana - ČENTÉŠ, Jozef - BELEŠ, Andrej. Financial Analysis of Innovative Forms of Money. In *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2019, roč. 9, č. 1, s. 69-80; Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ, body odôvodnenia 8-10.

⁵ KRIŽAN, Martin. Vybrané právne aspekty kryptopeňazí. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, 2018, roč. 47, č. 2, s. 134 - 149.

⁶ FLEISSNER, Lisa. Eigentum an unkörperlichen Sachen am Beispiel von Bitcoins. In *Österreichische Juristen-Zeitung*, 2018, roč. 73, č. 10, s. 437-443. SEILER, Benedikt - SEILER Daniel. Sind Kryptowährungen wie Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH) und Ripple (XRP) als Sachen im Sinne des ZGB zu behandeln? In *sui-generis*, 2018, roč. 5, č. 1, s. 149-163. LOW, Kelvin - TEO, Ernie. Bitcoins and other cryptocurrencies as property? In *Law, Innovation and Technology*, 2017, roč. 9, č. 2, s. 235-268.

⁷ Pojem, ktorý zaviedli v roku 1995 Joseph Bower a Clayton Christensen predstavuje technológie, ktoré sa zásadne odlišujú od tých existujúcich, zvyčajne tým, že sú menej komplikované, prístupnejšie a lacnejšie. BOWER, Joseph - CHRISTENSEN, Clayton. Disruptive Technologies: Catching the Wave, In *Harvard Business Review*, 1995, roč. 73, č. 1, s. 43, 45.

⁸ MICHALKO, Matej - SEVCIK Josef. *Decent Whitepaper*, 2015.[online]. Dostupné na internete: <[https://www.the-blockchain.com/docs/Decentralized%20Open-Source%20Content%20Distribution%20\(DECENT\)%20whitepaper.pdf](https://www.the-blockchain.com/docs/Decentralized%20Open-Source%20Content%20Distribution%20(DECENT)%20whitepaper.pdf)> [cit. 2020-10-20].

⁹ Porovnaj napr. The Law Library of Congress, Global Legal Research Center. *Regulation of Cryptocurrency Around the World*, 2018.[online]. Dostupné na internete: <<https://www.loc.gov/law/help/cryptocurrency/cryptocurrency-world-survey.pdf>> [cit. 2020-10-20].

¹⁰ LAZAR, Ján et al. *Občianske právo hmotné 1. zväzok*. Bratislava: Iuris Libri, 2018, s. 487; MLKVÁ ILLYOVÁ, Zuzana - DUFALOVÁ, Lenka. Pojmová hranica medzi vecnými právami a záväzkami. In *Pro-justice*. [online]. Dostupné na internete: <<https://projustice.sk/obcianskepravo/pojmova-hranica-medzi-vecnymi-pravami-a-zavazkami>> [cit. 2020-10-20].

nak z pohľadu pozitívnoprávnej úpravy Slovenskej republiky a jurisdikcií, v rámci ktorých možno sledovať podobný prístup k poňatiu veci v právnom zmysle (Nemecko, Švajčiarsko) a z pohľadu úpravy štátov, ktoré zahŕňajú pod pojem vec aj nehmotné predmety (Česká republika, Rakúsko).

1. TECHNOLOGICKÉ POZADIE KRYPTOMIEN

Hneď na úvod je vzhľadom na zrozumiteľnosť ďalšieho výkladu potrebné poukázať na niektoré špecifiká súvisiace s technológiou na ktorej základoch fungujú kryptomeny. Náčrt funkčných aspektov dôležitých pre analýzu bude pre potreby príspevku zúžený na prvú a zároveň najznámejšiu kryptomenu - bitcoin. Jej úvodný popis bol publikovaný v roku 2008 osobou (resp. skupinou) vystupujúcou pod pseudonymom Satoshi Nakamoto.¹¹ Pretože bitcoin, rovnako ako iné kryptomeny, nemá hmotnú podobu, ale existuje iba v podobe kódu,¹² natíska sa otázka, kde je uložený a akým spôsobom prebiehajú jeho transakcie.

Werbach a Cornell rozdeľujú základné stavebné prvky Bitcoinu do troch kategórií: a) ledger, b) sieť a c) konsenzus.¹³ Pod prvým prvkom (ledger) je myslená databáza transakcií, ktorá je tvorená spájaním transakcií do tzv. blokov (blocks), ktoré ako celok tvoria záznam o všetkých uskutočnených prevodoch (blockchain).¹⁴ Každý takýto blok obsahuje informáciu o predchádzajúcom bloku (tzv. parent block). Takýmto spôsobom je umožnené komukoľvek overiť transakcie až po pôvodný blok (tzv. genesis block).¹⁵

Samotné prevody sú uskutočňované používateľmi prostredníctvom verejných kľúčov (ktoré možno analogicky prirovnávať napr. k e-mailovej adrese) a súkromných kľúčov, ktoré slúžia na autorizáciu prevodov.¹⁶ V súvislosti s kryptomenami je často používaným pojmom „kryptomenová peňaženka“ (cryptocurrency wallet) ktorá môže mať viaceré formy, buď to fyzickú (hardvérovú),¹⁷ alebo softvérovú podobu.¹⁸ Na rozdiel od hotovostných prostriedkov vo fyzickej peňaženke, je koncept peňaženky do istej miery zavádzajúci, nakoľko sa kryptomena nenachádza v peňaženke, ale iba ako záznam v blockchaine a teda v peňaženkách majú používatelia uložené iba prístupové kľúče. Zjednodušený pohľad na blockchain poskytuje Tsukerman, ktorý ilustruje tento proces na veľkej knihe (blockchain), v ktorej každý nový blok predstavuje ďalšiu stranu, ktorá obsahuje všetky transakcie vykonané od pridania poslednej strany.¹⁹

¹¹ NAKAMOTO, Satoshi. *Bitcoin: A Peer-To-Peer Electronic Cash System*, 2008.[online]. Dostupné na internete: <<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>>. [cit. 2020-11-02].

¹² KAPLANOV, Nikolei. Nerdy Money: Bitcoin, the Private Digital Currency, and the Case Against Its Regulation. In *Loyola Consumer Law Review*, 2012, roč. 25, č. 1, s. 116.

¹³ WERBACH, Kevin - CORNELL, Nicolas. Contracts Ex Machina. In *Duke Law Journal*, 2017, roč. 67, č. 2, s. 326.

¹⁴ FAIRFIELD, Joshua. Bit Property. In *Southern California Law Review*, 2015, roč. 88, č. 4, s. 821.

¹⁵ WERBACH - CORNELL, ref. 13, s. 327; FRANCO, Pedro. *Understanding Bitcoin: Cryptography, engineering and economics*. Chichester: Wiley, 2015, s. 108.

¹⁶ Súkromný kľúč možno vnímať ako digitálny podpis, ktorým iba osoba, ktorá ho má k dispozícii môže iniciovať prevod kryptomeny. V súvislosti s analógiou verejného kľúča k e-mailovej adrese tak súkromný kľúč tvorí heslo.

¹⁷ Napr. v podobe USB kľúča, resp. iného nosiča.

¹⁸ Takúto formu môže reprezentovať napr. aplikácia v mobilnom telefóne.

¹⁹ TSUKERMAN, Misha. The Block is Hot: A Survey of the State of Bitcoin Regulation and Suggestions for the Future. In *Berkeley Technology Law Journal*, 2015, roč. 30, č. 4, s. 1134.

Pod druhým prvkom sa má na mysli samotný charakter siete, keďže záznamy v blockchaine nie sú uložené na jednom (centrálnom) mieste, ale naopak decentralizované v peer-to-peer (P2P) sieti.²⁰ To znamená, že každý používateľ pripojený do siete pomocou špecifického softvéru môže u seba uchovávať úplnú kópiu blockchainu (tzv. full node).²¹

Treťou nevyhnutnou súčasťou je tzv. konsenzus,²² ktorý spočíva v overení, ktoré transakcie by mali byť zapísané do blockchainu. Overeniu podliehajú skutočnosti, či bol daný bitcoin skutočne vygenerovaný, prislúchajúci konkrétnemu subjektu atď.²³ Do momentu, kým nie je transakcia overená tak nemôže byť zaznamenaná v blockchaine. Verifikácia transakcie prebieha procesom, ktorý je nazývaný mining (ťaženie, ťažba),²⁴ ktorým je riešený zložitý kryptografický problém (preto je často potrebný vysoký výpočtový výkon na overenie). Zároveň sú ťažbou vytvárané nové jednotky meny bitcoin, ako odmena za verifikáciu transakcie.²⁵ Akonáhle je blok transakcií overený, je pridaný do blockchainu za všetky predchádzajúce bloky.²⁶ Kľúčový rozdiel konceptu bitcoinu od tradičných peňažných transakcií teda možno zhrnúť vo fakte, že pri prevodoch nevystupuje dôveryhodná tretia strana napr. v podobe banky, ale úspešnosť transakcie závisí od aktívnej participácie účastníkov siete (minerov), ktorí však nie sú ničím viazaní k overovaniu samotných transakcií.²⁷

2. TERMINOLOGICKÉ PROBLÉMY

Pred analýzou povahy kryptomien je nevyhnutné vymedziť samotný pojem „kryptomena“ spomedzi všetkých virtuálnych platobných prostriedkov a súčasne poukázať na prienik množiny virtuálnych platobných prostriedkov a tzv. „kryptoaktív“. V tejto súvislosti považujeme za vhodné použitie definícií zákonodarcu, resp. regulátora (ktorého prítomnosť je inherentnou súčasťou finančného trhu). ECB vo svojej pôvodnej definícii z roku 2012 tvrdila, že „*virtuálne meny sú druhom neregulovaných digitálnych peňazí, ktoré vydávajú a zvyčajne kontrolujú ich vývojári a sú používané a akceptované medzi členmi osobitnej virtuálnej komunity*“;²⁸ avšak v roku 2015 poskytla výrazovo korektnejšiu definíciu, podľa ktorej je virtuálna mena „*digitálnym nositeľom hodnoty, ktorý nie je zavádzaný centrálnou bankou, úverovou inštitúciou, alebo inštitúciou elektronických peňazí a v určitých situáciách môže byť používaná ako alternatíva peňazí*“.²⁹ Pre úplnú presnosť tejto definície možno použiť pojem „virtuálna mena“ vykladať ako pojem „kryptomena“ a slovné spojenie „alternatíva peňazí“ ako „alternatíva meny“, nakoľko ním zrejme

²⁰ WERBACH - CORNELL, ref. 13, s. 327.

²¹ Tamže.

²² Pojem vychádza z dokumentácie k bitcoinu - NAKAMOTO, ref. 11, s. 8.

²³ SZOSTEK, Dariusz. *Blockchain and the Law*. Baden-Baden: Nomos, 2019, s. 62.

²⁴ Užívateľia pripojení do siete ktorí overujú transakciu sa nazývajú miners, resp. v preklade baníci / ťažiar.

²⁵ WERBACH - CORNELL, ref. 13, s. 328-329.

²⁶ TSUKERMAN, ref. 19, s. 1140.

²⁷ Motiváciu k vykonávaniu overovania poskytuje najmä odmena v podobe vytťaženej kryptomeny.

²⁸ Európska Centrálna Banka. *Virtual currency schemes*. Frankfurt am Main: ECB, 2012, s. 13.[online]. Dostupné na internete: <<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>>. [cit. 2020-11-02].

²⁹ Európska Centrálna Banka. *Virtual currency schemes-a further analysis*. Frankfurt am Main: ECB, 2015, s. 25.[online]. Dostupné na internete: <<https://bit.ly/39fZVAG>>. [cit. 2020-11-02].

bola myslená mena ako zákonné platidlo, t. j. právna kategória.³⁰ Takouto terminologickou úpravou definície možno predísť podvedomému subsumovaniu pojmu kryptomena do množiny mien a teda nesprávnemu vnímaniu predmetného inštitútu v očiach širokej verejnosti. Tradične v oblasti finančného práva, tak ako nemožno bez bankového povolenia v obchodných názvoch používať slová „banka“, alebo „sporiteľňa“,³¹ nemožno ani pri označení alebo opise žetónu (t. j. v prípade kryptomien „tokenu“), medaily, platobného prostriedku alebo obdobného technického prostriedku a ani iných hmotných predmetov alebo nehmotných predmetov v súvislosti s ich vyhotovením, ponúkaním, predajom alebo rozširovaním používať pomenovanie ako „minca“, „bankovka“ či „mena“, alebo cudzojazyčné preklady (t. j. „currency“, alebo „coin“) ani slová, v ktorých základe sa tieto slová alebo ich cudzojazyčné preklady vyskytujú (t. j. pri gramatickom výklade možno zahrnúť aj pojmy „kryptomena“, „cryptocurrency“ a aj „bitcoin“).³² Rovnako ako je zákonne vylúčená možnosť považovať kryptomeny za menu, nemožno ich považovať ani za zákonné platidlo, ktorými sú v eurozóne v zmysle zákona o Národnej banke Slovenska eurobankovky a euromince.³³ Pokiaľ možno v spektre peňažných sústav hovoriť o trhu, status zákonného platidla je výsada, ktorá je prirodzenie v očiach používateľov platobných prostriedkov neprekonateľnou „konkurenčnou výhodou“ oproti platidlám nepoživajúcim status zákonného platidla, nakoľko prijatie zákonného platidla je pri bežných hotovostných platbách zakázané bez zákonného dôvodu odmietnuť.³⁴

Prevažná časť súčasných odborných publikácií nepovažuje kryptomeny ani za peniaze ako také, pričom je im vytýkané nesplnenie definíčných znakov peňazí,³⁵ alebo nemožnosť subsumovania pod hotovostné peniaze, resp. elektronické peniaze na účtoch, výsledkom čoho autori podradujú kryptomeny pod režim práv resp. iných majetkových hodnôt.³⁶ Doktrínálny výklad pojmu peniaze v slovenskom súkromnom práve možno odvodit' už od akademika Štefana Lubyho, ktorý peniaze považoval za veci špecifikované razbou alebo tlačou a charakterizované ideálnou jednotkou. V tejto súvislosti Luby rozlišoval peňažné veci, t. j. substrát peňazí, ktorým je vec špecifikovaná razbou alebo tlačou a kvalifikovaná pomocou peňažnej jednotky. Peňažné veci boli kvalifikované ako veci hmotné, hnutel'né, zastupiteľné, určené podľa druhu a spotrebiteľné.³⁷ Takýto výklad v súčasnosti nemožno doslovne použiť, nakoľko za takmer osemdesiat rokov došlo k nezamedbateľným koncepčným zmenám v rámci peňažného obehu, avšak možno ho v určitej miere prispôbiť, kde v prípade kryptomien možno za substrát kryptomeny považovať token, ktorý nie je špecifikovaný razbou alebo tlačou, ale kryptografiou a rovnako kvalifikovaný pomocou jednotky, ktorá je ale na rozdiel od mien deliteľná na viaceré desatinné miesta peňažnej čiastky.³⁸ V konečnom dôsledku je možné súhlasiť s prevažujúcimi názormi, že kryptomeny zo súčasného doktrínálneho hľadiska nespĺňajú definíciu peňazí,

³⁰ ČUNDERLÍK, Luborír – KATKOVČIN, Maroš – RAKOVSKÝ, Peter. Právne a ekonomické aspekty digitálnych platidiel ako alternatívnych prostriedkov výmeny. In *COFOLA 2018: sborník z konference, Brno, 19. - 21. apríl 2018*, 2018. s. 22.

³¹ § 4 ods. 1 zákona č. 483/2001 Z. z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³² § 16a zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska.

³³ § 15 ods. 1 zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska.

³⁴ § 17a ods. 1 zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska; Táto povinnosť je akcentovaná aj v trestnoprávnej rovine skutkovou podstatou TČ ohrozovania obehu peňazí (§ 273 zákona č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon)).

³⁵ ČUNDERLÍK – KATKOVČIN – RAKOVSKÝ, ref. 30, s. 35.

³⁶ KRIŽAN, ref. 5, s. 142-144.

³⁷ LUBY, Štefan. *Slovenské všeobecné súkromné právo*. Bratislava: Právnická jednota, 1941, s. 295.

³⁸ Pri bitcoine je napr. jednotka „satoshi“ 1×10^{-8} BTC (0.00000001 BTC).

čo sa však môže zmeniť v nadväznosti na vývoj povahy kryptomien, ako aj samotného vnímania pojmu peniaze v reakcii na tento vývoj.

Katalyzátorom úvah dôležitých pre vnímanie kryptomien bude okrem ekonomických aspektov aj ich budúca, hoc aj nepriama regulácia, pričom jedným z prvých indikátorov tohto smerovania je legálna definícia pojmu „kryptoaktívum“, resp. „crypto-asset“, ktorá je načrtnutá v článku 3 bode 2 návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o trhu s kryptoaktívami a zmene smernice (EU) 2019/1937 (ďalej len „návrh nariadenia o trhoch s kryptoaktívami“), v zmysle ktorej je kryptoaktívom *„digitálne vyjadrenie hodnoty, alebo práv, ktoré môžu byť prevádzané a ukladané elektronicky s použitím technológie distribuovanej decentralizovanej databázy, alebo podobnej technológie.“* Prienik množiny virtuálnych platobných prostriedkov (v rámci ktorej sa nachádza množina kryptomien) a kryptoaktív v zmysle uvedenej definície tvoria práve tie kryptoaktíva, ktoré vyjadrujú hodnotu. Z definovaných druhov kryptoaktív v návrhu nariadenia o trhoch s kryptoaktívami do tejto časti množiny patria tzv. „asset-referenced tokens“ a „e-money tokens.“ Asset-referenced tokens sú druhom kryptoaktíva vyjadrujúceho hodnotu, pričom ich hodnota je naviazaná na viacero mien, ktoré sú zákonnými platidlami, viacero komodít, viacero iných kryptoaktív, alebo na kombináciu uvedeného.³⁹ E-money tokens sú naopak druhom kryptoaktíva, ktoré vyjadrujúceho hodnotu, pričom ich hodnota je naviazaná vždy len na jednu menu, ktorá je zákonným platidlom.⁴⁰ Oba tieto druhy kryptoaktív, v praxi niekedy označované ako tzv. „stablecoins“, sú charakteristické naviazaním svojej hodnoty na hodnotu iného statku, resp. viacerých statkov, pričom kryptomena hodnotovo vyjadruje vždy samú seba.⁴¹ S ohľadom na takto vymedzené charakteristické vlastnosti a definíciu ECB z roku 2015 možno kryptomenu udržiateľne definovať ako digitálny nositeľ hodnoty, ktorý je prevádzaný a ukladaný s použitím technológie distribuovanej decentralizovanej databázy, alebo podobnej technológie, ktorý súčasne nie je zavedený centrálnou bankou, úverovou inštitúciou, alebo inštitúciou elektronických peňazí a ktorého hodnota nie je naviazaná na hodnotu iných statkov.

3. RES DIGITALES?

Pojem veci v právnom zmysle je častokrát popisovaný ako centrálna kategória súkromného práva.⁴² Preto aj otázky týkajúce sa problémov spojených s vymedzením vecí v právnom zmysle nepredstavujú pre právnu vedu žiadne novum. Aj preto im bol v akademickej spisbe venovaný pomerne široký priestor.⁴³ V nadväznosti na vedecký a technologický vývoj sa ale opätovne vracajú do pozornosti a predstavujú úskalia nielen pre

³⁹ Článok 3 bod 3 návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o trhu s kryptoaktívami a zmene smernice (EU) 2019/1937.

⁴⁰ Článok 3 bod 4 návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o trhu s kryptoaktívami a zmene smernice (EU) 2019/1937.

⁴¹ SIDAK, Mykola et al. *Finančné právo*. Bratislava: C.H. Beck, 2014, s. 328.

⁴² MELZER, Filip, et al. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 197.

⁴³ ELIÁŠ, Karel, Věc jako pojem soukromého práva. In *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 4, s. 119-126; MELZER, Filip. Pojem věci v návrhu občanského zákoníku. In *Právník*, 2007, roč. 146, č. 11, s. 1217-1229.

právnú teóriu a prax, ale aj právno-filozofické poňatie veci ako kľúčového pojmu vecných práv vo všeobecnosti,⁴⁴ či vlastníckeho práva.⁴⁵

Súčasná právna úprava zakotvuje v ustanovení § 118 zákona č. 40/1964 Z.z. (ďalej aj ako „OZ“) tzv. sekundárny predmet občianskoprávných vzťahov, medzi ktorý patria veci, živé zvieratá, a pokiaľ to ich povaha pripúšťa, práva alebo iné majetkové hodnoty a tiež byty alebo nebytové priestory.⁴⁶ Nemožno opomenúť fakt, že účinné znenie OZ nevymedzuje v žiadnom z jeho ustanovení zákonnú definíciu veci v právnom zmysle. Vzhľadom na to bol ponechaný priestor pre definíciu veci doktríne, ktorá ako uvádza prof. Eliáš,⁴⁷ nadväzuje na legálne definície, ktoré boli obsiahnuté v zákone č. 141/1950 Zb. (Občiansky zákonník z roku 1950)⁴⁸ a zákone č. 101/1963 Zb. (Zákonník medzinárodného obchodu).⁴⁹

Z týchto dôvodov aktuálne pojmové znaky vecí v právnom zmysle vychádzajú z užšieho poňatia tohto pojmu a subsumovať tak do tejto množiny možno hmotné predmety (*res corporales*) a prírodné sily, pri súčasnom splnení ďalších dvoch kritérií – ovládateľnosti a užitočnosti.⁵⁰

V prípade kryptomien je možné zhrnúť, že vyššie uvedené kritériá užitočnosti a ovládateľnosti naplňajú, pretože bez pochyb slúžia človeku (v súčasnej dobe najmä ako investícia) a je možné ich ovládať (koniec koncov, od uvedenia siete Bitcoin v roku 2009, bolo k októbru 2020 realizovaných cez 580 miliónov transakcií).⁵¹ Napriek uvedenému je už na prvý pohľad zrejmé, že kryptomeny nie sú hmotnými vecami a už vôbec nie prírodnými silami. Inými slovami, kryptomeny z pohľadu pozitívneho práva nie je možné v prostredí Slovenskej republiky vnímať ako veci v právnom zmysle. Na tomto mieste je vhodné uviesť pozornosť aj na úvahy prebiehajúce v Nemecku a Švajčiarsku z hľadiska súkromnoprávnej kvalifikácie kryptomien.

V prípade nemeckej právnej úpravy, ktorá ovplyvnila aj vymedzenie vecí v Občianskom zákonníku z roku 1950,⁵² je východiskovým bodom právnej úpravy ustanovenie § 90 Občianskeho zákonníka (Bürgerliches Gesetzbuch - BGB). Už z jeho textácie je zrejmé, že „*vecami v zmysle zákona sú iba hmotné predmety*.“⁵³ Klasifikácia kryptomien ako vecí v právnom zmysle podľa § 90 BGB je preto vylúčená z dôvodu nedostatku ich hmotného prejavu. Zároveň tiež nemôžu byť predmetom vlastníckeho práva v zmysle § 903 a nasl.

⁴⁴ MÉSZÁROS, Tomáš. Filozoficko-teoretické determinanty revízie vecných práv. In *Historia et theoria iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 122-127.

⁴⁵ FÁBRY, Branislav. Zmeny vo filozofickom vnímaní problematiky vlastníctva. In *Historia et theoria iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 28-34.

⁴⁶ Na doplnenie, v pôvodnom vyhlásenom znení z r. 1964 subsumoval zákon pod sekundárny predmet občianskoprávných vzťahov veci a práva, pokiaľ to povaha práva pripúšťala.

⁴⁷ ELIÁŠ, Karel. Věc jako pojem soukromého práva. In *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 4, s. 119.

⁴⁸ § 23 zákona č. 141/1950 Zb. ustanovoval, že veci v právnom zmysle sú ovládateľné hmotné predmety a prírodné sily, ktoré slúžia ľudskej potrebe.

⁴⁹ § 13 ods. 1 zákona č. 101/1963 Zb. podobe ustanovoval, že „Predmetom právneho vzťahu môžu byť veci, práva alebo iné hospodárske hodnoty; vecami sú hmotné predmety a ovládateľné prírodné sily, ktoré slúžia potrebám ľudí.“

⁵⁰ ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník: komentár. 2. vydanie*. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 732.

⁵¹ Celkový prehľad transakcií je k dispozícii na odkaze: <<https://www.blockchain.com/charts/n-transactions-total>>.[cit. 2020-11-02].

⁵² Dôvodová správa k zákonu č. 89/2012 Sb. uvádza, že „[m]aterialistické a pozitivistické hľadisko druhé poloviny 19. stol., [...] bylo zavedeno v r. 1950 pod vlivem německého a zejména sovětského právního názorání a uchovalo se do současné doby.“ s. 666.[online]. Dostupné na internete: <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=71122&pdf=1>>.[cit. 2020-10-20].

⁵³ V pôvodnom znení ako „*Sachen im Sinne des Gesetzes sind nur körperliche Gegenstände*.“

BGB, keďže to sa výlučne viaže na pojem veci definovaný v § 90 BGB.⁵⁴ Rovnako ako v prípade Slovenskej republiky, ani vo Švajčiarsku, kde je úprava koncentrovaná v Občianskom zákonníku z roku 1907 (Zivilgesetzbuch - ZGB), neexistuje explicitná legálna definícia pojmu veci. Na obsah pojmu má teda podobne veľký vplyv právna veda, ktorá ho definuje ako „*hmotný, ohraničený predmet, ktorý je možné právne a fakticky ovládať*“.⁵⁵ Podľa prevládajúceho názoru dáta tieto kritériá nenapĺňajú a nemôžu byť zahrnuté pod pojem vec.⁵⁶ Analogicky ani kryptomeny nebudú napĺňať takto vymedzené pojmové znaky.

Spoločným menovateľom a ústredným prvkom pre vyššie uvedené prístupy k definovaniu vecí je nepochybne materialita. Opačný, širší prístup možno vnímať v definícnom vymedzení veci v právnom zmysle napr. v rakúskom Všeobecnom občianskom zákonníku z roku 1811 (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch - ABGB), alebo v právnom poriadku Českej republiky po prijatí zákona č. 89/2012 Sb. (tzv. nový občiansky zákonník - NOZ). Je preto na mieste skúmať, či takto široko vymedzená definícia je schopná obsiahnuť aj kryptomeny a ak áno, aké následky môže spomínané poňatie vygenerovať.

Ustanovenie § 489 NOZ vymedzuje legálnu definíciu veci v právnom zmysle ako „*vše, čo je rozdielne od osoby a slouží potrebě lidí*“. Zároveň, sa v § 496 pod marginálnou rubrikou „Rozdělení věcí“ vracia k deleniu na hmotné a nehmotné veci, tak ako to bolo počas platnosti ABGB a ako principiálne samotné delenie vychádza z Gaiovej učebnice práva⁵⁷ a uvádza, že hmotnou vecou je „*ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu*“ a vecou nehmotnou sú „*práva, jejichž povaha to připouští a jiné věci bez hmotné podstaty*“. Samozrejme, ako už bolo načrtnuté, súčasná úprava v Českej republike sa vracia ku konceptu obsiahnutom v ABGB, konkrétne v ustanoveniach § 285 a § 292.⁵⁸

V takto širokom poňatí definičných znakov vecí v právnom zmysle, možno súhlasiť s Jarešom v tom, že kryptomeny tieto definičné znaky naplnia, pretože sú v prvom rade odlišné od osôb a zároveň slúžia ľudskej potrebe.⁵⁹ Niet preto dôvodu, ktorý by z množiny vecí vylučoval kryptomeny. Toto tvrdenie navyše podporuje aj dôvodová správa k NOZ.⁶⁰

Rakúska doktrína tiež zastáva stanovisko, že tak široko definovaný pojem, ako je v § 285 ABGB umožňuje oveľa jednoduchšie uchopenie fenoménov virtuálnej doby, ako napr. internetových domén, či softvéru alebo elektronicky uchovávaných dokumentov.⁶¹

⁵⁴ SCHOLZ, Johannes. *Kryptowährungen - Zahlungsmittel, Spekulationsobjekt oder Nullum? Zivilrechtliche und aufsichtsrechtliche Einordnung sowie Bedürfnis und mögliche Ausgestaltung einer Regulierung*. Halle: Institut für Wirtschaftsrecht, Forschungsstelle für Transnationales Wirtschaftsrecht, Juristische und Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 2019, s. 16.

⁵⁵ GEISER, Thomas et al. *Zivilgesetzbuch II: Art. 457-977 ZGB und Art. 1-61 SchIT ZGB*. Basel: Helbing & Lichtenhahn s. 877 a nasl.

⁵⁶ WEBER, Rolf - THOUVENIN, Florent. Dateneigentum und Datenzugangsrechte – Bausteine der Informationsgesellschaft? In *Zeitschrift für Schweizerisches Recht*, 2018, roč. 137, č. 1, s. 49.

⁵⁷ KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 97, 98.

⁵⁸ § 285: Všechno co od osoby je rozdielne a slouží užívání lidí, sluje věc v právním smyslu. (*Alles, was von der Person unterschieden ist, und zum Gebrauche der Menschen dient, wird im rechtlichen Sinne eine Sache genannt*); § 292 Hmotné věci jsou ty, které lze smysly vnímati; jinak slují nehmotné. (*Körperliche Sachen sind diejenigen, welche in die Sinne fallen; sonst heißen sie unkörperliche*).

⁵⁹ JAREŠ, Adam. Kryptoměny a občanské právo. In *Revue pro právo a technologie*, 2020, roč. 11, č. 21, s. 32.

⁶⁰ Dôvodová správa uvádza, že medzi veci spadajú aj rôzne investičné nástroje, napr. opcie, swapy, futures alebo forwardy. s. 666. [online]. Dostupné na internete: <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=71122&pdf=1>>. [cit. 2020-10-20].

⁶¹ FENYVES, Attila et al. *Kommentar zum ABGB - Klang-Kommentar. §§ 353 - 379. Sachenrecht*. Viedeň: Verlag Österreich, 2011, § 285, marg. č. 14.

Ako aj pri vyššie uvedených záveroch, týkajúcich sa českej právnej úpravy, je rakúske doktrínálne vnímanie kryptomien podobné, vzhľadom na to, že kryptomeny takto vymedzené pojmové znaky naplňajú. Samotný charakter kryptomien, s ktorými je možné naložiť iba v prípadoch znalosti súkromného kľúča obzvlášť podporuje toto tvrdenie vo vzťahu k podmienke ovládateľnosti, keďže bežné elektronické súbory sú považované za veci v právnom zmysle a je ich možné zvyčajne prenášať bez väčších obmedzení.⁶²

Väčšie problémy spôsobuje samotné klasifikovanie kryptomien na hmotné, resp. nehmotné veci. Na jednej strane, nie je ťažké si predstaviť, že dáta budú spadať do kategórie nehmotných vecí, pretože ich nie je možné priestorovo ohraničiť.⁶³ Do tejto klasifikácie by v konečnom dôsledku patrili aj kryptomeny. Na druhej strane sa vyskytujú názory, ktoré dávajú do pozornosti samotný dátový nosič. V prípadoch, kedy nie sú dáta uchované na akomkoľvek fyzickom nosiči, sú považované za nehmotné predmety.⁶⁴ V opačných prípadoch, teda ak by boli dáta spojené s uložením na nosiči, by bolo možné hovoriť o hmotných predmetoch, avšak tento problém aj naďalej zostáva otvorenou otázkou, či je takáto kvalifikácia možná aj v nadväznosti na nejasné uchopenie konceptu dát v literatúre.⁶⁵

Ako už bolo naznačené pri technickej stránke kryptomien, je možné ich uchovávať jednak v digitálnej peňaženke a zároveň aj vo fyzickej peňaženke. Dôležitým faktorom vyplývajúcim z povahy technológie je ale záver, že fyzická peňaženka neobsahuje jednotky kryptomien, ale iba súkromný kľúč (kľúče) nevyhnutné na autorizáciu transakcie. Za týchto okolností sa javí ako vhodnejšie subsumovať kryptomeny do množiny nehmotných vecí.

4. HNUTEĽNÉ, ČI NEHNUTEĽNÉ?

Nie menej zaujímavou otázkou je aj povaha kryptomien vo vzťahu k deleniu vecí na hnutel'né a nehnuteľné. Prevažujúca časť autorov považuje kryptomeny za hnutel'né veci,⁶⁶ čo nie je prekvapivý záver, avšak nie bez ďalšej analýzy.

Koncepcia v platnom a účinnom OZ vychádza v § 119 ods. 2 z delenia, ktoré reflektuje už predošlý stav OZ z roku 1950 a jeho ustanovenie § 26. Tento prístup vyčerpávajúco definuje nehnuteľnosti, pričom všetky ostatné veci sú hnutel'nými. Aj v § 498 NOZ český zákonodarcu vychádza z rovnakého konceptu primárneho poňatia vecí ako hnutel'ných.⁶⁷

Kontrastne k vyššie spomínanému prístupu je zvolená koncepcia v ABGB. Na základe § 293 sa považujú za hnutel'né veci tie, ktoré je možné bez porušenia ich podstaty preniesť z jedného miesta na druhé.⁶⁸ Z dostupnej literatúry je zrejmé, že predmetné

⁶² VÖLKEL, Oliver. Privatrechtliche Einordnung virtueller Währungen. In *Österreichisches BankArchiv*, 2017, roč. 65, č. 6, s. 387.

⁶³ ANDREEWITCH, Markus - STEINER, Gerald. Outsourcing - Herausgabe der Daten bei Vertragsbeendigung? In *ecolox*, 2005, roč. 16, č. 5, s. 358.

⁶⁴ STAUDEGGER, Elisabeth. Datenhandel - ein Auftakt zur Diskussion, In *Österreichische Juristen-Zeitung*, 2014, roč. 69, č. 21 s. 109.

⁶⁵ Tamže.

⁶⁶ FLEISSNER, Lisa. Eigentum an unkörperlichen Sachen am Beispiel von Bitcoins. In *Österreichische Juristen-Zeitung*, 2018, roč. 73, č. 10, s. 438.

⁶⁷ LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654) - Komentář*, Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1763.

⁶⁸ „Sachen, welche ohne Verletzung ihrer Substanz von einer Stelle zur andern versetzt werden können, sind beweglich.“

ustanovenie sa vzťahuje výhradne na hmotné predmety.⁶⁹ ABGB zároveň rozlišuje aj medzi hnutelnými a nehnuteľnými nehmotnými právami v § 298, no súčasní autori uvažujú aj o analogickej aplikácii § 293 vo vzťahu ku kryptomenám.⁷⁰ Ak by aj bolo možné dané ustanovenie interpretačne rozšíriť takým spôsobom, že by obsiahlo aj kryptomeny, ponúkala by sa ďalšia otázka súvisiaca s ich technologickou povahou - je možné ich presúvať z jedného miesta na druhé? Odpoveď na túto otázku súvisí už s akcentovanou povahou kryptomien a to, že sa v peňaženke nachádzajú iba prístupové kódy a zároveň kryptomeny zostávajú výlučne ako zápisy v blockchaine, *ergo* nikde sa nepresúvajú. Vzhľadom k týmto aspektom by v konečnom dôsledku definičné kritérium hnutelných vecí, tak ako je ustanovené v § 293 ABGB uplatniteľné nebolo.

5. MOŽNÉ ÚSKALIA KLASIFIKÁCIE KRYPTOMIEN AKO VECÍ V PRÁVNOM ZMYSLE

Reštrikcia centrálneho pojmu vecných práv - vecí v právnom zmysle iba na hmotné predmety má ďalekosiahle následky. Ruka v ruke s ponímaním vecí treba vnímať aj ostatné vecnoprávne ustanovenia, kedy sa väčšina z nich vzťahuje najmä na hmotné predmety (aj napriek širšiemu vymedzeniu veci ako napr. v ABGB, či českom NOZ), a na takto úzko vymedzený objekt je koncipované aj vlastnícke právo. Z týchto dôvodov tak napríklad virtuálne vlastníctvo predstavuje pre väčšinu kontinentálnych teoretikov oxymoron, najmä kvôli prepojeniu konceptov vecí a vlastníctva na hmotné predmety.⁷¹

S vlastníckym právom sú esenciálne prepojené otázky jeho nadobúdania a nepochybne aj jeho ochrany. V opačnom prípade by akékoľvek definičné vymedzenie bolo iba samoúčelné. S poukazom na zásadu publicity (vychádzajúc z predpokladu, že vecné práva, keďže pôsobia *erga omnes*, musia byť spoznatelné) sa rozlišujú dve fázy nadobudnutia vlastníckeho práva: právny dôvod (*titulus*) a spôsob nadobúdania (*modus*).⁷² Vzhľadom na spôsob nadobudnutia sa následne diferencuje medzi tradíciou (odovzdaním v prípade hnutelných vecí) a vkladom do katastra v prípade nehnuteľností. Z technického hľadiska je možné nadobudnúť kryptomenu dvoma spôsobmi. Jednak scudzovacím úkonom ako transakciu z verejného kľúča K₁ na verejný kľúč K₂ a zároveň prostredníctvom overenia transakcie, kedy je ťažením poskytnutá minerom ako odmena za poskytnutý výpočtový výkon.

Je zrejmé, že pri kryptomenách nebude problematickým aspektom scudzovací úkon, ale naopak *modus*. Keďže sa nejedná o hmotný predmet, odovzdanie bude zo svojej povahy vylúčené. Ako bolo naznačené v úvode príspevku, o aplikáciach blockchainu, vzhľadom na verejný charakter zápisov, sa v súčasnej dobe uvažuje aj vo vzťahu k evidencii nehnuteľností. Uvažovať by sa teda dalo napríklad aj o možnosti zabezpečenia publicity prostredníctvom samotného technického charakteru blockchainu aj pre transakcie kryptomien v rámci systému. Vlastnícke právo ku kryptomene by tak mohlo vznikáť

⁶⁹ FENYVES, ref. 61, § 293, m. č. 1.

⁷⁰ Pozri napr. DAFINGER, Florian. Zur (Un-)Beweglichkeit von Bitcoins. In *Österreichisches Recht der Wirtschaft* 2020, roč. 38, č. 8, s. 591.

⁷¹ Napr. VON DER CRONE, Hans - KESSLER, Franz - ANSTMANN, Luca. Token in der Blockchain - privatrechtliche Aspekte der Distributed Ledger Technologie. In *Schweizerische Juristen-Zeitung*, 2018, roč. 114, č. 14, s. 339, 340. Tento problém ilustruje na nemeckom ponímaní vlastníckeho práva napr. KABÁT, Robert. Virtuální vlastnictví – vlastnictví za časů ius downloadendi. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2012, roč. 58, č. 4, s. 108.

⁷² FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník, Veľký komentár 2. zväzok: Vecné práva, Zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie § 123- § 459*. Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 4.

napr. zápisom transakcie v blockchaine. Avšak aj vo vzťahu k tejto otázke existujú odlišné názory.⁷³

Nie menšiu kontroverziu spôsobuje aj otázka, či možno aplikovať ustanovenia o vlastníckych žalobách (*rei vindictio* a *actio negatoria*) aj na kryptomeny, ak by boli vymedzené ako veci. V prvom prípade, žalobu na vydanie veci smeruje aktívne legitimovaný vlastník voči tomu, kto vec neoprávnene zadržuje.⁷⁴ Prevažná väčšina autorov zastáva názor, že takáto situácia môže reálne nastať iba pri hmotných predmetoch.⁷⁵

Z praktického hľadiska bude najväčšiu prekážku tvoriť pravdepodobne identifikácia žalovaného, nakoľko pre žalobcu bude identifikovateľný iba verejný kľúč a nie konkrétna fyzická, resp. právnická osoba. Ďalším problematickým aspektom sa javí identifikácia veci takým spôsobom, aby bola odlišiteľná od iných. Tento problém sa vyskytuje najmä vo vzťahu k hotovostným peňažným prostriedkom, ktoré sú považované za druhovo (genericky) určené veci.⁷⁶ Z takto vymedzenej podmienky vyplýva povinnosť špecifikácie konkrétnych jednotiek kryptomeny. Pri skúmaní kryptomien sa dá generalizujúco zhrnúť, že minimálne pre kryptomeny založené na verejnom blockchaine by táto podmienka mohla byť naplnená, nakoľko každú transakcia s konkrétnymi prostriedkami je identifikovateľná a dopátrateľná.⁷⁷ Takýto záver ale nebude platiť vždy, pretože z technologického hľadiska niektoré kryptomeny využívajú proces, ktorým sa informácie pochádzajúce z jednej transakcie zmiešavajú s ostatnými pred ich zápisom do blockchaine.⁷⁸ Samozrejme, zostáva tiež v rovine úvah, ako by vydanie kryptomien reálne vyzeralo, nakoľko zápisy v blockchaine zostávajú nemenné.

Obdobné problémy sa dajú sledovať aj pri zapieracej (negatívnej) žalobe. Do úvahy by prichádzala napr. pri rôznych hackerských útokoch obmedzujúcich nakladanie (transakcie) s kryptomenou. V hypotetickej situácii by sa dalo uvažovať napríklad o tzv. 51%-Attack - útoku, v rámci ktorého môžu mineri zabrániť overovaniu transakcií v prípadoch, kedy disponujú nadpolovičnou väčšinou výpočtového výkonu.⁷⁹ Otázkou ale ostáva, akým spôsobom by aktívne legitimovaný vlastník vedel identifikovať pôvodcov zásahu.

ZÁVER

V súčasnej dobe zostáva stále relevantným úsudok doc. Drgonca publikovaný na prelome storočí, podľa ktorého „[p]očítačové dáta postavili vedy o štáte a práve pred dilemu – buď sa zachová tradičný prístup a prijme sa extenzívny výklad, ktorým sa aj dáta zahrnú medzi veci v právnom význame, alebo sa prihliadne na rozdielnosť dát a zmení sa spôsob prístupu k vymedzeniu objektov právneho vzťahu.“⁸⁰

⁷³ GEISER, ref. 55, s. 884 a nasl.

⁷⁴ Porovnaj napr. ustanovenie § 126 OZ, § 1040 a 1041 NOZ, § 366 ABGB.

⁷⁵ SPÁČIL, Jiri. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976-1474). Komentář*, Praha: C.H. Beck, 2013, s. 134; MEYER, Stephan - SCHUPPLI, Benedikt. «Smart Contracts» und deren Einordnung in das schweizerische Vertragsrecht. In *Recht, die Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis*, 2017, roč. 35, č. 3, s. 219; FENYVES, ref. 61, § 366, m.č. 4.

⁷⁶ SPÁČIL, ref. 75, s. 241.

⁷⁷ Napr. v sieti Bitcoin takúto identifikáciu predstavuje reťazec, ktorý môže vyzeráť nasledovne: 12f200c4844728a05ce60744db0e0a7492b93ee533d5a59f2a8133f829b3aa50.

⁷⁸ Napr. pri kryptomene Monero (XMR).

⁷⁹ YE, Congcong et al. Analysis of Security in Blockchain: Case Study in 51%-Attack Detecting. In *5th International Conference on Dependable Systems and Their Applications (DSA)*, 2018, s. 15-24.

⁸⁰ DRGONEC, Ján. Vec v právnom význame a vedecko-technický rozvoj. In *Právny obzor*, 1990, roč. 73, č. 8, s. 699.

Nárast počtu subjektov, ktoré využívajú kryptomeny jednak ako platobný prostriedok za tovar alebo služby a jednak ako prostriedok uchovávania hodnoty je faktom, ktorý je len ťažko spochybniteľný. Z týchto dôvodov sa môže javiť poňatie veci, tak ako k nemu pristupuje NOZ, resp. ABGB, ako zodpovedajúce súčasným vývojovým tendenciám.

Zákonodarca bude pri prípadnej rekodifikácii postavený pred úlohu, ktorú je možné riešiť viacerými prístupmi. Na jednej strane môže zvoliť cestu k rozšíreniu definície veci a aplikácie inštitútov vecných práv, ktoré sú vzhľadom na historický a doktrínálny vývoj aplikovateľné na hmotné predmety. Na strane druhej, možno uvažovať tiež o uchopení kryptomien ako o predmete *sui generis*, so samostatným právnym rámcom. Pri zohľadnení niektorých aplikačno-technických osobitostí kryptomien však zostáva otáznym, či by prístup, ktorým by, boli kryptomeny subsumovateľné pod pojem veci v právnom zmysle mal aj dopad na ich efektívnu ochranu. V tomto svetle je žiaduce, aby boli tieto otázky predmetom širšej odbornej diskusie týkajúcej sa aj možnej zmeny nazerania na tradičné inštitúty vecných práv.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Igor Hron
igor.hron@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
Šafárikovo nám. č. 6
P. O. BOX 313, 810 00 Bratislava
Slovenská republika

Význam a pojem predmetu kultúrnej hodnoty ako veci v práve*

Rudolf Kasinec – Marián Šuška
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

KASINEC, Rudolf – ŠUŠKA, Marián. Význam a pojem predmetu kultúrnej hodnoty ako veci v práve. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 87-95.

V príspevku sa analyzuje osobitná množina objektov v práve, ktorú predstavujú predmety kultúrnej hodnoty. V prvej časti príspevku skúmame dôvody právnej úpravy predmetov kultúrnej hodnoty. Tieto predmety majú význam z mnohých uhlov pohľadu, ako však preukážeme i na prípadoch, tým primárnym dôvodom bude práve kultúrny aspekt takýchto predmetov. Predmet kultúrnej hodnoty tak chápeme ako jedinečný objekt, ktorý je dokladom určitej ľudskej spoločnosti v určitom čase a v určitom priestore. Ďalej sa budeme venovať definícií predmetu kultúrnej hodnoty, pričom ju porovnáme s definíciami týchto predmetov v iných právnych dokumentoch, a tiež s pojmom predmet kultúrneho dedičstva. Následne sa budeme venovať otázke, či predmet kultúrnej hodnoty je vecou v bežnom občiansko-právnom ponímaní, alebo naopak tvorí *res extra commercium*.

ABSTRACT

KASINEC, Rudolf – ŠUŠKA, Marián. Relevation and Význam a pojem predmetu kultúrnej hodnoty ako veci v práve. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 87-95.

Article analyses special category of objects in law, which is represented by cultural objects. Firstly, we examine reasons why there is a legal regulation of these objects. Cultural objects are important for society from many points of view, but as we show, also substantiated by cases, the fundamental reason of legal regulation and protection of cultural objects is its cultural aspect. This cultural aspect means that cultural object is a proof or unique evidence of a certain human civilization in a certain space and at a certain time. Further, we focus on legal definition of a cultural object, we discuss this legal construction and we compare it with definitions in other legal documents and mainly with a notion of object of cultural heritage. Subsequently we analyse a question whether cultural object is object in common civil meaning or whether it is *res extra commercium*.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

predmet kultúrnej hodnoty, kultúrne dedičstvo, zákon o múzeách, *res extra commercium*, občiansky zákonník, zbierkový predmet, múzeum, galéria

KEYWORDS

cultural object, cultural heritage, Museum Act, *res extra commercium*, civil code, museum, gallery

* Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0199.

ÚVOD

Existencia súkromného vlastníctva¹ je jedným z výdobytkov boja za občianske a ľudské práva, kedy sa práve z osobného vlastníctva jednotlivca odvodzoval jeho spoločenský status a zaradenie do spoločenského systému. Táto koncepcia sa počas historických období menila a vyvíjala. Vlastníctvo² hnutelných alebo nehnuteľných vecí aj v dnešných dňoch stanovuje sociálny status osoby. Už sa nejedná o zaradenie do spoločenskej triedy, ale v súčasnosti existuje akýsi ekonomický ekvivalent - bohatí, chudobní a tzv. stredná trieda. Stavovský systém úplne nevymizol, len sa šikovne transformoval do „solistikovanejšej“ podoby. Práve zaradenie do tohto nového „stavovského“ systému sa často spája s vlastníctvom nehnuteľností, či tzv. luxusného tovaru. Tieto ekonomické faktory však nemôžeme globalizovať, keďže stále vo svete existujú štáty, ktoré popierajú existenciu súkromného vlastníctva, prípadne zlá ekonomická situácia v štáte inštitút súkromného vlastníctva totálne degraduje. V tejto zložitej spoločensko-ekonomicko-právnej kategórii vlastníctva sa pohybuje skupina jedinečných predmetov, ktoré si vyžadujú osobitný prístup i právnu úpravu. Máme na mysli tzv. predmety kultúrnej hodnoty.

Už zo samotného názvu „*predmet kultúrnej hodnoty*“ vyplýva jeho primárna úloha a zároveň tiež i finančný (ekonomický) aspekt, resp. potenciál. Jeho primárnou úlohou je uspokojovať kultúrne potreby občanov a to už samotnou jeho existenciou. Okrem tejto úlohy nemožno zabúdať ani na význam týchto predmetov a ich špecifickú hodnotu. Podľa Encyklopédie Beliana pojem hodnota je chápaná ako: „*kvalita objektu, jeho funkcií (vlastností) a vzťahov, ktorá je meraná adekvátnou normou: a) veľkosť (množstvo) niečoho vyjadrené číslom (napr. cena v peňažných jednotkách, fyzikálna alebo technická veličina číslom a príslušnou meracou jednotkou), b) dôležitosť, význam niečoho (praktická hodnota, kultúrna hodnota), c) úžitkovosť, osožnosť (hodnota potravín), d) niečo cenné (majetok)*“.³ Musíme konštatovať, že slovo hodnota bolo pri definovaní týchto predmetov použité zákonodarcom veľmi precízne a naplno vystihuje ich potenciál a dôležitosť.

VÝZNAM PREDMETOV KULTÚRNEJ HODNOTY PRE SPOLOČNOSŤ I PRÁVO

Možnosť veci vlastniť a disponovať nimi je **jedným z najzákladnejších vyjadrení slobody jednotlivca**. Právo slobodne s vecami nakladať však **naráža na svoje právne limity**. Podľa článku 20 ods. 1 Ústavy SR: *Každý má právo vlastniť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje*. Už z tohto ustanovenia vyplýva, že nelegálne nadobudnutý majetok nespadá do systému ústavnej ochrany. A podobné obmedzenia občanom stanovujú i ods. 2 až 5 tohto ústavného článku. Existujú však i predmety vlastníckych vzťahov, **ktoré sa nachádzajú mimo tohto tradičného systému**. Túto skupinu predstavujú špecifické objekty vlastníckych vzťahov ako predmety

¹ Všeobecne k pojmu vlastníctvo a vlastnícke právo bližšie pozri: MLKVÝ, Matej. K problematike definovania vlastníctva a vlastníckeho práva. *Historia et theoria iuris* [online]. 2019, roč. 11, č. 1, s. 148-160. [prezreté 25. 9. 2020], Dostupné z: <https://www.flaw.uniba.sk/veda/historia-et-theoria-iuris/>.

² O rozličných spôsoboch nazerania na pojem vlastníctva pozri napr.: FÁBRY, Branislav. Zmeny vo filozofickom vnímaní problematiky vlastníctva. *Historia et theoria iuris* [online]. 2019, roč. 11, č. 1, s. 28-34. [cit. 25. 10. 2020] Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/veda/historia-et-theoria-iuris/>.

MARTINCOVÁ, Lenka. Nazeranie na vlastníctvo a vlastnícke právo po roku 1948. *Historia et theoria iuris* [online]. 2019, roč. 11, č. 1, s. 28-34. [cit. 25. 10. 2020] Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/veda/historia-et-theoria-iuris/>.

³ Citované z: <https://beliana.sav.sk/heslo/hodnota> [cit. 25. 10. 2020].

kultúrnej hodnoty. V ich prípade sa vlastníctvo spravuje súborom vnútroštátnych, európskych a medzinárodných prameňov práva.

Prečo je však potrebné, aby sa predmety kultúrnej hodnoty spravovali skupinou samostatných formálnych prameňov práva? Tu je nutné poukázať **na špecifické znaky, ktorými disponuje výhradne táto skupina predmetov:**

1. Predmety kultúrnej hodnoty sú vyjadrením duchovnej stránky ľudských bytostí. Neslúžia na plnenie elementárnych ľudských potrieb ako predmety bežnej spotreby, ktoré sú len dôkazom existencie ľudského pokolenia. Predmety kultúrnej hodnoty sú vyjadrením ľudských túžob, snov, úspechov, pocitov, záujmov a pod. Budú vždy tou skutočnou hodnotou, ktorú ľudstvo na planéte Zem zanechá. Sériu vzácnych emócií vzbudzujú v divákovi, čitateľovi či poslucháčovi tóny Mozartovej *Malej nočnej hudby*, pohľad na van Goghove *Slnečnice*, sledovanie Leanovho *Mostu cez rieku Kwai*, verše Shakespearovho *Hamleta*, riadky Hugových *Bedárov*, či iné veľké umelecké diela a predmety kultúrnej hodnoty globálneho významu. Ale i tie „malinké“ predmety kultúrnej hodnoty vyvolávajú v ľuďoch rozličné emócie a to je zmyslom a zároveň i hlavnou devízou týchto predmetov. Sú akousi emocionálnou nadhodnotou, ľudským odkazom pre budúcnosť.
2. Postavenie týchto predmetov je upravené vo veľkom množstve prameňov práva, a to na úrovni vnútroštátnej, európskej i medzinárodnej. Z hľadiska vnútroštátnych predpisov sú to najmä nasledujúce pramene práva: uznesenie č. 91/2001 Z. z.⁴, zákon č. 49/2002 Z. z.⁵, zákon č. 416/2002 Z. z.⁶, zákon č. 206/2009 Z. z.⁷, zákon č. 207/2009 Z. z.⁸, zákon č. 300/2005 Z. z.⁹ a iné. Keďže Slovenská republika je súčasťou Európskej Únie, tak je súčasťou práva SR i príslušné úijné právo, pričom pre našu problematiku sú dôležité predovšetkým tieto predpisy: nariadenie č. 116/2009¹⁰, smernica č. 2014/60/EÚ¹¹ a nariadenie č. 2019/880¹². V oblasti medzinárodného práva ide predovšetkým o tieto 3 kľúčové dokumenty, prijaté a ratifikované Slovenskou republikou (ďalej aj len „SR“): Hague 1950¹³, UNESCO 1970¹⁴ a UNIDROIT 1995¹⁵.

⁴ Uznesenie č. 91/2001 Z. z. Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky k Deklarácii Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva z 28. februára 2001

⁵ Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu.

⁶ Zákon č. 416/2002 Z. z. o navrátení nezákonne vyvezených kultúrnych predmetov.

⁷ Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

⁸ Zákon č. 207/2009 Z. z. o podmienkach vývozu a dovozu predmetu kultúrnej hodnoty a o doplnení zákona č. 652/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

¹⁰ Nariadenie Rady (ES) č. 116/2009 z 18. decembra 2008 o vývoze tovaru kultúrneho charakteru (kodifikované znenie).

¹¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/60/EÚ z 15. mája 2014 o navrátení predmetov kultúrnej hodnoty nezákonne vyvezených z územia členského štátu a o zmene nariadenia (EÚ) č. 1024/2012 (prepracované znenie).

¹² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/880 zo 17. apríla 2019 o vstupe a dovoze tovaru kultúrnej hodnoty.

¹³ Vyhláška č. 94/1958 Zb. o Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu.

¹⁴ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1980 Zb. o Dohovore o opatreniach na zákaz a zamedzenie nedovoleného dovozu, vývozu a prevodu vlastníctva kultúrnych statkov.

¹⁵ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 416/2003 Z. z. o prijatí Dohovoru UNIDROIT o ukradnutých alebo nezákonne vyvezených kultúrnych predmetoch.

3. Predmety kultúrnej hodnoty a kriminálne aktivity s nimi spájané majú osobitné miesto v policajných a kontrolných inštitúciách národnej i nadnárodnej povahy (PZ SR, Europol, INTERPOL atď.), ktoré mapujú nelegálne aktivity vo svete. Tieto predmety sú cieľom krádeží, poškodzovania, falšovania, podpory terorizmu... Aukčné siene ako i iné osoby zabezpečujú stanovenie trhovej ceny predmetov kultúrnej hodnoty a zastrešujú aj ich predaj. *„Cena týchto artefaktov sa zvyčajne generuje na dražbách, a teda ju generujú kupujúci. V tejto oblasti je však zaujímavé poukázať na kartel medzi aukčnými domami Christie's a Sotheby's, ktoré si obdobie rokov 1993 až 2000 zosúladiť úroveň koncesionárskych poplatkov a obchodných podmienok, za čo Európska komisia uložila Sotheby's pokutu vo výške 20,4 milióna eur (spoločnosť Christie's unikla pokute, keďže kartel oznámila).“*¹⁶ Udelená pokuta svedčí o obrovských sumách, ktoré s obchodom s predmetmi kultúrnej hodnoty súvisia (obraz *Salvator Mundi* vydražený aukčným domom Christie's v roku 2017 za 450,3 milióna amerických dolárov).
4. Ich vlastníckmi môžu byť fyzické osoby, právnické osoby vrátane štátu. Tu sa dostávame k primárnemu problému koncepcie vlastníckeho práva k predmetom kultúrnej hodnoty. Predmety sú mimo ľudmi vytvoreného pojmu vlastníctva¹⁷ a vlastníckych vzťahov. Skupina týchto predmetov svojim významom vysoko prevyšuje predmety bežného užívania. Predmety kultúrnej hodnoty sú často významne späté s národnou identitou a s jeho historickým vývojom. Tu si dovoľme spomenúť *britskú vojenskú inváziu do nezávislého kráľovstva Benin v roku 1897*, ktorá úzko súvisela s predmetmi kultúrnej hodnoty. Půtová a Soukup záver tejto invázie popísali nasledovne: *„Britští vojáci nemuseli po své kořisti příliš pátrat. Na nádvoří královského paláce ihned narazili na desítky bronzových reliéfních desek. Pře krásná výtvarná díla vyrobená z bronzu, dřeva nebo ze slonoviny se nacházela také v palácových interiérech. Dobyť Beninu ale nebylo spojené pouze s rabováním. Důsledkem invaze byla také likvidace původní beninské architektury. Z důvodů lepšího zabezpečení obrany paláce byla část domů vojáky zničena. Osudový však byl požár, který se vymkl kontrole a pohltil palác i část města. Vypleněné město hořelo pět dní. Palác byl evakuován ve velkém spěchu, a tak se stalo, že mnoho uměleckých artefaktů bylo nevratně zničeno. Navzdory tomu byla kořist, jejímž prodejem chtěli Britové uhradit náklady válečné výpravy, doslova monumentální. Do Velké Británie bylo dopraveno 2400 beninských uměleckých děl, z nichž bylo velké množství prodáno v dražbě.“*¹⁸ Tieto beninské národné poklady nevyčísliteľnej hodnoty ukradnuté Britským impériom boli rozpredané do celého sveta a množstvo ich je dodnes vystavených v múzeách po celom svete. Nachádzame ich ako vo verejných múzeách a iných inštitúciách, tak i v súkromných zbierkach. Ich návrat a zozbieranie je v súčasnosti takmer úplne nerealizovateľné. Britská vláda odmieta vrátiť aspoň časť pokladu ich právoplatným majiteľom, či odčiniť škody, ktoré týmto odsúdeniahodným konaním spôsobila. Najsmutnejšie

¹⁶ BLAŽO, Ondrej. Umelecká tvorba v súťažnom práve - kultúra lebo obchod?, In: *Právo v umění a umění v právu*. Praha: Leges, 2011. s. 341.

¹⁷ Všeobecne k pojmu vlastníctvo a vlastnícké právo bližšie pozri: MLKVÝ, Matej. K problematike definovania vlastníctva a vlastníckeho práva. *Historia et theoria iuris* [online]. 2019, roč. 11, č. 1, s. 148-160. [cit. 25.10.2020] Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/veda/historia-et-theoria-iuris/>

¹⁸ PŮTOVÁ, Barbora – SOUKUP, Václav. Kulturní kontakty a kolaps království Benin. In: *Historická sociologie*, 2015, č. 1, s. 88.

je, že na odcudzených reliéfnych bronzových doskách je zaznamenaná história be-ninského národa, ktorý nepoznal písmo a významné dejinné udalosti si zazname-
nával práve týmto unikátnym spôsobom.

DEFINÍCIA POJMU PREDMET KULTÚRNEJ HODNOTY

Predmet kultúrnej hodnoty (ďalej aj len „PKH“) je základným pojmom tejto oblasti. Tento pojem je pozitívnym právom definovaný v § 2 ods. 1 zákona č. 206/2009 Z. z.¹⁹ (ďalej aj len ako „zákon o múzeách“) ako *pôvodný hmotný alebo duchovný doklad, ktorý má schopnosť priamo alebo sprostredkovane vypovedať o vývoji spoločnosti a má trvalý vedecký, historický, kultúrny alebo umelecký význam*.²⁰ Ide o značne široko definovanú množinu predmetov, o ktorej môžeme tvrdiť, že je totožná s množinou predmetov kul-túrneho dedičstva. **Kultúrne dedičstvo** máme zadefinované v čl. 1 uznesenia č. 91/2001 Z. z.^{21, 22} a preto niektorí autori používajú namiesto označenia *predmet kultúrnej hodnoty* („PKH“) pojem *predmet kultúrneho dedičstva*.²³ Považujeme však za vhodnejší pojem *predmet kultúrnej hodnoty*, nakoľko pojem *predmet kultúrneho dedičstva* nie je pozi-tívno-právne vymedzený v slovenskej legislatíve a taktiež uvádzaná definícia kultúrneho dedičstva je príliš „kostrbatá“ s množstvom pojmov ktoré bližšie nedefinuje, a taktiež by sme mohli mať k tejto definícii i ďalšie výhrady.

V zásade treba povedať, že pojem predmet kultúrnej hodnoty je podobne defino-vaný i v iných právnych predpisoch vrátane nadnárodných právnych dokumentov²⁴ s tým rozdielom, že priamou súčasťou definície predmetu je okrem **všeobecnej časti** i tzv. **enumeratívna (vymenovacia) časť**, ktorá bližšie špecifikuje (vymenováva) kategórie predmetov kultúrnej hodnoty a tým spresňuje vágnejšie ustanovenú všeobecnú časť de-finície. Z tohto nám teda vyplýva podmienka, aby bol objekt predmetom kultúrnej hod-noty, musí spĺňať ako všeobecnú, tak i „druhú“, enumeratívnu časť definície. Určitým spô-sobom i zákon o múzeách obsahuje takúto „schému“, keď enumeratívnu časť nachá-dzame ako *prílohu č. 2*. Tu však musíme upozorniť na fakt, že definícia predmetov kultúr-nej hodnoty v zákone o múzeách neobsahuje priame prepojenie všeobecnej časti na túto enumeratívnu časť tak, ako to je zvykom pri týchto predpisoch v tejto oblasti.²⁵ Takto uchopená definícia má preto svoje pozitíva i negatíva, ktoré ale už bližšie nebudeme ro-zoberať, keďže to nie je zámerom nášho textu.

Takto široko definovaná množina pojmu predmet kultúrnej hodnoty obsahuje celú plejádu podmnožín, reprezentovaných **samostatnými pojmami**. Tieto pojmy **sú upra-**

¹⁹ Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

²⁰ Táto definícia pre potreby zákona o múzeách pokračuje vetou: *Za predmet kultúrnej hodnoty na účely tohto zákona sa považuje aj prírodnina, ktorá má schopnosť vypovedať o vývoji prírody a má trvalý vedecký a historický význam*.

²¹ Uznesenie č. 91/2001 Z. z. Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky k Deklarácii Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva z 28. februára 2001.

²² Kultúrne dedičstvo je nenahradiateľným bohatstvom štátu a jeho občanov, je dokladom vývoja spoloč-nosti, filozofie, náboženstva, vedy, techniky, umenia, dokumentom vzdelanostnej a kultúrnej úrovne slovenského národa, iných národov, národnostných menšín, etnických skupín a jednotlivcov, ktorí žijú alebo v minulosti žili na území Slovenska.

²³ Viď napr. MICHALÍK, Tomáš. Krádeže predmetov kultúrneho dedičstva ako strata časti identity pohľá-dom právnika. In *Múzeum*, 2013, roč. 59, č. 1, s. 8-10.

²⁴ Príklady viď text nižšie.

²⁵ Viď napr. čl. 1 dohovoru o opatreniach na zákaz a zamedzenie nedovoleného dovozu, vývozu a prevodu vlastníctva kultúrnych statkov (Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1980 Zb.).

vené osobitnými právnymi predpismi. Ide predovšetkým o pojmy ako *kultúrna pamiatka*²⁶, *archeologický nález*²⁷, *archívny dokument*²⁸, *historický knižničný dokument*²⁹ a iné.

Pre účely tohto textu si úmyselne zúžime pojem predmet kultúrnej hodnoty *iba na hmotné predmety*, nakoľko *duchovné* (pričom sa domnievame, že vhodnejším pojmom by bolo „*nehmotné*“) predmety ako napr. literárne a jazykové diela, diela hudobného charakteru, zvyky, tradície... budú mimo záber nášho textu. Z tohto dôvodu tak budeme už následne chápať pojem predmet kultúrnej hodnoty len v tomto zúženom „*hmotnom*“ rozsahu.

PREDMET KULTÚRNEJ HODNOTY AKO VEC (NIELEN) V OBČIANSKO-PRÁVNOM PONÍMANÍ

Predmety kultúrnej hodnoty predstavujú v rámci právneho vzťahu *objekt* (teda to, kvôli čomu subjekty vstupujú do právneho vzťahu). Naším zámerom je skúmať, či predmet kultúrnej hodnoty je *vec* („*res*“) z hľadiska práva a preto sa nebudeme ďalej zaoberať inými aspektmi týchto objektov.³⁰

Pri definícii pojmu *vec* sa občiansky zákonník³¹ (ďalej len „*OZ*“) vyhol explicitnej právnej konštrukcii tohto ústredného pojmu. Zákonodarca tým naplnil známu zásadu *omnis definitio in iure periculosa est*.³² Právna doktrína tak vychádza z historického výkladu veci zakotveného v § 23 *občianskeho zákonníka z roku 1950*^{33, 34}, ktorý uvádza nasledovnú definíciu: *Veci v právnom smysle sú ovládateľné hmotné predmety a prírodné sily, ktoré slúžia ľudskej potrebe.*

Aby bol predmet kultúrnej hodnoty vecou v právnom zmysle, tak takýto objekt musí kumulatívne spĺňať nasledujúce podmienky:

- a) *hmotný predmet alebo prírodná sila* - v predchádzajúcej časti sme si vymedzili predmet kultúrnej hodnoty ako hmotný predmet, čiže túto podmienku sme naplnili.
 - b) *ovládateľnosť* – ktorú chápeme ako tzv. objektívnu ovládateľnosť, t. j. objektívna možnosť ľudským konaním pôsobiť na hmotné predmety alebo prírodné sily³⁵ – čo vyplýva už zo samotnej podstaty predmetov kultúrnej hodnoty.
 - c) *užitočnosť* (v definícii implicitne schované pod formuláciu: *slúžia ľudskej potrebe*) – ktorú chápeme ako použiteľnosť pre uspokojovanie ľudských potrieb.³⁶
- Pri užitočnosti sa pertraktuje najmä hospodársky (ekonomický) úžitok veci, ten

²⁶ Pojem definovaný zákonom č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu.

²⁷ Tamtiež.

²⁸ Definovaný zákonom č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov.

²⁹ Definovaný zákonom č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z.

³⁰ Predmety kultúrnej hodnoty by mohli byť chápané i ako *výsledky tvorivej duševnej činnosti*. V tomto prípade sa však dostáva do popredia problematika osobno-majetkových práv, t. j. práva duševného vlastníctva, napr. autorského práva.

³¹ Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

³² Každá definícia v práve je nebezpečná.

³³ Zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník.

³⁴ FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. 1. zväzok*. Žilina : Eurokódex, 2018, s. 956.

³⁵ Tamtiež.

³⁶ Pre bližšie informácie vid': ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník I*. Bratislava : C. H. Beck, 2015, s. 795-799.

však pri predmetoch kultúrnej hodnoty prichádza do úvahy len niekedy a v obmedzenom charaktere (napr. pri predaji či nájme týchto predmetov) ale často tento typ úžitku pri predmetoch kultúrnej hodnoty neprichádza do úvahy vôbec. Hospodársky úžitok je však len jedným z kategórie úžitkov – predmetov kultúrnej hodnoty sa bude častejšie týkať úžitok sociálno-kultúrny, edukatívny, estetický...

K tomu aby išlo o vec v právnom zmysle musí pristúpiť ešte jedna podmienka, a to že s danou vecou možno voľne právne disponovať. Objektívne právo totiž určité kategórie objektov **vylučuje z bežnej občiansko-právnej dispozície**, ide o tzv. *res extra commercium*. Takéto vyňatie veci môže byť charakterovo:

- a) čiastočné – vec je v právnej dispozícii obmedzená, teda s vecou možno nakladať len za splnenia osobitných podmienok, alebo
- b) úplné – teda nemožno s vecou vôbec právne disponovať.³⁷

Predmety kultúrnej hodnoty predstavujú veci, ktoré sú *čiastočne vyňaté z bežnej občiansko-právnej dispozície*, pričom tak predstavujú **čiastočné res extra commercium**. Pre dokázanie tejto skutočnosti musíme bližšie analyzovať právnu úpravu, pričom splnenie tejto podmienky preukážeme prostredníctvom aspektov vlastníckeho práva. Z hľadiska širokej definície predmetov kultúrnej hodnoty však vylúčime predmety ktoré sú upravené osobitnými predpismi, keďže nám rozsah príspevku neumožňuje venovať sa všetkým možným podmnožinám pojmu predmetov kultúrnej hodnoty. Preto sa zameriame **len na také objekty, ktoré sú predmetmi kultúrnej hodnoty a nie sú upravené osobitnými predpismi**. Základná právna úprava takýchto objektov je zakotvená v už spomínaných zákonoch – *zákone o múzeách* a v *zákone č. 207/2009 Z. z.*³⁸ Zákon o múzeách ešte ďalej rozdeľuje tieto predmety na 2 osobitné kategórie – a to na zbierkové predmety a nezberkové predmety.

Pojem **zbierkových predmetov** zákon o múzeách pozitívno-právne definuje.³⁹ Pri zbierkových predmetoch je obmedzený už samotný **spôsob nadobudnutia predmetu**. Zbierkový predmet možno nadobudnúť len taxatívne vymedzeným spôsobom uvedeným v zákone.⁴⁰ Zákonodarca však tieto spôsoby ustanovuje (úmyselne) vágnym spôsobom. Ako príklad si môžeme uviesť spôsob – *kúpou*⁴¹. Domnievame sa, že tento spôsob predstavuje širokú paletu možností kúpy zbierkového predmetu – od kúpnej zmluvy, cez príklep licitátora na dražbe a nesmieme zabudnúť ani na ďalšie možnosti, akým je napr. vydržanie v zmysle § 134 OZ⁴². Zároveň sú stanovené i spôsoby, akými nemožno nadobudnúť zbierkový predmet do zbierkového fondu subjektov. Ide napr. o široko diskutovanú nemožnosť nadobúdať predmety, ktoré pochádzajú z nepovolených výskumov a výkopov. Pre vlastníctvo a držbu zbierkových predmetov sú zákonom o múzeách kreované

³⁷ Vid' komparatívne tamže, s. 799.

³⁸ Už Ústava SR v svojom čl. 44 ustanovuje veľmi stručne základnú ochranu kultúrneho dedičstva. Ustanovenie je však potrebné vykladať v spojení s čl. 51 ods. 1, podľa ktorého je možné domáhať sa práv v uvedenom čl. 44 len v medziach zákonov, medzi ktoré zákon o múzeách a zákon č. 207/2009 Z. z. nepochybne patrí.

³⁹ Zbierkový predmet zákon o múzeách definuje v § 2 ods. 2 ako *predmet kultúrnej hodnoty, ktorý je odborne spravovaný vykonávaním základných odborných činností. Zbierkový predmet a poznatky získané jeho odborným spravovaním a vedeckým skúmaním sú súčasťou vedomostného systému múzea alebo galérie. Zbierkovým predmetom môže byť aj objekt v múzeu v prírode, ktorý vznikol jeho prenesením alebo rekonštrukciou pôvodného objektu.*

⁴⁰ A to konkrétne kúpou, darom, vlastným výskumom, prevodom správy, zámenou s iným múzeom alebo galériou.

⁴¹ Vid' § 9 ods.6 písm. a) zákona o múzeách.

⁴² Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

zvlášť povinnosti subjektov na zabezpečenie bezpečnosti, odbornej ochrany, vedecko-výskumnej činnosti či pre sprístupnenie zbierkových predmetov.⁴³ Osobitne je upravený vývoz a dovoz zbierkového predmetu, ktorý rozdeľujeme na trvalý a dočasný. Napr. trvalý vývoz zbierkového predmetu do zahraničia je možný iba v prípade jeho zámeny za iný zbierkový predmet obdobnej kvality, čo významne zasahuje do *ius disponendi* vlastníckeho práva k zbierkovému predmetu a v tomto prípade ho skresáva na minimum.⁴⁴ Taktiež na zbierkový predmet nemožno zriadiť *vecné právo k cudzej veci* (napr. záložné právo) a nepodlieha ani exekúcií, ani konkurzu.

Nezbierkové predmety sú predmety kultúrnej hodnoty⁴⁵ vlastnené subjektmi odlišnými od múzeí a galérií. Právna dispozícia s nezbiakovými predmetmi závisí od charakteru subjektu držiteľa či vlastníka. V prípade tzv. **predajcu**⁴⁶ má táto osoba povinnosť zapísať nezbiakový predmet do *evidencie predmetov kultúrnej hodnoty*, a to i v prípade, ak je tento predmet čo i len v jeho držbe, čím si Slovenská republika plní svoje záväzky z medzinárodných zmlúv.^{47, 48}

Osoba-vlastník odlišná od predajcu má právo zapísať nezbiakový predmet do tzv. *evidencie predmetov kultúrnej hodnoty* vedenej Ministerstvom kultúry SR (ďalej len „MK SR“).⁴⁹ V prípade zápisu predmetu do evidencie sa významným spôsobom *mení* právny režim tohto nezbiakového predmetu. Medzi tieto zmeny patrí napr. oprávnenie vlastníka uložiť predmet v príslušnom múzeu alebo galérii.⁵⁰ V rámci ustanovených povinností je vlastník evidovaného nezbiakového predmetu povinný pred jeho predajom poskytnúť možnosť kúpiť tento predmet subjektom určeným MK SR⁵¹ – teda zápisom do evidencie vzniká na zbierkovom predmete určitý typ *zákonného predkupného práva*. Z ďalších povinností vlastníka nezbiakového predmetu môžeme uviesť povinnosť oznámiť MK SR odcudzenie tohto predmetu, a to v časovom rozsahu do 30 dní odo dňa, kedy sa o odcudzení vlastníka dozvedel (teda podmienka je viazaná na subjektívnu vedomosť vlastníka o odcudzení). Rovnaká notifikačná povinnosť platí pre vlastníka predmetu i v prípade navrátenia tohto odcudzeného predmetu.

Taktiež i pri nezbiakových predmetoch je striktné upravený trvalý vývoz a dovoz predmetu do/zo zahraničia, i keď s niekoľkými zmenami. Zákon č. 207/2009 Z. z. normuje viaceré reštrikcie obmedzujúce *ius disponendi* vlastníka. Pri trvalom vývoze nezbiakového predmetu sa diferencuje, či ide o predmet ktorý patrí **do niektorej z kategórií uvedených v prílohe č. 1** zákona č. 206/2009 Z. z. alebo nie. Pokiaľ je tento predmet súčasťou niektorej z uvedených kategórií v prílohe, tak v takom prípade možno predmet vyviezť *len po udelení povolenia* ktoré vydáva MK SR, pričom do správneho konania sú

⁴³ Vid' § 12 až 15 zákona o múzeách.

⁴⁴ Vid' bližšie § 16 zákona o múzeách.

⁴⁵ Pričom tieto hmotné predmety kultúrnej hodnoty stále chápeme tak, ako sme si ich definovali v článku vyššie, teda bez takých predmetov, ktoré sú upravené osobitnými zákonmi.

⁴⁶ Predajca je právne definovaný v § 7 zákona č. 207/2009 Z. z. ako *osoba, ktorej predmetom podnikania alebo činnosti je obchodovanie s predmetom kultúrnej hodnoty*. V praxi sa títo predajcovia označujú rôzne, pričom tiež závisí od charakteru takejto obchodnej činnosti. Ide o obchodníkov/dílerov s ume-
ním, starožitníctva, aukčné siene a pod.

⁴⁷ Konkrétne v tomto prípade ide o čl. 10 písm. a) dohovoru o opatreniach na zákaz a zamedzenie nedovoleného dovozu, vývozu a prevodu vlastníctva kultúrnych statkov (vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1980 Zb.).

⁴⁸ Vid' § 7 zákona č. 207/2009 Z. z.

⁴⁹ Vid' § 6 písm. f) zákona o múzeách.

⁵⁰ Za podmienky existujúcich priestorových a odborných kapacít – vid' § 16 zákona o múzeách.

⁵¹ Bližšie vid' § 16 ods. 6 zákona o múzeách.

zapojené viaceré subjekty so špecializáciou v tejto oblasti.⁵² Zákon ďalej taxatívne vymedzuje prípady zamietnutia žiadosti o trvalý vývoz predmetu – ide o napr. o prípady, kedy sa zistí, že daný predmet spĺňa podmienky na vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku.⁵³ Podobným spôsobom ako pri zbierkových predmetoch, i v prípade nezberkových predmetov sú stanovené limitujúce ustanovenia o dovoze predmetu na územie SR.⁵⁴

ZÁVER

V príspevku sme stručne poukázali na význam a pojem *predmetu kultúrnej hodnoty* ako veci v právnom zmysle. Predmet kultúrnej hodnoty ako taký predstavuje unikátny objekt, a to z viacerých aspektov. Jednak je to ekonomický aspekt, keď dražby či iné druhy predajov predmetov kultúrnej hodnoty vyhŕňajú ich ceny stále vyššie a vyššie a tak sa stávajú zaujímavými a veľmi žiadanými investíciami. Jadro významnosti a opodstatnenosti predmetov kultúrnej hodnoty je však diametrálne iné. Tieto predmety sú dôležité práve kvôli aspektu kultúry ktorý si so sebou nesú. Predstavujú tak jedinečné prejavy ľudského umu a ducha a stávajú sa tak istým žriedlom informácií o určitej spoločnosti v určitom čase a na určitom mieste. Práve z tohto dôvodu má i samotná spoločnosť záujem na tom, aby bolo s týmito predmetmi narábané osobitným, kvalifikovanejším spôsobom, keďže tieto predmety nemožno znásobiť ani ich dodatočne vyrobiť a tak ich zničením nenávratne zanikajú významné informácie. To je i hlavný dôvod prečo právo normuje viaceré obmedzenia v právach a striktnnejšie a exaktnejšie ustanovuje povinnosti týkajúce sa držby a vlastníctva predmetov kultúrnej hodnoty, čo sme mohli vidieť napr. v prípade trvalého vývozu alebo dovozu predmetu do/zo zahraničia. Práve takéto zásahy nám poukazujú na fakt, že (nielen) v občiansko-právnom ponímaní ide o *čiasťočné res extra commercium*.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

doc. JUDr. Rudolf Kasinec, PhD.
rudolf.kasinec@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta
Katedra teórie práva a sociálnych vied
Šafárikovo nám. č. 6
P. O. BOX 313, 810 00 Bratislava
Slovenská republika

Mgr. Marián Šuška
marian.suska@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta
Katedra teórie práva a sociálnych vied
Šafárikovo nám. č. 6
P. O. BOX 313, 810 00 Bratislava
Slovenská republika

⁵² Pre bližšie informácie vid' § 2 zákona č. 206/2009 Z. z., najmä ods. 4 a 5.

⁵³ Vid' § 2 ods. 10 zákona č. 207/2009 Z. z.

⁵⁴ Vid' § 5 zákona č. 207/2009 Z. z. a tiež § 16 zákona o múzeách.

Nájom: hospodárenie so spoločnou vecou alebo dôležitá zmena spoločnej veci?*

Zuzana Klincová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

KLINCOVÁ, Zuzana. Nájom: hospodárenie so spoločnou vecou alebo dôležitá zmena spoločnej veci? In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 96-103.

Autorka v článku analyzuje otázku nakladania spoluvlastníkov so spoločnou vecou (hospodárenie so spoločnou vecou ako aj dôležitú zmenu spoločnej veci) vo vzťahu k inštitútu nájmu.

ABSTRACT

KLINCOVÁ, Zuzana. A Lease: Management or Important Change of the Common Chattel? In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. 96-103.

In the submitted paper the author analyzes the issue of co-owners' disposal of a common thing (management of a common thing as well as an important change of a common thing) in relation to the institute of lease.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

podielové spoluvlastníctvo, nakladanie so spoločnou vecou, hospodárenie so spoločnou vecou, dôležitá zmena spoločnej veci, nájom

KEY WORDS

share co-ownership, dealing with a common thing, management of a common thing, important change of a common thing, lease

ÚVOD

Ustanovenie § 139 ods. 2 a ustanovenie § 139 ods. 3 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“) upravuje dva, vo svojej podstate odlišné spôsoby rozhodovania spoluvlastníkov o nakladaní so spoločnou vecou, a to jednak hospodárenie so spoločnou vecou a dôležitú zmenu spoločnej veci. Občiansky zákonník však ani jeden z týchto pojmov legálne nevymedzuje, dokonca z dikcie zákona explicitne nevyplýva, čo „spoločná vec“ vlastne je.

Určiť, čo možno subsumovať pod hospodárenie so spoločnou vecou a čo naopak pod dôležitú zmenu spoločnej veci, ostáva v diskrecii súdov Slovenskej republiky. V článku sa bližšie pozrieme na nájomné vzťahy k spoločným veciam, a to konkrétne na uzavretie zmluvy o nájme bytu, určenie osoby nájomcu v byte, otázku výmeny bytu, jednostranného zvýšenia nájomného, ukončenia nájmu či nájmu spoluvlastníckeho podielu, a teda či predmetné úkony týkajúce sa spoločnej veci možno považovať za hospodárenie so spoločnou vecou alebo by v určitých prípadoch mohlo ísť o dôležitú zmenu spoločnej veci.

* Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0199.

Pod pojmom vec, v kontexte vyššie uvedeného máme na mysli nehnuteľnosť, ktorá je predmetom záväzkovoprávneho vzťahu založeného nájomnou zmluvou. Pre správne pochopenie analyzovaného problému je však nevyhnutné vymedziť pojem „spoločná vec“. Obsah tohto pojmu sa v rozhodovacej činnosti súdov chápe ako „vec celá, ktorá je v podielelovom spoluvlastníctve viacerých spoluvlastníkov, pretože podiel vyjadruje ideálnu, nie reálnu účasť spoluvlastníka na veci.“¹

Cieľom príspevku je poukázať na možnosti ochrany práv jednotlivých spoluvlastníkov vo vzťahu k rozhodovacím oprávneniam týkajúcim sa spoločnej veci, ktoré možno subsumovať pod oblasť nájmu. Od posúdenia toho, či ide o hospodárenie so spoločnou vecou alebo dôležitú zmenu spoločnej veci, závisia najmä možnosti a podmienky uplatnenia a domáhania sa ochrany práv jednotlivých spoluvlastníkov pred súdom.

1. HOSPODÁRENIE SO SPOLOČNOU VECOU ALEBO DÔLEŽITÁ ZMENA SPOLOČNEJ VECI – VŠEOBECNÉ VYMEDZENIE?

Aby sme mohli zodpovedať otázky nastolené v tomto príspevku, je nevyhnutné skúmať, aspekty typické pre hospodárenie so spoločnou vecou ale aj aspekty vlastné dôležitej zmene spoločnej veci. Z uvedeného dôvodu v úvode príspevku vymedzíme základný rozdiel medzi pertraktovanými právnymi inštitútmi.

Dôležitá zmena spoločnej veci² je upravená v ustanovení § 139 ods. 3 Občianskeho zákonníka. Jej legálne vymedzenie aktuálne absentuje. Z doktrínálneho hľadiska ide „zmenu právnej či vecnej podstaty spoločnej veci, či zmenu jej funkcie.“³ Ak by sme došli k záveru, že právnymi úkonmi spoluvlastníkov v oblasti nájmu (ktoré nižšie v príspevku demonštratívne popíšeme) dochádza k zmene právnej a/alebo vecnej podstaty veci a/alebo sa mení jej funkcia, išlo by teda o dôležitú zmenu spoločnej veci.

Právnou podstatou rozumieme súhrn typických, základných a právne relevantných znakov. Pomocou znakov právnej podstaty je vyjadrený charakter, význam a dôvod právneho inštitútu. Pojem vecná podstata veci je ťažko definovateľný. Vo všeobecnosti pojem „vecný“ znamená týkajúci sa konkrétnej veci, resp. vzťahujúci sa na vec z hľadiska obsahu. Vecná podstata vyjadruje obsahovú stránku konkrétneho inštitútu. Pri určovaní toho, či ide o dôležitú zmenu spoločnej veci, treba vždy vychádzať z okolností daného prípadu najmä „z povahy, druhu, hodnoty a ekonomického určenia predmetu spoluvlastníctva tak, aby navrhovanou úpravou nedošlo k porušeniu práv a oprávnených záujmov ostatných spoluvlastníkov alebo aby dôležitá zmena spoločnej veci bola v prospech spoluvlastníkov.“⁴ Rozhodovanie o dôležitej zmene spoločnej veci nie je založené na majoritnom princípe. Preto, vždy ak pôjde o dôležitú zmenu spoločnej veci, môže sa prehlasovaný minoritný spoluvlastník obrátiť so žalobou na súd, aby ten vyslovil neprípustnosť rozhodnutia ostatných spoluvlastníkov o dôležitej zmene spoločnej veci.

¹ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 30.04.2007, sp. zn. 2 Cdo 198/2006.

² Viac pozri § 139 ods. 3 Občianskeho zákonníka: „Ak ide o dôležitú zmenu spoločnej veci, môžu prehlasovaní spoluvlastníci žiadať, aby o zmene rozhodol súd.“

³ Viac pozri FEKETE Imrich. *Občiansky zákonník. 2. zväzok. Vecné práva, Zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie. Veľký komentár. 2. aktualizované a rozšírené vydanie.* Bratislava : Eurokódex. 2015, s. 272.

⁴ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 23.06.2009, sp. zn. 1Sžo/231/2008.

V opačnom prípade, ak by nedochádzalo k zmene právnej a/alebo vecnej podstaty veci a/alebo by sa nemenila jej funkcia, išlo by o hospodárenie so spoločnou vecou,⁵ ktorého právnu úpravu nachádzame v ustanovení § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Rovnako ako pri dôležitej zmene spoločnej veci absentuje jeho legálna definícia. Rozhodovacia prax uvádza, že ide najmä o „*údržbu spoločnej veci, jej opravu, úpravu a všetky opatrenia, slúžiace k zachovaniu podstaty a udržiavaniu spoločnej veci v stave spôsobilom jej účelu, priebežnému zachovaniu jej funkčnosti a k ochrane spôsobom obvyklým v danom čase tak, aby vyhovovala štandardným požiadavkám súčasného spôsobu života a aby sa hodnota spoločnej veci neznížovala rýchlejšie než zodpovedá prirodzenému opotrebeniu*“⁶ či *iné nakladanie so spoločnou vecou, bez ohľadu na to, či ide o bežnú vec alebo nejde o bežnú vec.*“⁷ Pri výklade pojmov podľa prechádzajúcej vety si môžeme pomôcť jednak ustanoveniami zákona č. 50/1976 Z. z. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Stavebný zákon**“), ktorý v ustanoveniach § 86 a § 139b ods. 16 obsahuje vymedzenie pojmu „údržba stavby a bežné udržiavacie práce“ a v ustanovení § 87 vymedzenie pojmu „nevyhnutné úpravy stavby“ ale aj ustanoveniami Občianskeho zákonníka, ktorý vymedzuje najmä „opravu a úpravu vecí“.

V zmysle ustanovenia § 86 Stavebného zákona pod „**údržbou stavby**“ rozumieme také konanie vlastníka resp. spoluvlastníka, ktorým dochádza k predchádzaniu nebezpečenstva požiarov a hygienických závad, zachovávaniu stavby v dobrom technickom stave, s cieľom zabezpečiť jej neznehodnocovanie a čo najdlhšiu životnosť, užívateľnosť a dobrý vzhľad. V nadväznosti na to, ustanovenie § 139b ods. 16 Stavebného zákona normuje, avšak len demonštratívnym výpočtom, obsah pojmu bežné udržiavacie práce. Medzi ne zaradujeme najmä opravy fasády, výmenu strešnej krytiny, odkvapových žľabov, odtokových zvodov, opravy oplatenia, výmenu častí oplatenia, výmenu nepodstatných stavebných konštrukcií, vnútorných priečok, omietok, obkladov, podláh, dlažieb, komínov, okien, dverí, schodišťových zábradlí, výmenu klimatického zariadenia, výmenu výťahu, výmenu vykurovacích telies, kotlov, vnútorných rozvodov, vnútorného vybavenia nehnuteľnosti, maliarske práce a iné. Z uvedeného vyplýva, že pod údržbou veci možno rozumieť také úkony, ktoré spomaľujú fyzické opotrebenie veci ako aj realizáciu drobných úprav s cieľom predchádzať následkom opotrebenia.

Pod „**opravou vecí**“ rozumieme odstraňovanie čiastočného fyzického opotrebenia alebo poškodenia veci, za účelom jeho uvedenia do prechádzajúceho stavu alebo prevádzkyschopného stavu. Podporne, pri vymedzení predmetného pojmu vychádzame z ustanovenia o oprave a úprave vecí v § 652 ods. 2 Občianskeho zákonníka v zmysle ktorého: „*opravou vecí je činnosť, ktorou sa najmä odstraňujú vady vecí, následky jej poškodenia alebo účinky jej opotrebenia.*“

Pri vymedzení pojmu „**úprava vecí**“ podporne vychádzame z ustanovenia § 652 ods. 2 Občianskeho zákonníka, v zmysle ktorého: „*úpravou vecí je činnosť, ktorou sa najmä mení povrch vecí alebo jej vlastnosti,*“ ale aj z ustanovenia § 87 Stavebného zákona, ktorý vymedzuje nevyhnutné opravy, a teda tie, ktoré sú žiadúce z dôvodu ohrozenia alebo obťažovania iných subjektov.

⁵ Viac pozri § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka: „*O hospodárení so spoločnou vecou rozhodujú spoluvlastníci väčšinou počítanou podľa veľkosti podielov. Pri rovnosti hlasov, alebo ak sa väčšina alebo dohoda nedosiahne, rozhodne na návrh ktoréhokoľvek spoluvlastníka súd.*“

⁶ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 16.07.2009, sp. zn. 3 M Cdo 2/2008.

⁷ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 23.06.2009, sp. zn. 1Sžo/231/2008.

Pre účely tohto článku je najpodstatnejšie vymedzenie pojmov „používanie vecí“ a „nakladanie s vecou“.⁸ V oboch prípadoch ide základné oprávnenia vlastníka resp. spoluvlastníka veci, ktoré tvoria tzv. triádu vlastníckych oprávnení. „**Užívanie vecí**“ je „*správa, v ktorom sa realizuje úžitková hodnota veci*“.⁹ Právo vlastníka užívať, teda znamená realizáciu úžitkovej hodnoty veci, teda užívať vec na účel, na ktorý je určená.¹⁰ Obsah užívacieho práva je naviazaný na povahu veci, ktorá je objektom užívania. Úžitkovú hodnotu veci, v niektorých prípadoch najmä nespotrebovateľných vecí, ktoré sú len opotrebovateľné, je možné prenechať aj inému subjektu, najčastejšie na základe zmluvy o pôžičke podľa ustanovenia § 659 Občianskeho zákonníka alebo nájomnej zmluvy podľa ustanovenia § 663 a nasl. Občianskeho zákonníka. Okrem toho má vlastník „**právo s vecou aj nakladať**“, a to v zmysle fyzickej ako aj právnej dispozície. Pri fyzickej dispozícii je vlastník oprávnený zmeniť aj podstatu veci. Ak by sa tak stalo, z pohľadu spoluvlastníckeho práva by išlo o dôležitú zmenu spoločnej veci. Právna dispozícia s vecou zahŕňa najmä úkony pre prípad smrti, scudzovacie a iné právne úkony medzi živými ako aj dočasné zverenie užívacieho práva subjektu odlišnému od vlastníka. Limity dispozície vlastníka sú vymedzené najmä právami tretích osôb a zákonom.

V nadväznosti na vyššie uvedené dodávame, že pri nakladaní so spoločnou vecou nejde o úkony, ktoré sú spoluvlastníci povinní realizovať *ex lege*, alebo na základe úradného príp. súdneho rozhodnutia. O hospodárení so spoločnou vecou rozhodujú spoluvlastníci dohodou, na ktorú zákon neviaže splnenie žiadnych formálnych náležitostí. Keďže sa pri rozhodovaní uplatňuje tzv. majoritný princíp, pre úspešnosť rozhodnutia o hospodárení so spoločnou vecou sa vyžaduje dosiahnutie nadpolovičnej väčšiny, počítanej podľa veľkosti spoluvlastníckych podielov. Žiadny spoluvlastník však nemôže byť vylúčený z rozhodovania. V prípade, ak sa v rozhodovaní dosiahla väčšina, nemôže sa prehlasovaný spoluvlastník úspešne domáhať na súde iného spôsobu hospodárenia. Nezosťáva mu nič iné, len sa rozhodnutiu podriaďiť. Jedinú výnimku by potenciálne mohla predstavovať situácia, ak je rozhodovanie spoluvlastníkov v rozpore s dobrými mravmi.

Ak sa však spoluvlastníci vôbec nedohodnú, prípadne nastane rovnosť hlasov, alebo sa nedosiahne potrebná väčšina, môže sa ktorýkoľvek spoluvlastník, resp. ten ktorý bol prehlasovaný obrátiť na súd, aby rozhodol o hospodárení so spoločnou vecou. Súd pri tom nie je viazaný návrhom riešenia, ktorý predostrie príslušný subjekt v žalobe, a teda od žalobného návrhu sa môže odchyliť.

2. UZAVRETIE NÁJOMNEJ ZMLUVY, URČENIE OSOBY NÁJOMCU, ZMENA VÝŠKY NÁJOMNÉHO, VÝPOVEĎ NÁJOMNEJ ZMLUVY – HOSPODÁRENIE SO SPOLOČNOU VECOU ALEBO DÔLEŽITÁ ZMENA SPOLOČNEJ VECI?

V nadväznosti na vyššie uvedenú právnu teóriu v oblasti rozhodovania spoluvlastníkov o nakladaní so spoločnou vecou, sa bližšie pozrieme na aplikačné problémy, ktoré v tejto súvislosti vyvstávajú v oblasti nájmu. Pôjde najmä o zodpovedanie otázky, či vybrané úkony týkajúce sa spoločnej veci, teda nehnuteľnosti v podielovom spoluvlastníctve (t.j. najmä pozemku, bytu, nebytového priestoru, rodinného domu), ktorá je predmetom záväzkovoprávneho vzťahu založeného nájomnou zmluvou (bez ohľadu na druh

⁸ Viac pozri § 123 Občianskeho zákonníka: „*Vlastník je v medziach zákona oprávnený predmet svojho vlastníctva držať, užívať, požívať jeho plody a úžitky a nakladať s ním.*“

⁹ Viac pozri FEKETE, ref. 3, s. 14.

¹⁰ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 25.03.2010, sp. zn. 1 Cdo 165/2008.

právneho predpisu, v zmysle ktorého je zmluva uzatvorená), možno považovať za hospodárenie so spoločnou vecou podľa ustanovenia § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka alebo za dôležitú zmenu spoločnej veci podľa ustanovenia § 139 ods. 3 Občianskeho zákonníka.

Pôjde najmä o právne úkony týkajúce sa uzatvorenia samotnej nájomnej zmluvy, určenie osoby nájomcu v byte, ktorý sa nachádza v dome v podielovom spoluvlastníctve, rozhodovanie o zmene výšky nájomného, prípadne rozhodovanie o zmene podmienok nájomnej zmluvy, či o ukončení nájomného vzťahu.

Primárnym objektom analýzy je uzatvorenie nájomnej zmluvy. V nadväznosti na vyššie uvedené rozlišovacie kritériá oboch inštitútov vieme s určitosťou povedať, že uzatvorením nájomnej zmluvy nedochádza k zmene vecnej podstaty veci, a teda nehnuteľnosť vstupom jej spoluvlastníkov do záväzkovoprávneho vzťahu založeného nájomnou zmluvou nemení svoju obsahovú stránku (hmotný základ). Rovnako tak nejde o zmenu jej právnej podstaty, nakoľko nedochádza k zmene právnej kvalifikácie nehnuteľnosti na vec hnutelnú, ani k prevodu vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ani k zmene účelu jej užívania ani k iným právnym skutočnostiam, ktoré by odôvodňovali takýto záver.

Uzatvorením nájomnej zmluvy sa len prenáša úžitková hodnota veci. Právo spoluvlastníkov k prenosu úžitkovej hodnoty nehnuteľnosti, treba nevyhnutne viazať na účel, na ktorý je určená.¹¹ Prenos úžitkovej hodnoty je viazaný na hospodársku zásadu rozumného užívania veci, ktorá priamo súvisí s riadnou správou predmetu spoluvlastníctva, a preto: „*prenájom uvoľneného bytu v spoločnom dome prináleží riadnemu hospodáreniu a užívaniu domu.*“¹² Vzhľadom na vylúčenie kritérií, ktoré by odôvodňovali záver o dôležitej zmene spoločnej veci, možno ustáliť, že uzatvorením nájomnej zmluvy dochádza len k hospodáreniu so spoločnou vecou, a teda k podpisu nájomnej zmluvy sa bude vyžadovať väčšina hlasov spoluvlastníkov počítaná podľa veľkosti spoluvlastníckych podielov.¹³ Pokiaľ by spoluvlastníci, väčšinou hlasov počítanou podľa veľkosti spoluvlastníckych podielov, dospeli k záveru o prenechaní úžitkovej hodnoty predmetu ich spoluvlastníctva tretej osobe, spoluvlastník, ktorý je prehlasovaný, sa nemôže úspešne domáhať zmeny rozhodnutia ostatných spoluvlastníkov žalobou na súde. To neplatí v prípade, „*ak nastane rozpor medzi spoluvlastníkmi a pomer hlasov počítaných podľa podielov je rovný, potom rozhoduje súd či a komu sa má byť prenajať.*“¹⁴

V tejto súvislosti ďalej vyvstáva otázka, či podpis nájomnej zmluvy len jedným zo spoluvlastníkov s absenciou podpisu ostatných spoluvlastníkov spôsobuje neplatnosť nájomnej zmluvy. Ak máme za to, že z právnych úkonov týkajúcich sa spoločnej veci v režime ustanovenia § 139 ods. 1 Občianskeho zákonníka sú zaviazaní spoločne a nerozdielne všetci spoluvlastníci, potom by malo platiť, že v prípade, ak by nájomnú zmluvu uzatvoril výlučne väčšinový spoluvlastník, absencia podpisu menšinového spoluvlastníka by nemala zakladať neplatnosť nájomnej zmluvy, lebo podielový spoluvlastník nehnuteľnosti je oprávnený nehnuteľnosť prenajímať s účinkami, ktoré zaväzujú aj druhého spoluvlastníka. Občiansky zákonník síce pojem „*právne úkony týkajúce sa spoločnej veci*“ bližšie nevymedzuje, vo všeobecne však možno uzavrieť, že ide o všetky úkony, ktoré sa vzťahujú k spoločnej veci, a teda k veci v podielovom spoluvlastníctve, majúce dopad na právne postavenie spoluvlastníkov. V zmysle rozhodovacej praxe súdov, ide o pojem širší ako už

¹¹ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 25.03.2010, sp. zn. 1 Cdo 165/2008.

¹² Viac pozri ROUČEK František - SEDLÁČEK Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha : Linhart, 1935, s. 617.

¹³ Viac pozri napr. rozhodnutie NS ČR zo dňa 01.02.2005, sp. zn. 26 Cdo 436/2004 alebo rozhodnutie NS ČR zo dňa 21.12.2006, sp. zn. 26 Cdo 2033/2005: „*uzavretie zmluvy o nájme bytu v dome v podielovom spoluvlastníctve predstavuje hospodárenie so spoločnou vecou, ktorá sa riadi väčšinou počítanou podľa veľkosti spoluvlastníckych podielov.*“

¹⁴ Ref. 13.

viackrát pertraktovaný pojem hospodárenie so spoločnou vecou „a zahŕňa právne úkony vzťahujúce sa k spoločnej veci, bez ohľadu na to, či sa vyznačujú pravidelnosťou alebo výnimočnosťou, okrajovým významom či výrazným dopadom na právne postavenie spoluvlastníka.“¹⁵

Na druhej strane však dodávame, že v prípade, ak by záležitosť, ktorú možno subsumovať pod hospodárenie so spoločnou vecou rozhodol osve len sám väčšinový spoluvlastník, bez prenechania faktickej možnosti vyjadrenia menšinového spoluvlastníka, ktorý má v zmysle právnej úpravy v Občianskom zákonníku rovnako možnosť zúčastňovať sa na procese rozhodovania, išlo by *de facto* len o rozhodnutie jediného spoluvlastníka. V súvislosti s tým vzniká otázka, či takéto rozhodnutie jediného spoluvlastníka, napriek väčšinovému podielu možno považovať za rozhodnutie spoluvlastníkov ako celku. V prípade prijatia záveru o možnosti akceptácie predmetného spôsobu rozhodovania by *ad absurdum*, pri všetkých otázkach týkajúcich sa spoločnej veci, mohol rozhodnúť majoritný spoluvlastník sólovo, a to bez vedomosti a ingerencie minoritného spoluvlastníka, ktorý by nemal žiadne právne prostriedky ochrany, okrem možnosti zrušiť a vyporiadať podielové spoluvlastníctvo. Z uvedeného dôvodu sa preto domnievame, že rozhodnutie jediného spoluvlastníka, hoci s väčšinovým počtom hlasov, nemožno považovať za rozhodnutie spoluvlastníkov, a teda za rozhodnutie väčšiny v zmysle ustanovenia § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka. V nadväznosti na uvedené, dodávame, že „každý spoluvlastník má právo zúčastňovať sa na procese vytvárania kolektívnej vôle, aj keď miera právnej a faktickej možnosti určitého spoluvlastníka ovplyvniť tento proces je limitovaná výškou jemu patriaceho spoluvlastníckeho podielu a v niektorom konkrétnom právnom vzťahu môže byť nepatrná.“¹⁶ Preto by takto zrealizovaný právny úkon väčšinového spoluvlastníka mal byť posúdený ako právny úkon v rozpore so zákonom (*contra legem*) a vyhodnotený ako právny úkon neplatný podľa ustanovenia § 39 Občianskeho zákonníka.¹⁷

Obdobnou otázkou, ktorá je predmetom analýzy najvyšších súdnych autorít, je určenie osoby nájomcu nehnuteľnosti, ktorá sa nachádza v podielovom spoluvlastníctve.¹⁸ Vylučovacou metódou, rovnako ako v prípade uzatvorenia nájomnej zmluvy, by sme dospeli k záveru, že nejde o dôležitú zmenu spoločnej veci.¹⁹ Uvedené, za použitia príslušných argumentačných pravidiel najmä *argumentum a maiori ad minus* (od silnejšieho k slabšiemu) musí platiť *a fortiori* (o to viac) ak vieme, že ani uzatvorenie samotnej nájomnej zmluvy neznamená dôležitú zmenu spoločnej veci, a preto zmena (resp. voľba) osoby nájomcu predstavujúca menej podstatný právny úkon vo vzťahu k nakladaniu so spoločnou vecou, nemôže so sebou prinášať právne významnejšie následky vyúsťujúce do rozšírení opravení spoluvlastníkov domáhať sa nápravy rozhodovania spoluvlastníkov na súde.

¹⁵ Viac pozri rozhodnutie NS ČR zo dňa 01.07.2008, sp. zn. 28 Cdo 5379/2007.

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 16.07.2009, sp. zn. 3 M Cdo 2/2008: „Prijaté rozhodnutie by nebolo možné považovať za rozhodnutie spoluvlastníkov a nešlo by ani o rozhodnutie „väčšiny“ v zmysle § 139 ods. 2 Občianskeho zákonníka a takéto rozhodnutie nemožno považovať za platné.“

¹⁸ Viac pozri rozhodnutie NS SR, sp. zn. 1 Cdo 69/2006: „Hospodárenie so spoločnou vecou je aj určenie, kto bude jej nájomcom.“

¹⁹ Viac pozri napr. rozhodnutie NS ČR zo dňa 30. 5. 2002, sp. zn. 22 Cdo 205/2002: „Určenie, kto bude nájomcom bytu v dome v podielovom spoluvlastníctve je rozhodnutím o hospodárení so spoločnou vecou. Rozhodovanie o dôležitej zmene veci v podielovom spoluvlastníctve v zmysle ustanovenia § 139 ods. 3 OZ nepredstavuje určenie osoby, ktorej bude prenajatá časť spoločnej veci, ak účelové určenie zostalo nezmenené.“

Trošku odlišná situácia by však nastala, ak by prenájmom nehnuteľnosti v podielovom spoluvlastníctve viacerých osôb konkrétnej osobe, súčasne došlo aj k zmene účelového určenia veci. V otázke účelového určenia nehnuteľností je nevyhnutné vychádzať zo stavebnotechnických predpisov. Konkrétne účelové určenie užívania nehnuteľnosti je stanovené v kolaudačnom rozhodnutí, ktoré vydáva príslušný stavebný úrad. Platí, že „*ak sa v kolaudačnom rozhodnutí povoľuje užívanie stavby k určenému účelu, potom aj zmeny v spôsobe užívania stavby sú prípustné len na základe rozhodnutia stavebného úradu o zmene užívania stavby.*“²⁰ Z uvedeného vyplýva, že ak by zmena osoby nájomcu bola súčasne spojená s požiadavkou zmeny účelu užívania nehnuteľnosti, potom nemôže ísť len o hospodárenie so spoločnou vecou ale o dôležitú zmenu spoločnej veci. Z uvedeného vyplýva, že len v prípade, ak došlo k určeniu nového nájomcu časti nehnuteľnosti, ktorá už predtým bola prenajatá na rovnaký účel napr. bývanie, podnikanie a iné, v zmysle príslušného kolaudačného rozhodnutia, z hľadiska nakladania spoluvlastníkov so spoločnou vecou, pôjde len o hospodárenie s ňou.²¹ Máme však za to, že v zmysle vyššie uvedeného nie je dôležitý faktický stav užívania nehnuteľnosti, pokiaľ je v súlade s kolaudačným rozhodnutím (napr. že nájomca užíva nehnuteľnosť skolaudovanú ako byt, na účely prevádzky kancelárie) ale stav právny, a teda len reflektovanie zmeny v kolaudačnom rozhodnutí. Jedine to by podľa nášho názoru odôvodňovalo záver o dôležitej zmene spoločnej veci.

Ďalším, judikatúrou často pertraktovaným prípadom nakladania so spoločnou vecou v podielovom spoluvlastníctve, je otázka zvýšenia nájomného v nehnuteľnosti (napr. byte), ktorá sa nachádza v podielovom spoluvlastníctve. V nadväznosti na už vyššie zanalyzované prípady, ani jednostranné určenie (resp. zvýšenie) nájomného nie je rozhodnutím o dôležitej zmene spoločnej veci. Aj v tomto prípade pôjde o hospodárenie so spoločnou vecou, na ktorú sa vyžaduje dohoda spoluvlastníkov spočívajúca v dosiahnutí väčšinového počtu hlasov počítaného podľa veľkosti spoluvlastníckych podielov. Z praktického hľadiska je nevyhnutné poznamenať, že za účelom zabezpečenia platnosti rozhodnutia spoluvlastníkov o zmene výšky nájomného, je nevyhnutné nechať priestor pre rozhodnutie všetkým spoluvlastníkom. Najvyšší súd Českej republiky v tejto súvislosti uvádza, že „*iba takáto dohoda (pozn. dohoda všetkých spoluvlastníkov) vytvára predpoklady pre skúmanie, či je uplatnený nárok na platenie vyššieho nájomného opodstatnený, príp. predpoklady k uplatneniu aktívnej solidarity spoluvlastníkov tak, že jeden z nich bude požadovať platenie takto zvýšeného nájomného s účinkami pre všetkých.*“²² Jednostranné rozhodnutie majoritného spoluvlastníka teda zakladá neplatnosť právneho úkonu a aj keď v podmienkach SR nie je možné, pokiaľ nie je zmluvne dohodnuté alebo nejde o prípade regulácie nájomného štátom, bolo by v takomto prípade považované za absolútne neplatný právny úkon.

Okrem vyššie uvedených prípadov, oblasť nájmu pripúšťa kvantum ďalších prípadov, v ktorých je potrebné posúdiť otázku nakladania s vecou s spoluvlastníctve viacerých osôb. Pôjde najmä o prípady ukončenia nájomného vzťahu,²³ rovnako tak špecificky

²⁰ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 30. 6. 2008, sp. zn. 2 Cdo 122/2007: „*zmeniť účel užívania stavby, ktorý bol určený kolaudačným rozhodnutím, môže vykonať len stavebný úrad po prerokovaní v stavebnom konaní a po jej dokončení vykonaním kolaudácie zmeny stavby.*“

²¹ Viac pozri rozhodnutie NS ČR zo dňa 18.01.2000, sp. zn. 22 Cdo 400/98: „*určenie (nového) nájomcu časti nehnuteľnosti, ktorá už bola prenajatá k tomuto účelu, je hospodárením so spoločnou vecou v zmysle ustanovenia § 139 ods. 2 OZ.*“

²² Viac pozri rozhodnutie NS ČR zo dňa 22.06.2009, sp. zn. 22 Cdo 307/2008.

²³ Viac pozri rozhodnutie NS SR zo dňa 15.02.2007, sp. zn. 26 Cdo 2908/2005, rozhodnutie NS ČR zo dňa 30.05.2002, sp. zn. 22 Cdo 205/2002, C 1239 Zbierka rozhodnutí NS ČR: „*Dom, ktorom sa nachádza byt,*

výpovede nájmu,²⁴ výmeny nehnuteľnosti (napr. bytu) medzi viacerými nájomcami²⁵ či zmeny v obsahu nájomnej zmluvy, schválenie uzatvorenia zmluvy o podnájme atď. Záverom možno uzavrieť, že drvivá väčšina prípadov nakladania s nehnuteľnosťou v oblasti nájomných vzťahov bude považovaná len na nakladanie so spoločnou vecou, nie za jej dôležitú zmenu.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

JUDr. Zuzana Klincová
 zuzana.klincova@flaw.uniba.sk
 Univerzita Komenského v Bratislave
 Šafárikovo nám. č. 6
 811 02 Bratislava
 Slovenská republika

ktorého nájom má byť dohodou ukončený v podielovom spoluvlastníctve, riadi sa uzatváranie dohody ustanovením § 139 ods. 2 OZ, teda ustanoveniami o hospodárení so spoločnou vecou."

²⁴ Viac pozri rozhodnutie NS ČR zo dňa 18. 12. 2001, sp. zn. 26 Cdo 2357/99: „Adresovanie výpovede z nájmu bytu v dome v podielovom spoluvlastníctve je hospodárenie so spoločnou vecou, o čom rozhodujú spoluvlastníci väčšinou počítanou podľa podielov.“

²⁵ Viac pozri rozhodnutie NS ČR zo dňa 08.06.2006, sp. zn. 26 Cdo 801/2006: „Hospodárenie so spoločnou vecou (§ 139 ods. 2 OZ) je aj udelenie súhlasu spoluvlastníka domu s výmenou bytu v zmysle § 715 OZ.“

Právna povaha kupónovej knižky v procese privatizácie po roku 1989*

Adam Kőszeghy

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

KŐSZEGHY, Adam. Právna povaha kupónovej knižky v procese privatizácie po roku 1989. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 104-111.

Príspevok sa venuje právnej povahe a zakotveniu kupónovej knižky v rámci kupónovej privatizácie po roku 1989 vo vtedajšom právnom poriadku. Kupónová knižka slúžila ako prostriedok na realizáciu majetkovej účasti občanov na privatizácii majetku vo vlastníctve štátu. Autor sa taktiež čiastočne zaoberá motívmi vedúcimi k zavedeniu formy kupónovej privatizácie, zhodnotením dosiahnutia cieľov stanovených pri zavedení tejto formy privatizácie a možnosťou diferenciacie medzi pojmami „kupónová knižka“ a „investičný kupón“ za účelom vyjasnenia významu daných pojmov použitých v právnych predpisoch.

ABSTRACT

KŐSZEGHY, Adam. The Nature of Coupon Book in the Privatisation Process since 1989. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. 104-111.

The article deals with the legal nature and enshrining of the coupon book within the coupon privatization after 1989 in the then legal order. The coupon book served as a tool of realizing the property participation of citizens in the privatization of state-owned property. The author also deals in part with the motives leading to the implementation of a form of coupon privatization, evaluation of the achievement of the goals set in the implementation of this form of privatization and the possibility of differentiation between the terms "coupon book" and "investment coupon" to clarify the meaning of these terms used in legislation.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

kupónová knižka, investičný kupón, kupónová privatizácia, právna povaha kupónovej knižky.

KEY WORDS

coupon book, investment coupon, coupon privatization, legal nature of coupon book.

ÚVOD

Po Nežnej revolúcii v roku 1989 sa v Československu naštartovali obrodné procesy s cieľom odstrániť čo najrýchlejšie relikty starého režimu a nahradiť ich dobovo vyhovujúcou právnou úpravou po vzore aj krajín v západnej Európe. Jednou z najpálčivejších otázok bola úprava vlastníctva v československom právnom poriadku. Právny poriadok upravoval v zásade tri druhy vlastníctva: socialistické spoločenské vlastníctvo¹ (ktoré sa delilo na štátne vlastníctvo a družstevné vlastníctvo²), osobné vlastníctvo³ a okrajovo

* Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0199.

¹ Čl. 8 Ústavy č. 100/1960 Zb.; § 123 – 124 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

² Čl. 8 Ústavy č. 100/1960 Zb.

³ § 126 a nasl. zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

súkromné vlastníctvo⁴, ktoré však neboli rovnocenné. Bolo preto potrebné tieto druhy zjednotiť do jednotného vlastníckeho práva, ktoré bude obsahovo rovnaké pre všetky subjekty vlastníckeho práva.⁵

Štátne vlastníctvo ako vlastníctvo všetkého ľudu (národný majetok⁶) a družstevné vlastníctvo (majetok ľudových družstiev) kumulovalo obrovský majetok, ktorým následne štát disponoval po roku 1989. V rámci prechodu z centrálne plánovanej (príkazovej) ekonomiky na trhovú ekonomiku, bolo potrebné naštartovať proces odštátnenia (de-etatizácie) vlastníctva majetku zo štátu na iné fyzické a právnické osoby. Prostriedkom odštátnenia sa stala privatizácia štátneho majetku vo viacerých podobách. Privatizácia sa vykonávala v podobe tzv. „veľkej privatizácie“⁷ a „malej privatizácie“⁸.

Veľká privatizácia sa vzťahovala na majetok štátnych podnikov, štátnych peňažných ústavov, štátnych poisťovní a iných štátnych organizácií vrátane ich majetkových účastí na podnikaní iných právnických osôb. Rovnako tak sa vzťahovala aj na majetok podnikov zahraničného obchodu a účelových organizácií zahraničného obchodu ako aj na majetkovú účasť na podnikaní iných právnických osôb.⁹

Predmetom malej privatizácie bol majetok štátnych podnikov, rozpočtových a príspevkových organizácií, a národných výborov (tvorili alebo mohli tvoriť súbor, ktorý bol ucelenou hospodárskou alebo majetkovou jednotkou).¹⁰

INVESTIČNÝ KÚPÓN V PROCESE KUPÓNOVEJ PRIVATIZÁCIE

Predtým ako sa začneme venovať právnej povahe investičného kupónu je potrebné sa v stručnosti vysporiadať s otázkou, prečo bola v prvom rade kupónová privatizácia zavedená do československého právneho poriadku.

Podľa dôvodovej správy k ustanoveniu § 22 zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby možno identifikovať v zásade dva hlavné dôvody, ktoré boli dôvodom pre zavedenie kupónovej privatizácie: „*Prvým dôvodom bol nedostatok domáceho kapitálu – odhadovalo sa, že cca 300 mld. Kčs v úsporách občanov tvorilo len zlomok z trhovej hodnoty privatizovaného majetku, preto nebol možný priamy nákup formou napr. dražby. Druhý dôvod úzko súvisel s tým prvým, a to v tom, že v prípade ne-*

⁴ § 489 a nasl. zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

⁵ K pojmu vlastníctva a jeho filozofickému poňatiu pozri napr. MÉSZÁROS, Tomáš. Filozoficko-teoretické determinanty revízie vecných práv. In *Historia et theoria iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 122-127. MLKVÝ, Matej. K problematike definovania vlastníctva a vlastníckeho práva. In *Historia et theoria iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 148-160. FÁBRY, Branislav. Zmeny vo filozofickom vnímaní problematiky vlastníctva. In *Historia et theoria iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 28-34.

⁶ Podľa čl. 8 Ústavy č. 100/1960 Zb. národným majetkom boli najmä: nerastné bohatstvo a základné zdroje energie; základný lesný fond, vodné toky a prírodné liečivé zdroje; prostriedky priemyselnej výroby, hromadnej dopravy a spojov; peňažné a poisťovacie ústavy; rozhlas, televízia a film, ďalej aj najdôležitejšie spoločenské zariadenia, ako zariadenia zdravotníckej, školy a vedecké ústavy.

⁷ Podľa zákona federálneho zhromaždenia č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby; tento zákon upravoval viacero spôsobov privatizácie, medzi nimi aj tzv. kupónovú privatizáciu.

⁸ Podľa zákona federálneho zhromaždenia č. 427/1990 Zb. o prevodoch vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby.

⁹ § 1 ods. 1 a 2 zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby.

¹⁰ § 1 a § 2 ods. 1 zákona č. 427/1990 Zb. o prevodoch vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby.

*dostatku domáceho kapitálu by sa privatizácia spomalila a realizovala by sa prostredníctvom zahraničného kapitálu, čo však nebolo žiadúce.*¹¹ Uvedené potvrdzuje aj dôvodová správa k zákonu č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch.¹²

Kupónová privatizácia vytvorila spôsob ako „prerozdeliť“¹³ účasť na privatizovanom majetku medzi československých občanov¹⁴ na základe premeny štátnych podnikov na akciové spoločnosti a emisie cenného papiera – investičného kupónu.¹⁵ Právna úprava investičných kupónov sa nachádzala v § 22 a nasl. zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku na iné osoby. Investičný kupón bol legálne definovaný ako „*cenný papier na meno, ktorý oprávňuje na kúpu akcií určených na predaj za kupóny. Kupón je neprevoditeľný a práva s ním spojené prechádzajú iba na dediča.*“¹⁶ Neprevoditeľnosť nebola v tomto prípade samoúčelná, ale mala zabrániť inflačným dôsledkom hromadného predaja investičných kupónov za peniaze, keďže investičné kupóny mali byť použité výlučne na účel predpokladaný zákonom – na prevod vlastníckeho práva k existujúcemu štátnemu majetku.¹⁷ Neprevoditeľnosť mala taktiež zabrániť tomu, aby sa v rozpore s účelom kupónovej privatizácie stali vlastníkmi investičných kupónov iné osoby ako tie, ktoré v § 24

¹¹ „S cílem tento nedostatek odstranit a proces privatizace významně urychlit je do naší ekonomiky zaváděn speciální cenný papír, který je v zákoně označován jako investiční kupón. Pomocí investičních kupónů bude možné kupovat akcie privatizovaných podniků. To znamená, že významná skupina dnešních státních podniků bude převedena do právní formy akciových společností a akcie těchto společností budou obyvateľstvu prodávány za investiční kupóny.“ Dôvodová správa k zákonu č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku na iné osoby. Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky 1990 – 1992. Tisk č. 257. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0257_03.htm> [cit. 2020-07-26]. Obdobne aj KOLAŘÍKOVÁ, Mária. Metódy privatizácie v ČSFR. In *Právny obzor*, 1992, roč. 75, č. 2, s. 141.

¹² „Finanční trh v ČSFR se postupně vytváří. Na prozatímním sekundárním trhu cenných papírů, organizovaném Státní bankou čs. se obchoduje pouze se čtyřmi emisemi cenných papírů, jejichž celková jmenovitá hodnota je cca 4 mld Kčs. Během letošního a příštího roku se tato situace zásadně změní v souvislosti s přeměnou dřívějších státních podniků na akciové společnosti v rámci procesu privatizace. Lze předpokládat, že v uvedeném období dosáhne počet akciových společností téměř tři tisíce, jmenovitá hodnota jejich akcií se bude pohybovat kolem jednoho biliónu Kčs a počet majitelů akcií může činit až 9 mil. osob.“ Dôvodová správa k zákonu č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch. Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky 1992 – 1992. Tisk č. 162. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1992fs/tisky/t0162_03.htm> [cit. 2020-10-11].

¹³ „Průvrženci rozdávania kupónov (tzv. kupónová privatizácia) vychádzajú z predstavy sociálnej spravodlivosti, ktorá sa zabezpečí práve rozdelením kupónov. Ide o rovnakú šancu pre všetkých. K tejto predstave sa prikláňajú aj tvorcovia koncepcie veľkej privatizácie u nás, ktorá sa má realizovať formou rozdelenia investičných kupónov medzi obyvateľstvom, čím sa do procesu privatizácie zapojí všetko obyvateľstvo.“ OVEČKOVÁ, Ol'ga. Privatizácia – prostriedok transformácie štátneho vlastníctva. In *Právny obzor*, 1991, roč. 74, č. 2, s. 52.

¹⁴ Obdobný postup sa zvolil aj v Poľskej republike: „účasť všetkého obyvateľstva v privatizácii je zabezpečená prostredníctvom možnosti obdržať bezplatné bony, za ktoré môžu nadobudnúť akcie alebo účasť v spoločnostiach štátnej pokladnice. Privatizačné bony budú v rovnakom počte neodplatne pridelené všetkým občanom Poľskej republiky bývajúcim na území štátu.“ OVEČKOVÁ, Ol'ga. Privatizácia štátnych podnikov v Poľsku. In *Právny obzor*, 1991, roč. 74, č. 4, s. 162.

¹⁵ „Podstata kupónové metody privatizace záleží v tom, že akcie akciové společnosti, jejichž majitelem je fond národního majetku, jsou prodávány nikoliv za peníze, ale za investiční kupóny. Přitom na tyto investiční kupóny mají ve stanoveném rozsahu občané nárok. Občanům jsou investiční kupóny poskytovány nikoliv za cenu odpovídající ceně akcií, které za ně lze získat, ale pouze za stanovený, podstatně nižší poplatek. Poskytuje se tak možnost zúčastnit se procesu privatizace i těm občanům, kteří nemají potřebné prostředky, aby tak mohli učinit způsoby standardními.“ PLÍVA, Stanislav. *Privatizace majetku státu*. Praha: Prospektum, 1991, s. 140.

¹⁶ § 22 ods. 1 zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku na iné osoby.

¹⁷ „Zákon dáva občanovi ako držiteľovi investičných kupónov možnosť zúčastniť sa na procese privatizácie tromi spôsobmi, t. j.: 1. že sám bude robiť všetky úkony spojené s postavením držiteľa investičných kupónov, 2. že sa pri týchto úkonoch nechá zastúpiť na základe a v rozsahu písomného splnomocnenia

zákon predpokladal.¹⁸ Investičný kupón nebolo možné v zmysle § 22 ods. 1 umoriť pri strate alebo zničení. Neprevoditeľnosť investičného kupónu deklaroval aj § 19 ods. 2 zákona č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch, ktorý odkazoval práve na vyššie uvedený § 22 zákona o podmienkach prevodu majetku.¹⁹

Zákon o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby v § 46 ods. 2 stanovil, že „vláda Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky po dohode s vládami republík ustanoví nariadením spôsob vydávania kupónov, rôzne typy kupónov, nadobúdaciú cenu kupónov, spôsob vyjadrenia rozsahu nároku na akcie a spôsob použitia kupónov.“ Takýmito nariadeniami boli nariadenie vlády Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 383/1991 Zb. o vydávaní a použití investičných kupónov, nariadenie vlády Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 69/1992 Zb. a nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 134/1994 Zb. o vydávaní a použití investičných kupónov.

Náležitosti investičného kupónu boli vymedzené v § 23 ods. 1 zákona o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby, a to tak, že nimi boli najmä:

- a) meno a rodné číslo občana;
- b) označenie orgánu, ktorý kupón vydal;
- c) nadobúdacia cena;
- d) doba platnosti;
- e) dátum vydania.

Zákonodarca však použitím slova „najmä“ ponechal priestor pre ďalšie náležitosti investičného kupónu podľa osobitných predpisov. Takýmto predpisom bol vykonávací predpis – nariadenie vlády č. 383/1991 Zb., ktoré v § 3 ods. 1 stanovilo, že „okrem náležitostí ustanovených zákonom č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby obsahuje investičný kupón tieto ďalšie náležitosti“, a to:

- f) počet investičných bodov, pomocou ktorých majiteľ investičného kupónu uplatňoval svoj nárok na zakúpenie akcií za investičný kupón akciových spoločností, ktorých akcie sa privatizujú za kupóny v nadväznosti na zoznamy podnikov a zoznamy majetkových účastí štátu na podnikaní iných právnických osôb a v súlade so schválenými privatizačnými projektami;
- g) poradové číslo každého kupónu.

Emitentom investičných kupónov bolo podľa § 23 ods. 2 zákona o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby Federálne ministerstvo financií, po rozpade spoločného štátu a vzniku Slovenskej republiky sa emitentom v zmysle novely zákona č. 172/1994 Zb. stalo Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Výnos z predaja investičných kupónov sa mal podľa § 23 ods. 3 previesť po ich nadobudnutí na príslušný fond republiky podľa trvalého bydliska občana. Z vyššie uvedeného už vyplýva, že oprávnenou osobou na nadobudnutie investičného kupónu bol česko-slovenský občan, ktorý dovŕšil osemnásť rok veku a s trvalým pobytom na území Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

fyzickou osobou alebo právnickou osobou, alebo 3. že výmenou za investičné kupóny získa účasť na obchodných spoločnostiach zvlášť založených pre tento účel, ktoré budú následne podnikat' s akciami pod svojím vlastným menom.“ BOKA, Pavel. Privatizácia – kvalitatívna zmena vlastníckych vzťahov. In *Právny obzor*, 1991, roč. 74, č. 8, s. 426-427.

¹⁸ Dôvodová správa k zákonu č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku na iné osoby. Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky 1990 – 1992. Tisk č. 257. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0257_03.htm> [cit. 2020-07-26].

¹⁹ „*Prevoditeľnosť cenného papíru na jméno může zvláštní zákon nejen omezit, ale i vyloučit (např. § 4 zák. č. 530/1990 Sb. a § 22 zák. č. 92/1991 Sb.)*.“ Dôvodová správa k zákonu č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch. Federálne zhromaždenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky 1992 – 1992. Tisk č. 162. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1992fs/tisky/t0162_03.htm> [cit. 2020-10-18].

Účel použitia investičných kupónov bol v zmysle § 25 ods. 1 o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby stanovený „na kúpu akcií ktorejkoľvek akciovej spoločnosti zahrnutej na tento účel do zoznamu privatizačných projektov, pokiaľ občan uplatní svoj nárok v lehote určenej v tomto zozname a na získanie účasti na obchodných spoločnostiach na tento účel osobitne založených po predchádzajúcom súhlase príslušného orgánu republiky.“²⁰ Pri použití investičného kupónu sa mohol dať občan zastúpiť inou fyzickou alebo právnickou osobou na základe a v rozsahu písomného splnomocnenia.²¹

KUPÓNOVÁ KNÍŽKA (?) A JEJ PRÁVNA POVAHA

Pojem „kupónová knižka“ nebol legálnym pojmom podľa zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku na iné osoby až do novelizácie tohto zákona zákonom č. 60/1994 Zb. po vzniku Slovenskej republiky, avšak napriek tomu explicitná definícia v zákone stále chýbala. Tento pojem sa prvýkrát objavil v nariadení vlády Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 383/1991 Zb. o vydávaní a použití investičných kupónov, ktoré, ako už bolo vyššie spomenuté, slúžilo ako vykonávací predpis k zákonu č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby. Podľa § 1 ods. 1 vydávalo Federálne ministerstvo financií kupónové knižky, ktoré sa skladali z registračných kariet I a II a zo samotných kupónov²², pričom každý list kupónovej knižky bol označený evidenčným číslom. Veľmi dôležité ustanovenie, priam až esenciálne pre poodhalenie vzťahu pojmov „investičný kupón“ a „kupónová knižka“ sa nachádzalo v § 1 ods. 2. Toto ustanovenie upravovalo, že „kupónová knižka sa stávala investičným kupónom dňom, ktorým bola v prospech svojho majiteľa zaregistrovaná na Federálnom ministerstve financií, ktoré na účely tejto registrácie zriadovalo osobitné pracoviská – registračné miesta.“²³

Registračné karty I a II obsahovali tieto náležitosti:

- a) nadobúdaciú cenu investičného kupónu;
- b) rodné číslo majiteľa investičného kupónu, jeho meno, priezvisko, titul, adresu miesta jeho trvalého pobytu, podpis majiteľa a dátum jeho podpisu;
- c) číslo registračného miesta, podpis pracovníka registračného miesta a dátum registrácie kupónovej knižky;

²⁰ Tieto spôsoby použitia investičných kupónov sa mohli v zmysle § 25 ods. 2 použiť paralelne popri sebe.

²¹ So splnomocnením pri použití investičných kupónov úzko súvisí problematika vytvorenia investičných privatizačných fondov (§ 16 a nasl. nariadenia vlády Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 383/1991 Zb.), pričom bolo možné použitím investičných kupónov získať účasť v týchto fondoch alebo poveriť fondy použitím investičných kupónov za účelom získania akcií. Sprvoti sa mohli tieto investičné privatizačné fondy javiť ako užitočný prostriedok ako bežným občanom „dopomôcť“ reálne využiť investičné kupóny, avšak ako sa mnohokrát neskôr ukázalo, tieto fondy sa stali prostriedkom na spreneveru enormného množstva finančných prostriedkov. Za najznámejšie, neslávne známe fondy možno označiť tzv. Harvardské investičné fondy na čele s podnikateľom Viktorom Koženým a Jurajom Širokým.

²² Každý „kupón“ sa v zmysle § 3 ods. 2 skladal z troch dielov označených písmenami A, B, C, pričom diely B a C boli oddeliteľné. V § 20 ods. 2 bol upravený výkladový postup pri nesúlade medzi dielmi B a C, a to tak, že „ak vzájomne nesúhlasili údaje uvedené na jednotlivých dieloch tohto kupónu, boli platné údaje uvedené na diele C tohto kupónu. Pri zničení alebo strate dielu C boli platné údaje uvedené na diele B tohto kupónu.“ Pri objednávke akcií podľa § 23 ods. 1 sa diel C zasielal Federálnemu ministerstvu financií, diel B zostal po dobu určenú Federálnym ministerstvom financií v príslušnej podateľni a diel A zostal v príslušnej kupónovej knižke ako doklad o prevzatí objednávky.

²³ Obdobne sa vyjadril aj Stanislav Plíva vo svojej monografii: „investiční kupóny jsou vydávány ve formě tzv. kupónové knížky. Sama kupónová knížka ještě nemá povahu investičního kupónu ve smyslu zák. č. 92/1991 Sb., který by občana opravňoval zúčastnit se prodeje akcií za investiční kupóny. Tím se stává za podmínky, že dojde k registraci kupónové knížky ve prospěch konkrétního majitele.“ PLÍVA, ref. 15, s. 141.

d) dátum vydania investičných kupónov príslušnej emisie.²⁴

Každá kupónová knižka obsahovala v zmysle § 5 ods. 1 kupóny v zložení:

- a) dva kupóny, každý pre jednorazovú objednávku vo výške 1000 investičných bodov;
- b) dva kupóny, každý pre objednávku za dvakrát 500 investičných bodov;
- c) štyri kupóny, každý pre objednávku za päťkrát 200 investičných bodov;
- d) šesť kupónov, každý pre objednávku za päťkrát 100 investičných bodov.²⁵

V § 5 ods. 2 bola vyjadrená zásada nediskriminácie, keďže každý majiteľ investičného kupónu príslušnej emisie mal rovnaký nárok na získanie akcií. Platilo však obmedzenie z hľadiska rozsahu nároku, pričom jeden majiteľ investičného kupónu mohol v rámci jednej privatizačnej vlny použiť iba 1000 investičných bodov.²⁶ Kupónovú knižku si mohla kúpiť akákoľvek osoba za cenu 35 Kčs (samozrejme za splnenia ustanovenia § 24 zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby). Nadobúdacia cena investičného kupónu príslušnej emisie bola 1000 Kčs, pričom táto cena sa zaplatila formou kupónovej známky, ktorá sa nalepila na registračnú kartu II, ktorá bola súčasťou kupónovej knižky. Táto kupónová známka mala predpísané náležitosti – rozmery 23 x 30 mm, obsahovala štátny znak Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a označenie nadobúdacej ceny vo výške 1000 Kčs.

Nariadenie v § 7 upravovalo pomerne podrobne registračný proces kupónovej knižky. Podľa § 7 ods. 1 registračné miesto overilo na základe občianskeho preukazu alebo iného dokladu ho nahradzujúceho či občan, ktorý predkladal na registráciu kupónovú knižku, spĺňal podmienky predpísané pre vznik nároku na investičné kupóny a či údaje uvedené na oboch registračných kartách boli zhodné a zodpovedali skutočnosti. Pokiaľ boli uvedené podmienky splnené, registračné miesto vykonalo registráciu.²⁷ Rovnako ako pri použití investičného kupónu, bolo možné sa nechať v zmysle § 7 ods. 3 zastúpiť pri registrácii FO alebo PO na základe a v rozsahu písomného splnomocnenia, ktoré však muselo byť úradne overené na rozdiel od § 26 zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby. V prípade vykonania registrácie iným spôsobom ako podľa § 7, mohlo Federálne ministerstvo stanoviť či sa takáto registrácia bude považovať za správne vykonanú. Podľa § 9 ods. 1, ak sa v prospech jedného občana zaregistrovalo viac kupónových knižiek v rôznych registračných miestach, bola platná prvá registrácia.²⁸ Majiteľ investičného kupónu objednával akcie alebo poveril podľa § 17 investičný privatizačný fond tak, že do predtlačeneho rámčeka na kupóne vpísal identifikačné číslo akciovej spoločnosti, ktorej akcie objednával, alebo investičného privatizačného fondu, ktorý na získanie akcií poveroval. Táto objednávka akcií alebo toto poverenie sa vykonalo rovnako na všetkých troch dieloch kupónu. Predtlačené číslo za rámčekom určovalo počet investičných bodov, ktoré boli vpísaním identifikačného čísla do rámčeka na uvedené účely

²⁴ Dátum emisie investičných kupónov určovalo Federálne ministerstvo financií. Tieto kupóny príslušnej emisie boli platné desať mesiacov od dátumu ich emisie, pričom Federálne ministerstvo financií mohlo túto lehotu predĺžiť.

²⁵ „Každá investiční karta (pozn. autor mal zrejme na mysli kupónovú knižku) obsahuje celkem 14 kupónů s různou nominální hodnotou.“ PLÍVA, ref. 15, s. 141.

²⁶ Podľa § 13 ods. 2 za investičné kupóny bolo možné ponúkať iba akcie s nominálnou hodnotou 1000 Kčs, a teda ak by nadobúdacia cena jednej akcie s nominálnou hodnotou 1000 Kčs bola 10 investičných bodov, v tom prípade by občan v jednej privatizačnej vlne mohol nadobudnúť akcie v hodnote 100 000 Kčs.

²⁷ Registrácia bola zavŕšená tým, že registračné miesto pripojilo k oboj registračným kartám podpis pracovníka registračného miesta, dátum vykonania registrácie a registračnú pečiatku, ktorou sa pretlačila kupónová známka. V zmysle § 8 registračné miesto vykonávalo evidenčný úkon oddelením registračnej karty I a zaslaním neodkladne Federálnemu ministerstvu na centrálnu evidenciu.

²⁸ Pokiaľ boli pochybnosti, ktorá z týchto registrácií je prvá, rozhodlo o tom, ktorá registrácia bola platná, Federálne ministerstvo financií. Ďalšie registrácie boli neplatné.

spotrebované.²⁹ V prípade prekročenia maximálneho počtu investičných bodov spotrebovaných v jednej privatizačnej vlne, Federálne ministerstvo financií tento nesúlad uviedlo do súladu, pričom prihliadalo na skôr podané objednávky v rámci dovoleného rozsahu spotrebovania investičných bodov.

JE KUPÓNOVÁ KNIŽKA VEC (V PRÁVNOM ZMYSLE)?

V prípade „kupónovej knižky“ ako materializovanej papierovej knižky pozostávajúcej z určitého počtu strán, je nesporné, že ide o vec v zmysle § 118 a 119 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. Keďže sme aj v tomto príspevku poukázali na to, že pojmy „kupónová knižka“ a „investičný kupón“ nie sú synonymá, môže sa otázka právnej povahy investičného kupónu javiť zaujímavou. V období po prijatí zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu vlastníctva na iné osoby bol síce prijatý právny predpis upravujúci právne pomery cenných papierov (zákon č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch), avšak úprava povahy investičného kupónu v ňom absentovala, preto je potrebné hľadať odpoveď na túto otázku pomocou výkladu ustanovení upravujúcich právne pomery vecí podľa § 118 a 119 Občianskeho zákonníka.

Podľa § 118 Občianskeho zákonníka boli „*predmetom občianskoprávných vzťahov veci a práva, pokiaľ to povaha práva pripúšťa*.“ Nanešťastie, Občiansky zákonník neobsahoval explicitnú definíciu vecí.³⁰ Karel Eliáš vo svojej štúdii k pojmu vec upozornil na rímskoprávne poňatie veci optikou Gaia, a to: „...*Kromě toho jsou některé věci tělesné, některé netělesné. Tělesné jsou ty, kterých je možno se dotknout, například pozemek, otrok, šaty, zlato, stříbro a dále nesčetné věci jiné. Netělesné jsou ty, kterých není možno se dotknout. Takovou povahu mají věci, jejichž podstatou je právo, například pozůstalost, ususfructus (nebo) závazky jakýmkoli způsobem uzavřené.*“³¹ V československom právnom poriadku však definícia vecí úplne neabsentovala.³² Vyplýva z tohto záver, že nielen hmotné (hmatateľné predmety) boli v zmysle práva vecami v právnom zmysle, ale patrili medzi ne aj nemateriálne hodnoty.³³ Je však otázkou či bolo možné absenciu jasnej úpravy nahradiť analógiou iuris, vzhľadom aj na meniace sa spoločenské pomery.³⁴

Vychádzame teda z toho, že napriek tomu, že v právnom poriadku absentuje jasné, explicitné vyjadrenie či je cenný papier vecou v právnom zmysle³⁵, na základe uvedeného

²⁹ § 20 ods. 1 nariadenia vlády Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 383/1991 Zb. o vydávaní a použití investičných kupónov.

³⁰ KRATOCHVÍL, Zdeněk et al. *Nové občianske právo. 1. vyd.* Bratislava: Obzor, 1967, s. 173. Uvedené potvrdzuje aj dobový komentár k Občianskemu zákonníku, ktorý uvádzal, že „*pojem veci OZ nedefinuje, na rozdiel od napr. § 23 OZ z roku 1950 (...)*.“ FICOVÁ, Svetlana. Komentár k § 118 Občianskeho zákonníka. In SVOBODA, Jaromír et al. *Občiansky zákonník*. Bratislava: Eurounion, 1994, s. 122.

³¹ ELIÁŠ, Karel. Věc. Pozitivistická studie. In *Právnický*, 1992, roč. 131, č. 8, s. 695.

³² Mállokto by ho zrejme hľadal v zákone č. 101/1963 Zb. o právnych vzťahoch v medzinárodnom obchodnom styku (Zákonník medzinárodného obchodu). Ten v § 13 ods. 1 stanovil: „*Predmetom právneho vzťahu môžu byť veci, práva alebo iné hospodárske hodnoty; vecami sú hmotné predmety a ovládateľné prírodné sily, ktoré slúžia potrebám ľudí.*“ a v § 14 najmä druhá veta: „*Nehnutelnými vecami sú pozemky a stavby spojené so zemou pevným základom. Ostatné veci sú vecami hnutelnými.*“

³³ ELIÁŠ, ref. 31, s. 698.

³⁴ Prihliadnuc na § 3 ZMO bola však vylúčená analógia legis voči úprave vecí v Občianskom zákonníku. Pozri KOPÁČ, Ludvík. *Zákonník mezinárodního obchodu. Komentář*. Praha: Panorama, 1984, s. 29-30.

³⁵ Nemožno sa, prirodzene, takémuto stavu čudovať, keďže aj napr. prof. Oľga Ovečková vo svojom príspevku poukazuje na to, že „*v budúcnosti možno predpokladať diferenciáciu takto široko chápaného občianskeho práva na jednotlivé odvetvia, ako je autorské právo, právo cenných papierov a pod.*“, preto je absencia explicitnej právnej úpravy týkajúcej sa právnych otázok týkajúcich sa cenných papierov pochopiteľná. OVEČKOVÁ, Oľga. Ekonomická reforma a systém práva v ČSFR. In *Právnický*, 1992, roč. 131, č. 12, s. 1038.

považujeme investičný kupón za vec v právnom zmysle a neskorší vývoj v právnej úprave nám dáva za pravdu, keďže v súčasnosti cenný papier v zmysle platného zákona č. 566/2001 Zb. o cenných papieroch je považovaný za vec v právnom zmysle bez ohľadu na jeho materializovanú alebo immaterializovanú povahu.³⁶

ZÁVER

Pojmy „investičný kupón“ a „kupónová knižka“ v žiadnom prípade neboli synonymá, napriek tomu sa však tieto pojmy nielen v laickom diškurze, ale aj v legislatívnych aktoch takto používali. V tomto príspevku sme sa pokúsili priblížiť rozdiel medzi týmito pojmami a ich vzájomnú spojitosť. Kupónová knižka bola jednoduchá papierová knižka v hodnote 35 Kčs pozostávajúca z registračnej karty I, II a 14 kupónov rôznej nominálnej výšky, avšak bez zjavnej hodnoty až do konkrétneho momentu – nalepenia kupónovej známky a registrácie v registračnom mieste. V tomto momente sa kupónová knižka „právne transformovala“ na investičný kupón – cenný papier na meno, charakteristický svojou neprevoditeľnosťou a neumoriteľnosťou.

Napriek tomu, že išlo o cenný papier, pri jeho hodnote v investičných bodoch absentovala konotácia s hodnotou v peniazoch, čím chcel zákonodarca vyjadriť absolútne rozdielnú povahu týchto cenných papierov od peňazí. S čistým svedomím možno skonštatovať, že či už explicitne alebo implicitne vyplýva, že išlo o tzv. *res extra commercium*, keďže v prípade investičného kupónu bola vylúčená jeho scudziteľnosť za odplatu v podobe peňažného ekvivalentu a taktiež aj umoriteľnosť tohto cenného papiera na meno.

Možno badať zámer zákonodarcu, ktorý sa pokúsil obmedziť manipulatívne a špekulatívne správanie za účelom obohatenia sa kupčením s investičnými kupónmi, čo sa mu podarilo, avšak tieto praktiky sa realizovali inými spôsobmi (napr. investičné privatizačné fondy).

Idea kupónovej privatizácie sa zrodila posudzovaním viacerých modelov v západnej a východnej Európe, avšak nakoniec to nebol úspešný model na „sociálne prerozdelenie štátneho majetku medzi všetkých občanov na základe rovnakého prístupu k príležitosti.“ Je však úlohou nás právnikov, a zvlášť právnych historikov zaoberať sa aj modelmi, ktoré neoslnili za účelom identifikácie chýb a ich možného vyladenia do budúcnosti.

Ako povedal Marcus Tullius Cicero: „*Historia magistra vitae.*“

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Adam Kőszeghy
adam.koszeghy@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

³⁶ Treba poukázať aj na odlišný názor podľa ktorého „*peniaze a cenné papiere podľa slovenského právneho poriadku tiež nie sú vecou, lebo k ich podstate patrí nielen hmotná zložka, ale aj právna kvalifikácia.*“ GÁBRIŠ, Tomáš. Definícia veci a výzvy modernej vedy. In *Justičná Revue*, 2008, roč. 60, č. 4, s. 534.

Nazeranie na vlastníctvo a vlastnícke právo po roku 1960*

Lenka Martincová

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

ABSTRAKT

MARTINCOVÁ, Lenka. Nazeranie na vlastníctvo a vlastnícke právo po roku 1960. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 112-121.

Predkladaný príspevok je venovaný nazeraniu na vlastníctvo a vlastnícke právo po roku 1960 s prihliadnutím k hospodárskoprávnym vzťahom, pričom autorka skúma predovšetkým právnu úpravu v Občianskom zákonníku z roku 1964 a v Hospodárskom zákonníku. V nosnej časti príspevku sú analyzované druhy a formy vlastníctva s osobitným zreteľom k štátnemu vlastníctvu v rámci socialistického spoločenského vlastníctva. V záverečnej časti príspevku sa autorka venuje správe národného majetku štátnymi organizáciami a trvalému užívaniu národného majetku družstevnými a spoločenskými organizáciami.

ABSTRACT

MARTINCOVÁ, Lenka. Looking on the Ownership and Property Rights Since 1960. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. 112-121.

Submitted paper is dedicated to views on ownership and property law after year 1960 with regard to economic rights relations while author explores predominantly legal framework in 1964 Civil Code and Economic Code. In baseline part of the paper are analysed types and forms of ownership with a special focus to state ownership within socialist collective ownership. The final part of the paper author dedicates to administration of national property by a state organisations and permanent use of national property by co-operative and collective organisations.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Československo, 1960, Občiansky zákonník, Hospodársky zákonník, vlastníctvo

KEY WORDS

Czechoslovakia, 1960, Civil Code, Economic Code, ownership

Krátko po februárových udalostiach roka 1948, ktoré v Československu započali obdobie hlbokých spoločenských a politických premien,¹ bol v rámci tzv. právnickej dvojročníce prijatý zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník. Ten predstavoval prvý kódex všeobecného súkromného práva pre celé územie Československej republiky a nebol len významným unifikačným dielom, ale pre slovenské územie predstavoval zároveň i prvú

* Táto práca bola podporená Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0417.

¹ Československo ako ľudovodemokratická republika opúšťajúca predchádzajúce kapitalistické zriadenie, mala v súlade s novými marxisticko-leninskými tézami o vývoji ľudskej spoločnosti smerovať k socialistickému usporiadaniu spoločnosti. Obdobne ako v iných krajinách sovietskeho bloku i v Československu došlo pod vplyvom novej ideológie, popri ostatných zásadných zmenách, i k redefinovaniu základných kategórií právneho myslenia. Nielen pôsobenie nových ideologických téz, ale i mocenské záujmy vedúcej strany viedli za účelom budovania novej socialistickej spoločnosti k odtrhnutiu systému práva od jeho predchádzajúceho dlhoročného vývoja a kontinentálnej tradície. SOUKUP, Ladislav. Základní koncepty marxisticko-leninské právní teorie v Československu v letech 1948-1989. In MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945 - 1989*. Praha : Karolinum, 2004, s. 709.

kodifikáciu občianskeho práva, ktorá nahrádzala v predchádzajúcom období využívanú právnu obyčaj a čiastkovú zákonnú právnu úpravu. Inšpiračným zdrojom Občianskeho zákonníka, ktorý mal odzrkadľovať novú podobu a funkciu občianskeho práva v procese budovania socialistickej spoločnosti,² bol ruský Občiansky zákonník z roku 1922, obdobne ako princípy sovietskej ústavy z roku 1936. V dôsledku časovej tiesne boli autori nútení čerpať i z nezrealizovaného predvojnového návrhu Občianskeho zákonníka, rovnako ako spolupracovať s civilistickými odborníkmi predchádzajúceho obdobia.

Hoci sa na Občianskom zákonníku nepodpísali nové spoločenské, politické a právne pomery do takej miery ako na neskoršom Občianskom zákonníku z roku 1964,³ prostredníctvom viacerých zásadných modifikácií sa v ňom však už odzrkadlilo jeho nové postavenie v procese výstavby socialistickej spoločnosti. Nerátajúc modifikáciu vecnej pôsobnosti kódexu či zrušenie obchodnoprávnej úpravy,⁴ bolo za jednu z najväčších novôt Občianskeho zákonníka možné označiť premenu nazerania na vlastníctvo a vlastnícke právo.⁵ Reforma vlastníckeho práva sa stala, ako konštatuje P. Bělovský, obdobne ako v iných krajinách socialistického bloku základným pilierom ideologickej premeny veľkej časti ostatných inštitútov občianskeho práva.⁶

² Po februári 1948 bolo postavenie a úloha občianskeho práva ako tradičného odvetvia súkromného práva zásadným spôsobom modifikované. Prostredie posilňovania úlohy štátu v spoločnosti a potláčania individuálnych záujmov na úkor tých spoločenských nedefinovalo len novú úlohu občianskeho práva v rámci procesu budovania socialistickej spoločnosti, ale v rámci odmietania opodstatnenia tradičného dualizmu práva, spochybňovalo i jeho súkromnoprávnu povahu. Dôsledkom uplatnenia charakteristickej črty socialistického práva v podobe odborovej partikularizácie, ktorá bola spätá so silnou odborovou špecializáciou, hraničiacou so vzájomnou izoláciou jednotlivých odborov, bolo zároveň narušené tradičné ponímanie občianskeho práva ako všeobecného súkromného práva - postupným odborovým rozdrobovaním bolo občianske právo oklieštené predovšetkým na úpravu majetkovoprávných vzťahov. BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno : Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 426 a 428.

³ Občiansky zákonník si zachoval základné črty klasického civilného kódexu, typického pre kontinentálnu právnu tradíciu; rešpektoval tradičné zmluvné typy, rovnako ako tradičné inštitúty obligačného práva, vecných práv či všeobecnej časti a taktiež i právne názvoslovie. I napriek oduševneným proklamáciám o novom obsahu starých inštitútov, ktoré boli obsiahnuté v dôvodovej správe k Občianskemu zákonníku, tak zostalo množstvo právnych inštitútov zachovaných v pôvodnej podobe. Tamtiež, s. 434.

⁴ LAZAR, Ján et al. *Občianske právo hmotné*. Bratislava : Iuris Libri, 2014, s. 49-50.

⁵ Ľudská spoločnosť podľa marxisticko-leninských téz o vývoji ľudskej spoločnosti prechádzala v rámci svojho vývoja od nižších k vyšším formám spoločenskej organizácie, pričom pre všetky spoločensko-ekonomické formácie mala byť príznačná určitá ekonomická základňa a jej zodpovedajúca spoločenská nadstavba. PRIBÁŇ, Jiří. Na stráži Jednoty světa: marxismus a právní teorie. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 47. Vlastníctvo bolo podľa nových téz vnímané ako spoločenský vzťah; obsahovalo v sebe prvok vzťahu človeka k výrobným prostriedkom a zároveň i prvok vzťahu človeka k ostatným ľuďom. Vlastníctvo v ekonomickom zmysle tak bolo možné podľa K. Planka definovať ako privlastňovanie hmotných statkov v podobe výrobných prostriedkov a ich produktov v rámci a prostredníctvom spoločenského zriadenia na určitom vývojovom stupni. Kým vlastníctvo v ekonomickom zmysle bolo materiálnym vzťahom a bolo späté s hospodárskym základňou, vlastnícke právo ako ideologický jav patrilo do spoločenskej nadstavby. Vlastnícke právo bolo možné podľa tohto nazerania podľa K. Planka vymedziť ako základnú a primárnu právnu úpravu materiálnych vlastníckych vzťahov, teda vzťahov, ktoré sú späté s privlastňovaním hmotných statkov v podobe výrobných prostriedkov a produktov ich výroby v rámci a prostredníctvom spoločenského zriadenia na určitom vývojovom stupni. PLANK, Karol. *Občianske právo II. Vecné a dedičské právo*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1953, s. 2-3 a 5.

⁶ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno : Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 440 a 442. Podľa marxisticko-leninských téz o vývoji ľudskej spoločnosti základný problém kapitalistickej spoločnosti predstavuje antagonizmus medzi spoločenskou povahou

Klasické teórie deklarujúce absolútnu povahu vlastníckeho práva vo význame moci nad vecou, ktoré vyplývali z rímskeho práva a boli recipované prostredníctvom občianskych zákonníkov z 19. storočia, boli v nových podmienkach označené za zastarané a boli nahradené ponímaním vlastníckeho práva ako vzťahu, ktorého obsah bol založený na stupni hospodársko-spoločenského vývoja a podriadený kolektívnym záujmom. Východiskom realizácie ideologických cieľov reformy úlohy vlastníctva v spoločnosti bola jeho typizácia, ktorá predstavovala jeden zo základných znakov socialistického právneho systému. Vlastníctvo sa členilo na socialistické vlastníctvo s formou štátneho a družstevného vlastníctva, osobné a súkromné vlastníctvo,⁷ pričom ústredným pilierom nového občianskeho práva, ktorý jeho ťažisko posunul do oblasti vecných práv, sa stalo práve socialistické vlastníctvo,⁸ a to najmä jeho vyššia forma – štátne socialistické vlastníctvo.

Subjektom štátneho socialistického vlastníctva bol československý ľud, ktorý bol reprezentovaný štátom. Ten riadil a vykonával štátne socialistické vlastníctvo prostredníctvom svojich orgánov, pričom jeho správa bola podľa § 150 Ústavy z roku 1948⁹ vykonávaná vo viacerých formách – priamo¹⁰ alebo prostredníctvom národných podnikov,¹¹ ktoré predstavovali jeden z kľúčových subjektov československého hospodárstva. Podľa zákona č. 103/1950 Zb. o národných podnikoch priemyslových, ktorý zásadným spôsobom modifikoval podobu národného podniku vymedzenú v znárodňovacích dekrétach prezidenta republiky z roku 1945, boli národné podniky samostatnými právnickými osobami, hospodáriacimi s majetkom, ktorý nebol v ich vlastníctve, ale vo vlastníctve štátu, ktorý im tento majetok zveroval do správy.¹² Národné podniky tak spravovali majetok, ktorý bol vo vlastníctve štátu, pričom konali s mocou odvodenou od štátu a v záujme štátu, no kým iné štátne orgány konali menom štátu, národné podniky konali vo vlastnom mene ako samostatné právnické osoby.

Keďže podľa V. Knappa nebolo nielen možné na sledovaný jav aplikovať žiaden predchádzajúci inštitút občianskeho práva, ale rovnako ho nebolo možné vyriešiť určitou predchádzajúcou formou civilistického myslenia, československá právna veda, inšpirujúca sa sovietskym vzorom, musela pracovať s novým konštruktom občianskeho práva, ktorý

výrobného procesu a zároveň súkromnokapitalistickou formou privlastňovania. Skutočnosť, ktorá má odstrániť rozpor medzi spoločenskou povahou výroby a súkromnou formou privlastňovania, teda rozpor medzi povahou výrobných síl a výrobných vzťahov, je práve vznik socialistického vlastníctva a s ním súvisiace zospoločenšenie výrobných prostriedkov, ktoré si vynucuje vysoko spoločenská povaha výroby. Modifikácia vlastníctva a vlastníckeho práva tak predstavovala kľúčovú a nevyhnutnú súčasť budovania socialistickej spoločnosti.

⁷ Pozri § 101 a 105-106, zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník.

⁸ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno : Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 440 a 442. K vývoju vlastníckeho práva v ČSR pred rokom 1948 pozri napríklad SOMBATI, Ján. Vlastnícke právo a jeho ochrana v Ústavnej listine Československej republiky z roku 1920. In *Bratislavské právnické fórum 2013*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. s. 1808-1817. ISBN 978-80-7160-365-8.

⁹ Občiansky zákonník vo svojich ustanoveniach rozoznával správu národného majetku vykonávanú národnými a komunálnymi podnikmi a na druhej strane správu národného majetku, ktorá bola vykonávaná prostredníctvom iných socialistických právnických osôb. § 103, ods. 1, zákon č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník.

¹⁰ Priamu správu národného majetku štát vykonával predovšetkým prostredníctvom štátnej správy. Štátne orgány v tomto prípade nemali samostatnú právnu subjektivitu a pri správe národného majetku konali a vystupovali v mene štátu.

¹¹ § 150, ústavný zákon č. 150/1948 Zb. Ústava Československej republiky.

¹² § 7, ods. 1 a § 10, zákon č. 103/1950 Zb. o národných podnikoch priemyslových.

reflektoval nové ponímanie vlastníckeho práva a subjektov práva v podobe vzniku tzv. operatívnej správy.¹³

Operatívnu správu bolo možné vymedziť ako komplex práv a povinností, ktorý bol operatívne spravovaný zverovaný za účelom plnenia čiastkových úloh vyplývajúcich z procesu budovania socializmu v Československu. Operatívni správcovia boli samostatnými hospodárskymi jednotkami, ktorým štát zveroval časti národného majetku práve za účelom plnenia úloh vyplývajúcich z hospodárskeho plánu pri výstavbe socializmu. Keďže operatívni správcovia v procese plnenia zmienených úloh vstupovali do majetkovoprávných vzťahov nielen s inými podnikmi, ale i občanmi, okrem hospodárskej samostatnosti im bola štátom priznaná i samostatnosť právna. Boli tak samostatnými právnickými osobami, ktoré v právnych vzťahoch vystupovali vo vlastnom mene, avšak konali s mocou odvodenou od štátu a v záujme štátu.¹⁴

OD OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA Z ROKU 1950 K OBČIANSKEMU ZÁKONNÍKU Z ROKU 1964 A HOSPODÁRSKEMU ZÁKONNÍKU

Využívanie Občianskeho zákonníka nemalo dlhé trvanie. Prijatie Ústavy z roku 1960, ktorá v Československu deklarovala víťazstvo socializmu, podnietilo vlnu rekodifikačných prác, ktoré mali v nových právnych predpisoch odzrkadliť zmenené spoločenské podmienky. Občiansky zákonník bol politickou garnitúrou označený za zastaraný a neschopný zabezpečiť adekvátne prostredie pre vývoj socialistickej spoločnosti smerujúcej ku komunizmu.¹⁵ Nová kodifikácia občianskeho práva tak mala už plne odzrkadľovať vývoj spoločenských a hospodárskych vzťahov rozvinutej socialistickej spoločnosti.¹⁶

Rekodifikácia občianskeho práva nebola ovplyvnená len deklarovaným víťazstvom socializmu v Československu, ale odrazila sa v nej i nová klasifikácia upravovaných vzťahov a ich začlenenie do samostatných právnych odvetví. Načrtnutej klasifikácii zodpovedal i nový metodologický prístup zákonodarcu k úprave právnych vzťahov, a síce logickú vnútornú štruktúru právnych vzťahov, ktorá bola ústredným princípom predchádzajúcej úpravy, nahradil metodologický prístup, podľa ktorého sa právne vzťahy upravovali a triedili podľa subjektov a sociálno-ekonomického účelu. V dôsledku uplatnenia zmienených kritérií bol predchádzajúci Občiansky zákonník nahradený dvomi rozdielnymi právnymi predpismi v podobe zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník a zákona č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.¹⁷ Kým predmetom úpravy Občianskeho zákon-

¹³ KNAPP, Viktor. Operativní správa národního majetku národními podniky. In *K Otázkám nového občanského práva*. Praha : Orbis, 1950, s. 10.

¹⁴ *Učebnica občianskeho a rodinného práva. I. Sväzok. Všeobecná časť. Vecné práva*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1953, s. 232-233.

¹⁵ K dôvodom potreby nahradenia Občianskeho zákonníka novou právnou úpravou pozri Z uznesení ÚV KSČ k dalšímu upevňování socialistické zákonosti a zlidovění soudnictví. In *Rudé právo*, 1960, m. 12, d. 13, s. 3 a Dôvodová správa k zákonu č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. In *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky*. [online]. [cit. 2020-08-21]. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm>

¹⁶ BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno : Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 436-437.

¹⁷ LAZAR, Ján et al. *Občianske právo hmotné*. Bratislava : Iuris Libri, 2014, s. 54. Otázka či má popri Občianskom zákonníku existovať i Hospodársky zákonník sa nielen v podmienkach Československej republiky, ale i v podmienkach viacerých socialistických krajín stala v odborných kruhoch na prelome 50. a 60. rokov predmetom živej diskusie, ku ktorej dali podnet sovietski právnici. STŮNA, Stanislav.

nika boli vzťahy medzi socialistickými organizáciami a občanmi, rovnako ako medzi občanmi navzájom, ktoré vznikali v procese uspokojovania ich hmotných a kultúrnych potrieb,¹⁸ Hospodársky zákonník upravoval vzťahy, ktoré vznikali pri hospodárskej činnosti medzi socialistickými organizáciami a v rámci riadenia národného hospodárstva.¹⁹ Okrem zmienených právnych predpisov bol už v roku 1963 prijatý zákon č. 101/1964 Zb. Zákonník medzinárodného obchodu, ktorého predmetom boli iba vzťahy, ktoré vznikali v zahraničnom obchode, keďže Hospodársky zákonník, rovnako ako Občiansky zákonník z roku 1964 sa na zmienené vzťahy aplikovať nemali.

Podoba úpravy právnych vzťahov, ktorá bola v Československu v 60. rokoch využitá pri úprave osobných, osobnomajetkových a majetkových vzťahov, sa zásadným spôsobom odlišovala nielen od základných princípov súkromnoprávných kodifikácií, ktoré boli uplatňované v právnych poriadkoch demokratických štátov, ale bola istým špecifikom i v sústave štátov, ktoré patrili k socialistickému bloku. Obsah, špecifický prístup k metóde úpravy právnych vzťahov a systematika Občianskeho zákonníka išli ruka v ruku s novou terminológiou, ktorá ostatným krajinám zamedzovala porozumeniu československej civilistickej právnej úpravy. Kým niektoré predchádzajúce civilistické pojmy boli nahradené pojmami inými, niektoré inštitúty, ktoré zákonodarca považoval za prekonané, neboli do novej právnej úpravy prevzaté vôbec.²⁰ Jedným z najklúčovejších nedostatkov nového modelu úpravy právnych vzťahov bola absencia univerzálnej povahy nových kódexov. Každý zo zmienených kódexov predstavoval samostatnú, na inom kódexe nezávislú právnu úpravu, ktorá i napriek prekryvaniu a opakovaniu mnohých právnych inštitútov vylučovala subsidiárne využitie ustanovení iného kódexu.²¹

SOCIALISTICKÉ SPOLOČENSKÉ, OSOBNÉ I SÚKROMNÉ. PRÁVNA ÚPRAVA VLASTNÍCTVA V OBČIANSKOM ZÁKONNÍKU Z ROKU 1964 A V HOSPODÁRSKOM ZÁKONNÍKU

Kým Občiansky zákonník z roku 1950, približujúc jednotlivé druhy a formy vlastníctva, vo svojich ustanoveniach venoval pozornosť predovšetkým úprave socialistického vlastníctva, v dôsledku novej, tzv. spotrebiteľskej koncepcie Občianskeho zákonníka z roku 1964, Občiansky zákonník svoju pozornosť venoval predovšetkým úprave osobného vlastníctva, pričom jeho ustanovenia rámcovo vymedzovali i súkromné vlastníctvo. Na druhej strane kľúčové štátne socialistické vlastníctvo, rovnako ako družstevné socialistické vlastníctvo, už nebolo obsahom Občianskeho zákonníka, ale spolu s vlastníctvom spoločenských a iných socialistických organizácií v rámci socialistického spoločenského

K otázke kodifikácie majetkových práv občanů a hospodářských práv a povinnosti socialistických organizací. In *Socialistická zákonost*, 1960, roč. 8, č. 4, s. 233. Významnou súčasťou diskusie bolo nielen prijatie *Uznesenia o ďalšom upevňovaní socialistickej zákonosti a zľudovení súdnictva*, ale napríklad i dokumentu *Základy občanského zákonodárství Svazu SSR a svazových republik*. CHALUPA, Rudolf – VANĚK, Slavoj. Několik úvah o významu návrhu Základů občanského zákonodárství Svazu SSR a svazových republik pro diskusi ke kodifikačním pracím v ČSSR. In *Socialistická zákonost*, 1961, roč. 9, č. 1, s. 49.

¹⁸ Pozri § 1, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

¹⁹ Pozri § 1, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

²⁰ Ako konštatoval P. Bělovský, modifikácia názvoslovia pritom nebola len jednoduchou zmenou názvu inštitútov, ale vo všetkých prípadoch bola sprevádzaná i zásahom do pôvodnej povahy inštitútu. BĚLOVSKÝ, Petr. Občanské právo. In BOBEK, Michal – MOLEK, Pavel – ŠIMÍČEK, Vojtěch (eds.). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 437.

²¹ LAZAR, Ján et al. *Občianske právo hmotné*. Bratislava : Iuris Libri, 2014, s. 54-55.

vlastníctva²² bolo upravené v Hospodárskom zákonníku, ktorý v rámci nového prístupu k úprave právnych vzťahov, upravoval vzťahy vznikajúce medzi socialistickými organizáciami pri plnení hospodárskeho plánu.

Občiansky zákonník z roku 1964 vo svojich ustanoveniach osobné vlastníctvo odvodzoval od Hospodárskym zákonníkom upraveného socialistického spoločenského vlastníctva.²³ Ako konštatovala dôvodová správa k zákonu, ústredným pilierom hospodárskej sústavy československej socialistickej spoločnosti bolo socialistické spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov. Keďže postavenie obyvateľstva v rámci socialistickej spoločnosti bolo určované zásadou „každý podľa svojich schopností, každému podľa jeho práce“, uspokojovanie potrieb občanov bola úzko spätá so skutočnosťou, ako si členovia plnili povinnosti v prospech celku. Práve zo sledovaného dôvodu bolo socialistické spoločenské vlastníctvo, predmetom ktorého boli nielen výrobné prostriedky, ale i samotná produkcia socialistickej výroby, kľúčovým prvkom uspokojovania potrieb obyvateľstva. Potreby pracujúcich boli pritom uskutočňované v dvoch formách – bezplatne a priamo spoločnosťou, v podobe tzv. spoločenskej spotreby obyvateľstva alebo prostredníctvom osobného vlastníctva. Predmety pochádzajúce z produkcie, ktoré svojou povahou boli určené k tomu, aby boli spoločne užívané občanmi, predovšetkým predmety slúžiace k dopravným, zdravotným, telovýchovným či kultúrnym účelom, zostávali natrvalo v rámci socialistického spoločenského vlastníctva. Nehľadiac na zmienené prípady, ostatné predmety osobnej spotreby mohli byť zverované do osobného užívania pracujúcich alebo ich mohli nadobúdať do osobného vlastníctva.²⁴ Zdroj osobného vlastníctva predstavovala predovšetkým práca občanov, ktorú vykonávali v prospech spoločnosti, pričom majetok, ktorý bol nadobudnutý z nepoctivého zdroja, nepožíval podľa Občianskeho zákonníka ochranu. Účelom osobného vlastníctva bolo uspokojovanie kultúrnych a hmotných potrieb občanov.²⁵ Na základe zmienených ustanovení bolo možné podľa dôvodovej správy k zákonu vymedziť tri kľúčové prvky osobného vlastníctva v podobe nerozlučnej spätosti so socialistickým spoločenským vlastníctvom, poctivého zdroja osobného vlastníctva a spotrebnej povahy osobného vlastníctva.²⁶

Okrem osobného vlastníctva Občiansky zákonník v záverečných ustanoveniach rámcovo upravoval i súkromné vlastníctvo. Podľa § 489 občianskoprávne vzťahy vznikali i z individuálneho vlastníctva k veciam, ktoré nepatrili

²² Socialistické spoločenské vlastníctvo vymedzovala už Ústava z roku 1960, podľa ktorej malo socialistické spoločenské vlastníctvo dve formy v podobe štátneho vlastníctva a družstevného vlastníctva. Čl. 8, ústavný zákon č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky.

²³ Pozri § 123, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

²⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. In *Poslaněcká sněmovna parlamentu České republiky*. [online]. [cit. 2020-08-21].

Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm>

²⁵ § 125, ods. 1 a § 126, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. Predmetom osobného vlastníctva boli najmä príjmy a úspory pochádzajúce z práce a sociálneho zabezpečenia, veci domácej a osobnej potreby, rovnako ako rodinné domčeky spolu s rekreačnými chatami. § 127, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

²⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. In *Poslaněcká sněmovna parlamentu České republiky*. [online]. [cit. 2020-08-21].

Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm> Ako konštatovali autori *Nového občianskeho práva* z roku 1967, dôsledkom spotrebnej povahy osobného vlastníctva bola skutočnosť, že využívanie osobného vlastníctva na iné účely, než bolo uspokojovanie potrieb, bolo nepripustné. Vlastník osobného vlastníctva bol oprávnený užívať osobný majetok tak, aby to zodpovedalo spotrebnému určeniu sledovaného majetku, pričom nadmerné kumulovanie vecí osobnej potreby, ktoré bolo v rozpore so záujmami spoločnosti, nepožívalo ochranu osobného vlastníctva. KRA-TOCHVÍL, Zdeněk. *Nové občianske právo*. Bratislava: Obzor, 1967, s. 182-187.

do osobného vlastníctva.²⁷ Súkromným vlastníctvom podľa Občianskeho zákonníka bolo také vlastníctvo, ktoré podľa autorov *Nového občianskeho práva* z roku 1967 napĺňalo dva znaky – išlo o individuálne vlastníctvo (či už išlo o prípad vlastníctva jednotlivca alebo vlastníctva organizácie, ktorá neslúžila všeobecnému záujmu) a týkalo sa predmetov, ktoré sa nenachádzali v osobnom vlastníctve.²⁸ I napriek skôr trpenej existencii súkromného vlastníctva v období po roku 1960 Občiansky zákonník vo svojich záverečných ustanoveniach konštatoval, že súkromné vlastníctvo bolo obdobne ako vlastníctvo osobné voči neoprávneným zásahom taktiež chránené.²⁹

Ako už bolo zmienené, Hospodársky zákonník vo svojich ustanoveniach upravoval socialistické spoločenské vlastníctvo, medzi ktoré patrilo štátne vlastníctvo, družstevné vlastníctvo, rovnako i vlastníctvo spoločenských či iných socialistických organizácií. Hlavný zdroj rozvoja socialistického spoločenského vlastníctva predstavovala podľa Hospodárskeho zákonníka hospodárska, plánovito riadená činnosť kolektívov pracujúcich v socialistických organizáciách.³⁰ Štátne socialistické vlastníctvo patrilo do vlastníctva všetkého ľudu, pričom jediným vlastníkom všetkých vecí, ktoré patrili do štátneho socialistického vlastníctva, bol štát.³¹ Ďalšou formou socialistického spoločenského vlastníctva bolo družstevné socialistické vlastníctvo, ktoré spočívalo najmä v spoločnej činnosti kolektívu družstva.³² Poslednou formou socialistického spoločenského vlastníctva bolo vlastníctvo spoločenských organizácií, ktoré svojou činnosťou predovšetkým v politickej, sociálnej alebo kultúrnej oblasti prispievali k rozvoju socialistických vzťahov.³³

²⁷ § 489, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. Podľa autorov *Nového občianskeho práva* z roku 1967 bola povaha, obdobne ako funkcia súkromného práva v súdobom štádiu vývoja spoločenských vzťahov odlišná, než tomu bolo v kapitalistickej spoločnosti. Keďže v období socializmu bolo vykorisťovanie pracujúcich na podklade súkromného vlastníctva vylúčené, súkromné vlastníctvo tak v nových podmienkach stratilo predchádzajúci ekonomický význam. Súkromné vlastníctvo predstavovalo len akési rezíduum vlastníckej sústavy kapitalistickej spoločnosti, ktorá mala byť prekonaná práve socialistickou spoločnosťou. KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Nové občianske právo*. Bratislava: Obzor, 1967, s. 695-696.

²⁸ Tamtiež, s. 697. O súkromnom vlastníctve jednotlivca bolo možné hovoriť predovšetkým v prípadoch vlastníctva jednotlivca k výrobným prostriedkom (sledovaná skutočnosť bola v rámci hospodárskej socialistickej sústavy pripustená v prípadoch drobného súkromného hospodárstva založeného na vlastnej práci, a to v prípade malovýroby alebo poľnohospodárskeho hospodárstva), vlastníctva jednotlivca k pôde (pôda v dôsledku absencie jej spotrebnej povahy nemohla byť v osobnom vlastníctve), iného vlastníctva jednotlivca, ktoré nenapĺňalo znaky osobného vlastníctva, ale rovnako i v prípade vlastníctva nesocialistických organizácií. Tamtiež, s. 697-698.

²⁹ § 489, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

³⁰ § 8, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

³¹ § 63, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník. Predmetom štátneho socialistického vlastníctva bol národný majetok, ktorý predstavovali všetky veci, ktoré boli v štátnom socialistickom vlastníctve, rovnako ako všetky pohľadávky ako i iné majetkové práva štátu. § 64, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

³² § 94, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník. Družstevný majetok patrilo do vlastníctva jednotlivých ľudových družstiev alebo do vlastníctva ich vyšších organizácií. § 95, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník. Družstevná organizácia mohla s družstevným majetkom nakladať v rámci plnenia jej úloh alebo v prípadoch, keď to vyžadoval významný spoločenský záujem. § 96, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

³³ § 98, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník. Predmetom vlastníctva spoločenských organizácií boli podľa Hospodárskeho zákonníka predovšetkým predmety spoločenskej spotreby. Akékoľvek výrobné prostriedky mohli byť vo vlastníctve sledovaných organizácií iba v prípadoch, ak ich potrebovali na zabezpečenie ich činnosti. § 98, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník. Spoločenské organizácie hospodárili buď so svojím majetkom, ktorý bol vytváraný z činnosti organizácií a príspevkov ich členov alebo s národným majetkom, ktorý štát spoločenským organizáciám odovzdal do dočasného alebo trvalého užívania. § 99, ods. 1 a § 100, ods. 1, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

SPRÁVA NÁRODNÉHO MAJETKU

Inštitút operatívnej správy upravený v Občianskom zákone z roku 1950 a zákone č. 103/1950 Zb. o národných podnikoch priemyslových, ktorý v predchádzajúcom období zabezpečoval výkon štátneho socialistického vlastníctva predovšetkým prostredníctvom národných podnikov, bol v neskoršom období nahradený správou národného majetku. Správu národného majetku ešte pred samotným prijatím Hospodárskeho zákonníka približovalo vládne nariadenie č. 81/1958 Zb. o správe národného majetku.

Národný majetok bolo možné deliť na hmotný národný majetok a na pohľadávky a iné majetkové práva štátu. Hmotný národný majetok bol v správe štátnych organizácií štátneho socialistického sektora, ktoré pri správe národného majetku vystupovali v mene štátu ako vlastníka národného majetku alebo v prípade právnických osôb vo vlastnom mene.³⁴

Organizácie spravujúce národný majetok boli povinné i oprávnené mať majetok v držbe, udržiavať ho, starať sa oň a ochraňovať ho tak, aby výsledkom správy bol čo najväčší rozkvet majetku. Zároveň mali povinnosť majetok evidovať, rovnako ako využívať ho a nakladať s ním tak, ako to vyžadovalo riadne plnenie úloh organizácie štátneho socialistického sektora. Okrem ochrany a udržiavania, prípadne zabezpečenia bežných opráv a investícií, bola organizácia štátneho socialistického sektora povinná starať sa, aby bol národný majetok plne využívaný. Národný majetok, ktorý organizácia na plnenie svojich úloh nepotrebovala, mohla prenajať, okrem prípadov, keď niečo iné ustanovovali právne predpisy.³⁵

³⁴ § 4, ods. 1-2 a 3, vládne nariadenie č. 81/1958 Zb. o správe národného majetku. Ako konštatovali autori *Základov hospodárskeho práva*, v predchádzajúcej právnej úprave správy národného majetku sa rozlišovali prípady operatívnej správy, ktorá bola reprezentovaná predovšetkým národnými podnikmi či inými subjektmi so samostatnou právnou subjektivitou a priamou správou, ktorá bola vykonávaná štátnymi orgánmi a organizáciami, ktoré nemali samostatnú právnú subjektivitu, kam patrili predovšetkým rozpočtové organizácie. Hoci v prípade rozpočtových organizácií, najmä po prijatí vládneho nariadenia č. 110/1953 Zb. o správe národného majetku rozpočtovými organizáciami, bola formálne popretá ich právna subjektivita, otázka ich právnej subjektivity zostávala i naďalej nejasná. Podľa zákona č. 69/1958 Zb. o hospodárskych vzťahoch medzi socialistickými organizáciami totiž rozpočtové organizácie medzi sebou uzatvárali hospodárske zmluvy, v hospodárskych vzťahoch vystupovali vo svojom vlastnom mene, konanie rozpočtových organizácií vo svojom mene bolo umožnené i arbitrážnymi orgánmi a obdobná situácia bola pozorovateľná i v prípade súdnej praxe. Podľa autorov neboli pozorovateľné žiadne dôvody, ktoré zamedzovali priznaniu právnej subjektivity rozpočtovým organizáciám pri správe národného majetku, okrem zopár výnimiek. Nevyhnutným prvkom správy národného majetku, bola právna subjektivita spravujúcej organizácie. Ekonomickým základom právneho inštitútu správy národného majetku bol chozraščot, ktorý predpokladal nielen samostatnosť správy národného majetku u hospodárskych organizácií, ale i u rozpočtových organizácií, v prípadoch, keď vstupovali pri sledovanej správe do hospodárskych vzťahov. Práve chozraščot tak podľa autorov odôvodňoval potrebu jednotného právneho inštitútu správy národného majetku, a to bez zreteľa na to, či ju vykonávali hospodárske alebo rozpočtové organizácie. STUNA, Stanislav et al. *Základy hospodárskeho práva*. Praha : SPN, 1963, s. 175-177.

³⁵ § 4, ods. 2, § 8, ods. 1, § 9, ods. 1, § 10, ods. 1 a § 11, ods. 1, vládne nariadenie č. 81/1958 Zb. o správe národného majetku. Pri tejto tzv. hospodárskej správe národného majetku organizácia štátneho socialistického vlastníctva, v správe ktorej sa národný majetok nachádzal, bola oprávnená určitými úlohami správy, za účelom zníženia nákladov alebo lepšieho plnenia úloh, poveriť podriadenú organizáciu, zodpovednou však stále zostávala organizácia, ktorá mala národný majetok v správe. § 4, ods. 5, nariadenie č. 81/1958 Zb. o správe národného majetku. Nehnutel'ný národný majetok i s príslušenstvom mohol byť zverený do trvalého užívania spoločenským alebo družstevným organizáciám, pričom hnutel'né veci mohli byť odovzdané len výnimočne a to v prípadoch, keď na to boli osobitné dôvody a pripúšťala to ich povaha. Trvalý užívateľ mal obdobné práva a povinnosti ako organizácia štátneho socialistického sektora spravujúca národný majetok, odovzdaný majetok však nemohol scudziť, rovnako ani zaťažovať

Správa pohľadávok a práv štátu prislúchala organizácii štátneho socialistického sektora, z činnosti ktorej určitá pohľadávka alebo právo vzniklo; organizácii, do pôsobnosti ktorej patrila ochrana majetkovoprávných záujmov štátu, poškodením ktorých pohľadávka vznikla; organizácii spravujúcej majetok, s ktorým pohľadávka súvisela. Organizácia bola povinná a oprávnená nakladať s pohľadávkou so starostlivosťou socialistického hospodára, a to v mene štátu ako veriteľ, s obmedzeniami, ktoré vyplývali z nariadenia. Hlavnou úlohou organizácií štátneho socialistického sektora bola starostlivosť o to, aby boli všetky pohľadávky dlžníkmi riadne a včas plnené, prípadne od nich vymáhané včasným uplatnením nároku pred príslušnými orgánmi.³⁶

Vládne nariadenie č. 81/1958 Zb. o správe národného majetku bolo nahradené Hospodárskym zákonníkom, ktorý v súlade s ustanoveniami Ústavy z roku 1960³⁷ už v úvodných článkoch odrážajúcich najvýznamnejšie zásady, na ktorých boli hospodársko-právne vzťahy založené, konštatoval, že k plneniu úloh nielen hospodárskej, ale i kultúrnej výstavby boli socialistickým štátom zriaďované štátne organizácie, ktorým štát do správy zveroval určité časti národného majetku. Takýmito štátnym organizáciami boli podľa Hospodárskeho zákonníka predovšetkým hospodárske a rozpočtové organizácie.³⁸

Organizácia, ktorej úlohou bolo spravovanie národného majetku, bola oprávnená, no predovšetkým povinná sledovaný majetok využívať na splnenie svojich úloh a nakladať s majetkom v súlade so svojimi úlohami. V prípade, ak sa v správe organizácie nachádzal majetok, ktorý organizácia k plneniu svojich úloh nepotrebovala, prípadne ktorý bol pre organizáciu neupotrebitelný, organizácia sa musela postarať o to, aby s ním bolo čo najúčelnejšie naložené alebo aby bol využitý na inom mieste. Organizácia musela viesť evidenciu národného majetku, bola povinná udržiavať majetok v riadnom stave, vykonávať príslušné opatrenia na jeho ochranu a rovnako musela dozerieť na to, aby sa predišlo nielen k poškodeniu a strate, ale i rozkrádaniu a zneužitiu národného majetku.³⁹

V prípade, ak osobitné predpisy neustanovili inak, správa pohľadávok a iných práv štátu patrila organizácii, z činnosti ktorej sledovaná pohľadávka vznikla; organizácii, ktorá mala v správe majetok, s ktorým pohľadávka súvisela; organizácii, do pôsobnosti ktorej patrila ochrana záujmu štátu majetkovej povahy, poškodením ktorého pohľadávka vznikla. Povinnosťou organizácie, v správe ktorej pohľadávka štátu bola, bola starostlivosť o to, aby všetky povinnosti dlžníka boli riadne a včas splnené alebo aby pohľadávka štátu bola včas uplatnená na príslušnom orgáne, rovnako i aby sa sledované rozhodnutia včas vykonali.⁴⁰ Hospodársky zákonník v porovnaní s predchádzajúcimi predpismi explicitne rozlišoval správu hmotného národného majetku a na druhej strane správu pohľadávok a iných práv. Kým v prípade hmotného národného majetku išlo podľa dôvodovej správy k zákonu o výkon vlastníckeho práva štátu, predovšetkým o užívanie majetku

a mohol ho využívať iba na účel, na ktorý mu bol odovzdaný. V prípade potreby mu zároveň mohli byť uložené ďalšie podmienky a obmedzenia alebo mu mohol byť národný majetok i odňatý. § 12, ods. 1 a 4-5, vládne nariadenie č. 81/1958 Zb. o správe národného majetku.

³⁶ § 17, ods. 1, § 18, ods. 1-2, vládne nariadenie č. 81/1958 Zb. o správe národného majetku.

³⁷ Pozri Čl. 11, ústavný zákon č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky.

³⁸ Čl. 3 a § 27, ods. 2, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník. Časti národného majetku mohli byť podľa Hospodárskeho zákonníka bezplatne odovzdané i iným, neštátnym socialistickým organizáciám, predovšetkým družstevným a spoločenským organizáciám, do trvalého užívania. Tieto organizácie boli oprávnené k užívaniu majetku len k účelu, na ktorý im bol odovzdaný, pričom boli povinné udržiavať ho a chrániť, zároveň im mohli byť v rámci práva trvalého užívania uložené osobitné obmedzenia. V prípade, ak to bolo účelné, štátna socialistická organizácia mohla národný majetok nachádzajúci sa v jej správe, ktorý dočasne nepotrebovala k plneniu svojich úloh, zmluvne prenechať k užívaniu inej socialistickej organizácii. § 70, ods. 1-2 a § 71, ods. 1, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

³⁹ § 66, ods. 1-2, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

⁴⁰ § 72, ods. 1 a § 73, ods. 1, zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník.

a nakladanie s ním, ktorý organizácie vykonávali vo vlastnom mene, iná situácia bola pozorovateľná v prípade správy pohľadávok a iných majetkových práv štátu. Keďže organizácii spravujúcej určitú pohľadávku k sledovanej pohľadávke neprináležali žiadne vlastné oprávnenia, nemohla konať vo svojom vlastnom mene, ale iba v mene štátu. Štát mohol konať iba prostredníctvom svojich orgánov a tak organizácia spravujúca pohľadávku štátu bola podľa dôvodovej správy k zákonu orgánom oprávneným konať vo veci pohľadávky v mene štátu.⁴¹

KONTAKTNÉ ÚDAJE

Mgr. Lenka Martincová

lenka.martincová@flaw.uniba.sk

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

⁴¹ Dôvodová správa k zákonu č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník. In *Poslaněcká sněmovna parlamentu České republiky*. [online]. [cit. 2020-08-21].
Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0188_10.htm>

Systém blockchain a jeho využitie v katastri nehnuteľností

Sandra Meňhartová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

MEŇHARTOVÁ, Sandra. Systém blockchain a jeho využitie v katastri nehnuteľností. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 122-129.

Systém blockchain predstavuje jednu z relatívne nových technológií, ktorej existencia je spájaná so vznikom najznámejšej kryptomeny Bitcoin. V súčasnosti je jej využitie čoraz viac atraktívne ako v súkromnom, tak aj vo verejnom sektore. Unikátne vlastnosti tohto systému spočívajúce v jeho vysokej dôveryhodnosti z neho robia ideálny nástroj na zvyšovanie efektivity, ale aj dôveryhodnosti verejných registrov. Každé využitie tohto systému je potrebné podrobiť hlbkej analýze prínosov, ale aj potencionálnych rizík.

ABSTRACT

MEŇHARTOVÁ, Sandra. The Blockchain System and its Use in the Real Estate Cadastre. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 1, p. 122-129.

The blockchain system represents one of the relatively new technologies, the existence of which is associated with the emergence of the most famous cryptocurrency Bitcoin. At present, its use is increasingly attractive in both the private and public sectors. The unique features of this system, consisting in its high credibility, make it an ideal tool for increasing the efficiency, but also the credibility of public registers. Each use of this system needs to be subjected to an in-depth analysis of the benefits as well as the potential risks.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

kataster nehnuteľností, blockchain, vecné práva

KEY WORDS

real estate cadastre, blockchain, rights in rem

ÚVOD

V začiatkoch 21. storočia vznikla technológia, ktorá je v súčasnosti preslávená v spojitosti s najslávnejšou kryptomenou, a to kryptomenou Bitcoin. Od momentu jej vzniku skúma predovšetkým odborná verejnosť spôsob, akým táto kryptomena funguje a čo ju robí unikátnou. Uvedená unikátnosť je spojená so samotným systémom zabezpečujúcim jej fungovanie, ktorým je blockchain.

Tento systém bol vyvinutý pomerne nedávno, v roku 2008. Išlo o verejnú infraštruktúru, ktorá poskytovala služby zabezpečujúce realizáciu transakcií v alternatívnej kryptomene Bitcoin. Bola to prvá aplikácia systému blockchain, ktorá poskytovala odpoveď na postupnú stratu dôvery verejnosti k centrálnym finančným inštitúciám. Právne s týmito inštitúciami sa spájal začiatok finančnej krízy v roku 2008. Blockchain poskytol odpoveď na otázku, ako je možné nahradiť tradičné riešenia a poskytol spôsob náhrady zaužívaných centralizovaných systémov. Tento systém môžeme registrovať predovšetkým v súvislosti s kryptomenami, avšak blockchain prináša aj množstvo iných pozitív, ktoré je možné zužitkovať, no pre samotnú komplexnosť tohto systému ešte neboli uvedené do pozornosti pre širokú verejnosť.

Systém blockchain predstavuje dynamický nástroj. Mnohé odvážnejšie štúdie o ňom hovoria ako o systéme, ktorý má potenciál zmeniť svet viac ako v minulosti internet. Vo veľmi krátkom období vznikla obrovská diverzita riešení využívajúcich tento systém, ktoré sú orientované na odlišné oblasti použitia. Možnosti využiť tento systém sú všade tam, kde je potrebné zabezpečiť nemennosť údajov. Jeho užitočnosť sa tiež môže prejaviť všade tam, kde má možnosť zapisovať alebo inak meniť údaje viac subjektov s prípadnými protichodnými záujmami alebo aj všade tam, kde dochádza k potrebe zabezpečiť spoľahlivé sledovanie tovarov, prípadne služieb. Pre súkromný sektor môže byť systém blockchain využívaný v bankovníctve, finančníctve, poisťovníctve, ale môže byť efektívny aj ako vnútropodnikový systém evidencie tovarov alebo iných transakcií. Pochopiteľne, bude užitočný aj v tých oblastiach verejného sektora, kde dochádza k množopočetnému zápisu a zmene údajov. Verejný sektor zabezpečuje množstvo registrov, ako obchodný register, notárske centrálné registre, kataster nehnuteľností a iné. Vo všeobecnosti však nájde svoje uplatnenie určite aj v oblasti školstva a zdravotníctva. Systém blockchain mnoho krajín v súčasnosti využíva aj pri evidencii zdravotných záznamov pacientov alebo pri elektronických voľbách.

Zaujímavý je tiež koncept, ktorý navrhuje monitorovanie finančných darov od darcov prostredníctvom tohto systému. Ten by mal za úlohu zaznamenať spôsob využitia finančných darov. Výhodou zavedenia tohto spôsobu trasovania finančných darov je zabránenie novej korupcii a tiež finančným podvodom, prípadne ich rýchle odhalenie.¹

1. VZNIK SYSTÉMU BLOCKCHAIN

Tak ako vyplýva z názvu príspevku jeho zameranie sa spája s využitím systému blockchain, ktorý je spojený so vznikom kryptomeny Bitcoin. Všeobecným východiskám tejto kryptomeny sa teda v zásade nie je možné úplne vyhnúť.

Predstaveniu kryptomeny Bitcoin predchádzal príspevok publikovaný v roku 2008 s názvom „**Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System**“. Publikoval ho neznámy autor pod pseudonymom Satoshi Nakamoto.² Okrem popisu samotnej kryptomeny Bitcoin popisuje aj jeho fungovanie. V úvode príspevku Satoshiho Nakamota sú predstavené problémy, ktoré by ním prinášaná kryptomena mala vedieť vyriešiť. Ako najproblematickejšiu tu označuje samotnú skutočnosť, ktorá sa spája s prevodom peňazí z jedného miesta na druhé prostredníctvom tretej strany, pričom tento vzťah je založený zväčša na dôvere k nemu. Uvedený systém chcel Nakamoto nahradiť, a to vytvorením takého mechanizmu, ktorý by nepotreboval prevádzať platby prostredníctvom komunikačného kanálu vytvoreného treťou stranou. Ďalej okrem samotného opísania kryptomeny Bitcoin obsahuje príspevok Nakamota aj popis týkajúci sa jeho fungovania, bezpečnosti a šifrovania, ktoré Bitcoin využíva na to, aby boli všetky vykonané transakcie v súvislosti s ním bezpečné.

¹ KSHETRI, Nir. Will blockchain emerge as a tool to break the poverty chain in the Global South? Third World Quarterly [online]. Dostupné na internete: <http://ezproxy.muni.cz/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=edselc&AN=edselc.2-52.0-85018170550&lang=cs&site=eds-live&scope=site> [cit. 2020-11-04].

² STROUKAL, Dominik - SKALICKÝ, Jan. *Bitcoin a jiné kryptopeníze budoucnosti: historie, ekonomie a technologie kryptoměn, stručná příručka pro úplné začátečníky. 2., rozšířené vydání.* Praha : Grada Publishing, 2018, s. 64.

Spôsob fungovania Bitcoinu tu Nakamoto popisuje, ako systém peer-to-peer sietí.³ Zároveň opisuje, že umožňuje platby cez internet, ktoré by nemali byť závislé na súčinnosti tretej strany, teda finančnej inštitúcie – banky, ktorá by samotnú platbu sprostredkovala.

Reálna existencia kryptomeny sa spája až s rokom 2009. V úvode svojej existencie prešla mnohými turbulenciami. Jej podoba predstavovala otvorený kód. Vytvoriť ju bolo možné procesom ťaženia prostredníctvom špeciálneho technického vybavenia. Práve spôsob ťaženia Bitcoinu veľmi úzko súvisí so systémom blockchain. Ťaženie je náročný proces, pri ktorom sú výpočtom verifikované transakcie, ktoré sú následne ako validné bloky pridávané do databázy transakcií, teda do blockchainu.⁴

Týmto spôsobom získané transakcie, ktoré sú zapísané do blockchainu, sa považujú za overené a subjekt, ktorým boli vyťažené za ich overenie dostáva odmenu.⁵

2. ČO JE TO BLOCKCHAIN?

O systéme blockchain môžeme konštatovať, že bol v dôsledku prvej slávy kryptomeny Bitcoin posunutý neprávom do akéhosi úzadia. Bitcoinu sa venovala obrovská pozornosť, a to zo strany verejnosti, ale aj zo strany nadšencov z rôznych sfér života. Nakamoto o ňom pri spôsobe fungovania píše v tom istom príspevku, ktorý uvádzame vyššie, teda v tom, ktorý je spojený so začiatkami Bitcoinu. V uvedenom príspevku o ňom píše ako o „chain of blocks“ teda ako o reťazci blokov, z čoho neskôr vzniklo aj jeho pomenovanie blockchain. Až po dvoch rokoch, v roku 2011, sa objavujú prvé zmienky o tomto systéme. Následne sa v roku 2012 začína odborná verejnosť zaujímať o to, akým spôsobom by sa dal tento systém využiť aj v iných oblastiach súkromného či verejného života.

Základnou vlastnosťou blockchainu je to, že funguje ako decentralizovaná databáza. Blockchain predstavuje decentralizovaný dátový register, ktorého obsahom sú transakcie pretavené do formy jednotlivých dátových blokov. Decentralizácia znamená, že na rozdiel od centrálne spravovanej databázy je blockchain uložený, spracovaný, udržiavaný a tiež aktualizovaný decentralizovane, na počítačoch mnohých subjektov, ktoré patria medzi jeho užívateľov. Každé jedno počítačové zariadenie je v tomto zmysle považované za jeden uzol. Jednotlivé dátové bloky blockchainu sú spojené dohromady pomocou šifrovacieho mechanizmu (hash). Dátový blok kombinuje:

- a. údaje o všetkých predtým potvrdených transakciách,
- b. informácie o všetkých nových transakciách, ktoré má potvrdiť dátový blok,
- c. riešenie výpočtovej úlohy (koncept tzv. Proof of work).⁶

To znamená, že každý, kto sa pohybuje v tom istom blockchaine, má prístup ku všetkým vykonaným transakciám a tiež všetkým informáciám, ktoré s transakciami súvisia. Inak povedané, sú im k dispozícii všetky dáta, ktoré sú uložené v blockchaine. Každý užívateľ má k dispozícii svoju vlastnú verziu blockchainu, s ktorou pracuje.⁷

Blockchain predstavuje distribuovanú sieť. Tá je definovaná dvoma hlavnými výhodami. Prvá je, že nepotrebujú k svojmu fungovaniu žiadnu centralizovanú autoritu.

³ NAKAMOTO, ref. 11.

⁴ STROUKAL - SKALICKÝ, ref. 2, s. 72

⁵ ANTONOPOULOS, Andreas M. *Mastering bitcoin*. [online]. Dostupné na internete: <https://unglueit-files.s3.amazonaws.com/ebf/05db7df4f31840f0a873d6ea14dcc28d.pdf> [cit. 2020-11-05].

⁶ GUPTA, Manav. Blockchain. In *IBM Limited Edition*. [online]. Dostupné na internete: http://gunkelweb.com/coms465/texts/ibm_blockchain.pdf [cit. 2020-11-05]

⁷ The What, How, and Why of Blockchain for Libraries: A Talk with Jason Griffey. In: *Youtube* [online]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=9ZcSIzh9QWs&list=WL&index=6&t=0s>. Kanál užívateľa Metropolitan New York Library Council [cit. 2020-11-06].

V tomto prípade nie sú všetky dáta uložené na jednom mieste. To znamená, že samotný systém informácií je prakticky nemožné zničiť. Druhá výhoda spočíva v možnosti zápisu informácií do blockchainu zo strany neobmedzeného množstva užívateľov naraz, pričom rýchlosť systému nebude ovplyvnená.⁸

Pri otázke riešenia kto a kedy môže zapisovať záznam do blockchainu musíme riešiť tzv. konsenzus. Ide o mechanizmus, ktorý zaisťuje dohodu vzťahujúcu sa na používanie určitého blockchainu. Jedným z najznámejších mechanizmov konsenzu je tzv. Proof-of-work. Podľa neho, ak má určitý subjekt záujem spolupodieľať sa na overovaní transakcií, musí najskôr doložiť, že pre to vynaložil dostatočné úsilie.⁹

Práve mechanizmus konsenzu zabezpečuje to, že systém blockchain bude naozaj fungovať distribuovane a nebude riadený centrálnou autoritou, ktorá by ho riadila sama.

Jednou z ďalších dôležitých vlastností je jeho transparentnosť. Práve tá zaisťuje, že všetci užívatelia blockchainu uvidia všetky transakcie, ktoré sa v ňom odohrali. V tomto bode je však potrebné zdôrazniť, že nie všetky blockchajny disponujú touto vlastnosťou.

Systém blockchain používa množstvo šifrovacích metód, avšak tento príspevok nie je zameraný na jeho technickú stránku, preto sa budeme tejto problematike venovať iba všeobecne.

Dôvodom neopomenuteľnosti otázky šifrovania blockchainu je to, že práve ono je prostriedkom zabezpečujúcim vysokú bezpečnosť tohto systému. Šifrovanie zabezpečuje dôvernoscť informácií, jeho úlohou je dosiahnuť to, aby sa k požadovaným informáciám obsiahnutým v blockchaine dostali iba určité subjekty disponujúce prístupovým oprávnením. To isté platí aj o manipulácii s týmito informáciami. Šifrovanie zabezpečuje tiež autenticitu informácií, a to v dvoch rovinách. Prvá rovina je spojená s autenticitou samotného užívateľa. Druhá rovina je spojená s autenticitou informácií. V prípade autenticity informácie sa šifrovaním zaisťuje jej overenie. Nemala by sa teda vyskytovať otázka, či sú informácie obsiahnuté v blockchaine pravé alebo nie.¹⁰

Výsledkom šifrovacieho algoritmu je takzvaná hash hodnota, ktorá je porovnateľná s kontrolným súčtom. Pretože tento kontrolný súčet obsahuje aj dáta predchádzajúcich dátových blokov, nie je možné zmeniť starší dátový blok bez zmeny kontrolného súčtu aj všetkých nasledujúcich dátových blokov.

Ak niekto chce urobiť zmenu v histórii transakcií - napríklad vymazať alebo zmeniť transakciu z blockchainu - nestačilo by kvôli tomuto odkazu manipulovať iba s blokom, v ktorom bola samotná transakcia zaznamenaná. To by dalo bloku novú kontrolnú hodnotu. A keďže správnu hodnotu je možné prečítať v nasledujúcom bloku, manipulácia by sa zaznamenala okamžite. Aby bol pokus o takúto manipuláciu s informáciami úspešný, bolo by treba manipulovať aj s testovacou hodnotou uloženou v nasledujúcom bloku. To by však tiež zmenilo testovaciu hodnotu samotného následného bloku. Nakoniec by bolo treba manipulovať s celým reťazcom všetkých nasledujúcich blokov, aby pokus o manipuláciu zostal neodhalený.¹¹

⁸ The What, How, and Why of Blockchain for Libraries: A Talk with Jason Griffey. In: *Youtube* [online]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=9ZcSIzh9QWs&list=WL&index=6&t=0s>. Kanál užívateľa Metropolitan New York Library Council [cit. 2020-11-06]

⁹ KRAVCHENKO, Pavel. What is Consensus Algorithm in Blockchain and Why Do We Need it?. Cryptovest [online]. Dostupné na internete: <https://cryptovest.com/education/what-is-consensus-algorithm-in-blockchain-and-why-do-we-need-it/> [cit. 2020-11-06]

¹⁰ BASHIR, Imran. Mastering Blockchain: Distributed ledgers, decentralization and smart contracts explained [online]. Dostupné na internete: <https://share.nextcloud.net/mirror/New/Bitcoin%20and%20Blockchain%20Bundle/Mastering%20Blockchain.pdf> [cit. 2020-11-07]

¹¹ Blockchain.com, Gesamte Hash-Rate, Dostupné na internete: <https://www.blockchain.com/de/charts/hash-rate> [cit. 2020-11-08]

Hneď ako všetci účastníci v blockchainovej sieti potvrdia nový dátový blok a pridajú ho do blockchainu (tu sa prejavuje mechanizmus konsenzu), už nie je možné meniť uložené údaje bez zmeny všetkých predchádzajúcich kontrolných súčtov. Táto následná nemennosť je okrem decentralizácie tiež charakteristickou vlastnosťou blockchainu.¹²

3. BLOCKCHAIN A GDPR

GDPR predstavuje nariadenie Európskej únie o ochrane osobných údajov. Celý názov tohto nariadenia je General Data Protection Regulation. Do platnosti vstúpilo 25.5.2018.¹³

Podľa zákonnej legálnej definície sú „osobné údaje“ všetky informácie, ktoré sa týkajú identifikovanej alebo identifikovateľnej fyzickej osoby (čl. 4 č. 1 GDPR). Fyzické osoby sa v zmysle GDPR považujú za identifikovateľné, ak je možné ich priamo alebo nepriamo identifikovať, ako konkrétnu fyzickú osobu. Takáto identifikácia sa môže uskutočniť napríklad pomocou identifikátora, ako je meno alebo číslo. Aj údaje, ktoré na prvý pohľad neodhalia žiadne osobné údaje, ale ktoré je možné priradiť fyzickej osobe pomocou ďalších informácií a vynaložením primeraného úsilia zodpovednej osoby, sa považujú za identifikovateľné údaje.

To, či sa osobné údaje v zmysle GDPR spracúvajú v rámci blockchainu, si vyžaduje individuálne posúdenie. Splnenie tejto aplikačnej požiadavky závisí vo veľkej miere od návrhu príslušného blockchainu, najmä od toho, či ide o súkromný alebo verejný blockchain a údaje v týchto systémoch je možné priradiť fyzickým osobám (priamo alebo nepriamo). Podľa kritéria skupiny používateľov sa rozlišuje medzi licencovaným súkromným blockchainom a licencovaným verejným blockchainom.

4. VYUŽITIE SYSTÉMU BLOCKCHAIN V KATASTRI NEHNUTEĽNOSTÍ

Využitie systému blockchain mimo kryptomien predstavuje stále pomerne novú a neprebádanú oblasť. Súkromné spoločnosti, ale rovnako aj vlády jednotlivých štátov sa snažia o jeho postupné zavádzanie. Jeho zavedenie však nebude vhodné vždy. Na otázku vhodnosti sa dá nazerať z rôznych uhlov pohľadu. Problematika posudzovania vhodnosti aplikovania tohto systému do určitej sféry verejného sektora je predmetom neustáleho vývoja rovnako ako samotný blockchain.

Ako uvádzame už v úvode tohto príspevku, systém blockchain a jeho uplatnenie je prínosom predovšetkým pre verejný sektor, a to hneď v niekoľkých oblastiach. Jednou z nich je práve oblasť vedenia katastra nehnuteľností.

Kataster nehnuteľností je spájaný s rozsiahlou agendou zameranou na zápis a zmeny údajov týkajúcich sa vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam. To z neho robí ideálneho „adepta“ na využitie systému blockchain. Samozrejme v podmienkach každej krajiny treba skúmať individuálne prínosy a určité nevýhody spojené s aplikáciou blockchainu individuálne. Nie v každej krajine bude kataster nehnuteľností vhodným „adeptom“ na jeho využitie z dôvodu existencie mnohopočetných úkonov spojených so zápisom a zmenami údajov týkajúcich sa vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam.

Hlavným impulzom, ktorý túto technologickú zmenu spôsobuje je zlyhávanie jednotlivých úradov pri vykonávaní záznamov o vlastníckom práve k nehnuteľnostiam. Tieto

¹² BÖHME, Rainer - PESCH, Paulina. Technische Grundlagen und datenschutzrechtliche Fragen der Blockchain-Technologie. In *Datenschutz und Datensicherheit*, 2017, roč. 41, č. 8, s. 473.

¹³ NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016.

záznamy sa pri využívaní centralizovaných systémov často stávajú predmetom manipulácie

Jednou z prvých krajín na svete, ktorá už preniesla vysoký potenciál blockchainovej technológie do verejného sektora je Gruzínsko. Od roku 2017 používa systém blockchain pri prevode pozemkov a vypracúvaní výpisov z katastra nehnuteľností. Jedným z prvých blockchainových projektov vo verejnom sektore bol teda práve kataster nehnuteľností v Gruzínsku.

Dokumentácia vlastníckej štruktúry nehnuteľností založená na blockchaine tu mala posilniť dôveru obyvateľstva a zahraničných investorov v gruzínsky kataster a jeho evidenciu nehnuteľností. Nezmeniteľnosť a transparentnosť blockchainu poskytuje ochranu pred svojvôľou, korupciou a už vyššie spomínanou manipuláciou. Každý môže vidieť, kto vlastní aké nehnuteľnosti, a sledovať prevody vlastníctva v histórii reťazca.

Po úspešnej aplikácii systému blockchain v Gruzínsku nasledovalo tieto kroky aj Švédsko. Švédsko však uvedený systém posúdilo ako vhodný z iných dôvodov, ako tomu bolo v prípade Gruzínska. Najdôležitejším aspektom smerujúcim k tejto technologickej zmene bola príliš veľká byrokracia súvisiaca so švédskym katastrom nehnuteľností tzv. „Lantmäteriet“.

Pilotný projekt tu bol ukončený už v roku 2017. Odvtedy pracuje švédsky kataster nehnuteľností so súkromným blockchainom, ktorý bol získaný paradoxne zo startupu, ktorého názov je Chromway. Okrem výhod spojených so znížením byrokracie, vymenúva štúdia startupu Chromway aj množstvo ďalších výhod. Ako základné výhody uvádza elimináciu potreby fyzického archívu zmlúv a spisov. Za pozitívum považuje napríklad aj zvýšenú odolnosť údajov o transakciách v katastri nehnuteľností, ktoré sú obsiahnuté v jednotlivých blokoch blockchainu. Predstavuje väčšiu bezpečnosť pre užívateľov tohto systému, ktorá spočíva vo validácii cudzovacích zmlúv, ktoré je možné vykonať nezávisle od katastra nehnuteľností. Sľubuje tiež rýchlejšie a transparentnejšie transakcie. Z hľadiska trvania jednotlivých úkonov sľubuje skrátenie procesov, spojených s evidenciou nehnuteľností, až o 4 mesiace. Umožňuje tiež zvýšenie likvidity nehnuteľností. Systém umožňuje aj potvrdenie transakcie spojenej s prevodom nehnuteľnosti ešte v deň jej uskutočnenia. Z hľadiska bezpečnosti je dôležité spomenúť aj to, že vylučuje duplicitný prevod nehnuteľnosti.¹⁴

Využívaniu blockchainu v súvislosti s katastrom nehnuteľností sú naklonené aj ďalšie krajiny ako napríklad India, Ghana, Haiti alebo Honduras. Nie je to náhoda, že ide o krajiny, v ktorých správa nehnuteľností zatiaľ nefunguje dostatočne hodnoverne. Tieto krajiny sú považované za obzvlášť náchylné na korupciu a podvody v tejto oblasti. Práve z toho dôvodu tu vystupuje uvedený systém zabezpečenia ako veľmi žiadúci.

Naopak, napríklad Nemecko posúdilo zavedenie blockchainu v oblasti katastra nehnuteľností za nie príliš zaujímavé. Bezpečnostné hľadisko zabezpečované týmto systémom nie je pre Nemecko dostatočne relevantné z dôvodu vysokej miery participácie notárov na transakciách spojených so zápisom a zmenami práv k nehnuteľnostiam v katastri. Zavedenie tohto systému by však napomohlo realitnému trhu a vyťaženosti tohto aparátu z časového hľadiska. Napokon, transakcie s nehnuteľnosťami, od prvého kontaktu medzi stranami, až po zápis prevodu vlastníctva do pozemkovej knihy, trvajú menej ako pol roka. Jedinou zmenou v nemeckom katastri nehnuteľností v dohľadnej dobe je zave-

¹⁴ The Land Registry in the blockchain – testbed. [online]. Dostupné na internete: https://static1.squarespace.com/static/5e26f18cd5824c7138a9118b/t/5e3c35451c2cbb6170caa19e/1581004119677/Blockchain_Landregistry_Report_2017.pdf [cit. 2020-12-06].

denie celonárodného databázového katastra nehnuteľností, ktorý nahradí doterajšie grafické ukladanie celých stránok katastra nehnuteľností, avšak nie je založený na systéme blockchain. Aj keď to môže príležitostne urýchliť proces katastra nehnuteľností, v podstate to nezmení jeho súčasné procesy.

Proti zavedeniu tohto systému v Nemecku sa do istej miery búria aj notári. Notári zabezpečujú osvedčovanie zmlúv o prevode nehnuteľností. Preto je ich obava, že by mohli prísť o prácu, oprávnená. Ak by sa blockchain etabloval ako náhrada katastrov nehnuteľností, notár by bol minimálne v tejto oblasti nadbytočný. Môžu však existovať aj podobné riešenia ako v prípade katastra nehnuteľností, a to v iných oblastiach činnosti notárov, napríklad v dedičskom práve pri evidencii závetov. Pre tieto pracovné miesta resp. funkcie skutočne existuje nebezpečenstvo možnosti zníženia ich pracovnej náplne postupnou digitalizáciou systémom blockchain. Možno sa však príliš dramatizuje názor, že mnoho notárov prichádza o prácu. Nech je to akokoľvek, je dôležité, aby sa tieto profesijné skupiny neuzatvárali pred týmito novými technológiami. Je vhodné sa s tým vyrovnávať, aby bol udržaný krok s meniacou sa dobou. Notármi často namietaný fakt v spojitosti s uvedenými možnosťami postupných zmien je napríklad kontrola samotného obsahu zmlúv. Tá je rovnako ich náplňou práce. Existuje určitá obava spojená s tým, že napriek vysokej bezpečnosti, ktorú ponúka tento systém, nie je dostatočne preskúmaná oblasť samotného obsahu zmlúv, ktoré by boli uzatvárané cez systém blockchain. Notári sa obávajú a upozorňujú na to, že by mohlo často dochádzať k znevýhodneniu kupujúcich, prípadne predávajúcich jednotlivých nehnuteľností.

V podmienkach Slovenskej republiky je zavedenie systému blockchain zatiaľ nie často skloňovanou témou. Existujú štúdie, ktoré s postupným zavádzaním síce rátajú, avšak samotná expertíza spojená so skúmaním výhod a nevýhod jeho zavedenia zatiaľ v podobe podrobnej analýzy neexistuje.¹⁵ Zo štúdie Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky vyplýva, že projekt zavedenia systému blockchain na našom území rozhodne nie je z kategórie „quick-wins“, je veľmi komplexný, problémy by mohli nastať v súvislosti s množstvom vstupných dát, overovaním vstupov alebo s ochranou osobných údajov, a preto je odporúčané pred jeho prípadnou realizáciou vykonať dôkladnú špecifikáciu, štúdiu uskutočniteľnosti, prípadne projekt realizovať až v neskoršej fáze informatizácie verejnej správy.¹⁶

ZÁVER

Zavedenie systému blockchain pre oblasť katastra nehnuteľností by malo zabezpečiť finálny výsledok spočívajúci v bezpečnom procese pri vykonávaní transakcií s nehnuteľnosťami. Všetky zúčastnené subjekty by tak mali disponovať digitálnym súborom predstavujúcim potvrdenie o transakcii. Tieto súbory môžu byť uložené v cloude, lokálne alebo inou metódou podľa výberu subjektu. Autentickosť procesu, podpisy a spis potvrdzujúci vlastnícke právo k nehnuteľnosti budú zabezpečené blockchainom. Záznamy a súbory, ktoré by mali byť podľa právnej úpravy určitej krajiny verejné, budú verejné, a tie, ktoré by mali byť dôverné, zostanú dôverné. Jediným spôsobom, ako ukradnúť nehnuteľ-

¹⁵ Štúdia možností a potenciálu technológie „blockchain“ pri zlepšovaní eGovernment riešení. [online]. Dostupné na internete: https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2019/06/UPPVII-blockchain-studia-v2_3-20190318.pdf [cit. 2020-12-10]

¹⁶ Štúdia možností a potenciálu technológie „blockchain“ pri zlepšovaní eGovernment riešení. [online]. Dostupné na internete: https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2019/06/UPPVII-blockchain-studia-v2_3-20190318.pdf [cit. 2020-12-10]

nosť, je vstup do nového procesu transakcie s nehnuteľnosťou s ukradnutou alebo sfalšovanou identifikáciou. Zabezpečenie ID riešenia je možné vylepšiť podľa požiadaviek príslušného systému. Je možné ľahko implementovať prísnejšie postupy identifikácie (fotografie fyzických identifikačných kariet, biometrická identifikácia, viacnásobné podpisy a podobne). Súčasný proces zavádzania tohto systému v mnohých krajinách je navrhnutý tak, aby zahŕňal kataster nehnuteľností, realitné kancelárie, kupujúcich, predávajúcich a banky. Toto sú subjekty zapojené do väčšiny transakcií súvisiacich s nehnuteľnosťami. Proces je možné prepracovať tak, aby zahŕňal aj ďalšie subjekty, ako sú notári, poisťovacie spoločnosti prípadne iné orgány.

V podmienkach Slovenskej republiky zatiaľ nie je vypracovaná oficiálna vládna štúdia zaoberajúca sa výhodami a nevýhodami zavedenia tohto systému s ohľadom na naše právne prostredie. Z existujúcich štatistických údajov však môžeme vyvodit' určité závery, ktoré sú zavedeniu systému blockchain priamo naklonené. Spory spojené s určením vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam sú mimoriadne častým javom. Tieto spory často vyplývajú z chybného zápisu v katastri nehnuteľností. Na základe uvedeného je jednoznačné, že k personálnym pochybeniam na katastri nehnuteľností dochádza. Ich náprava je často spájaná práve s finančne a časovo náročným civilným súdnym konaním. Súdne konania následne zaťažujú justičný aparát, ale rovnako aj strany sporu. Z hľadiska justičného aparátu je vyčerpávaný nadmieru predovšetkým jeho personálny aspekt. Otázka hospodárnosti samotného riešenia týchto prípadov prostredníctvom súdnych konaní je sama o sebe sporná. V súčasnosti, a to hlavne v spojitosti s rekodifikáciou civilného práva procesného sa justičné orgány snažia dosiahnuť čo najvyššiu mieru hospodárnosti a efektívnosti súdnych konaní. Pod efektívnosťou rozumieme aj efektívnosť časovú. Nie je pochyb o tom, že v snahe o dosiahnutie samotnej efektivity civilného procesu musíme rátať s využitím prostriedkov právnej informatiky alebo tzv. prostriedkov právnej technológie. V súčasnej dobe si nevystačíme iba so zmenou právnych predpisov na úrovni procesných kódexov. Tieto rekodifikačné snahy treba doplniť aj o iné riešenia. Zamedzeniu zvyšujúceho sa množstva sporov o určenie vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam by zavedenie systému blockchain, vzhľadom na ním garantovanú bezpečnosť a transparentnosť zapisovaných údajov, jednoznačne prospelo. Môžeme ho považovať za preventívne riešenie. Toto preventívne riešenie by malo rozsiahly dopad aj na dôveru napríklad zo strany potenciálnych investorov. V justičnom prostredí Slovenskej republiky sa nestretávame s takým závažným problémom súvisiacim s nemožnosťou vymôcť si svoje práva súdnou cestou, ako tomu bolo v prípade Gruzínska. Samotná dĺžka konaní v podmienkach Slovenskej republiky však môže rovnako pôsobiť ako faktor, ktorý by potencionálnych investorov mohol odradiť. Systém blockchain a jeho využitie v katastri nehnuteľností v podmienkach Slovenskej republiky aj vzhľadom na uvedené tvrdenia považujeme za prínosné.

KONTAKTNÉ ÚDAJE

Mgr. Sandra Meňhartová

menhartova9@uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave,

Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P.O. BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

Dobromyseľnosť vydržateľ'a ako nevyhnutný predpoklad vydržania?*

Olexij M. Meteňkanyč

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

METEŇKANYČ, M. Olexij. Dobromyseľnosť vydržateľ'a ako nevyhnutný predpoklad vydržania?. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. 130-144.

Príspevok sa zameriava na komparatívne skúmanie rôznych právnych úprav vybraných krajín Európskej únie ohľadom otázky, či dobromyseľnosť vydržateľ'a je skutočne nevyhnutný predpoklad vydržania. Okrem prezentovania vybraných aspektov právnych úprav inštitútu vydržania v Slovenskej a Českej republike, poukazujeme aj na viaceré právne úpravy, ktoré na jednej strane umožňujú vydržanie veci len v prípade dobromyseľnosti vydržateľ'a, ako aj na strane druhej predkladáme taktiež vybrané časti právnych úprav, ktoré umožňujú vydržanie veci (hnuteľných i nehnuteľných) aj za prítomnosti nedobromyseľnosti vydržateľ'a. Súčasne analyzujeme rozhodnutie ESĽP vo veci *J. A. Pye (Oxford) Ltd. proti Spojené kráľovstvo*, v rámci ktorého ESĽP uznal nadobudnutie vlastníckeho práva na základe vydržania, a to aj v prípade, že ide o vydržací titul, ktorý sa zakladá na neoprávnenej držbe.

ABSTRACT

METEŇKANYČ, M. Olexij. The Bona Fide Possessor as a Necessary Precondition for Acquisitive Prescription?. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 2, p. 130-144.

The article focuses on a comparative research of various legal regulations of selected countries of the European Union regarding the question of whether the bona fide of the possessor is really a necessary precondition for acquisitive prescription. In addition to presenting selected aspects of the legal regulations of the acquisitive prescription in Slovak and Czech Republic, we also point out several parts of legal regulations, which allow to acquire things in ownership by acquisitive prescription only in case of good faith of possessor. On the other hand, we also present selected parts of legal regulations that allow the prescription of things (movable and immovable) even if there is no presence of the good faith of possessor. At the same time, we are analyzing the ECHR decision in the case *J. A. Pye (Oxford) Ltd. v United Kingdom*, in which the ECHR acknowledged the acquisition of ownership on the basis of acquisitive prescription (and the possessors did not acquire land in good faith).

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Dobromyseľnosť, vydržacia doba, vydržanie, držba, nehnuteľnosti, hnuteľné veci, komparácia právnych úprav.

KEY WORDS

Bona fide, period of acquisitive prescription, acquisitive prescription, possession, immovables, movable things, comparison of legal regulations.

* Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0199.

1. SLOVO ÚVODOM

Ministerka spravodlivosti Slovenskej republiky Mária Kolíková dňa 19. októbra 2020 schválila *Štatút pracovných skupín pre rekodifikáciu súkromného práva* (ďalej len ako „Štatút“), a to na účely zabezpečenia rekodifikácie súkromného práva.¹ Zriadili sa pracovné skupiny pre rekodifikáciu súkromného práva, a to pracovné skupiny pre občianske právo (pre všeobecnú časť, rodinné právo, dedičské právo, vecné právo a záväzkové právo), ako aj pre právo obchodných spoločností.² Predmetná rekodifikácia má nadväzovať na Legislatívny zámer rekodifikácie Občianskeho práva schválený vládou Slovenskej republiky uznesením č. 13 zo 14. januára 2009³ a na výstupy doterajších rekodifikačných komisií. Zároveň finálnymi výstupmi pracovných skupín by mali byť návrh nového Občianskeho zákonníka a návrh zákonnej úpravy práva obchodných spoločností, pričom tie by mali byť predložené ministerke do 31.12.2021.⁴

Uvedeným krokom sa opäť otvára „začarovaná skrinka“ rekodifikácie slovenského súkromného práva. Dôvody opakovaných rekodifikačných pokusov v podmienkach SR sú dlhodobo známe⁵ a pomerne rozsiahlo popísané v odbornej literatúre. K potrebe rekodifikácie súkromného práva je napísaných mnoho článkov či štúdií⁶ a v podstate sa k tejto problematike vyjadriло mnoho odborníkov na civilistiku.⁷ Je zjavné, že rekodifikácia súkromného práva v Slovenskej republike je nevyhnutná a v tomto smere vítame krok ministerky, ktorý ukazuje, že aj súčasná Vláda SR si je vedomá tejto potreby.

¹ Porovnaj s Oznámenie č. 17/2020 Ministerstva spravodlivosti SR zo 14. októbra 2020, dostupné na internete: file:///C:/Users/Oliver/Downloads/Oznamenie%2017_2020.pdf (navštívené dňa 7. 12. 2020).

² Porovnaj s čl. 1 ods. 1 Štatútu.

³ Legislatívny zámer rekodifikácie Občianskeho práva schválený vládou Slovenskej republiky uznesením č. 13 zo 14. januára 2009, dostupný na internete: [file:///C:/Users/Oliver/Downloads/Legislativny%20zamer%200Z%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Oliver/Downloads/Legislativny%20zamer%200Z%20(2).pdf) (navštívené dňa 07.12.2020).

⁴ Porovnaj s čl. 4 Štatútu.

⁵ K samotným rekodifikačným pokusom v podmienkach SR odporúčame pozrieť LAZAR, Ján et al. *Občianske právo hmotné. Všeobecná časť, rodinné právo, vecné práva, dedičské právo*. Bratislava : Iuris Libri, 2018, s. 68-73, prípadne i DULAK, Anton. K prvej ucelenej verzii pracovného návrhu nového Občianskeho zákonníka. In *najpravo.sk*, 28. októbra 2015, dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/clanky/k-prvej-ucelenej-verzii-pracovneho-navrhu-noveho-obcianskeho-zakonnika.html#Cit%C3%A1cie%20a%20pozn%C3%A1mky> (navštívené dňa 07.12.2020).

⁶ Dôvody potreby rekodifikácie sa často opakujú v rôznych vedeckých publikáciách alebo na odborných fórach a konferenciách. Medzi tie najčastejšie môžeme zaradiť: 1. aktuálna a akútna potreba rekodifikácia občianskeho zákonníka z dôvodu jeho roztrieštenosti, vnútornej nekonzistencie a neprehľadnosti spôsobenej veľkým množstvom noviel vykonaných po roku 1989, vrátane aj tzv. veľkej novely Občianskeho zákonníka z roku 1991; 2. má sa odstrániť nekonceptnosť pri prijímaní noviel implementujúcich legislatívu Európskej únie do Občianskeho zákonníka, ako aj reagovať a zosúladiť úpravu základných súkromnoprávných vzťahov s aktuálnym stavom európskeho súkromného práva; 3. skutočnosť, že Občiansky zákonník z roku 1964 už vo výraznej miere nespĺňa požiadavky moderného kódexu 21. storočia. Pre viac pozri LAZAR, Ján. *Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva, Materiály z odbornej konferencie, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky*. Bratislava : Eurokodex, 2008, s. 27 a nasl.

⁷ Dovolíme si vybrať len niektoré, a to: PLANK, Karol. Konceptia rekodifikácie občianskeho práva hmotného v Slovenskej republike. In *Justičná revue*, Roč. 48, č. 4, 1996, s. 1 a nasl., LAZAR, Jan. Východiská a koncepčné otázky návrhu slovenského Občianskeho zákonníka. In *Justičná revue*, roč. 49, č. 12, 1997, s. 16 a nasl., DULAK, Anton. Rekodifikácia súkromného práva na Slovensku - stav a ciele. In Kolektív autorov. *Reforma súkromného práva na Slovensku a v Čechách. Zborník príspevkov z konferencie Československé právnické dni Detašované pracovisko Justičnej akadémie Slovenskej republiky v Omšeni 29.-30. máj 2013*. Brno-Pezinok: Acta Universitatis Brunensis, 2013, s. 39-52, LAZAR, ref. 5, alebo DULAK, ref. 5.

Na základe uvedeného možno preto očakávať, že v blízkej budúcnosti sa opäť začnú viesť diskusie o tom, akým spôsobom máme upraviť, resp. zmodernizovať jednotlivé nosné právne inštitúty slovenského súkromného práva.⁸ Podľa našej mienky rekodifikácia by mala predstavovať aj modernizáciu právnych inštitútov či právnych noriem. Osobitne, pokiaľ sa podstatné zmeny týkajú občianskeho zákonníka, ktorý sa často označuje aj ako „*sociálna a ekonomická ústava spoločnosti*“, či „*ústava každodenného života*“.⁹

V kontexte vyššie uvedeného sa preto javí ako nanajvýš vhodné analyzovať a zhodnotiť právnu úpravu vybraných právnych inštitútov slovenského súkromného práva, ako aj ich aktuálnosť pre prax a možnosti ich vylepšenia. V našom prípade sme si zvolili právny inštitút vydržania, pričom v rámci predkladaného príspevku sa chceme zamerať na vybraný predpoklad vydržania, a to dobromyseľnosť (*bona fide*) vydržateľa. Z tohto dôvodu príspevok prezentuje základnú právnu úpravu ohľadom tohto predpokladu v Slovenskej republike (kapitola 3) a v Českej republike (podkapitola 4.3), ako aj sa zameriava na komparatívne skúmanie rôznych právnych úprav vybraných krajín Európskej únie ohľadom otázky, či dobromyseľnosť vydržateľa je skutočne nevyhnutný predpoklad vydržania (predovšetkým podkapitoly 4.1. a 4.2.). Na záver, súčasne podporne uvádzame rozhodnutie ESLP vo veci *J. A. Pye (Oxford) Ltd. proti Spojené kráľovstvo*, v rámci ktorého ESLP uznal nadobudnutie vlastníckeho práva na základe vydržania, a to aj v prípade, že ide o vydržací titul, ktorý sa zakladá na neoprávnenej držbe (podkapitola 4.4.). Avšak predtým, než prideme k samotným zisteniam nadobudnutým v rámci nášho komparatívneho právneho výskumu, v krátkosti si predstavme aj samotnú metodológiu, ktorú sme využili v rámci realizácie predmetného výskumu (kapitola 2).

2. V KRÁTKOSTI K METODOLÓGII PRÁVNEHO VÝSKUMU

Pri kreácii každej vedeckej práce je nevyhnutné si zvoliť správnu metodológiu. Práve správne zvolené metódy výskumu predstavujú určitú záruku vedeckosti, pričom prinášajú predovšetkým spoľahlivosť a overiteľnosť získaných poznatkov. Už to nie je otázka šťasteny a náhody, ale cielenej činnosti a výsledky vedeckého výskumu by mali byť opätovne testovateľné a otvorené kritike.

Pre účely tohto príspevku sme uskutočnili doktrínálny komparatívny právny výskum so zameraním na kvalitatívne metódy získavania poznatkov. Za metódy, ktoré sa v právnej vede aplikujú najčastejšie, možno podľa Viktora Knappa označiť logické, exaktné, sociologické, systémové a komparatívne metódy.¹⁰ Pri realizácii samotného výskumu sme sa opierali predovšetkým o logické¹¹ a komparatívne metódy, do úzadia boli postavené systémové, sociologické a exaktné metódy. Samozrejme, s ohľadom na komparatívny charakter tohto výskumu (naše zameranie na vybrané aspekty právnych úprav vydržania v jednotlivých právnych poriadkoch európskych štátov) bola kľúčová kompa-

⁸ Na tomto mieste sa nám zdá vhodné poukázať i na to, že autor tohto príspevku je taktiež v projekte „Nové výzvy v oblasti vecných práv na Slovensku“ (projekt č. APVV-18-0199), pričom jedným zo základných cieľov tohto projektu je overiť relevantnosť v súčasnosti aplikovaných doktrínálnych prístupov v oblasti vecných práv (a to práve v kontexte prebiehajúcich rekodifikačných prác na novom občianskom zákonníku), ako aj naformulovanie záverov a návrhov novej úpravy vecných práv ako potenciálnych podkladov pre pracovné skupiny pre rekodifikáciu súkromného práva.

⁹ DULAK, ref. 5.

¹⁰ Porovnaj s KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 1993, s. 69.

¹¹ Medzi logické metódy zahŕňame predovšetkým abstrakciu – konkretizáciu, analýzu – syntézu či indukciu – dedukciu. Viac pozri v MOLNÁR, Zdeněk. *Metody vědeckého zkoumání*. In MOLNÁR, Zdeněk et al. *Pokročilé metody vědecké práce*. Praha : Profess Consulting, 2012, s. 41-43.

ratívna metóda. Náš primárny záujem sa sústred'oval na zber informácií súvisiacich s nasledovnou otázkou: „Existujú iné zahraničné právne úpravy, v ktorých sa pri inštitúte vydržania vyskytuje aj nedobromysel'nosť vydržateľa ako základný zákonný predpoklad?“ Z tohto dôvodu sme sa zamerali práve na kľúčové právne predpisy v rámci jednotlivých európskych štátov, ktoré upravujú vecné práva¹² a v nich sme sa zamerali predovšetkým na nasledovné dve otázky:

- či je možné vydržať vec (hnutel'nú alebo nehnuteľnú) len vtedy, ak je vydržateľ dobromysel'ný?
- aké dlhé sú vydržacie doby?¹³

Je dôležité podotknúť, že náš záujem smeroval predovšetkým k porovnávaní základných právnych úprav venujúcich sa odpovediam na vyššie uvedené základné otázky. Žiaľ, s ohľadom na limitovanosť tohto príspevku sa nebudeme bližšie venovať samotnej právnej praxi a rozhodovacej činnosti súdov jednotlivých krajín,¹⁴ keďže uvedené by vyžadovalo oveľa viac priestoru. Z tohto dôvodu v rámci predkladaného článku prezentujeme a komparujeme predovšetkým zákonnú úpravu skúmaného predpokladu vydržania, a to dobromysel'nosť vydržateľa a nevyhnutnosť jej existencie v príslušnej krajine.

Okrem samotnej komparatívnej metódy bola pre nás kľúčová i analýza, predovšetkým pri dôkladnom skúmaní jednotlivých úprav vydržania. Nepochybne dôležitú rolu zohrávala aj syntéza ako myšlienkové spojenie v príspevku skúmaných skutočností, získaných najmä pomocou analytickej a komparatívnej metódy, pričom prostredníctvom syntézy bol vytvorený i súhrn poznatkov, ktoré boli predmetom tohto výskumu.

3. K PRÁVNEJ ÚPRAVE INŠTITÚTU VYDRŽANIA V PODMIENKÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Všeobecná právna úprava týkajúca sa právneho inštitútu vydržania je v súčasnosti upravená v § 134 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej len ako „OZ“). Ide o právny inštitút, ktorý prešiel mnohými rôznorodými zmenami,¹⁵ pričom tento vývoj vyústil do pomerne strohého a krátkeho súčasného znenia tohto komplexného inštitútu.

¹² Najčastejšie ide obdobne ako v Slovenskej republike o kódex venovaný občianskemu právu hmotnému, tzv. *civil code*. Okrem občianskych zákonníkov v Slovenskej a Českej republike sme sa venovali viacerým kódexom v rámci krajín Európskej únie, napríklad spomeňme Rakúsky Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811 (ďalej len ako „ABGD“), Nemecký občiansky zákonník z roku 1900 (ďalej len ako „BGB“), Švajčiarsky občiansky zákonník z roku 1907 (ďalej len ako „ZGB“), Občiansky zákonník Poľskej republiky z roku 1964 (tzv. *Kodeks Cywilny*, preto ďalej len ako „KC“), Občiansky zákonník Maďarskej republiky z roku 2013 (v origináli: „*Polgári Törvénykönyv*“, preto ďalej len ako „PTK“), Francúzsky občiansky zákonník z roku 1804 (ďalej len ako „*Code civil*“), Taliansky občiansky zákonník z roku 1942 (ďalej len ako „*Codice civile*“), Španielsky občiansky zákonník z roku 1889 (ďalej len ako „*Código civil*“), Portugalský občiansky zákonník z roku 1966 (ďalej len ako „POZ“), Občiansky zákonník Gréckej republiky z roku 1940 (ďalej len ako „OZGR“), Občiansky zákonník Litvy (ďalej len ako „OZL“), Lotyšský občiansky zákonník (ďalej len ako „LOZ“), Estónsky občiansky zákonník (ďalej len ako „EOZ“), či Holandský občiansky zákonník z roku 1992 (ďalej len ako „*Burgerlijk Wetboek*“ alebo „BW“).

¹³ Predpokladali sme, že dĺžka vydržacej doby môže slúžiť ako dobrý indikátor, že bude v tej-ktorej právnej úprave prítomná i nedobromysel'nosť vydržateľa ako zákonná podmienka vydržania, predovšetkým ak budú v právnej úprave viaceré dĺžky trvania vydržacej doby.

¹⁴ Uvedené bude predmetom nasledovného právneho výskumu, ako aj publikačnej činnosti autora.

¹⁵ K samotnému vývoju inštitútu vydržania na území Slovenskej republiky pozri FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník. 2. zväzok (Vecné práva, Zodpovednosť za škodu a za bezdôvodné obohatenie)*. Bratislava: Eurokódex, 2015, s. 186-190. S ohľadom na to, že sme s Českou republikou pomerne dlho zdieľali tú istú úpravu tohto inštitútu (aj keď v súčasnosti, ale i v minulosti môžeme vidieť rozmanité odlišnosti v právnej úprave vydržania) odporúčame pozrieť aj PETR, Bohuslav. *Vydržení v českém právu*. Praha:

V podmienkach Slovenskej republiky je podstatou vydržania originárny spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva¹⁶ na základe dlhodobej dobromyselnej držby veci.¹⁷ Pomocou tohto inštitútu dosahujeme zjednotenie faktického stavu so stavom právnym.¹⁸ V rámci faktického stavu sa oprávnený držiteľ veci s ohľadom na všetky okolnosti domnieva, že je jej vlastníkom. Na základe tejto dlhodobej faktickej oprávnenej držby (za prítomnosti jeho dobromyselnosti) nastane stav právny, keď sa držba veci stane súčasťou výkonu vlastníckeho práva.¹⁹ V tomto smere vydržanie odstraňuje i právnu neistotu spojenú s vadami a nedostatkami nadobúdacieho titulu veci, ak „*oprávnený držiteľ so zreteľom na všetky okolnosti nemohol o týchto vadách vedieť alebo sa, naopak, mohol domnievať, že nadobúdací titul riadne existuje.*“²⁰ Zároveň je vhodné podotknúť, že ide o originárne nadobudnutie vlastníckeho práva, a teda sa posilňuje postavenie vydržateľa ako vlastníka. Ten nemusí odvodzovať svoje vlastnícke právo od iného právneho predchodcu, postačuje naplniť základné zákonné predpoklady tohto inštitútu uvedené v § 134 OZ.²¹

Vydržanie je taktiež určitá výnimka z nepremlčateľnosti vlastníckeho práva.²² Nevykonávaním držby nad vecou síce vlastnícke právo nezaniká, ak však k tomu pristúpi v zmysle nášho právneho poriadku aj dlhodobý výkon oprávnenej držby zo strany inej

C. H. Beck, 2006, s. 47 a nasl. či PETR, Bohuslav. Nad bývalým, súčasným i budúcim pojetím držby a vydržení. In *Právní rozhledy*, 2005, roč. 13, č. 17, s. 614-620.

¹⁶ Vlastnícke právo spadá medzi vecné práva, ktoré majú absolútnu platnosť a pôsobia *erga omnes*, na rozdiel od napríklad záväzkov, ktoré pôsobia *inter partes*. „*Vecné práva sa vyznačujú prevahou kogentných noriem, zatiaľ čo úprava záväzkov má prevažne dispozitívny charakter. Rozdiel vecných práv a záväzkov v našom právnom poriadku je aj v úprave premlčania týchto práv. Zatiaľ čo nároky zo záväzkov sa premlčujú, z vecných práv sa nepremlčuje vlastnícke právo. Zároveň platí, že vecné právo je silnejšie ako právo záväzkové. Vyjadrením tohto pravidla je napríklad zákaz dojednania prepádneho zálohu.*“ Pre viac porovnaj s MLKVÁ ILLÝOVÁ, Zuzana – DUFALOVÁ, Lenka. Pojmová hranica medzi vecnými právami a záväzkami. In *Projustice*. [online]. Dostupné na internete: <<https://projustice.sk/obcianske-pravo/pojmova-hranica-medzi-vecnymi-pravami-a-zavazkami>> [cit. 2020-10-25].

¹⁷ Porovnaj s FEČÍK, Marián. § 134 Vydržanie. In ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 914.

¹⁸ Ide o tzv. normatívnu silu času, keď z dôvodu právnej istoty pomocou vydržania zosúladiť dlhodobý trvajúci faktický stav s tým právnym.

¹⁹ Aj na základe uvedeného je očividné, prečo majú k sebe blízko inštitúty premlčania a vydržania. Je medzi nimi úzka súvislosť, pričom sa v minulosti rozlišovalo medzi tzv. vlastným premlčaním a tzv. „nadobúdacím“ premlčaním, pričom „*premlčanie práva na strane jednej osoby malo za následok jeho nadobudnutie na strane druhej osoby.*“ DOBROVOLNÁ, Eva. Nabývaní a zánik vlastníckeho práva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Věcná práva. Věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku*. Praha : C. H. Beck, 2018, s. 89, prípadne pozri i zákon č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občanský, kde sa premlčaniu a vydržaniu spolu venuje štvrtá hlava tretieho dielu tohto zákona (§1451-1502).

²⁰ FEČÍK, ref. 18, s. 914.

²¹ Uvedené má veľký význam aj z toho dôvodu, že na vydržateľa vlastníckeho práva sa neuplatňuje zásada *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet* (Nikto nemôže previesť na iného viac práv ako sám má). Táto skutočnosť má osobitne svoju dôležitosť pre prípad Slovenskej republiky, keďže v minulosti na jej území nebolo vždy dôsledne zapisované vlastnícke právo k nehnuteľnostiam do verejných registrov, čo sa prejavovalo aj tým, že nám vznikli rôzne problémy, ako napr. duplicitný zápis vlastníkov do verejných registrov či existencia tzv. neznámych a nezistených vlastníkov. Tejto problematike sme sa už čiastočne venovali v METEŇKANYČ, M. Olexij. Nezistení a neznámi vlastníci pôdy v podmienkach Slovenskej republiky. In *Historia et Theoria Iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 128-133 a 134-136. Vo všeobecnosti k deformáciám vlastníckeho práva uskutočnených prostredníctvom kodifikácií občianskeho práva (vrátane inštitútu vydržania) v 20. storočí odporúčame pozrieť MARTINCOVÁ, Lenka. Nazeranie na vlastníctvo a vlastnícke právo po roku 1948. In *Historia et Theoria Iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 107-121 či ČOKYNOVÁ, Terézia – KÖSZEGHY, Adam. Deformácia vlastníckeho práva vo svetle kodifikácií občianskeho práva v 20. storočí v Československu. In *Historia et Theoria Iuris*, 2019, roč. 11, č. 1, s. 14-27.

²² Porovnaj s § 100 ods. 2 OZ: „*Premlčujú sa všetky majetkové práva s výnimkou vlastníckeho práva. Tým nie je dotknuté ustanovenie § 105. Záložné práva sa nepremlčujú skôr, než zabezpečená pohľadávka.*“

osoby, dôjde *ex lege* vydržaním k zániku vlastníckeho práva k tejto veci u pôvodného vlastníka a naopak, k vzniku vlastníctva u dobromyseľného vydržateľa.

Súčasný znenie tohto ustanovenia predpokladá nasledovné zákonné predpoklady vydržania:

- spôsobilý subjekt,
- spôsobilý predmet držby,²³
- oprávnená držba po zákonom stanovenú dobu (pre hnutelné veci sú to *tri* roky, pre nehnuteľnosti je to *desať* rokov),
- uplynutie vydržacej doby,
- dobrá viera (dobromyseľnosť) vydržateľa.²⁴

Ako je možné vidieť z vyššie uvedeného krátkeho predstavenia podstaty slovenskej právnej úpravy inštitútu vydržania, kľúčovú rolu pri nej zohráva oprávnená držba za prítomnosti dobrej viery vydržateľa, t. j. ide o osobu, ktorá „*je so zreteľom na všetky okolnosti v dobrej viere, že mu vec patrí*“.²⁵ Samotná detencia na vydržanie nestačí. Náš Občiansky zákonník nepripúšťa vydržanie v prípade nedobromyseľnosti držiteľa.

Otázne však je, či táto právna úprava je typická len pre Slovenskú republiku a v iných krajinách je to riešené odlišne (a teda pripúšťajú vydržanie vlastníckeho práva aj za prítomnosti nedobromyseľnosti vydržateľa), alebo ide o pravidlo, ktoré je všeobecne uznávané v rámci európskych právnych poriadkov, a teda dobromyseľnosť je zakaždým nevyhnutným, až *esenciálnym*, predpokladom právneho inštitútu vydržania (tak ako v prípade právnej úpravy Slovenskej republiky). Uvedenému sa venujeme v nasledujúcej časti príspevku.

4. KOMPARÁCIA VYBRANÝCH PRÁVNÝCH ÚPRAV EURÓPSKÝCH KRAJÍN S OHĽADOM NA PRÁVNY INŠTITÚT VYDRŽANIA

Naše zistenia z vykonaného právneho výskumu sme sa rozhodli prezentovať v štyroch líniiach. Prvá (podkapitola 4.1.) prezentuje právne úpravy, ktoré obdobne ako legislatíva Slovenskej republiky, umožňujú vydržanie vecí (hnuteľných i nehnuteľných) len v prípade dobromyseľnosti vydržateľa. Druhá línia zistení (podkapitola 4.2.) zase predkladá prípady európskych krajín, v rámci ktorých je umožnené vydržanie vecí aj za prítomnosti nedobromyseľného vydržateľa.

Okrem uvedeného jadra právneho výskumu sme sa rozhodli v krátkosti prezentovať aj právnu úpravu Českej republiky (tretia línia zistení, ide o podkapitolu č. 4.3.), ktorá sa v rámci prijatia nového českého občianskeho zákonníka z roku 2012 (zákon č. 89/2012 Sb. Občiansky zákoník, ďalej len ako „*Občiansky zákoník*“) v mnohom (predovšetkým v terminológii) vrátila a čerpala inšpiráciu v právnej úprave ešte z prvej republiky Československa (predovšetkým ide o zákon č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občiansky, ďalej len

²³ V zmysle § 134 ods. 2 OZ nie je možné nadobudnúť vlastníctvo k veciam, ktoré nemôžu byť predmetom vlastníctva, alebo k veciam, ktoré môžu byť len vo vlastníctve štátu alebo zákonom určených právnických osôb (bližšie k tomu pozri ust. § 125 OZ).

²⁴ Pozri viac v FEKETE, ref. 17, s. 190 a nasl.

²⁵ FEKETE, ref. 16, s. 197. Celkovo oprávnenosť držby sa posudzuje so zreteľom na ustanovenie § 130 ods. 1 OZ z týchto hľadísk:

- a) *existencia právneho titulu* (hoc aj toho domnelého, t. j. *tiutlus putativus*), o ktorý sa opiera dobrá viera držiteľa,
- b) nakladanie s vecou počas *celej vydržacej doby* ako s vlastnou,
- c) *dobrá viera držiteľa* s ohľadom na skutočnosti uvedené vo vyššie spomenutých písm. a) a b), že mu vec podľa práva patrí.

Viac k tomu pozri FEKETE, ref. 17, s. 195-197.

ako „OZO“). Osobitnú pozornosť chceme venovať práve novej, modifikovanej podobe inštitútu vydržania, upravený v § 1095 Občanského zákoníka s názvom *mimoriadne* vydržanie. Na záver chceme poukázať aj na rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ako „ESLP“, ide o podkapitolu 4.4.) vo veci J. A. Pye (Oxford) Ltd. v. Spojené kráľovstvo (sťažnosť č. 44302/02), ktoré potvrdzuje právnu úpravu, ktorá akceptuje vydržanie ako nespochybniteľný titul nadobudnutia vlastníckeho práva, a to aj v prípade, že vydržací titul sa zakladá na neoprávnenej držbe.

4. 1. PRÁVNE ÚPRAVY UMOŽŇUJÚCE VYDRŽANIE VECÍ LEN ZA PRÍTOMNOSTI DOBROMYSEĽNOSTI VYDRŽATEĽA

Okolnosťami, ktoré môžu presvedčivo potvrdzovať záver o existencii dobromyseľnosti, sú spravidla skutočnosti, ktoré sa týkajú právneho dôvodu nadobudnutia držby a svedčiace o dobrej viere nadobúdateľa. Uvedené platí tak pre slovenskú právnu úpravu, ako aj pre tú rakúsku, pričom slovenské právo vychádza v tomto smere z toho rakúskeho. ABGB vyžaduje, aby dobromyseľná držba spočívala hlavne na osvedčenom právnom titule, resp. prinajmenšom na domnelom právnom dôvode (*titulus putativus*).²⁶ Ide zväčša o neplatné právne úkony typu kúpna zmluva, darovacia zmluva, užívacie vecné práva a pod.²⁷ Z uvedeného vyplýva, že domnienka držiteľa, že mu vec alebo právo patrí, sa musí opierať o „niektorý právny úkon alebo inú právnu skutočnosť, na základe ktorých, podľa jeho presvedčenia, vec alebo právo nadobudol.“²⁸ Z tohto dôvodu pre oprávnenosť držby postačuje i len domnelý právny titul, ak nie je v rozpore so zákonom.

Navyše, ABGB v zhode s OZ, vylučuje vydržanie v prípade zlej viery držiteľa.²⁹ Obdobne však neumožňujú vydržať vlastnícke právo k veci (či už hnutelnej alebo nehnuteľnej) nedobromyseľnému držiteľovi nemecká a švajčiarska právna úprava. V zmysle § 937 ods. 2 BGB nadobudnutie vlastníckeho práva vydržaním je vylúčené, ak nadobúdateľ pri získaní držby nad vecou nie je v dobrej viere, že mu patrí, alebo ak neskôr zistí, že na toto vlastnícke právo k veci nemá nárok.³⁰ Obdobne to platí aj v prípade švajčiarskej právnej úpravy.³¹

Súhrnom možno uviesť, že v rámci všeobecnej nemeckej, rakúskej, švajčiarskej, ale i slovenskej právnej úpravy môže vlastnícke právo vydržať len oprávnený držiteľ, t. j. ten, kto s vecou nakladá ako so svojou a je so zreteľom na všetky okolnosti v dobrej viere, že mu vec patrí.³²

Na záver si dovoľujeme uviesť aj samotné dĺžky vydržacích dôb v jednotlivých krajinách. V Rakúsku sa za prítomnosti dobromyseľnosti držiteľa môže stať táto osoba vlastníkom veci, ak ju má nepretržite v držbe po dobu troch rokov, ak ide o hnutelnú vec (§ 1466 ABGB), a po dobu tridsiatich rokov, ak ide o nehnuteľnosť (§ 1468 ABGB). Odlišná

²⁶ Porovnaj predovšetkým s § 1468, § 1470, § 1472 a § 1477 ABGB.

²⁷ Je však dôležité podotknúť, že ABGB pozná i inštitút mimoriadneho vydržania, v prípade ktorého nie je potrebné preukázať platný právny titul. Porovnaj s § 1468, § 1470 a § 1477 ABGB.

²⁸ FEKETE, ref. 17, s. 195.

²⁹ Pozri predovšetkým § 1461 a § 1463 ABGB.

³⁰ Porovnaj s § 937 ods. 2 BGB, dostupné na internete: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf [cit. 2020-10-25].

³¹ K tomu pozri predovšetkým čl. 661 (upravujúci vydržanie nehnuteľnosti) a čl. 728 ZBG (upravujúci vydržanie hnutelnej veci). Anglická verzia ZBG je dostupná na internete: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19070042/201801010000/210.pdf> [cit. 2020-10-25].

³² Okrem nemeckej, rakúskej, švajčiarskej a slovenskej právnej úpravy je vhodné doplniť, že obdobne aj pobaltské krajiny pripúšťajú vydržanie len za prítomnosti dobromyseľnosti držiteľa (porovnaj s § 111 ods. 1 EOZ, čl. 1013 LOZ alebo čl. 4.68 OZL).

právna úprava je v Nemecku, kde síce pri nehnuteľnostiach je rovnaká vydržacia doba (t. j. tridsať rokov),³³ avšak pri hnutel'ných veciach je vydržacia doba desať rokov.³⁴ Zároveň aj švajčiarska právna úprava sa odlišuje oproti dvom vyššie uvedeným úpravám. Pri vydržaní nehnuteľnosti je potrebné rozlišovať, či ide o riadne alebo mimoriadne vydržanie. Pri riadnom vydržaní je vydržacia doba desať rokov,³⁵ pri mimoriadnom vydržaní je vydržacia doba tridsať rokov.³⁶ Vo všeobecnosti pre hnutel'né veci zase platí vydržacia doba päť rokov.³⁷

4. 2. PRÁVNE ÚPRAVY UMOŽŇUJÚCE VYDRŽANIE VECÍ AJ ZA PRÍTOMNOSTI NEDOBROMYSELNOSTI VYDRŽATEĽA

Je však potrebné poukázať na skutočnosť, že v predchádzajúcej podkapitole popísané právne úpravy neumožňujúce vydržanie veci za prítomnosti nedobromyseľnosti vydržateľa nie sú jediným spôsobom, ako upraviť túto problematiku. Viacero krajín pristúpilo k tomu, že umožňujú vydržanie veci, predovšetkým tých hnutel'ných, aj v prípade nedobromyseľného držiteľa. Sprievodným javom tejto úpravy je často aj dlhšia vydržacia doba, ako aj vylúčenie tých prípadov vydržania, keď sa držba veci nadobudla na základe (hlavne úmyselného) trestného činu.³⁸ Na niektoré z týchto právnych úprav sa pozrieme bližšie, ako aj predostrieme zistenia, či je možné v niektorých krajinách vydržať aj nehnuteľnosti za prítomnosti nedobromyseľnosti vydržateľa.

4. 2. 1. HNUTEĽNÉ VECI

Na úvod je potrebné uviesť, že trojročná vydržacia doba, ktorá je zakotvená v slovenskom OZ, je typická aj pre iné krajiny (taktiež za splnenia podmienky dobromyseľnosti držiteľa). Obdobne tak má aj:

- grécka (čl. 1041 OZGR),
- holandská (čl. 3:99 ods. 1 BW),
- španielska (čl. 1955 ods. 1 Código civil),
- portugalská právna úprava (čl. 1299 POZ)³⁹ či
- právna úprava Litvy (čl. 4:68 OZL).

Kratšiu vydržaciu dobu predpokladá právna úprava Lotyšska (ide o jeden rok, porovnaj s čl. 1023 LOZ). Dlhšiu zase predpokladajú právne úpravy Estónska (päťročná),⁴⁰ Talianska (10 rokov)⁴¹ alebo Maďarska (10 rokov).⁴²

³³ Vid' § 900 BGB.

³⁴ Porovnaj s § 937 ods. 1 BGB.

³⁵ Pozri viac v čl. 661 ZBG.

³⁶ Porovnaj s čl. 662 ZBG.

³⁷ Avšak v niektorých špecifických prípadoch je odlišná vydržacia doba. Napríklad pri predmetoch s kultúrnou hodnotou podľa osobitného právneho predpisu je vydržacia doba tridsať rokov. Pre bližšie informácie k všeobecnej, ako aj špeciálnym vydržacím dobám vid' čl. 728 ZBG.

³⁸ Porovnaj napríklad s právnou úpravou Maďarska (§ 5:47 ods. 1 PTK).

³⁹ Pri portugalskej právnej úprave je potrebné zdôrazniť, že ide o prípady hnutel'ných vecí, ktoré nie sú evidované vo verejnom registri, v prípade registrovaných vecí platí šesťročná vydržacia doba.

⁴⁰ Porovnaj s § 110 ods. 1 EOZ.

⁴¹ Porovnaj s čl. 1161 ods. 1 Codice civile.

⁴² Porovnaj s § 5:44 ods. 1 PTK.

V prípade neoprávnenej (nedobromyselnej) držby platí to, že vydržacia doba v niektorých krajinách je podstatne dlhšia. Ide o istú formu „kompenzácie“, keď pri absencii dobrej viery držiteľa sa predlžuje vydržacia doba. V Španielsku je vydržacia doba šesťročná,⁴³ v Portugalsku desaťročná,⁴⁴ v Grécku,⁴⁵ Holandsku⁴⁶ a Taliansku⁴⁷ platí dokonca dvadsaťročná vydržacia doba. Aj na základe vyššie uvedených dĺžok dôb je možné sledovať, že sa vydržacia doba minimálne zdvojnásobuje. Osobitným prípadom je maďarská právna úprava, ktorá pri vydržaní hnutelných vecí predpisuje desaťročnú vydržaciu dobu, a to bez ohľadu na dobromyselnosť držiteľa veci (§ 5:44 PTK).

4. 2. 2. NEHNUTEĽNOSTI

Opätovne aj pri nehnuteľnostiach si v prvom rade poukážme na to, aké sú vo všeobecnosti vydržacie doby za prítomnosti dobromyselnosti držiteľa. Desaťročná vydržacia doba v prípade nehnuteľností (v podobe, ako ju upravuje aj náš OZ), patrí medzi najkratšie vydržacie doby v celej Európe. Nie je to len prípad slovenského práva, ale aj toho:

- estónskeho (§ 123 ods. 1 EOZ),
- holandského (čl. 3:99 ods. 1 BW),
- lotyšského (čl. 1024 LOZ),
- španielskeho (čl. 1957 Código civil),
- talianskeho práva (čl. 1158 Codice civile) či
- práva Litvy (čl. 4.68 ods. 1 OZL).

Francúzske právo pripúšťa desaťročnú vydržaciu dobu iba vtedy, ak evidovaný vlastník nehnuteľnosti býva v tom istom územnom obvode, v ktorom sa nachádza predmetná nehnuteľnosť, inak platí dvadsaťročná vydržacia doba (čl. 2265 Code Civil).

Dlhšiu, pätnásťročnú vydržaciu dobu poznajú v Maďarsku (§ 5:44 ods. 1 TPK), dvadsaťročnú v Poľsku (čl. 172 KC), ale, ako sme už spomenuli v predchádzajúcej kapitole, v Nemecku, Rakúsku a Švajčiarsku (v prípade mimoriadneho vydržania) je vydržacia doba tridsaťročná.

Zaujímavou je otázka, či existujú aj iné zahraničné právne úpravy, v ktorých sa pri inštitúte vydržania vyskytuje aj nedobromyselnosť ako základný zákonný predpoklad aj pri samotných nehnuteľnostiach. Pri hnutelných veciach, ako sme si vyššie ukázali, ide o pomerne častý jav. Je tak zrejmé aj z dôvodu, že často si príslušná osoba ani nevie spomenúť z akého právneho titulu v minulosti ona, resp. jej právni predchodcovia, nadobudli tú-ktorú hnutelnú vec. Avšak pri nehnuteľnostiach je to odlišnejšie, keďže často podliehajú aj zápisu do určitého verejného registra (u nás napríklad kataster nehnuteľností). Ale aj v našom výskume sa nám podarilo identifikovať viaceré právne úpravy, ktoré pripúšťali možnosť vydržania nehnuteľnosti aj v prípade absencie dobromyselnosti držiteľa vydržania. Spomeňme napríklad právnu úpravu Talianska a Španielska. Vo všeobecnosti platí desaťročná vydržacia doba pri nehnuteľnostiach za prítomnosti dobromyselnosti držiteľa. Avšak, v oboch prípadoch existuje aj možnosť vydržať nehnuteľnosť v prípade nedobromyselnosti držiteľa (pozri predovšetkým čl. 1957 a 1959 Código civil pre španielsku právnu úpravu a čl. 1161 Codice civile pre taliansku právnu úpravu). Zároveň obe

⁴³ Pozri napr. čl. 1955 ods. 2 Código civil.

⁴⁴ Pozri napr. čl. 532 POZ.

⁴⁵ Porovnaj s čl. 1045 OZGR.

⁴⁶ Porovnaj s čl. 3:105 BW.

⁴⁷ Porovnaj s čl. 1161 ods. 2 Codice civile.

právne úpravy predĺžili dĺžku vydržacej doby, a teda nestačí len desaťročná, ale pre prípad nedobromyselnej držby nehnuteľnosti sa vyžaduje v Taliansku dvadsaťročná vydržacia doba⁴⁸ a v Španielsku zase tridsaťročná vydržacia doba.⁴⁹

Súhrnom môžeme uviesť, že v zahraničných právnych úpravách môžeme nájsť i prípady, keď aj nedobromyselný vydržateľ môže vydržať veci, predovšetkým tie hnuťelné. Menej častá je právna úprava, ktorá by umožňovala vydržanie nehnuteľností v prípade absencie dobromyselnej vydržania, avšak predovšetkým v krajinách južnej Európy je uvedená skutočnosť možná a legálna.

4. 3. V KRÁTKOSTI K VYDRŽANIU V ČESKEJ REPUBLIKE

Vzhľadom na to, že v súčasnosti prebiehajú v rámci slovenskej odbornej právnej verejnosti diskusie o rekodifikácii súkromného práva, podľa našej mienky sa javí ako užitočné a opodstatnené sa v krátkosti osobitne venovať aj právnej úprave vydržania v Českej republike, keďže len relatívne nedávno došlo u našich západných susedov k rekodifikácii súkromného práva a súčasne sme v minulosti dlhodobo zdieľali spoločnú právnu úpravu.

V Českej republike bol v roku 2012 prijatý Občanský zákoník, ktorý sa v prípade právnej úpravy vydržania v mnohom inšpiroval Všeobecným zákoníkom občianskym z roku 1811. Je to predovšetkým práve v úprave právneho inštitútu držby, kde namiesto kladenia akcentu na držbu v „*dobrej viere*“ a „*dobromyselného*“ držiteľa je v súčasnosti kladený terminologicky dôraz na držbu *riadnu, poctivú a pravú*.⁵⁰ Uvedené je dôležité práve pri nadobúdaní vlastníckeho práva k veci vydržaním (§ 1089 a nasl. Občanského zákoníka), keď by mala byť držba veci riadna,⁵¹ poctivá⁵² a pravá.⁵³ Ak sú splnené tieto všetky tri vlastnosti držby, hovoríme následne o tzv. *kvalifikovanej* držbe.

⁴⁸ Porovnaj s čl. 1161 Codice civile.

⁴⁹ Porovnaj s čl. 1959 Código civil.

⁵⁰ Práve aj pri úprave vydržania v rámci OZO bol kladený dôraz na tieto vlastnosti držby – porovnaj s § 1461-1464 OZO.

⁵¹ Súčasné vymedzenie riadnej držby nájdeme v ust. § 991 Občanského zákoníka, a to „*Držba je řádná, pokud se zakládá na platném právním důvodu. Kdo se ujme držby bezprostředně, aniž ruší cizí držbu, nebo kdo se ujme držby z vůle předchozího držitele nebo na základě výroku orgánu veřejné moci, je řádným držitelem.*“ Dôležitá zmena oproti predchádzajúcej úprave spočíva v tom, že pre nadobudnutie riadnej držby nepostačuje putatívny (domnelý) právny dôvod (o ten ide v prípade, ak držiteľ koná v ospravedlniteľnom omyle, že tu taký dôvod je, aj keď v skutočnosti tomu tak nie je). Zároveň nepostačuje ani existujúci, ale neplatný titul (napr. kúpna zmluva neplatná pre nedostatok zákonom vyžadovanej formy). Porovnaj s SPÁČIL, Jiří. Držba a její ochrana. In SPÁČIL, Jiří et al. *Věcná práva. Věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku*. Praha : C. H. Beck, 2018, s. 35.

⁵² Prevzaté terminológie „*poctivý a nepoctivý*“ je len ďalšou ukázkou návratu k právnej terminológii použíwanej v rámci OZO. Súčasne vymedzenie poctivej držby v Občanském zákoníku môžeme nájsť v § 992, ktorý znie:

„(1) Kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává, je poctivý držitel. Nepoctivě drží ten, kdo ví nebo komu musí být z okolností zjevné, že vykonává právo, které mu nenáleží.

(2) Nepoctivost zástupce při nabytí držby nebo při jejím výkonu zástupcem činí držbu nepoctivou. To neplatí, pokud zastoupený zvláštním příkazem daným se zřetelem k této držbě zástupci nařídil, aby se držby ujal nebo aby ji vykonával.

(3) Poctivému držiteli náleží stejná práva jako držiteli řádnému.“

⁵³ Pravá držba je upravená v § 993 Občanského zákoníka: „*Neprokáže-li se, že se někdo vetřel v držbu svémocně nebo že se v ní vloudil potajmu nebo lstí, anebo že někdo usiluje proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen výprosou, jde o pravou držbu.*“ Je potrebné rozlišovať medzi pravou a poctivou, resp. nepravou a nepoctivou držbou. Ide síce o inštitúty, ktoré majú k sebe blízko, ale nie sú totožné. Súčasne zaujímavým je slovné spojenie „*vetření se v držbu*“, ktoré vyjadruje nielen to, že sa niekto uchopil držby, ale i to, že tak daná osoba učinila svojpomocne, neoprávnene a bez vedomia či proti

Z pohľadu tohto príspevku je zaujímavá práve úprava poctivého držiteľa a inštitút tzv. mimoriadneho vydržania. Začnime poctivosťou držiteľa. Poctivým v zmysle § 992 Občanského zákoníka je predovšetkým ten, komu vykonávané právo skutočne prináleží. Súčasne však poctivým držiteľom je aj ten, komu vykonávané právo neprináleží, avšak koná v dobrej viere, ktorá je „*založená na ospravedlniteľnom omyle o existencii držaného práva, resp. o existencii právne významnej skutočnosti ju zakladajúcu*.“⁵⁴ Samotný omyl je vtedy ospravedlniteľný, ak sa držiteľ z presvedčivého dôvodu domnieva, že mu právo patrí, ale zároveň nevie (a ani mu nemusí byť z okolností zrejmé), že vykonáva právo, ktoré mu neprináleží. Poctivosť držby zaniká (a teda sa stáva nepoctivou) v okamihu, keď sa držiteľ oboznámil so skutočnosťami, ktoré v ňom museli (objektívne) vyvolať pochybnosti o tom, že mu držané právo patrí.⁵⁵ V tomto smere vidíme, že od samotného konceptu dobrej viery nebolo fakticky upustené a zohráva rolu pri posúdení, či v príslušnom prípade budeme hovoriť o jej (ne)poctivosti. Avšak, terminologicky už v súhrne nebudeme hovoriť o „*dobromyselnom*“ držiteľovi, ale o poctivom držiteľovi. V zásade však naďalej platí, poctivým držiteľom bude ten, kto je „*s ohľadom na všetky okolnosti v dobrej viere, že mu vec alebo právo patria*.“⁵⁶

V súčasnosti Občanský zákoník rozlišuje medzi riadnym a mimoriadnym vydržaním. Predpokladmi riadneho vydržania sú:

- právo spôsobilé byť vydržané,⁵⁷
- kvalifikovaná držba (t. j. ide o riadnu, pravú a poctivú držbu),⁵⁸
- uplynutie vydržacej doby.⁵⁹

Pri mimoriadnom vydržaní sú modifikované vyššie spomínané predpoklady riadneho vydržania, a to nasledovne:

- právo spôsobilé byť vydržané (platí to, čo pri riadnom vydržaní),
- absencia nepoctivého úmyslu držiteľa,
- uplynutie vydržacej doby, ktorá je dvojnásobná, než v prípade riadneho vydržania.⁶⁰

Okrem dvojnásobne dlhšej doby vydržania je kľúčové rozlišovacie kritérium medzi riadnou a mimoriadnou držbou i (ne)prítomnosť kvalifikovanej držby. Mimoriadne vydr-

vôli doterajšieho držiteľa, a to spravidla pri použití násillia alebo prekonania nejakej prekážky. Porovnaj s PETROV, Ján. § 993 Pravá držba. In PETROV, Ján et al. *Občanský zákoník. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1052-1054. Častým príkladom votrenia sa do držby je situácia, keď niekto „vypudí“ iného z držby (§ 1007 Občanského zákoníka) a následne ju sám uchopí (napríklad pôjde o prípad lúpeže). Pozri viac v SPÁČIL, ref. 52, s. 38.

⁵⁴ SPÁČIL, ref. 52, s. 36.

⁵⁵ Porovnaj s vyššie citovaným ustanovením § 992 ods. 1 druhá veta Občanského zákoníka. V tomto smere je dôležité ešte podotknúť, že bude vždy záležať na objektívnom posúdení ospravedlniteľnosti omylu. Ak držiteľ nepostupoval s obvyklou mierou opatrnosti, ktorú je možné so zreteľom k okolnostiam konkrétného prípadu po každom požadovať, je držiteľom nepoctivým. SPÁČIL, ref. 52, s. 37.

⁵⁶ Čo je typická definícia dobromyselnosti držiteľa, uvedené porovnaj s PERT, Bohuslav. § 1089 Řádné vydržení. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§976-1474)*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 316. V súhrne môžeme uviesť, že poctivá držba sa v zásade neodlišuje od oprávnenej držby, ktorá bola súčasťou predchádzajúcej právnej úpravy, avšak jej dôsledky sú iné. Sama o sebe nevedie k vydržaniu. Viac pozri v tamže, s. 316.

⁵⁷ Je možné vydržať len také právo, ktoré je predmetom držby, s výnimkou obligačných práv. Pôjde predovšetkým o vlastnícke právo, vecné bremená a pod. DOBROVOLNÁ, ref. 19, s. 90.

⁵⁸ Pozri poznámky pod čiarou č. 51-53 tohto príspevku.

⁵⁹ Tá je obdobná ako v podmienkach SR, t. j. u hnuteľných vecí je vydržacia doba tri roky, u nehnuteľností zase desať rokov. Porovnaj s § 1091 Občanského zákoníka.

⁶⁰ U hnuteľných vecí je teda šesťročná vydržacia doba, pri nehnuteľnostiach zase dvadsaťročná. Porovnaj s § 1095 Občanského zákoníka.

žanie nepredpokladá riadnu držbu, tzn. že umožňuje nadobudnúť vlastnícke právo vydržaním aj v prospech toho držiteľa, ktorý nemá právny titul nadobudnutia veci (resp. ho nie je schopný preukázať). Zároveň nie je podmienkou ani držba poctivá alebo práva, no samotnému vydržaniu veci bráni nepoctivý úmysel držiteľa. Preto Spáčil poukazuje na to, že predpokladom mimoriadneho vydržania je absencia nepoctivého úmyslu držiteľa.⁶¹ Vydržať tak môže ten držiteľ, ktorý nemá nepoctivý úmysel. „*Nedostatok nepoctivého úmyslu ako predpoklad mimoriadneho vydržania bude treba hodnotiť menej prísne, postačí držba v presvedčení, že sa ňou nespôsobuje nikomu ujma, nevyžaduje sa pozitívne objektívne dané presvedčenie o tom, že držiteľovi vykonávané právo prináleží.*“⁶² V tomto prípade ide o zaujímavé ustanovenie, ktoré síce neumožňuje nepoctivému (nedobromyselnému) držiteľovi vydržať vec, avšak túto skutočnosť (nepoctivosť držiteľa) je potrebné preukázať. Dôkazné bremeno však spočíva na tom, kto bude popierať vlastníctvo držiteľa a musí preukázať, že držiteľ nadobudol vec v nepoctivom úmysle.⁶³ Vo vlastníckom spore teda postačí držiteľovi preukázať uplynutie vydržacej lehoty, nemusí preukazovať, ako držbu veci nadobudol. To bude musieť uskutočniť namietajúci. S ohľadom na to, že pôjde často o veci, ktoré sú v dlhodobej držbe inej osoby, namietajúci bude mať často pomerne prekérnu úlohu preukázať, že u predmetného držiteľa je prítomný nepoctivý úmysel. Sme toho názoru, že budú nastávať aj (zrejme i frekventované) situácie, keď z dôvodu slabej dôkaznej situácie často budú vydržiavať práva aj nepoctiví držiteľia, ktorým nebol preukázaný nepoctivý úmysel. Ide o zaujímavý prípad právnej úpravy, ktorý stojí za zmienku pri nami vytýčenej problematike v rámci tohto príspevku, ako aj s ohľadom na to, ako blízko (aj v právnom myslení) máme k našim západným susedom.

4. 4. J. A. PYE (OXFORD) LTD. V. SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

V roku 2002 podali spoločnosti J.A. Pye (Oxford) Ltd a J.A. Pye (Oxford) Land Ltd sťažnosť č. 44302/02 voči Spojenému kráľovstvu Veľkej Británie a Severného Írska na ESLP na základe čl. 34 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len ako „*Dohovor*“).⁶⁴

4. 4. 1. FAKTICKÉ POZADIE PRÍPADU

Druhý sťažovateľ je registrovaným vlastníkom pozemku s rozlohou 23 ha poľnohospodárskej pôdy v Berkshire. Prvý sťažovateľ získal pozemok sériou transakcií medzi rokmi 1975 a 1977 a vlastnil ho až do apríla 1986, keď ich previedol na druhého sťažovateľa s možnosťou odkúpenia. Išlo o pôdu, ktorá susedila s pozemkom, ktorý vlastnili manželia Grahamovci, pričom na základe dohody o pastve využívali Grahamovci na pastvu dobytká aj pozemok patriaci sťažovateľom, a to do 31. decembra 1983. Dňa 30. decembra 1983 autorizovaný geodet konajúci v mene sťažovateľov napísal Grahamovcom list, že dohoda o pastve mala čoskoro vypršať a žiadal ich, aby vypratali pozemok. V januári 1984

⁶¹ Pozri napr. v SPÁČIL, Jiří. Poctivá držba v novém občanském zákoníku. In *Právní rozhledy*, 2013, č. 2, s. 63.

⁶² DOBROVOLNÁ, ref. 19, s. 90.

⁶³ PETR, ref. 56, s. 317.

⁶⁴ Podľa čl. 34 Dohovoru „*súd môže prijímať sťažnosti podané ktorýmkoľvek jednotlivcom, mimovládnu organizáciou alebo skupinou osôb, ktoré sa považujú za poškodené v dôsledku porušenia práv priznaných dohovorom alebo jeho protokolmi jednou z Vysokých zmluvných strán. Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú, že nebudú žiadnym spôsobom brániť účinnému výkonu týchto práv.*“

sťažovatelia odmietli žiadosť o predĺženie dohody o pastve na rok 1984, pretože predpokladali získanie stavebného povolenia na výstavbu na celý pozemok alebo jeho časť. Súčasne sa domnievali, že pokračujúca pastva by mohla ohroziť vyhliadky na získanie tohto povolenia.

Bez ohľadu na žiadosť o vypratanie pôdy po skončení platnosti dohody o pastve z roku 1983 Grahamovci naďalej využívali pozemok sťažovateľov na pastvu. Žiadna ďalšia žiadosť od sťažovateľov neprišla, ako aj ani žiadna urgencia o platbu za využívanie pozemku na pastvu (pričom túto platbu by Grahamovci v tom čase radi uhradili, ako tvrdili počas súdnych konaní). Od septembra roku 1984 do roku 1999 Grahamovci naďalej využívali celú spornú pôdu na poľnohospodárske účely bez súhlasu sťažovateľov, ktorí ostali nečinní.

V roku 1997 začal pán Graham konanie, na základe ktorého mal byť následne zaregistrovaný v katastri nehnuteľností ako vlastník sporného pozemku, a to z titulu vydržania. Na uvedené zareagovali sťažovatelia, pričom celý spor nakoniec vyústil do súdneho sporu, ktorý prebehol pred prvostupňovým súdom (the High Court - rozhodol v prospech Grahamovcov), odvolacím (the Court of Appeal – rozhodol v prospech sťažovateľov), ako aj dovolacím súdom (the House of Lords – ten nakoniec rozhodol v prospech Grahamovcov). Následne sa sťažovatelia v roku 2002 obrátili na ESLP, pre porušenie článku 1 Dodatku č. 1 k Dohovoru, ktorý garantuje ochranu majetku.⁶⁵

4. 4. 2. ROZHODNUTIE VO VECI A RELEVANCIA TOHTO PRÍPADU PRE PRÁVNÝ INŠTITÚT VYDRŽANIA

Dňa 30. augusta 2007 ESLP nakoniec rozhodol tak, že predmetný prípad neporušuje čl. 1 Dodatku č. 1 k Dohovoru, ktorým sa garantuje ochrana majetku (a to pomerom 10:7). Z odôvodnenia si dovoľujeme vybrať nasledovné kľúčové závery, ktoré sú taktiež relevantné pre právny inštitút vydržania:

Predmetným rozhodnutím ESLP akceptuje vydržanie ako nespochybniteľný titul nadobudnutia vlastníckeho práva, a to aj v prípade, že ide o vydržací titul, ktorý sa zakladá na neoprávnenej držbe. Práve v tomto prípade išlo o aplikáciu zákona umožňujúceho aj neoprávnenému držiteľovi (Grahamovcom) nadobudnúť do vlastníctva pôdu po jej 12-ročnom užívaní. ESLP súhlasil, že vydržacia doba bola relatívne dlhá (dvanásť rokov) a príslušný zákon (the Land Registration Act 1925) bol dobre známy v spoločnosti. Zároveň akcentoval súd skutočnosť, že s cieľom vyhnúť sa strate vlastníckeho práva k pozemku nemuseli sťažovatelia urobiť nič viac, než upraviť držbu k pozemku alebo v stanovenej lehote 12 rokov iniciovať konanie pre opätovné nadobudnutie držby.⁶⁶ Vzhľadom na nečinnosť zo strany sťažovateľov ESLP vyslovil názor, že štát nie je povinný chrániť osobu pred jej vlastnou nedbanlivosťou alebo nepozornosťou.

Dôležitým momentom tohto rozhodnutia pre účely tohto článku je skutočnosť, že ESLP uznal nadobudnutie vlastníckeho práva na základe vydržania, a to aj v prípade, že

⁶⁵ Podľa čl. 1 Dodatku č. 1 k Dohovoru „každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré stanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva. Predchádzajúce ustanovenie však nebráni právu štátu prijímať zákony, ktoré považuje za nevyhnutné, aby upravid užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom alebo zabezpečil platenie daní alebo iných poplatkov alebo pokút.“

⁶⁶ *J. A. Pye (Oxford) Ltd. proti Spojené kráľovstvo*, rozsudok veľkého senátu zo dňa 30. 08. 2007, sťažnosť č. 44302/02, bod 80.

ide o vydržací titul, ktorý sa zakladá na neoprávnenej držbe. Uvedené podporne potvrdzuje, že neoprávnená (nedobromyseľná) držba pri nadobudnutí vlastníckeho práva na základe vydržania je akceptovateľná aj v rozhodovacej činnosti ESLP.

5. ZÁVERY

Na základe údajov a zistení, ktoré sme uviedli v predchádzajúcej kapitole, môžeme na otázku „*Existujú iné zahraničné právne úpravy, v ktorých sa pri inštitúte vydržania vyskytuje aj nedobromyseľnosť vydržateľa ako základný zákonný predpoklad?*“ odpovedať nasledovným spôsobom:

1. Dobromyseľnosť nie je nevyhnutným zákonným predpokladom právneho inštitútu vydržania v zahraničných právnych úpravách, aj keď ide o zásadný predpoklad. Spravidla v každej právnej úprave môžeme nájsť vydržanie veci (či už hnutelnej alebo nehnuteľnej) za prítomnosti dobromyseľnosti vydržateľa (vrátane Slovenskej republiky).
2. Navyše, existujú aj štáty, ktoré v rámci všeobecnej právnej úpravy umožňujú aj nedobromyseľným držiteľom nadobudnúť veci do vlastníckeho práva vydržaním. Sprievodným javom týchto úprav je často aj dlhšia vydržacia doba (minimálne dvojnásobná oproti prípadu vydržania za prítomnosti dobromyseľnosti držiteľa), ako aj vylúčenie tých prípadov vydržania, keď sa držba veci nadobudla na základe (úmyselného) trestného činu.
3. Viacero krajín pristúpilo k tomu, že umožňujú vydržanie predovšetkým hnutelných vecí v prípade nedobromyseľného držiteľa, a to z dôvodu, že pri hnutelných veciach sa často pri dlhoročnej držbe nevie jednoznačne preukázať, z akého právneho titulu dotyčná osoba, resp. jej právni predchodcovia, nadobudli v minulosti tú-ktorú hnutelnú vec. Preto aj v rámci potenciálneho sporu o vlastníctvo k takejto hnutelnej veci je kľúčové preukázanie uplynutia stanovenej vydržacej doby zo strany (aj nedobromyseľného) vydržateľa.
4. Pre viaceré krajiny južnej Európy je akceptovateľná skutočnosť, že pri vydržaní nehnuteľností je taktiež prípustná nedobromyseľnosť držiteľa, avšak za splnenia dlhšej, niekoľko desaťročí trvajúcej nepretržitej vydržacej doby.
5. Uvedené závery podporuje aj rozhodnutie ESLP vo veci *J. A. Pye (Oxford) Ltd. proti Spojené kráľovstvo*, rozsudok veľkého senátu zo dňa 30. 08. 2007, sťažnosť č. 44302/02, v rámci ktorého ESLP uznal nadobudnutie vlastníckeho práva na základe vydržania, a to aj v prípade, že ide o vydržací titul, ktorý sa zakladá na neoprávnenej držbe.

Súhrnom možno skonštatovať, že právna úprava Slovenskej republiky síce svojím obsahom spadá pod skupinu krajín, ktoré neumožňujú vydržanie veci (či už hnutelnej alebo nehnuteľnej) za prítomnosti nedobromyseľnosti vydržateľa (rovnako ako právne úpravy Nemecka, Rakúska, Švajčiarska či pobaltských krajín), avšak uvedené nie je jediný spôsob možnej úpravy tohto právneho inštitútu. Je otázne, či minimálne v prípade hnutelných vecí by nebolo vhodné doplniť do našej právnej úpravy možnosť vydržať veci aj v prípade nedobromyseľnosti vydržateľa, samozrejme, za prítomnosti dlhšej vydržacej doby (minimálne dvojnásobnej, t. j. šesť rokov). Následne v rámci potenciálnych súdnych sporoch o určenie vlastníctva veci by hlavný záujem nesmeroval na preukazovanie existencie dobrej viery držiteľa (čo je často problematické a taktiež musí byť preukázané od počiatku držby až po uplynutie vydržacej doby), ale by sa dokazovalo len samotné uplynutie dlhšej vydržacej doby. Nám sa uvedené javí ako vhodné a prospešné doplnenie sú-

časnej právnej úpravy, pričom uvedené je dôležité spomenúť práve v súvislosti so snahami o rekodifikáciu súkromného práva v Slovenskej republike, ktoré sme opísali v úvode tohto príspevku.

Máme za to, že súčasná strohá právna úprava vydržania v Slovenskej republike je nedostatočná a potrebuje rozšíriť svoj záber a zmodernizovať⁶⁷ (predovšetkým aj s ohľadom na komplikovaný vývoj tohto inštitútu).⁶⁸ Sme za to, aby sa minimálne po vzore Českej republiky mohlo zaviesť tzv. mimoriadne vydržanie, v rámci ktorého by sa síce neumožňovalo nedobromysel'nému (resp. nepoctivému) držiteľ'ovi vydržať vec, avšak túto skutočnosť (nedobromysel'nosť držiteľ'a) je potrebné dokázať, pričom dôkazné bremeno by spočívalo na tom, kto bude popierať vlastníctvo držiteľ'a a musí preukázať, že držiteľ nadobudol vec v nepoctivom úmysle. Vo vlastníckom spore teda postačí držiteľ'ovi preukázanie uplynutia vydržacej lehoty, nemusí predkladať dôkazy, ako držbu veci nadobudol. To bude musieť uskutočniť namietajúci. Z nášho pohľadu by jednoznačne išlo o krok vpred v rámci komplexnejšej úpravy inštitútu vydržania v slovenskej právnej úprave a tento príspevok môže slúžiť i ako prvotný impulz k rozprúdeniu väčšej odbornej debaty ohľadom tejto možnosti.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Olexij M. Meteňkanyč, PhD.
 olexij.metenkanyc@flaw.uniba.sk
 Univerzita Komenského v Bratislave
 Právnická fakulta
 Katedra teórie práva a sociálnych vied
 Šafárikovo nám. 6
 P.O. BOX 313
 810 00 Bratislava
 Slovenská republika

⁶⁷ Predovšetkým je uvedené aktuálne aj z toho dôvodu, že pôvodné zloženie rekodifikačnej komisie pod vedením doc. Dulaka predložilo v roku 2015 paragrafové znenie pracovnej verzie návrhu nového Občianskeho zákonníka, v rámci ktorého sa nepočítalo s väčšími zmenami pri inštitúte vydržania a v podstate išlo o jedno ustanovenie, ktoré sa viac-menej stotožňovalo s dnešným ust. § 134 OZ. Porovnaj s DULAK, Anton. Paragrafové znenie prvej pracovnej verzie návrhu nového Občianskeho zákonníka. In *najpravo.sk*, 02.11.2015, dostupné na internete: <https://www.najpravo.sk/clanky/paragrafove-znenie-prvej-pracovnej-verzie-navrhu-noveho-obcianskeho-zakonnika.html> (navštívené dňa 07.12.2020). Je možné, že súčasní členovia rekodifikačnej komisie sa budú chcieť ubrať tým istým smerom, čo by podľa našej mienky nebolo najvhodnejšie riešenie.

⁶⁸ V krátkej dobe, za posledných 75 rokov sa na území Slovenskej republiky vystriedalo mnoho právnych režimov vydržania, pričom vydržanie bolo možné za rôznych podmienok, ba dokonca v určitom období nebolo vôbec možné vydržať vec (Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb. v pôvodnom znení vydržanie neupravoval, a preto vydržanie nehnuteľností po 01.04.1964 nebolo možné, uvedené sa zmenilo čiastočne novelou tohto zákonníka č. 131/1982 Zb. s účinnosťou od 01.04.1983).

Konflikt výkonu vecných práv a právo cesty

Karin Raková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

RAKOVÁ, Karin. Konflikt výkonu vecných práv a právo cesty. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s. ??

Predmetom príspevku je stručná analýza právnej úpravy konfliktu výkonu vlastníckeho práva, ako najdôležitejšieho vecného práva, ktorý vzniká medzi vlastníkom stavby, bez prístupu na verejnú komunikáciu a vlastníkom príslušného pozemku, v dôsledku vzniku vecného bremena rozhodnutím súdu, spočívajúcom v práve cesty podľa §151 ods. 3 z.č. 40/1964 Zb. Občiansky zákoník, v platnom znení (ďalej len „OZ“). Z pohľadu konfliktu výkonu vlastníckeho práva spočíva v posúdení, ktoré vlastnícke právo požíva väčšiu ochranu, či vlastnícke právo vlastníka stavby, ktorý nemá zabezpečený prístup k verejnej komunikácii, alebo vlastníka príslušného pozemku, ktorý je povinný strpieť výkon vlastníckeho práva vlastníka stavby a byť obmedzovaný v nerušenom výkone svojich vlastníckych práv. Právo cesty môže podľa aktuálnej právnej úpravy vzniknúť iba v prospech vlastníka stavby, nie vlastníka nehnuteľnosti. Zo zákona tiež vyplýva, že zriadiť vecné bremeno na iný účel, ako prechod cez príslušný pozemok, je vylúčené. Z uvedeného vyplýva, že právo cesty v sebe zahŕňa viacero konfliktov výkonu vecných práv, tak na strane oprávneného, povinného, ako aj vyplývajúce z ich vzájomnej interakcii, na niektoré z nich sme sa pokúsili v tomto článku poukázať.

ABSTRACT

RAKOVÁ, Karin. A Conflict Between the Execution of Rights in Rem and the Right of Path. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, s. ??

The subject of this article is the analysis of the conflict of the execution of the ownership law, that occurs among the owner of the building and the owner of the subsidiary land, as a result of the Court decision consisting of the right of path according to Art. 151 Sect. 3 Civil Code. From the perspective of the assessment of the conflicts between the owner of the building and the owner of the subsidiary land it requires to decide whose right bears the higher protection. Whether the right of the owner of the building with no access to his property, or the right of the owner of the subsidiary land to execute his ownership without any interference. The right of the path is currently possible to established only in favor of the owner of the building, not the owner of the land. Also creations of the right of the path for any other purpose than given by the law, is excluded. Giving aforesaid, it brings the conclusion that the right of the path introduces more conflicts, than only those among the owner of the building and owner of the subsidiary land. The purpose of this article is to give reference to the some of them.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

vlastnícke právo, vecné bremeno, právo cesty, príslušný pozemok, verejná komunikácia.

KEY WORDS

property law, easement, right of path, subsidiary land, public road

ÚVOD

Vlastnícke právo možno považovať za najdôležitejšie vecné právo, chránené priamo Ústavou Slovenskej republiky¹, ktoré oprávňuje vlastníka veci vec držať, s vecou nakladať, vec užívať a požívať jej plody a úžitky. Čo predstavuje predmet vlastníckeho práva, môžeme vyvodit' z existujúcej právnej teórie,² ktorá sa zhoduje v tom, že predmetom vlastníctva môžu byť len hmotné veci, ktorými rozumieme hnutelné a nehnuteľné veci, ako aj prírodné sily, za predpokladu ich ovládateľnosti, užitočnosti a nevyňatia z právneho režimu. Možno súhlasiť s Fečíkom (2015), že v prípade takto zadefinovaného pojmu *vec* môže ísť o určitú doktrínálnu nekonzistentnosť, nakoľko pojem *vec* sa v právnej teórii aj praxi bežne spája aj s výsledkami tvorivej duševnej činnosti (ako nehmotnej veci), ako aj inými nehmotnými statkami (napr. obchodný podiel). Obsahom vlastníckeho práva je právo vlastníka predmet svojho vlastníctva držať, užívať jeho plody a úžitky a nakladať s ním. Obmedzenie vlastníckeho práva vyplýva jednak priamo z Ústavy Slovenskej republiky, ktorá stanovuje limity výkonu vlastníckeho práva právom iných a všeobecným záujmom chráneným zákonom³, ako aj v ustanoveniach OZ, ktoré obsahujú právnu úpravu obmedzenia výkonu vlastníckeho práva vo vzťahu k zásahom do vlastníckych práv iných osôb.

Jedným zo spôsobom obmedzenia vlastníckeho práva sú vecné bremená, ktoré patria spolu so záložným právom a zádržným právom do kategórie vecných práv k cudzím veciam. Vecné bremená predstavujú právny inštitút obmedzenia vlastníckeho práva vlastníka nehnuteľnosti v prospech tretej osoby. Legálnu definíciu vecného bremena nájdeme v § 151n ods. 1 OZ, podľa ktorého: „*Vecné bremená obmedzujú vlastníka nehnuteľnej veci v prospech niekoho iného tak, že je povinný niečo trpieť, niečoho sa zdržať alebo niečo konať. Práva zodpovedajúce vecným bremenám sú spojené buď s vlastníctvom určitej nehnuteľnosti, alebo patria určitej osobe.*“

Pojem vecné bremeno znamená obmedzenie vlastníka nehnuteľnosti spočívajúce v povinnosti vlastníka nehnuteľnosti strpieť obmedzenie výkonu svojho vlastníckeho práva v prospech oprávneného tým, že povinný niečo strpí, niečoho sa zdrží, alebo niečo koná v prospech tretej osoby, ktorej toto právo vyplýva z titulu vlastníctva nehnuteľnosti, alebo mu toto oprávnenie patrí ako osobe. Obsahom vecného bremena je subjektívne právo na jednej strane a subjektívna povinnosť na strane druhej. Subjektívnou povinnosťou je zákonom uložená miera nutnosti správania sa, alebo určená miera nutnosti niečoho konať, niečo strpieť, alebo niečoho sa zdržať v prospech oprávneného, teda nositeľa subjektívneho práva.

Právo zodpovedajúce vecnému bremenu nie je právo jednorazové, je to právo, ktoré ma nepretržitý, alebo opakujúci sa charakter, z čoho vyplýva, že v prípade, ak je potrebné zabezpečiť jednorazové obmedzenie vlastníckeho práva v prospech tretej osoby, nepôjde o obmedzenie vlastníckeho práva prostredníctvom zriadenia vecného bremena, ale prostredníctvom iných inštitútov súkromného práva (napríklad obmedzenie vlastníckeho práva v zmysle §127 ods. 3 OZ).

Ako už bolo uvedené, vecné bremeno zaťažuje vždy iba vlastníka nehnuteľnosti, na strane povinného teda vždy pôsobí „in rem“. Na strane oprávneného vznikajú práva zodpovedajúce vecnému bremenu buď z titulu vlastníctva nehnuteľnosti, kedy vlastník

¹ Z. č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

² FEČÍK, Marián. § 123. In Marek ŠTEVČEK et al. *Občiansky zákonník I. §1 – 450. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s.783.

³ Čl. 20 ods. 3, 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

tejto nehnuteľnosti je oprávnený z vecného bremena povinného, alebo tieto práva sú naviazané na konkrétnu osobu, bez ohľadu na to, či je vlastníkom určitej nehnuteľnosti, alebo nie. V takom prípade hovoríme o vecnom bremene „in personam“. Otázka, či sa obmedzenie výkonu vlastníckych práv vo vzťahu k zriadeniu vecného bremena v prospech oprávneného týka iba vlastníka nehnuteľnosti, alebo aj vlastníka veci hnutelnej, vyriešila ustálená judikatúra, ktorá sa zhoduje v tom, že obmedzenie vlastníka vecným bremenom sa týka iba vlastníka nehnuteľnej veci.⁴

Čo je to nehnuteľnosť upravuje OZ, podľa ktorého OZ považuje za nehnuteľnosť pozemky a stavby, spojené so zemou pevným základom. Definíciu pojmu *stavba* v OZ nenájde, podporne je treba použiť stavebný zákon, podľa ktorého sa „stavbou rozumie stavená konštrukcia, postavená stavebnými prácami zo stavebných výrobkov, ktorá je pevne spojená so zemou, alebo ktorej osadenie vyžaduje úpravu podkladu.“⁵ Definíciu pojmu *stavba* možno nájsť aj v judikatúre súdov, podľa Uznesenia Ústavného súdu SR je „*pojem stavba treba vnímať ako vec v právnom zmysle, ako výsledok určitej stavebnej činnosti, ktorý je spôsobilý byť predmetom občianskoprávných vzťahov.*“⁶

2. PRÁVO CESTY PODĽA §1510 ODS. 3 OZ

Jedným zo spôsobov vzniku vecného bremena je rozhodnutie súdu v prospech vlastníka stavby spočívajúcom v práve cesty cez príľahlý pozemok, podľa §1510 ods. 3 OZ v prípade, ak vlastníka stavby nie je vlastníkom príľahlého pozemku a nemá prístup k svojej stavbe z verejnej komunikácie. Historicky bolo právo cesty do právneho poriadku SR doplnené v roku 2007, dovtedy bolo možné zriadiť vecné bremeno spočívajúce v práve cesty iba podľa stavebného zákona v súvislosti s vyvlastnením. Vznik vecného bremena prostredníctvom práva cesty vlastníka stavby cez príľahlý pozemok, pokiaľ si nevie zabezpečiť prístup iným spôsobom, by malo byť podľa nášho názoru krajným riešením, keď zlyhali všetky predchádzajúce pokusy zúčastnených strán o zabezpečenie prístupu vlastníka stavby k jeho nehnuteľnosti. V prípade, ak súd zriadi vecné bremeno v prospech vlastníka stavby spočívajúce v práve cesty cez príľahlý pozemok, z pohľadu výkonu vecných práv ide na jednej strane o obmedzenie výkonu vlastníckeho práva vlastníka príľahlého pozemku v prospech vlastníka stavby, ako oprávneného a na druhej strane o zabezpečenie výkonu vlastníckeho práva vlastníka stavby, spočívajúceho v práve cesty cez príľahlý pozemok povinného. Na tomto mieste je otázka, ktoré právo má prednosť, právo oprávneného dostať sa k svojej stavbe a mať tým zabezpečený nerušený výkon svojho vlastníckeho práva, alebo právo povinného, ako vlastníka nehnuteľnosti, aby mal zabezpečený nerušený výkon svojho vlastníckeho práva spočívajúci v nerušenom užívaní svojho pozemku? Tiež vlastnícke právo ktorého vlastníka príľahlého pozemku má byť obmedzené v prípade, ak je príľahlých pozemkov vo vlastníctve viacerých vlastníkov viac a súčasne, je potrebné chrániť vlastníka stavby v prípade, ak si uvedenú situáciu (t.j. nemožnosť prístupu k svojej stavbe z verejnej komunikácie) privodil sám, vlastným konaním, prípadne nečinnosťou? Ako z uvedeného vyplýva, na právo cesty je možné nahliadať z pohľadu viacerých konfliktov výkonu vecných práv. Tak na strane oprávneného, ako aj na strane povinného stoja proti sebe práva a povinnosti, resp. obmedzenia, spočívajúce v povinnosti niečoho sa zdržať, prípadne niečo strpieť v prospech práva iných.

⁴ Stanovisko NS SR z 23. mája 1985, sp. zn. Cpj 67/84, R 37/1985.

⁵ §43 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon).

⁶ Uznesenie ÚS SR zo dňa 18.3.2020, sp. zn. IV. ÚS 126/2010 – 27.

2.1. OSOBY OPRÁVNENÉ Z PRÁVA CESTY

Právo cesty ako forma obmedzenia vlastníka priláhlého pozemku právom prechodu (prejazdu) vlastníka stavby znamená povinnosť vlastníka priláhlého pozemku strpieť prechod (prejazd) vlastníka stavby cez pozemok, ktorý je v jeho vlastníctve. Právo cesty súvisí s vlastníctvom stavby a je možné ho zriadiť iba v prospech vlastníka stavby, nie v prospech vlastníka inej nehnuteľnosti. V súlade s právom vlastníka s vecou nakladať je v súlade s judikatúrou súdov právom vlastníka stavby spočívajúcom v práve prechodu cez priláhlý pozemok, umožniť užívanie nehnuteľnosti aj iným osobám.

Podľa ustálenej judikatúry súdov, si v niektorých prípadoch môžu odvodzovať svoje právo užívať zaťaženú nehnuteľnosť aj ďalšie osoby, popri vlastníkovi stavby, ako oprávnenom. Ide najmä o prípady, kedy si svoje právo odvodzuje manžel oprávneného, prípadne osoby, ktorých pobyt nemá charakter užívania⁷, tiež nájomca bytu, v prípade vecného bremena zriadeného v prospech vlastníka panujúcej nehnuteľnosti.⁸ Obdobne sa riadia prípady, kedy je zriadené vecné bremeno *in rem* v prospech vlastníka nehnuteľnosti, v takom prípade, podľa ustálenej judikatúry, si právo vyplývajúce z vecného bremena odvodzujú od vlastníka nehnuteľnosti aj ďalšie osoby, napríklad jeho rodinní príslušníci, prípadne návštevníci, zamestnanci a podobne⁹. Takýmto osobám sa vecné bremeno nezriaďuje, ale ich právo sa odvodzuje od práva vlastníka panujúcej nehnuteľnosti, resp. od práva oprávneného (v prípade vecného bremena *in personam*). Aj tu však platí, že pri výkone práva zodpovedajúceho vecnému bremenu nesmie byť týmto výkonom povinný zaťažený nad dojednanú mieru, prípadne nad mieru, s ktorou zriaďovatelia vecného bremena mali, alebo mohli s prihliadnutím na konkrétne okolnosti počítať.¹⁰ V prípade, ak výkonom práva zodpovedajúcim vecnému bremenu dochádza k rozširovaniu tohto práva, môže sa povinný brániť proti takémuto rozširovaniu žalobou v zmysle §126 OZ.

2.2. MOŽNOSŤ ZABEZPEČIŤ PRÍSTUP K STAVBE INAK

V prípade práva cesty ide o obmedzenie výkonu vlastníckeho práva vlastníka priláhlého pozemku v prospech vlastníka stavby, je preto nevyhnutné zaoberať sa v prvom rade otázkou, či vlastníka stavby nie je schopný zabezpečiť si prístup stavbe v jeho vlastníctve inak (napríklad na základe obligačného vzťahu, za odplatu a podobne). Takéto usporiadanie je núdzovým riešením, kedy nemožno iným spôsobom zabezpečiť prístup vlastníka pozemku na verejnú komunikáciu.

Prvá možnosť, ako vlastníka stavby môže zabezpečiť prístup k svojej stavbe bez toho, aby obmedzil výkon vlastníckeho práva vlastníka priláhlého pozemku je, že sa s vlastníkom priláhlého pozemku dohodne na odplatnom zriadení vecného bremena spočívajúcom v práve prechodu cez priláhlý pozemok (to nevylučuje zriadenie obligačného záväzku, namiesto vecnoprávneho vzťahu medzi povinným a oprávneným). Takúto dohodu však nemusí vlastníka priláhlého pozemku uzatvoriť a to z rôznych dôvodov, pričom najčastejším dôvodom nesúhlasu s takouto dohodou je obava vlastníka priláhlého pozemku zo zničenia, znehodnotenia jeho pozemku, prípadne zo straty súkromia.

⁷ NSČR, sp. zn. 22 Cdo 555/2004, NSČR SS Cdo 1726/2007.

⁸ NSČR 22 Cdo 328/2005.

⁹ R 45/1986.

¹⁰ NSČR 22 Cdo 60/2008.

Ďalšia možnosť je, že vlastník priláhlého pozemku ponúkne vlastníkovi stavby priláhlý pozemok na predaj, prípadne ponúkne zriadenie vecného bremena za odplatu. Odmietnutie takejto ponuky zo strany vlastníka stavby, nezakladá jeho právo domáhať sa zriadenia práva cesty. Uvedené vychádza z rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR, podľa ktorého „*podmienka, že prístup vlastníka stavby nemožno zabezpečiť inak, nie je splnená, ak vlastník priláhlého pozemku, ktorý má slúžiť ako cesta, ponúkol vlastníkovi stavby, že mu pozemok, alebo jeho časť, odpredá, alebo že mu zriadi vecné bremeno zmluvou, a to za obvyklú cenu.*“¹¹ Uvedený prístup zamedzuje špekulatívnemu konaniu vlastníka stavby, kedy by sa ten bez ďalšieho spoliehal na to, že jeho právo výkonu vlastníckeho práva prostredníctvom prechodu cez priláhlý pozemok požíva za každých okolností ochranu a preto nie je potrebné, aby sa pokúsil o iný spôsob výkonu svojho vlastníckeho práva (napr. za odplatu, kúpou a pod.). Uvedené podľa nášho názoru potvrdzuje, že vlastník stavby by sa mal predtým, ako využije inštitút zriadenia práva cesty podľa §151o ods. 3, pokúsiť sa o vyriešenie prístupu ku svojej stavbe inak, aj za cenu odkúpenia priláhlého pozemku a tým zvýšených nákladov na zriadenie práva cesty.

2.3. PRILÁHLÝ POZEMOK A PRÁVO CESTY

V prípade určenia povinného z vecného bremena spočívajúceho v práve cesty riešime viacero konfliktov.

Prvý konflikt sa týka posúdenia, ktorý priláhlý pozemok, bude zaťažený vecným bremenom práva cesty, resp. ktorý vlastník priláhlého pozemku bude zaťažený povinnosťou strpieť prechod oprávneného cez jeho pozemok. Pod pojmom *priláhlý pozemok* rozumieme pozemok, ktorý bezprostredne súvisí s pozemkom, na ktorom sa nachádza stavba, ako aj pozemok, cez ktorý sa má dostať vlastník stavby k verejnej komunikácii. Podľa Baricovej (2015) pojem priláhlý pozemok je potrebné vykladať širšie ako pozemok bezprostredne súvisiaci s pozemkom, na ktorom je stavba vo vlastníctve oprávneného, ale ako všetky pozemky, ktoré sú na zriadenie cesty potrebné, teda aj pozemky vzdialenejšie.¹²

Zaujímavá situácia nastáva v prípade, ak je vlastník stavby súčasne aj vlastníkom jedného z priláhlých pozemkov, avšak prístup k jeho stavbe je najlepšie možné zabezpečiť cez pozemok, vo vlastníctve tretej osoby. V takom prípade súd môže v prospech vlastníka stavby zriadiť právo cesty cez cudzí pozemok aj keď je jeho stavba obklopená pozemkami vlastníka stavby¹³. Uvedené platí iba za podmienky, že sa vlastník stavby nevie cez svoje pozemky dostať k verejnej komunikácii¹⁴.

Na tomto mieste je možné si tiež položiť otázku, či je možné prístup k stavbe zabezpečiť nie cez priláhlý pozemok, ale cez stavbu, ktorá leží na pozemku priláhlom k stavbe oprávneného. Podľa rozhodnutia NS ČR súd môže zriadiť právo cesty iba cez pozemok, nie cez budovu, teda tak, že by cesta viedla cez budovu, resp. jej časť.¹⁵ S uvedeným názorom sa stotožňujeme, nakoľko zákon *expressis verbis* uvádza, že vecné bremeno, spočívajúce v práve cesty je možné zriadiť cez priláhlý pozemok (t.j. nie stavbu). Súd nemôže podľa nášho názoru na základe analogickej aplikácie práva zriadiť právo cesty prechodom cez inú nehnuteľnosť, ako pozemok.

¹¹ Rozsudok NS ČR z 20. júla 2005, sp. zn. 22 Cdo 1897/2004.

¹² BARICOVÁ, Jana. § 151o. In Marek ŠTEVČEK et al. *Občiansky zákonník I. §1 – 450. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 1289.

¹³ NSČR zo dňa 30.8.2005m sp. zn. 22 Cdo 2317/2004.

¹⁴ R 60/2006.

¹⁵ NS ČR 22 z 22. 4. 2020, sp. zn. Cdo 1274/2003.

Obdobné platí podľa nášho názoru aj v otázke účelu, na aký možno zriadiť vecné bremeno spočívajúce v práve cesty, kedy zákon výslovne uvádza, že „*súd môže na návrh vlastníka stavby zriadiť vecné bremeno spočívajúce v práve cesty cez príľahlý pozemok*.“ Podľa nášho názoru ani v tomto prípade nie je možné, aby súd analogicky zriadil vecné bremeno na iný účel, ako právo prechodu (prejazdu) cez príľahlý pozemok z dôvodu, že prístup vlastníka stavby k verejnej komunikácii nie je možné zabezpečiť inak. Napríklad v prípade, ak by vlastník stavby potreboval doviesť k svojej stavbe vodovodnú prípojku a nemá inú možnosť, než cez príľahlý pozemok, nie je možné na tento účel aplikovať právo cesty podľa §151o ods. 3. Zriadenie vodovodnej prípojky je možné riešiť podľa príslušných ustanovení stavebného práva.

V prípade, ak je možný prístup z viacerých príľahlých pozemkov, je potrebné podľa platnej judikatúry zvážiť všetky okolnosti prípadu a tiež posúdiť, či je od vlastníka príľahlého pozemku, ktorý má byť zaťažený právom cesty spravodlivé požadovať, aby zaťaženie znášal práve on.¹⁶

3. HMOTNOPRÁVNE PODMIENKY ZRIADENIA PRÁVA CESTY

Na tomto mieste si položíme otázku, ktoré právo požíva väčšiu ochranu, či vlastnícke právo vlastníka stavby, alebo vlastnícke právo vlastníka príľahlého pozemku. Vzhľadom k tomu, že ani jedno z uvedených práv nie je nadradené druhému, musí súd v prípade konania o zriadenie práva cesty skúmať mieru únosnosti prípadného zaťaženia vlastníka príľahlého pozemku vs možnosti vlastníka si zabezpečiť prístup k stavbe iným spôsobom. Súd musí zabezpečiť, aby bolo možné stavbu riadne užívať, predovšetkým musí dbať o to, aby vlastník pozemku bol obmedzený čo možno najmenej.¹⁷ Možno konštatovať, že právo cesty nemožno zriadiť, ak by vzhľadom na okolnosti konkrétnej veci nebolo možné od vlastníka veci spravodlivo požadovať, aby cestu trpel.¹⁸ Neplatí, že by súd musel za každých okolností vecné bremeno spočívajúce v práve prechodu zriadiť v prospech vlastníka stavby a teda vlastník stavby nemá istotu, že mu súd vždy vecné bremeno spočívajúce v práve cesty zriadené a prístup k nej umožnený. Zákon v §151o ods. 3 používa slovo „môže“, z čoho podľa nášho názoru vyplýva, že nemôže byť v rozhodovaní o zriadení práva cesty ako riešením konfliktu vlastníckych práv povinného a oprávneného rozhodujúcim prvkom to, že na strane oprávneného ide o stavu a automaticky preto musí byť vecné bremeno zriadené, ale je na posúdení všetkých okolností súdom, či takéto vecné bremeno zriadi.

Ako už bolo uvedené, právo cesty ako obmedzenie vlastníka príľahlého pozemku je krajným riešením, ktoré predpokladá splnenie nasledovných podmienok:

3.1. STAVBA STOJÍ NA CUDZOM POZEMKU

Prvou podmienkou, ktorá musí byť splnená k zriadeniu vecného bremena vo forme práva cesty je, že buď celá *stavba stojí na cudzom pozemku*, alebo stavba síce stojí na pozemku vlastníka stavby, avšak príľahlý pozemok, ktorý umožňuje prístup k stavbe z verejnej komunikácie, je vo vlastníctve inej osoby. V prípade, ak vlastník stavby nie je

¹⁶ NSČR 22 Cdo 2854/2010.

¹⁷ Rc 32/2006.

¹⁸ NS ČR 22 Cdo 3903/2008.

súčasne vlastníkom priláhlého pozemku, nie je rozhodujúce, či vlastník stavby je súčasne aj vlastníkom pozemku, na ktorom stavba stojí¹⁹.

Podľa súčasnej právnej úpravy vlastník stavby nemusí byť vlastníkom pozemku, na ktorom stavba stojí, ale na jej užívanie nakoľko OZ sa riadi zásadou *superficies non solo cedit*. Uvedené vyplýva z ustanovenia §120 ods. 2 OZ²⁰ podľa ktorého, stavba nie je súčasťou pozemku (*superficies solo cedit*), čo umožňuje postaviť stavbu aj na pozemku, ktorý nie je vo vlastníctve stavebníka. V súčasnosti je teda možné, aby niekto staval na pozemku, ktorého nie je vlastníkom, pričom vlastníkom pozemku je niekto iný. Uvedeným môže dôjsť k takej situácii, že celá stavba je obkolesená pozemkami vo vlastníctve iného, ako vlastníka stavby a ten nemá inú možnosť, ako cez pozemok iného, dostať sa k svojej stavbe.

Zaujímavá otázka vzniká v prípade, či možno zriadiť vecné bremeno spočívajúce v práve cesty v prospech vlastníka *nepovolennej stavby*. V tejto súvislosti je potrebné rozlišovať pojem *neoprávnená stavba* a *nepovolená stavba*. Pojem *nepovolená stavba* je pojem verejného práva, ktorý považuje *nepovolenú stavbu* za stavbu, ktorú postavil stavebník bez toho, aby požiadal stavebný úrad o povolenie, alebo ju ohlásil stavebnému úradu.²¹ O *neoprávnenú stavbu* pôjde iba vtedy, keď stavebník nie je vlastníkom pozemku a k pozemku nemá ani iný relevantný právny titul, spočívajúci napríklad v práve nájmu, užívacieho práva a pod. Za *neoprávnenú stavbu* považuje súdna prax stavbu, ktorú postavil stavebník na cudzom pozemku, bez súhlasu vlastníka pozemku.²² V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že OZ pozná aj iné možnosti, ako sa vypoariadať s vlastníctvom k *neoprávnenej stavbe*, a v tejto súvislosti aj s prístupom k nej. Okrem možnosti súdu rozhodnúť o odstránení stavby na náklady toho, kto stavbu zriadil²³, zákon umožňuje v situácii, kedy by odstránenie stavby nebolo účelné, prikázať ju za náhradu do vlastníctva vlastníkovi pozemku, pokiaľ s tým vlastník pozemku súhlasí.²⁴

Prípád, ktorý je zaujímavý z hľadiska konfliktu, ktorý vzniká v súvislosti so zriadením práva cesty je prípad, kedy súd usporiada pomery medzi vlastníkom pozemku a vlastníkom stavby tak, že zriadi za náhradu vecné bremeno, ktoré je nevyhnutné na výkon vlastníckeho práva k stavbe²⁵. V takomto prípade by vznikom práva cesty v prospech vlastníka *neoprávnenej stavby* vznikli obmedzenia výkonu vlastníckeho práva jednak na strane vlastníka pozemku, ktorý je povinný strpieť užívanie pozemku vlastníkom *neoprávnenej stavby* a tiež výkonu vlastníckeho práva vlastníka priláhlej stavby, ktorý je povinný strpieť právo cesty cez svoj pozemok v prospech vlastníka *neoprávnenej stavby*. Je teda namieste otázka, koho právo má v tomto prípade prednosť, či právo vlastníka *neoprávnenej stavby* zabezpečovať si výkon vlastníckeho práva v prospech vlastníka nehnuteľnosti, na ktorej *neoprávnená stavba* stojí a v prípade zriadenia práva cesty aj v prospech vlastníka priláhlej nehnuteľnosti, alebo je to naopak právo na strane povinných z vecného bremena (vecných bremien). Nazdávame sa, že by súd nemal v prípade, ak vlastník stavby, žiadajúcej o zriadenie práva prechodu cez priláhlý pozemok je vlastník *neoprávnenej stavby*, žiadosti vyhovieť. Judikatúra v tejto súvislosti uvedené vzťahuje

¹⁹ NSČR z 21. 10. 2009, sp. zn. 22 Cdo 4450/2007 „Predpokladom zriadenia práva cesty súdom podľa §151o ods. 3 nie je, aby stavba nestála na cudzom pozemku.“

²⁰ §120 ods. 2 OZ: *Stavby, vodné toky a podzemné vody nie sú súčasťou pozemku.*

²¹ §54 ods. 1 a §88 ods. 1 písm. b) z.č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní (stavebný zákon), v platnom znení.

²² Podľa judikatúry (NSČR z 19. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1000/2010) *sa za neoprávnenú stavbu považuje aj realizácia stavby na vlastnom pozemku stavebníka, ale s previsom nad cudzím pozemkom.*

²³ §135c ods. 1 OZ.

²⁴ §135c ods. 2 OZ.

²⁵ §135c ods. 3 OZ.

síce na vlastníka *nepovolennej stavby*²⁶, ale nazdávame sa, že tento názor možno analogicky použiť aj na situáciu vyššie opísanú, t.j keď o právo cesty žiada vlastník *neoprávnenej stavby*, nakoľko tam je podľa nášho miera excusu spočívajúceho v porušení práva zo strany vlastníka stavby väčšia. Podľa nášho názoru by nemal mať vlastník *neoprávnenej stavby* možnosť výkonu svojho vlastníckeho práva na úkor vlastníka príľahlého pozemku, nakoľko z porušenia práva nemá mať výhodu, spočívajúcu v umožnení prechodu cez príľahlý pozemok na úkor iných. Nevylučujeme, že v prípade *nepovolennej stavby* môže byť miera zhovievavosti súdov väčšia, nakoľko vlastník *nepovolennej stavby* môže byť a vo väčšine prípadov aj je, vlastníkom pozemku, na ktorom *nepovolená stavba* vznikla. V takom prípade by podľa nášho názoru mal súd prihliadať nielen na subjektívne právo vlastníka stavby realizovať výkon svojho vlastníckeho práva, ale mal by brať do úvahy aj verejný záujem, spočívajúci v zabezpečení riadneho užívania stavieb ich vlastníkmi a zabezpečení ich údržby a minimalizácii účinkov neužívanej a neudržiavanej stavby na okolie²⁷. Napokon, podľa niektorých rozhodnutí súdov, ani to, že vlastník stavby sám zavinil to, že k jeho stavbe nie je riadny prístup, nemôže úplne vylúčiť možnosť zriadenia práva nevyhnutnej cesty podľa ustanovenia §151o ods. 3 OZ²⁸. V takom prípade by aj vlastník *nepovolennej*, ako aj *neoprávnenej stavby*, nárok na zriadenie práva nevyhnutnej cesty mal mať súdom poskytnutý.

3.2. VLASTNÍK STAVBY SI TENTO PRÍSTUP NEVIE ZABEZPEČIŤ INAK

Druhou podmienkou zriadenia práva cesty zo strany súdu je, že tento prístup si vlastník stavby nevie zabezpečiť inak. V tejto súvislosti je vždy potrebné skúmať, či si vlastník stavby nemôže zabezpečiť prístup na základe zmluvy. Podmienka, že prístup vlastníka stavby nemožno zabezpečiť inak, nie je splnená, ak vlastník príľahlého pozemku, ktorý má slúžiť ako cesta, ponúkol vlastníkovi stavby, že mu pozemok alebo jeho časť odpredá, alebo že mu zriadi vecné bremeno zmluvou, a to za obvyklú cenu.²⁹ Podľa Baricovej (2015) prístup k pozemku nie je možné zabezpečiť inak aj v prípade, ak zabezpečenie takéhoto prístupu bude síce technicky možné, avšak náklady na jeho zriadenie budú objektívne také vysoké, že ich vynaloženie nebude možné spravodlivo požadovať.

V prípade, ak existuje možnosť, aby si vlastník stavby zabezpečil prístup k svojej stavbe akýmkoľvek iným spôsobom, neobmedzujúcim ostatných vlastníkov príľahlých pozemkov, mala by mať táto povinnosť prednosť pred zaťažením vlastníka príľahlého pozemku. Uvedené by malo platiť aj v prípade, ak by náklady vlastníka stavby na zabezpečenie takéhoto prístupu boli vyššie ako v prípade zriadenia práva cesty cez príľahlý pozemok. Zaujímavý názor vyjadril v tejto súvislosti aj Krajský súd v Košiciach, podľa ktorého, v prípade, ak vlastník stavby má možnosť zriadiť si prístup k stavbe bez obmedzenia vlastníka príľahlého pozemku, napr. zriadením nového vchodu smerom k príľahlej verejnej komunikácii, nemožno právo vecného bremena zriadiť. V prípade, ak zriadenie nového prístupu vlastníkom stavby bude finančne nákladné, ide už len o jeho súkromný záujem, ktorý nie je možné uspokojiť na úkor iného vlastníka zriadením nevyhnutnej cesty.³⁰

V judikatúre sa však možno stretnúť aj s opačným názorom, podľa ktorého, v prípade ak by zabezpečenie prístupu z verejnej komunikácie zo strany vlastníka stavby

²⁶ NS ČR z 22. 1. 2008, sp. zn. 22 Cdo 442/2007.

²⁷ Viac pozri Rozhodnutie NSČR z 23.5.2011, sp. zn. 22 Cdo 2977/2009.

²⁸ Tamtiež.

²⁹ NS ČR z 20. 7. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1897/2004.

³⁰ KS v KE z 27. 11. 2014, sp. zn. 4 Co 70/2014.

bolo neprimerane finančne nákladné alebo technicky náročné v porovnaní s ujmov, ktorá by bola spôsobená na zaťaženej nehnuteľnosti, sa vyššie uvedená podmienka nepoužije.³¹

Podľa nášho názoru je vždy potrebné pri riešení konfliktu medzi právom vlastníka stavby na zabezpečenie výkonu svojho vlastníckeho práva k stavbe a právo vlastníka príslušného pozemku na nerušený výkon svojho vlastníckeho práva k príslušnému pozemku, bude potrebné skúmať, či výhoda, ktorá je poskytnutá vlastníkovi stavby je priamo úmerná zaťaženiu vlastníka nehnuteľnosti, resp. či zaťaženie vlastníka nehnuteľnosti nie je nad mieru primeranú pomerom. uvedeného teda môžeme vyvodiť, že súd bude musieť vždy skúmať do akej miery zaťaží finančne alebo technicky zabezpečenie iného prístupu vo vzťahu k ujme budúcej zaťaženej nehnuteľnosti. V prípade uznesenia NS ČR (poznámka pod čiarou č. 102) bolo už neprimerane finančne aj technicky náročné, keď vlastník stavby (garáže) by si musel zabezpečiť prístup inak premiestnením celej garáže z ľavej strany domu na pravú stranu.

4. VLASTNÍK POZEMKU VS VLASTNÍK STAVBY

Právo cesty ako vecného bremena v prospech oprávneného sa týka iba práva súvisiaceho s vlastníctvom stavby, nie inej nehnuteľnosti. V tejto súvislosti vzniká konflikt medzi právom na výkon vlastníckeho práva vlastníka stavby a vlastníka pozemku. Podľa zákona nemá vlastníka pozemku, ktorý nevlastní príslušný pozemok a nemá prístup k pozemku z vlastnej komunikácie, v podstate žiadny spôsob, ako si zabezpečiť prístup k svojmu pozemku inak, ako než sa dohodnúť s vlastníkom príslušného pozemku. V prípade, ak k dohode nedôjde, nemá možnosť výkonu svojho vlastníckeho práva k pozemku. Podľa ustanovenia §151o ods. 3 totiž právo obrátiť sa na súd s návrhom na zriadenie vecného bremena, spočívajúceho v práve prechodu cez príslušný pozemok, má vlastníka stavby (nie pozemku). Je možné použiť analógiu legis v tomto prípade a na uvedené situácie aplikovať ustanovenie o zriadení práva cesty v prospech vlastníka stavby?

Podľa Feketeho³² právo cesty nemôže slúžiť na iný účel, než na ktorý je určený zákonom, t.j. na nevyhnutný prístup k stavbe. Súd nemôže podľa Feketeho ani na základe analogickej aplikácie zákona zriadiť vecné bremeno na iný, než uvedený účel. Uvedené zákonné ustanovenie teda nerieši situáciu vlastníka pozemku, bez prístupu k verejnej komunikácii. S uvedeným názorom sa stotožňuje aj judikatúra Najvyššieho súdu Českej republiky, podľa ktorej súd nemôže zriadiť vecné bremeno z iného dôvodu, ako ustanovuje zákon³³. Naopak, možno sa stretnúť aj s opačným názorom, podľa ktorého je možné pri riešení problému, či je možné zriadiť vecné bremeno vlastníkovi pozemku, bez prístupu k pozemku z verejnej komunikácie, spočívajúce v práve cesty cez príslušný pozemok, za „analógiu legis“.

Podľa nášho názoru, pri riešení tohto problému je možné odkázať na podobné (analogické) použitie inej normy ustanovenia OZ na konkrétny prípad. Potvrďuje to aj deviata časť OZ. „Občianskoprávne vzťahy, pokiaľ nie sú osobitne upravené ani týmto ani iným zákonom, sa spravujú ustanoveniami tohto zákona, ktoré upravujú vzťahy obsahom aj účelom im najbližšie“. V opačnom prípade by vznikla absurdná situácia, kedy by vlastníka stavby nemal možnosť prístupu k svojmu pozemku inak, ako napr. na vrtulníku čo by v praxi prinášalo ďalšie právne problémy.

³¹ NSČR z 28. 8. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2432/2005.

³² FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník. Veľký komentár. II. zväzok*. Bratislava : Eurokódex, 2015, s. 555.

³³ NS ČR z 25. 2. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2186/2003, R 37/1985.

ZÁVER

Príspevok poukázal na množstvo konfliktov, ktoré vznikajú pri vzniku práva cesty cez príľahlý pozemok a to nielen vo vzťahu medzi povinným a oprávneným, ale vo viacerých súvislostiach. Podľa nášho názoru je pri ich riešení vždy potrebné, aby súd prihliadal na to, aby stavbu bolo možné riadne užívať a aby vlastník pozemku, cez ktorý má právo cesty viesť, bol obmedzený čo najmenej. Toto je ideálny stav, ktorý v praxi je častokrát ťažko dosiahnuť. Preto rozhodujúcim kritériom pri riešení konfliktu spočívajúcom v medzi práve vlastníka stavby na zabezpečenie výkonu svojho vlastníckeho práva k stavbe a vlastníka príľahlého pozemku na nerušený výkon svojho vlastníckeho práva k príľahlému pozemku, bude potrebné skúmať, či výhoda, ktorá je poskytnutá vlastníkovi stavby je priamo úmerná zaťaženiu vlastníka nehnuteľnosti, resp. či zaťaženie vlastníka nehnuteľnosti nie je nad mieru primeranú pomerom. Súd sa pri rozhodovaní musí vždy snažiť o to, aby rozhodnutie bolo spravodlivé a zasahovalo do práv vlastníka pozemku len v nevyhnutnej miere.

V rámci úvah „*de lege ferenda*“ navrhujeme, do príslušných ustanovení OZ zahrnúť možnosť zriadenia práva cesty aj v prospech vlastníka nehnuteľnosti, ktorý nemá prístup k svojej nehnuteľnosti z verejnej komunikácie tak, ako je to upravené v OZ v Českej republike po poslednej rekodifikácii.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

JUDr. Ing. Karin Raková, PhD., MBA.

karin.rakova@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislava, Právnická fakulta

Katedra Občianskeho práva Šafárikovo nám. 6

800 00 Bratislava, Slovenská republika

Predpoklady dobromyselného nadobudnutia vlastníckeho práva k nehnuteľnosti od nevlastníka z pohľadu súdnej praxe

Vladimír Sedliak

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

SEDLIAK, Vladimír. Predpoklady dobromyselného nadobudnutia vlastníckeho práva k nehnuteľnosti od nevlastníka z pohľadu súdnej praxe. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 3, s.155-162.

Príspevok analyzuje vybrané súdne rozhodnutia najmä Ústavného súdu Slovenskej republiky a Ústavného súdu Českej republiky, ktoré sa zaoberali poskytnutím ochrany vlastníckemu právu dobromyselného nadobúdateľa nehnuteľnosti od nevlastníka pred ochranou vlastníckeho práva pôvodného vlastníka. Cieľom príspevku je identifikovať jednotlivé predpoklady, ktoré musia všeobecné súdy vyhodnotiť pred poskytnutím ochrany vlastníckemu právu dobromyselného nadobúdateľa.

ABSTRACT

SEDLIAK, Vladimír. Prerequisites of goodwill acquisition of property right of real estate from the non-owner in the court practice. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 3, p. 155-162.

The paper analyzes selected court decisions, especially of the Constitutional Court of the Slovak Republic and the Constitutional Court of the Czech Republic, which dealt with granting protection of the property right of acquirer acted in good - faith prior granting protection of property right of the original owner. The aim of the paper is to identify the individual prerequisites that the general courts have to evaluate before granting protection of the property right of acquirer acted in good-faith.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

ústavný súd, dobrá viera, predpoklady

KEY WORDS

constitutional court, good – faith, prerequisites

ÚVOD

Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze sp. zn. I. ÚS 549/2015 (ďalej aj ako „nálež č. 549/2015“) vyjadril, že je možné prelomiť princíp „*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*“ (skrátene len „*nemo plus iuris*“) v prospech princípu ochrany dobrej viery nadobúdateľa nehnuteľnosti od nevlastníka¹. Vo svojom rozhodnutí dospel k rovnakým záverom, aké už predtým v rozhodnutiach judikoval aj Ústavný súd Českej republiky.²

V odbornej verejnosti nie je stále zrozumiteľné, za akých okolností môže k takému prelomeniu dôjsť, a či má absolútnu prednosť ochrana nadobudnutia vlastníckeho práva v dobrej viere pred ochranou vlastníckeho práva pôvodného vlastníka. Pre výskum tejto

¹ Pre účely článku sa za nevlastníka považuje osoba, ktorá bola zapísaná v katastri nehnuteľností ako vlastník, ale vlastnícke právo jej bolo prevedené na základe absolútne neplatného právneho úkonu.

² Porovnaj: nálezy Ústavného súdu ČR, sp. zn. III. ÚS 247/14, I ÚS 2219/12, I ÚS 3061/11.

otázky sme si sformulovali nasledovnú hypotézu: „*Samotné zistenie, že osoba bola dobromyseľná pri nadobudnutí nehnuteľnosti od nevlastníka, nezaloží poskytnutie ochrany jej vlastníckemu právu pred vlastníckym právom pôvodného vlastníka.*“ Ak budeme názoru, že sa nám hypotézu podarilo verifikovať, potom si kladieme otázku, aké sú jednotlivé predpoklady, ktoré si musí súd vyhodnotiť pred priznaním prednosti ochrany vlastníckemu právu dobromyseľného nadobúdateľa. V našom článku sa prostredníctvom analýzy snažíme izolovať jednotlivé predpoklady zo súdnych rozhodnutí ústavných a najvyšších súdov Slovenskej a Českej republiky. Príspevok si nekladie za cieľ podrobne rozobrať jednotlivé predpoklady a podmienky ich naplnenia.

1. STRET ZÁKLADNÝCH PRINCÍPOV A ĽUDSKÝCH PRÁV

V prípadoch, keď sa nehnuteľnosť nadobúda od nevlastníka dochádza ku kolízii dvoch základných princípov, a to princípu „*nemo plus iuris*“ (nikto nemôže na druhého preniesť viac práv než má on sám) a princípu ochrany dobrej viery. Dobrá viera v týchto prípadoch pozostáva najmä z dôvery v akty štátu, dôvery v údaje štátom vedenej evidencie (kataster nehnuteľností) a dôvery v právny úkon aprobovaný orgánom verejnej moci.³ Tieto princípy sa premietajú aj do jednotlivých základných práv, ktoré sú v týchto prípadoch taktiež v kolízii, a to vlastnícke právo pôvodného vlastníka a nadobudnutie vlastníckeho práva v dobrej viere.

Ako sme už v úvode naznačili, za prelomové rozhodnutie, ktoré konštatovalo prelomenie princípu „*nemo plus iuris*“ v prospech ochrany dobrej viery nadobúdateľa v podmienkach slovenského práva, je nález Ústavného súdu SR č. 549/2015, na ktoré odkazujú aj ďalšie rozhodnutia či už ústavného súdu alebo všeobecných súdov.⁴ Ďalším zo zásadných rozhodnutí v podmienkach Slovenskej republiky, na ktoré odkazujú súdy je rozhodnutie Ústavného súdu SR so sp. zn. 151/2016, ktoré ale svoju podstatnú argumentačnú časť čerpá práve z nálezu č. 549/2015.

2. ANALÝZA ROZHODNUTIA ÚSTAVNÉHO SÚDU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V tejto kapitole si analyzujeme, v podmienkach Slovenskej republiky, prelomový nález Ústavného súdu SR č. 549/2015 a pokúsime sa verifikovať našu hypotézu, prípadne identifikovať predpoklady, ktoré musí súd preskúmať pri priznaní ochrany vlastníckemu právu dobromyseľného nadobúdateľa. Právne predpisy explicitne neupravujú všeobecný spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam od nevlastníka iba na základe dobrej viery nadobúdateľa, okrem aplikácie vydržania. Napriek tomu sa judikatúra vyvinula tak, že túto možnosť priznáva. Explicitné zakotvenie, kedy možno prelomiť princíp *nemo plus iuris* v prospech dobromyseľného nadobúdateľa právny poriadok Slovenskej republiky uvádza v rôznych právnych predpisoch.⁵ Ústavný súd sa zároveň v náleze č. 549/2015 vyjadril, že je potrebné, aby došlo k posunu v judikatúre ústavného súdu v riešení otázky „*nemo plus iuris*“ o nové interpretačné závery či vývoj sociálnej reality

³ Pozri: nález č. 549/2015, nález Ústavného súdu ČR sp. zn. I. ÚS 2219/12.

⁴ Porovnaj napr.: nálezy Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 460/2017, sp. zn. I. ÚS 92/2018, sp. zn. I. ÚS 151/2016, rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Cdo 142/2019.

⁵ Pozri napr. § 446 zák. č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov, § 19 ods. 3 zák. č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 134 ods. 1 a § 486 zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov, § 150 zák. č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov.

s ohľadom na zásadnú ochranu dobrej viery osoby a o to viac, ak bol právny úkon urobený s vierou v správnosť údajov štátom vedenej evidencie a aprobovaný aj príslušnými orgánmi verejnej moci (kataster nehnuteľností).

Ochrana práv nadobudnutých v dobrej viere je jednou z fundamentálnych prejavov princípu právnej istoty.⁶ Ak by sme absolutizovali princíp „*nemo plus iuris*“ pred ochranou vlastníckeho práva nadobudnutého v dobrej viere k nehnuteľnosti, tak nadobúdateľ by si nikdy nemohol byť istý svojím vlastníctvom k nehnuteľnosti, resp. až po uplynutí 10-ročnej doby, keď by došlo k nadobudnutiu vlastníctva na základe vydržania podľa § 134 ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „OZ“). V bode 16 predmetného nálezu ústavný súd uvádza, že dochádza ku kolízii princípov *nemo plus iuris* vs. ochrana dobrej viery ďalšieho nadobúdateľa a kolízii vlastníckeho práva pôvodného vlastníka a nadobudnutiu vlastníckeho práva k nehnuteľnosti v dobrej viere. Tieto práva a princípy treba postaviť na rovnakú úroveň. Ak nemožno z oboch práv zachovať maximum, tak potom treba prihliadnuť na **princíp všeobecnej spravodlivosti**. Z tohto môžeme usudzovať, že samotné dobromyseľné nadobudnutie vlastníckeho práva k nehnuteľnosti od nevlastníka nebude mať prednosť pred ochranou vlastníckeho práva pôvodného vlastníka, ak by to nebolo v súlade s princípom všeobecnej spravodlivosti.

Ako dospieť k všeobecnej spravodlivosti? Podľa nálezu je potrebné zvažovať všeobecné súvislosti kolízie základných práv ako aj individuálne okolnosti konkrétneho rozhodovaného prípadu. Nález sa bližšie nezaobrá, čo možno zaradiť pod všeobecné súvislosti kolízie základných práv ani pod individuálne okolnosti konkrétneho prípadu, tie sa však budeme snažiť vysvetliť v ďalších kapitolách tohto článku. *Inter alia* v bode 16 nálezu ústavný súd prioritizuje ochranu dobromyseľného nadobúdateľa pred „nedbalým“ vlastníkom. Z toho možno vyvodiť, že okrem zistenia dobrej viery, je potrebné sa zaoberať aj **nedbanlivosťou pôvodného vlastníka**.

Ústavný súd v bode 18 nálezu odkazuje na rozhodnutia Ústavného súdu Českej republiky, ktoré dospeli k obdobným záverom, a to konkrétne nálezy Ústavného súdu ČR sp. zn. III. ÚS 415/15⁷ a sp. zn. III. ÚS 247/14. V zmysle týchto nálezov sa ustálil názor, že pri nadobudnutí vlastníckeho práva dobromyseľným nadobúdateľom ide o originárny spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva a nie derivatívny, a preto mu treba poskytnúť ústavnoprávnu ochranu, ak by aj bolo neskôr zistené, že predchádzajúci právny úkon bol absolútne neplatným. Ďalej Ústavný súd SR v náleze č. 549/2015 uvádza: „*Obdobnou problematikou sa zaoberal aj Ústavný súd Českej republiky (napr. III. ÚS 415/15 op.) a v ostatnom náleze sp. zn. III. ÚS 247/14 z 28. januára 2016 zhrnul svoju doterajšiu judikatúru s jasným záverom o originárnom spôsobe nadobudnutia vlastníckeho práva dobromyseľným nadobúdateľom, ktorému treba poskytnúť ústavnoprávnu ochranu, ak odvodzoval svoje vlastnícke právo k nehnuteľnostiam evidovaným v katastri nehnuteľností od právneho úkonu, ktorý by bol neskôr posúdený hoci aj absolútne neplatným. Nevyhnutným predpokladom pre tento originárny spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva je dobrá viera nadobúdateľa, ktorú sú všeobecné súdy povinné dôsledne posúdiť s ohľadom na individuálne okolnosti každého prípadu. Potom už zistenie, že osoba bola v dobrej*

⁶ Pozri: nález č. 549/2015.

⁷ Tento nález vo svojej podstatnej časti odkazuje na nález Ústavného súdu Českej republiky so sp. zn. I. ÚS 2219/12, ktorý bude predmetom analýzy v ďalšom texte.

viere, zakladá poskytnutie ochrany jej vlastníckemu právu. “V podstate ide o doslovný preklad z nálezu Ústavného súdu ČR so sp. zn. III. ÚS 247/14.⁸ Pri izolovaní poslednej vety slovenského prekladu („Potom už zistenie [...]“), podľa nášho názoru, vyplýva, že ak osoba bola v dobrej viere v zápis v katastri nehnuteľností, tak už to zakladá poskytnutie ochrany jej vlastníckemu právu bez skúmania ďalších skutočností, a tým dochádza k absolutizácii ochrany dobromyseľného nadobúdateľa pred vlastníckym právom pôvodného vlastníka. Ak teda súd identifikuje, že nadobúdateľ nehnuteľnosti od nevlastníka bol dobromyseľný, tak bez ďalšieho poskytne ochranu jeho vlastníckemu právu. Takýto záver zjavne narušuje pravdivosť našej hypotézy. Tento záver by však bol v rozpore s inými časťami nálezu, ktoré sme rozoberali vyššie, t. j. že má dôjsť k pomerovaniu práv v kolízii, prihliadnuť na princíp všeobecnej spravodlivosti a podobne.

V českom origináli rozhodnutia sa v dotknutej vete nálezu uvádza: („*Teprve zjištění, že [...]*“). Česko-slovenský slovník Lingea, uvádza, že pojem „teprve“ znamená „až (nie skôr)“, ide teda o príslovku času.⁹ Pri aplikácii tohto prekladu, dochádza k úplne inému významu vety a správne by potom veta mohla znieť napríklad: „*Ochranu vlastníckemu právu dobromyseľného nadobúdateľa nemožno priznať skôr, ako sa preukáže jeho dobrá viera.*“, resp. voľnejší preklad by znel: „*Ak nedošlo k zisteniu dobrej viery nadobúdateľa, tak nemožno poskytnúť ochranu vlastníckemu právu dobromyseľného nadobúdateľa.*“ Máme za to, že dobrá viera je v prípade poskytnutia ochrany dobromyseľnému nadobúdateľovi nehnuteľnosti nutnou podmienkou (*conditio sine qua non*), nepôjde však o výlučnú podmienku.¹⁰ To znamená, že ak sa nepreukáže dobrá viera, nemožno priznať ochranu vlastníckemu právu dobromyseľného nadobúdateľa, ak sa ale preukáže, potom treba skúmať aj ďalšie skutočnosti, aby sme vyhodnotili či poskytnúť ochranu dobromyseľnému nadobúdateľovi pred ochranou pôvodného vlastníka. Slovenský preklad uvedený v náleze č. 549/2015, nie je podľa nášho názoru správny, a to buď z dôvodu nesprávneho preloženia pojmu alebo pri vyhotovení nálezu mohlo dôjsť k zrejmej chybe v písaní a namiesto „potom až“ bolo použité slovné spojenie „potom už“. Aj pri použití slovného spojenia „potom až“ nebude význam vety jednoznačne smerovať k tomu, že dobrá viera bude nutnou podmienkou a nie výlučnou.

Aký môže byť dopad tohto rozhodnutia pre aplikačnú prax? Keďže ide o prelomové rozhodnutie v podmienkach Slovenskej republiky a aj ostatné senáty Ústavného súdu SR alebo všeobecných súdov SR¹¹ odkazujú práve na toto rozhodnutie, nemožno vylúčiť, že dobromyseľný nadobúdateľ, v prípadnom súdnom spore s pôvodným vlastníkom, založí svoju argumentáciu práve na tejto jednej vete („Potom už zistenie [...]“) a bude žiadať o poskytnutie ochrany jeho vlastníckemu právu už len po preukázaní dobrej viery bez zohľadnenia ďalších individuálnych okolností prípadu. Súd potom môžu rozhodnúť v jeho prospech z obavy, že by sa iným posúdením veci odchyľili od právneho názoru vyjadreného Ústavným súdom SR.

⁸ V originálnom znení: „*Nezbytným předpokladem pro tento originární způsob nabytí vlastnického práva je dobrá víra nabyvatele, kterou jsou obecné soudy povinny důsledně posoudit s ohledem na individuální okolnosti každého případu. Teprve zjištění, že osoba byla v dobré víře, zakládá poskytnutí ochrany jejímu vlastnickému právu.*“

⁹ Pozri: Česko-slovenský slovník [online]. Dostupné na internete: <<https://slovníky.lingea.sk/cesko-slovensky/teprve>>. [cit. 2020-10-26].

¹⁰ Porovnaj bod 60 nálezu Ústavného súdu ČR, sp. zn. I. ÚS 2219/12, kde sa ústavný súd vyjadril, že dobrá viera otvára cestu k uznaniu vlastníckeho práva dobromyseľného nadobúdateľa, pre ktoré je esenciálnou, nie však jedinou podmienkou.

¹¹ Porovnaj napr.: nálezy Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 460/2017, sp. zn. I. ÚS 92/2018, rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Cdo 142/2019.

3. ANALÝZA ROZHODNUTIA ÚSTAVNÉHO SÚDU ČESKEJ REPUBLIKY

Väčšina súdnych rozhodnutí, ktoré riešia stret práv ochrany vlastníckeho práva pôvodného vlastníka s ochranou vlastníckeho práva dobromyseľného nadobúdateľa, sa vo svojich rozhodnutiach zaoberá najmä hodnotením dobrej viery a len okrajovo sa zaoberajú inými predpokladmi, ktoré musia byť splnené (rovnako tak aj nález č. 549/2015). Preto sme v ďalšom texte analyzovali nález Ústavného súdu ČR so sp. zn. I. ÚS 2219/12 (ďalej aj ako „nález č. 2219/12“), ktorý v odlišnom stanovisku k nálezu Ústavného súdu ČR so sp. zn. III. ÚS 415/15 označil sudca Vladimír Kúrka za doktrinálny, zrejme z dôvodu, že je argumentačne obsiahly. Preto môžeme zhrnúť niektoré závery, ku ktorým dospel Ústavný súd ČR v náleze č. 2219/12. Nadobudnutie nehnuteľnosti v dobrej viere si všeobecne zaslúži rovnakú ochranu vlastníckeho práva pôvodného vlastníka. Preto pri ich kolízii je potrebné konkurujúce práva vážiť.¹² Pričom zároveň uvádza, že samotná nutnosť ochrany dobromyseľného nadobúdateľa, neznamena, že obdobnú ústavnú ochranu nepožíva vlastnícke právo pôvodného vlastníka.

Všeobecné súdy by pri kolízii dvoch základných práv mali v prvom kroku určiť, o ktoré práva ide a potom s prihliadnutím ku všetkým relevantným okolnostiam individuálneho prípadu, rozhodnúť tak, aby ak je to možné zostalo z oboch základných práv zachované čo najviac. Ak to nie je možné potom treba dať prednosť právu, ktorému prislúcha princíp všeobecnej spravodlivosti. Všeobecné súdy majú pri kolízii práv postupovať v troch krokoch. V prvom kroku treba identifikovať dotknuté práva. V našom prípade pôjde o právo na ochranu vlastníckeho práva pôvodného vlastníka v kolízii s právom na ochranu vlastníckeho práva dobromyseľného nadobúdateľa. Po identifikovaní kolidujúcich práv, je potrebné zachovať z každého maximum. To, ale pri kolízii predmetných práv nebude zjavne možné a preto bude potrebné pristúpiť k tretiemu kroku. V treťom kroku, súdy najprv posúdia ďalšie všeobecné a individuálne súvislosti a okolnosti prípadu. Až po ich zvážení môžu rozhodnúť, ktorému právu svedčí princíp všeobecnej spravodlivosti,¹³ a ktoré teda v spore dostane prednosť. Ústavný súd ČR v náleze č. 2219/12, bod 38 (týkajúci sa druhého kroku), uviedol zaujímavý názor, že nevylučuje situáciu, keď by bolo možné sporný predmet vlastníckeho práva (napr. nezastavaný pozemok) spravodlivo rozdeliť medzi obe sporové strany. Takýto prípad si je podľa nášho názoru v praxi ťažko predstaviť, pretože rozdelením pozemku v spore o určenie vlastníckeho práva, by zrejme došlo k porušeniu zásady „*ne ultra petita*“.

Ústavný súd ČR v náleze č. 2219/12 demonštratívne vymenúva aj individuálne okolnosti, ktoré je potrebné vyhodnotiť v danom spore, a to napríklad:

- a) dĺžku doby, ktorá uplynula od vadného zápisu do katastra nehnuteľností,
- b) okolnosti, za akých došlo neplatnému právnomu úkonu,
- c) či bol spáchaný trestný čin,
- d) či bol pôvodný vlastník účastníkom katastrálneho konania,
- e) investície, ktoré dobromyseľný nadobúdateľ vynaložil na nehnuteľnosť.

Ad a) Význam v konaní bude zohrávať doba, ktorá uplynula do vadného zápisu v katastri nehnuteľností. Čím skôr sa pôvodný vlastník bude domáhať ochrany svojich práv, tým má vyššiu šancu na úspech.

Ad b) V tomto prípade sa bude posudzovať aj skutočnosť či bol právny úkon relatívne neplatný alebo absolútne. Aj pri absolútne neplatnom právnom úkone sa bude skúmať dôvod a okolnosti jeho neplatnosti. Napríklad, ak pôvodný vlastník pri prevode na

¹² Rovnako potrebu váženia kolidujúcich práv uvádza aj nález Ústavného súdu SR, sp. zn. 151/2016.

¹³ České súdy namiesto princípu všeobecnej spravodlivosti používajú pojem všeobecná idea spravodlivosti.

nevlastníka jednoznačne vyjadril svoj súhlas s prevodom a následne sa angažoval aj pri následnom predaji od nevlastníka k dobromyseľnému nadobúdateľovi, ktorého uistil, že nevlastník skutočne nadobudol nehnuteľnosť od neho ale po rokoch by sa zistilo, že zmluva bola absolútne neplatná napr. z dôvodu, že predmetná nehnuteľnosť bola dojednaná ako prepadný záloh, tak v takomto prípade, by zrejme poskytnutie ochrany pôvodnému vlastníkovi pred dobromyseľným nadobúdateľom bolo v rozpore s princípom všeobecnej spravodlivosti.

Ad c) Taktiež je potrebné starostlivo posúdiť, či bol spáchaný trestný čin a na jeho základe bol nevlastník zapísaný v katastri nehnuteľností. Ak dôjde k podvodnému prevodu vlastníckeho práva k nehnuteľnosti z pôvodného vlastníka na inú osobu, tak v prípadnom spore bude mať dobromyseľný nadobúdateľ voči pôvodnému vlastníkovi väčšinou horšie postavenie. Vo väčšine takýchto prípadov z hľadiska princípu všeobecnej spravodlivosti bude dôležitejšie obnovenie vlastníckeho vzťahu pôvodného vlastníka.¹⁴ Tento záver podporuje nami stanovenú hypotézu.

Ad d) V tomto bode je potrebné skúmať či bol pôvodný vlastník skutočne účastníkom katastrálneho konania, alebo došlo k zápisu nevlastníka do katastra nehnuteľností bez jeho vedomia. Napríklad ak pôvodný vlastník previedol nehnuteľnosť na nevlastníka na základe zmluvy, o ktorej sa neskôr ukázalo, že je aj absolútne neplatná (ale jeho vôľa bola previesť nehnuteľnosť na inú osobu, resp. bol s tým uzrozmeneý, že prechádza na inú osobu), bude mať horšie postavenie v porovnaní s dobromyseľným nadobúdateľom, ako v prípade, ak by vôbec nebol účastníkom katastrálneho konania a k zápisu nevlastníka by došlo trestným činom, prípadne chybou katastra nehnuteľností a pôvodný vlastník by nemal vedomosť, že už mu nesvedčí zápis v katastri nehnuteľností.

Ad e) Nezanedbateľný význam bude mať aj finančná stránka veci. Dobromyseľný nadobúdateľ bude zrejme požívať menšiu ochranu, ak došlo k bezodplatným právnym úkonom, alebo za „vyhodnú“, t. j. podozrivo nízku cenu, pred pôvodným vlastníkom. Okrem samotných odplatných úkonov je v tomto prípade potrebné aj zvážiť, koľko už do nehnuteľnosti investoval dobromyseľný nadobúdateľ a ako ju zhodnotil.

Každú z uvedených okolností bude podľa nášho názoru potrebné vyhodnotiť samostatne a následne ich navzájom pomerovať, a nakoniec zhodnotiť v prospech koho bude svedčať princíp všeobecnej spravodlivosti. Až po zvážení všetkých relevantných skutočností, bude môcť súd rozhodnúť, ktorému z kolidujúcich práv a princípov dá prednosť a poskytne súdnu ochranu.¹⁵ Ústavný súd SR v náleze č. 549/2015 uvádza v bode 18, že je možné aplikovať názory Ústavného súdu ČR vyjadrené v náleze so sp. zn. III. ÚS 415/15 v skutkovo podobných prípadoch aj pre Slovenskú republiku, keďže vychádza z rovnakého právneho základu.¹⁶ Nález Ústavného súdu ČR so sp. zn. III. ÚS 415/15 v podstatnej časti odkazuje na rozoberaný nález č. 2219/12, takže sa domnievame, že zistenia z tohto nálezu je možné aplikovať aj v podmienkach Slovenskej republiky. Máme za to, že vyššie uvedené závery z tohto nálezu jednoznačne podporujú nami stanovenú hypotézu.

¹⁴ Pozri bod 46 nálezu č. 2219/12.

¹⁵ Porovnaj bod 45 nálezu č. 2219/12.

¹⁶ Zákon č. 40/1964 Zb. Občanský zákoník účinný v Českej republike do 31.12.2013.

4. PREDPOKLADY DOBROMYSEĽNÉHO NADOBUDNUTIA VLASTNÍCKEHO PRÁVA K NEHNUTEĽNOSTI OD NEVLASTNÍKA

Na základe analýzy súdnych rozhodnutí, ktoré sme rozoberali v predchádzajúcich kapitolách tohto príspevku, sme dospeli k predpokladom, ktoré je súd povinný vyhodnotiť predtým ako prizná ochranu vlastníckeho práva dobromyseľnému nadobúdateľovi.¹⁷ Všeobecné súdy sú povinné posúdiť najmä tieto okolnosti:

- a) dobrú vieru nadobúdateľa,
- b) všeobecné súvislosti kolízie základných práv (ochrana vlastníckeho práva pôvodného vlastníka vs. ochrana vlastníckeho práva dobromyseľného nadobúdateľa),
- c) individuálne okolnosti a súvislosti konkrétneho rozhodovaného prípadu,
- d) nedbanlivosť pôvodného vlastníka,
- e) súlad s princípom všeobecnej spravodlivosti.

Ad a) Dobrá viera je *conditio sine qua non*. Ak súd nezistí, že nadobúdateľ nehnuteľnosti od nevlastníka nekonal v dobrej viere, tak nepristúpi k zhodnoteniu ďalších predpokladov, ale poskytne ochranu vlastníckemu právu pôvodného vlastníka. Dobrá viera sa posudzuje nielen ako viera v to, že prevoditeľ práva bol skutočným vlastníkom, ale aj ako dôvera v akt štátu, dôvera v údaje štátom vedenej evidencie, dôvera v právny úkon aprobovaný orgánom verejnej moci. Zároveň je potrebné dobrú vieru hodnotiť veľmi prísne.¹⁸

Ad b) V tomto bode, by súd mal zrejme skúmať mieru kolízie základných práv a snažiť sa zachovať z oboch maximum. To však, ako sme už uviedli, nebude pri kolízii práva na ochranu vlastníckeho práva pôvodného vlastníka a práva na ochranu vlastníckeho práva dobromyseľného nadobúdateľa možné. Preto bude musieť nakoniec rozhodnúť, ktorému z kolidujúcich práv dá prednosť.

Ad c) Pod individuálne okolnosti a súvislosti konkrétneho rozhodovaného prípadu, môžeme zaradiť napríklad hodnotenie dĺžky doby, ktorá ubehla od vadného zápisu. Okolnosti, za akých došlo k neplatnému právnomu úkonu. Či bol spáchaný trestný čin, a či pôvodný vlastník aj skutočne bol účastníkom katastrálneho konania. Investíciami, ktoré dobromyseľný nadobúdateľ nehnuteľnosti už na nehnuteľnosť vynaložil.

Ad d) Je potrebné vyhodnotiť či bol pôvodný vlastník nedbalý. Napríklad o nedbalého vlastníka by nemuselo ísť v prípade, ak by nevedel, že už nie je zapísaný v katastri nehnuteľností a napriek tomu, by nehnuteľnosť naďalej využíval, nemal by preto dôvod kontrolovať stav zápisu v katastri nehnuteľností.

Ad e) Po vyhodnotení všetkých predchádzajúcich predpokladov musí súd vyhodnotiť, komu bude svedčiť princíp všeobecnej spravodlivosti. Právo neexistuje preto, aby nerozumné a nespravodlivé dôsledky legitimizovalo, ale preto, aby prinášalo racionálne a spravodlivé usporiadanie vzťahov medzi jednotlivcami.¹⁹

¹⁷ Rovnako aj Najvyšší súd Českej republiky v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 1390/2012 uvádza, že pri rozhodovaní o subjekte sporného vlastníckeho práva sa vyžaduje, okrem dobrej viery, aj zohľadnenie ďalších okolností, špecifických pre daný prípad.

¹⁸ Porovnaj: Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. III. ÚS 247/14, Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 6Cdo 71/2011 zo dňa 27.02.2013. Rovnako aj Ústavný súd ČR v náleze sp. zn. I. ÚS 3061/11 uvádza: „Ústavný súd v žiadnom prípade nehodlá absolutizovať zásadu *nemo plus iuris ad alium transfere potest, quam ipse, habet*, avšak z hľadiska ochrany vlastníckeho práva nepovažuje za žiadúce jej prelomenie. Preto akcentuje nevyhnutnosť náležitého posúdenia a prísneho hodnotenia dobrej viery nadobúdateľky.“

¹⁹ Nález Ústavného súdu SR č. 549/2015.

Záverom možno spomenúť aj medializovaný prípad prezidenta Slovenskej republiky. Prezidenta súd vyhodnotil ako dobromyselného nadobúdateľa, o čom nemal pochybnosť, ale po zvážení všetkých ďalších predpokladov, najmä individuálnych okolností prípadu, dospel k záveru, že v súlade s princípom všeobecnej spravodlivosti bude, keď prizná ochranu vlastníckemu právu pôvodného vlastníka.²⁰ Ergo samotné zistenie dobrej viery nadobúdateľa nehnuteľnosti od nevlastníka, nezaložilo poskytnutie ochrany jeho vlastníckemu právu pred ochranou vlastníckeho práva pôvodného vlastníka.

ZÁVER

Na základe analýzy najmä rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej republiky a Ústavného súdu Českej republiky máme za to, že sa nám podarilo verifikovať hypotézu, ktorú sme si stanovili v úvode článku: „*Samotné zistenie, že osoba bola dobromyselná pri nadobudnutí nehnuteľnosti od nevlastníka, nezaloží poskytnutie ochrany jej vlastníckemu právu pred vlastníckym právom pôvodného vlastníka.*“ Účelom článku bolo v prípade, ak dôjde k verifikovaniu hypotézy, identifikovať predpoklady, ktoré súd musí vyhodnotiť v prípade, ak chce poskytnúť ochranu vlastníckemu právu dobromyselnému nadobúdateľovi nehnuteľnosti od nevlastníka pred ochranou vlastníckeho práva pôvodného vlastníka. Ústavný súd vo väčšine prípadov zrušuje rozhodnutia všeobecných súdov, v takýchto sporoch, z dôvodu, že súdy sa nezaoberali dobrou vierou nadobúdateľa. Ak by sa súdy pri rozhodovaní nezaoberali podrobne aj inými predpokladmi uvedenými v predchádzajúcej kapitole, ako len dobrou vierou, tak takéto rozhodnutie by bolo podľa nášho názoru arbitrárne a nepreskúmateľné. *A contrario*, ak by súd v rozhodnutí priznal ochranu vlastníckemu právu pôvodného vlastníka a v odôvodnení, by vyhodnotil všetky ďalšie predpoklady, takéto rozhodnutie by ústavný súd nemal zrušiť, pretože ústavnému súdu neprislúcha hodnotiť správnosť právneho posúdenia veci všeobecným súdom, ak sú jeho závery dostatočne odôvodnené, nie sú arbitrárne alebo svojvoľné s priamym dopadom na niektoré zo základných práv a slobôd.²¹ V súvislosti s úvahami *de lege ferenda*, je nutné konštatovať, že považujeme za vhodné explicitne v zákone vyjadriť podmienky, za ktorých možno dobromyselne nadobudnúť vlastnícke právo k nehnuteľnosti od nevlastníka.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Vladimír Sedliak
sedliak9@uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6
P.O. BOX 313
810 00 Bratislava
Slovenská republika

²⁰ Bližšie pozri: Rozsudok Okresného súdu Poprad, sp. zn. 7C/53/2017 zo dňa 26.10.2018.

²¹ Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 151/2016.

RECENZIE

KRASTEV, Ivan. Čo príde po Európe? Zanikne Európska únia podobným spôsobom ako habsburská monarchia? Krásno nad Kysucou : Absynt, 2018, 133 s.

Adam Kőszeghy

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

V roku 2018 vyšiel vo vydavateľstve Absynt v rámci edície Skica pod kultovou značkou Kalligram preklad knihy celosvetovo známeho bulharského politológa, uznávaného glosátora a východoeurópskeho komentátora globálneho diania Ivana Krasteva pod názvom *After Europe, University of Pennsylvania Press: Philadelphia, 2017, 128 pp.*, o ktorý sa postaral prekladateľ Samuel Marec. Táto publikácia je istou zbierkou esejí, ktoré však spája spoločná téma – stav, príčiny a dôsledky krízy Európskej únie ako jedinečného európskeho projektu 20. storočia.

Ako už možno badať z názvu tejto publikácie, autor reflektuje na mimoriadne aktuálnu tému krízy Európskej únie ako projektu, ktorý mal priniesť na európsky kontinent stabilitu a prosperitu úvahou či ju postihne rovnaký osud ako kedysi enormnú mnohonárodnostnú habsburskú monarchiu (od roku 1867 Rakúsko-uhorskú monarchiu). Má na to autor dôvod? Je toto prirovnanie dostatočne presné alebo sa nemusíme obávať o ďalší osud Európskej únie? Tieto otázky by si mal položiť nielen každý čitateľ tejto publikácie, ale najmä každý občan členského štátu Európskej únie.

V úvode publikácie nazvanom *Nastavení na déjà vu* autor poukazuje na fakt, že ak by mnohonárodnostná Rakúsko-uhorská monarchia prežila ako európsky experiment, zrejme by vyriešila fundamentálny problém súčasnej Európy, a to „*ako spojiť rôzne národné individuality s rozličnými ideálmi a tradíciami tak, aby každá z nich mohla pokračovať vo svojom doterajšom spôsobe života, a zároveň obmedziť jej národnú suverenitu natol'ko, aby bola možná mierová a efektívna medzinárodná spolupráca.*“ Z histórie však vieme, že sa tak nestalo, a preto nasledoval rozpad Rakúsko-uhorskej monarchie ako nevyhnutný a mimovoľný dôsledok vtedajších politických a kultúrnych okolností. Autor sa ďalej zamýšľa či Európska únia nezažíva v súčasnosti obdobný „moment rozpadu“ – moment, resp. momenty, ktoré rozhodnú o ďalšej budúcnosti Európskej únie (Brexit, voľby v roku 2017 vo Francúzsku, Nemecku a Holandsku poznačené rizikom úspechu euroskepticizmu a populizmu, a utečenecká kríza v Európe).

Zaujímavým sa javí názor autora, že „*architekti európskeho projektu chybné uverili, že ak to slovo na R nebudú spomínať, nedôjde k nemu, európska integrácia pre nich bola ako rýchlovlak – nikdy nezastavuje a nikdy sa neobzerá späť.*“ Stratégia nemožnosti rozpadu tohto projektu sa podľa autora povýšila nad stratégiu vyzdvihovania dôležitosti a neodvratnosti integrácie Európy, čo môže Európskej únii v konečnom dôsledku zlomiť väz, keďže ako nám história ukazuje niektoré veci dokážeme oceniť až vtedy, keď ich definitívne stratíme.

Publikácia sa ďalej skladá z dvoch kapitol, pričom prvá kapitola je rozčlenená na osem podkapitol (*My, Európania; Migračná kríza: Alebo prečo sa dejiny neskončili?; Migrácia argumentov a voličských hlasov; Kríza a ľavica; Kríza a ľudské práva; Revolúcia proti tolerancii; Rozdielny pohľad na migráciu alebo zrážka rôznych foriem solidarity?; Východná Európa a jej nedostatok súcitu*), druhá kapitola je rozčlenená na deväť podkapitol (*Oni ľudia; Prízrak populizmu; Stredoeurópsky paradox; Západoeurópsky paradox; Bruselský paradox; Zničení referendami; Dobrý; Zlý; Škaredý*). Každá z týchto podkapitol podrobnejšie rozpracúva jednotlivé aspekty a príčiny krízy v Európskej únii.

Podkapitola *My, Európania* sa venuje globalizácii v Európe bez hraníc, ktorá sa však od optimizmu v roku 1989 v podobe otvárania sa svetu začína meniť pod vplyvom hrozieb na pravý opak. Autor popisuje dve tváre globalizácie – pozitívnu a negatívnu. Pozitívna tvár spočíva v podobe turistu ako milého a vítaného cudzinca, ktorý príde, minie peniaze a s radosťou odíde. Na druhej strane stojí utečenec, ako negatívna tvár, ktorý prináša utrpenie a problémy ďalekého sveta. „*Je medzi nami, ale nie je náš.*“ Rozdiel medzi turistom a utečencom (ktorý ešte mohol byť včera turista) spočíva v miere konfrontácie spoločnosti s reálnym svetom v ktorom žije, čo však zásadne narušuje koncept fungovania sveta ako si ho Európa vysnívala. Pre Európu je preto utečenecká kríza jej vlastným 11. septembrom.

Podkapitola *Migračná kríza: Alebo prečo sa dejiny neskončili?* nadväzuje na predstavy o vývoji sveta po roku 1989. Autor v tejto podkapitole predstavuje víziu, ktorú prezentoval v roku 1992 americký filozof a ekonóm Francis Fukuyama vo svojej knihe *The End of History and the Last Man* (Koniec dejín a posledný človek). Táto vízia spočívala v tom, že koniec studenej vojny znamenal konečné víťazstvo Západu a liberálnej demokracie ako takej, preto Fukuyama videl budúci vývoj vo svete ako vznik štátu, ktorý bude liberálny v ochrane univerzálneho práva na slobodu každého jednotlivca a demokratický v tom, že bude existovať len so súhlasom tých, ktorým vládne. Táto vízia mala byť akýmsi vzorom alebo role modelom pre celý svet, avšak vízia o svete bez hraníc a konfliktov sa nenaplnila. Fukuyama sa mýlil a podľa autora práve utečenecká kríza v Európe poukázala nereálnosť tejto vízie. Ako môžeme byť všetci rovní politicky, keď nezdíelame rovnaké sociálno-ekonomické a kultúrne pozadie? Autor konštatuje, že práve neschopnosť liberálnej demokracie reagovať na prehlbujúcu sa nerovnosť vo svete spôsobila nedôveru a odmietnutie liberálnej demokracie a presun k politickému populizmu a extrémizmu, ktorý žije zo strachu a konania ovplyvneného jednoduchými pudmi.

Podkapitola *Migrácia argumentov a voličských hlasov* je zameraná na konfrontáciu liberálnej demokracie, resp. liberalizmu s migračnou krízou. Autor konštatuje, že súčasná situácia vo svete je v príkrom rozpore so základnými východiskami liberalizmu, pretože „*ako môžeme naše univerzálne práva zosúladiť so skutočnosťou, že ich využívame ako občania spoločenstiev, ktoré sú v rôznej miere slobodné a majú rôznu životnú úroveň?*“ A práve migračná kríza je reakciou na túto neslobodu a nerovnosť, ktorá sa ešte zvýraznila vplyvom globalizácie, pretože podľa autora „*globalizácia premenila svet na dedinu, ale na dedinu, ktorá istým spôsobom žije v diktatúre – diktatúre globálneho porovnávania. Ľudia totiž už dnes svoj život zriedka porovnávajú so životom svojich susedov, porovnávajú sa s najbohatšími ľuďmi, ktorí na tejto planéte žijú.*“ V dobe internetu, kedy si ktokoľvek z rozvojových krajín sveta môže pomocou pár klikov porovnať svoju nestálu životnú a politickú situáciu so stabilnou situáciou v Európe, nemožno zabrániť nespokojnosti a migrácii za lepšou budúcnosťou. S tým úzko súvisí aj fenomén, ktorý prezentovala v roku 2009 Ayelet Shachar vo svojej knihe *The Birthright Lottery: Citizenship and Global Inequality*, a to, že sme súčasťou štátu (a jeho konkrétnej miery bohatstva, úrovne stability a dodržiavania ľudských práv), má významný vplyv na našu identitu, bezpečnosť, blahobyt a škálu možností, ktoré máme reálne k dispozícii. Preto sú najväčším bohatstvom Nemcov ich nemecké pasy a nemožno sa čudovať, že sa najviac obávajú ich devalvácie, pretože podľa autora „*akonáhle sa nejaké aktíva stanú príliš rozšírenými, stratia na svojej hodnote.*“ Aj tento faktor preto môže vplývať na vážavý postoj Európy k migračnej kríze.

Podkapitolu *Kríza a ľavica* autor uvádza komentárom slávneho slovinského filozofa Slavoj Žižeka na dielo Elisabeth Kübler-Ross *O smrti a umieraní*. Toto dielo popisuje päť fáz, ktoré nastanú, keď sa človek dozvie, že je smrteľne chorý. Ide fázy *popierania*

(nedeje sa to, mne sa to diať nemôže); *hnev* (ako sa to môže stať práve mne?); *vyjednávane* (keby som sa aspoň dožil/a toho, že deti skončia školu); *depresie* (zomriem, tak prečo by na niečom malo záležať?); *prijatie* (nemôžem s tým bojovať, ale môžem sa aspoň pripraviť). Slavoj Žižek vo svojom komentári poukázal na to, že daná situácia sa nápadne podobá na reakciu Európy na prílev migrantov z Afriky a Blízkeho východu: *popieranie* (nie je to také vážne, môžeme to ignorovať); *hnev* (utečenci ohrozujú náš spôsob života, ukrývajú sa medzi nimi moslimskí fundamentalisti, musíme ich za každú cenu zastaviť); *vyjednávane* (v poriadku, určíme kvóty a budeme podporovať utečenecké tábory v ich domovských krajinách); *depresia* (všetko je stratené, Európa sa zmení na Európastan). Čo však chýba je *prijatie*, a to napríklad vo forme celoeurópskeho konsenzu v dlhodobom postupe k migračnej kríze. Momentálny nejednoznačný postoj v spoločnosti k migračnej kríze najviac podľa autora postihuje európsku ľavicu. Demonštruje to priamo na postoji Slavoj Žižeka, ktorý sa vyjadril v čase vrcholiacej migračnej krízy, že „*obrana určitého spôsobu života sa nevylučuje s etickým univerzalizmom.*“ Tento názor pochopiteľne vzbudil búrlivé reakcie a podľa autora práve v tomto tkvie súčasná kríza európskej ľavice – ešte v 70. rokoch totiž práve ona volala po zachovaní tradičného života a kultúry v Indii v boji proti globalizácii, avšak v dnešnej dobe túto protekcionistickú úlohu prevzala naopak krajná pravica, ktorej sa v tejto úlohe darí aj s pomocou populizmu (čo dokazujú aj výsledky z prezidentských volieb v Rakúsku a volebný úspech Alternative für Deutschland a Front National). Autor na záver veľmi trefne konštatuje, že „*v tomto zmysle sa nový populizmus dokonale hodí na spoločnosti, v ktorých sú občania v prvom rade konzumentmi a svojich lídrov vnímajú ako čašníkov, od ktorých očakávajú, že im rýchlo splnia ich želania.*“

Podkapitola *Kríza a ľudské práva* sa zameriava na vzťah migračnej krízy, ako možnej predzvesti úpadku diskurzu o ľudských právach, ktorý dovtedy dominoval v Európe. Autor poukazuje na zaujímavé tvrdenie amerického právneho vedca a historika prof. Samuela Moyna, ktorý tvrdí, „*že hnutie za ľudské práva sa zrodilo pomerne nedávno, niekedy v 70. rokoch minulého storočia a musíme si uvedomiť, že je náhradou za utópie, ktoré sa zameriavali na jednotlivé národy ako aj za internacionálne utópie, akou bol napr. socializmus.*“ Podľa autora totiž práve postutopistická povaha ľudských práv spôsobila, že sa stali „ideológiou“ sveta po roku 1989, keď sa ako už bolo spomenuté Francisom Fukuyamom, skončili dejiny. Predstava, že ľudské práva presahujú hranice jednotlivých teritórií a jurisdikcií štátov sa stala vedúcou ideou liberálnej demokracie v Európe po roku 1989. Migračná kríza však tejto predstave vystavila zrkadlo v tom zmysle, že pre Európu už otvorené hranice nesymbolizujú slobodu, ale obavu z bezpečnosti. Migračná kríza značne oslabila aj predstavu Európy o tom, že vývozom európskych hodnôt – liberálnej demokracie možno priniesť do sveta krehkú stabilitu. Dnes sa ukazuje, že podpora liberálnej demokracie mimo Európy značne poklesla a práve štáty, v ktorých sa uskutočnila demokratizačná zmena režimu, sú práve najviac postihnuté migračnou krízou. Autor na záver tejto podkapitoly smutne, ale zároveň s istou dávkou pragmatizmu konštatuje, že „*Európa sa už nepovažuje za model sveta budúcnosti. Európska únia je dnes prinajmenšom veľkým počtom svojich podporovateľov vnímaná ako posledná nádej pre opevnený kontinent.*“

V podkapitole *Revolúcia proti tolerancii* sa autor venuje stavu (ne)tolerancie k migračnej kríze v Európe a príčinám vzniku tohto emocionálneho stavu európskeho obyvateľstva. V úvode tejto podkapitoly autor konštatuje viackrát vyjadrenú tézu o "nádejnej" globalizácii, ktorá mala byť prostriedkom šírenia demokracie a slobôd vo svete (súčasná sloboda typická pre Európsku úniu – voľný pohyb nápadov, tovaru a kapitálu). Tolerancia a zdvorilosť boli nosnými vlastnosťami, ktoré charakterizovali Európsku úniu.

Autor tvrdí, že paradoxne v dnešnej spoločnosti definuje Európsku úniu, resp. spája všetkých obyvateľov Európy práve vzbura voči tolerancii. Táto vzbura sa prejavuje tak ako u liberálov, ako aj i populistov, avšak prirodzene v iných podobách. Populisti tvrdia, že „*spoločnosť hneď, tým, že ju znečisťujú nebiele rasy, kultúry a náboženstvá a Európa nie je ochotná alebo schopná svoje hodnoty brániť.*“ Liberáli sa naopak obávajú, že „*spoločnosť hneď, keďže sa čoraz viac ľudí stotožňuje s ideológiou národnosocialistického Nemecka.*“ V súčasnosti je medzi európskymi elitami rozšírený strach z návratu ideológie z 30. rokov 20. storočia, pričom na základe viacerých významných autorov venujúcim sa povahe autoritárskych režimov (Theodor W. Adorno v diele *The Authoritarian Personality* a Karen Stenner v diele *The Authoritarian Dynamic*) vyplýva, že náchylnosť k týmto režimom spočíva v psychologickej predispozícii v prípade nebezpečenstva/ohrozenia hodnôt, v ktoré istí jedinci veria a následne nastáva príklon k takýmto režimom za účelom konzervácie "zaužívaného morálneho poriadku". Tento fakt potvrdzujú podľa autora mnohé výskumy, podľa ktorých sú utečenci prijímaní oveľa vládnejšie nielen v prípade ich prijateľného počtu, ale aj na základe znakov ich úspešnej integrácie. Čo je teda spúšťačom, že obyvateľ žijúci v liberálnej európskej spoločnosti sa zmení na nahnevaného sympatizanta extrémnej pravice? Sú to hranice, často neviditeľné, ktorých prekročenie je fatálne pre istý počet obyvateľov v Európe v spojení s iracionálnym strachom (čo v konečnom dôsledku využil aj D. Trump a britská vláda vo vzťahu k Brexitu – navodenie ohrozenia určitých zaužívaných hodnôt za účelom volebného úspechu). Francúzsky básnik rumunskej národnosti Eugène Ionesco definoval tento myšlienkový pochod ako tzv. „*patologický konformizmus hnanej kolektívnym šílenstvom*“. Autor túto podkapitolu zakončuje konštatovaním, ktoré znie trochu existenciálne, a to „*v demokratickej dystopii čelia európski občania nemenej zložitému výberu. Aby si zaistili prosperitu, musia otvoriť hranice; tá istá otvorenosť však hrozí zničením ich kultúrnej výnimočnosti. Alternatívou je uzatvorenie európskych hraníc, v takom prípade by však museli byť pripravení na strmý prepád celkovej životnej úrovne a budúcnosť, v ktorej musí každý pracovať tak dlho, až kým mu to jeho telesný úpadok neznemožní.*“

Podkapitola s názvom *Rozdielny pohľad na migráciu alebo zrážka rôznych foriem solidarity?* sa zameriava fenomén skeptického nazerania na vlastný politický systém a zmenu zaužívaného postoja k Európskej únii v rámci tzv. západnej a východnej časti Európskej únie. V roku 1989 sa podarilo tieto časti premostiť za účelom postupnej integrácie do Európskej únie. Podľa autora za posledné desaťročie platil jednoduchý úzus – západná časť Európskej únie verila viac svojim národným vládam ako Bruselu, čo bol jasný signál, že veria Bruselu, ak ich vlády dokážu signifikantne ovplyvňovať dianie v Európskej únii. Naopak, východná časť Európskej únie sa uchýľovala k Bruselu viac ako k svojim národným vládam, vďaka technokratickej povahe Bruselu a menšej skorumpovanosti. Migračná kríza však zmenila toto nazeranie o 180 stupňov v celej Európskej únii. Západná časť už neverí v to, že len ich vlády dokážu izolovane meniť dianie v Európskej únii a východná časť sa upína na svoje národné vlády za účelom zachovania svojich štátnych záujmov. Autor konštatuje, že „*migrácia opäť vniesla do politiky nacionalizmus a s ním aj obnovenie rozdelenia na východ a západ – teda za predpokladu, že toto rozdelenie vôbec niekedy prestalo existovať.*“ Ukazuje sa preto, že toto rozdelenie Európy (Európskej únie) na západnú a východnú časť môže prispieť ku predčasnemu koncu tohto výnimočného európskeho projektu, ktorý mal symbolizovať víziu zjednotenej Európy, čo bol však zrejme iba sen a nie realita.

Autor v závere prvej kapitoly uvádza podkapitolu s názvom *Východná Európa a jej nedostatok súcitu* citátom nemeckého prezidenta Joachima Gaucka: „*Je pre mňa ťažké po-*

chopiť, ako krajiny, ktorých občania boli kedysi politicky utláčaní a zažili solidaritu, dokážu na solidaritu zabudnúť, ak sa týka ľudí utláčaných v iných častiach sveta.“ Autor v tejto podkapitole poukazuje na negatívny postoj východnej a strednej Európy k migračnej kríze. Ako najvýraznejšie príklady uvádza napr. bývalého slovenského predsedu vlády Roberta Fica, ktorý odmietol prerozdelenie migrantov na základe kvót, pretože na Slovensku je možné integrovať iba kresťanov z dôvodu neexistencie mešít; predsedu najsilnejšej poľskej vládnej strany Právo a spravodlivosť Lecha Kaczynského, ktorý odmietol prerozdelenie migrantov z dôvodu zdravotného rizika, keďže môžu byť nositelia údajných nebezpečných prenosných chorôb a nákaz a maďarského premiéra Viktora Orbána, ktorý sa vyjadril k téme prerozdeľovania migrantov tak, že nie je povinnosťou Európskej únie pomáhať migrantom, ale zaistiť bezpečnosť svojich obyvateľov. Tento prístup k migračnej kríze nie je podľa autora ojedinelý a nie je limitovaný na náboženstvo ani ekonomickú vyspelosť, a teda „*neexistuje rozdiel medzi katolíckym Poľskom a pravoslávny Rumunskom, a ekonomicky rozvinutou Českou republikou a omnoho chudobnejším Bulharskom.*“ Autor identifikuje tri skutočnosti, ktoré poukazujú práve na absurdnosť a iracionálnosť prístupu východnej a strednej Európy k migračnej kríze. Prvou skutočnosťou je fakt, že práve obyvatelia východnej a strednej Európy boli v 20. storočí migrovali v státisícoch za lepším životom do celého sveta. Druhou skutočnosťou je, že strach z migrantov je neopodstatnený, keďže štatisticky za posledné roky nie je stredná ani východná Európa cieľovou stanicou pre migrantov (tento fakt ešte podčiarkuje aj zásadná azylová politika napr. Slovenskej republiky, kde sa v roku 2015 zo 169 migrantov rozhodlo zotrvať len 8). Treťou skutočnosťou je fakt, že východná a stredná Európa potrebuje migráciu ako sol'. Je tomu z viacerých dôvodov – lacná pracovná sila, početný odliv mladých ľudí do vyspelejších častí Európskej únie, príp. do iných častí sveta a s tým spojené neúprosne klesanie populačnej krivky na úrovne naznačujúce trend etnického zániku. Ukazuje sa teda, že východná Európa vníma kozmopolitné hodnoty skôr ako ohrozenie a nie ako základ novej európskej identity. Autor nachádza príčinu tohto prístupu aj v tom, že narušenie od štátov západnej Európy, ktoré boli koloniálnymi mocnosťami sa štáty východnej Európy zrodili na troskách kontinentálnych mocností zložených z množstva etnicky nesúrodých národov, čo sa neobišlo aj bez etnických čistiek a boji o prežitie toho-ktorého etnika. Odpor k migračnej kríze pramení určite aj z frustrácie obyvateľstva vo východnej Európe po vstupe do Európskej únie, keďže nenastala automaticky doba blahobytu, aký vídali v západnej Európe. Autor poukazuje aj na zaujímavý fakt, že bránenie sa migrácii symbolizuje oneskorenú situáciu na migráciu vlastného obyvateľstva, čo ilustruje na svojom rodnom Bulharsku, keďže je podľa neho jednoduchšie odísť do vyspelejšieho Nemecka ako zotrvať a pokúsiť sa Bulharsko pretvoriť na Nemecko. Nedostatok súcitu voči migračnej kríze môže spočívať aj v tom, že obyvatelia vo východnej Európe po vzore neúspešnej integrácii Rómov odvodzujú nemožnosť integrovať cudzincov, keď sa to nepodarilo vo vlastných spoločenstvách. Súvisí s tým aj zmena rétorika o ľudských právach, kým v západnej Európe je diskusia o ľudských právach ako o "našich" právach, vo východnej Európe sa používa prívlastok "ich" práva. Autor v závere tejto podkapitoly konštatuje, že napriek rozdielnosti západu a východu v nazeraní na fungovanie Európskej únie sa v súčasnosti názory na migračnú krízu prekrývajú, a spôsobujú radikalizáciu názorov naprieč celou Európou bez rozdielu. Netreba si však vytvárať ilúzie o väčšej súdržnosti Európy, keďže nemožno zabúdať na renacionalizáciu politiky v Európe, ktorá spôsobuje to, že sa obyvateľ východnej Európy cíti v západnej Európe ako čoraz viac ako cudzinec (vidíme to v súčasnosti na príklade Brexitu).

V úvodnej podkapitole druhej kapitoly s názvom *Oni, ľudia* autor premýšľa nad krízou Európskej únie ako spoločného európskeho projektu v konotácii ku kríze v habsburskej monarchii. Uvádza, že v roku 1848 liberáli a demokrati stáli bok po boku v boji proti autoritárskemu centrizmu, avšak v 1918 sa z nich stali nepriatelia, keďže sa liberáli nevedeli zmieriť s myšlienkou, že o všetkom bude rozhodovať „ľudová demokracia“, pričom demokrati naopak nemohli pripustiť, aby vládli nikým nezvolené liberálne elity (zrejme by to pre nich znamenal istý posun vzad). Habsburskej monarchii teda ľudovo povedané, zlomila väz demokracia, čo je vlastne spoločným znakom aj krízy v Európskej únii. Napriek tomu, že Európska únia je demokratická dobrovoľná kvázifederácia (narozdiel od habsburskej monarchie), jej obyvatelia sa začínajú stavať k demokracii skepticky, keďže neveria v to, že na ich názore záväží, a to je začiatok konca.

Podkapitola s názvom *Prízrak populizmu* sa venuje fenoménu podrývania európskeho projektu demokratickými princípmi. Znie to až nepredstaviteľne, ale momentálne demokracia deštruuje európsky projekt ako taký. Podľa autora je najjasnejším príkladom tohto fenoménu Grécko. Po prepuknutí finančnej krízy Grécko zažilo prepad, aký dovtedy nečakalo – z absolútneho blahobytu pád na dno a spoliehanie sa na pomoc eurozóny. Pred úplným bankrotom a opustením eurozóny ich mohli zachrániť iba radikálne opatrenia, ktoré požadovala EÚ, ECB a MMF. Vtedajší grécky premiér Jeorjos Papandreu vyzval občanov, aby v referende podporili tieto reformné opatrenia, avšak o tri dni neskôr bol donútený tieto zmeny prijať v parlamente bez referenda. Bola to tvrdá a potupná rana (priamej) demokracii, keďže veriteľom na čele s Berlínom a Bruselom jednoducho nevyhovovalo, aby sa občania Grécka k čomukoľvek vyjadrovali. Autor to vyjadril presne a stručne: *„tvrdopovedané, mnohí považovali za absurdnú predstavu, že by dlžníci mali hlasovať o podmienkach, ktoré im veritelia predkladajú.“* Papandreu a jeho socialisti sa nakoniec úplne stratili z politickej mapy. Autor poukazuje na ďalšiu situáciu s referendum v Grécku za vlády Alexisa Tsiprasa, avšak toto referendum sa uskutočnilo a jeho výsledok znamenal drvivé odmietnutie tretieho záchranného plánu vytvoreného MMF, ECB a EK. Táto „*vykastrovaná demokracia*“ ako ju nazýva sám autor nevydržala dlho a o necelý týždeň musel Alexis Tsipras pristúpiť na oveľa tvrdšie podmienky záchranného plánu a prijať ďalšie opatrenia, ktoré predtým označoval za zločinecké. Grécka finančná kríza podľa autora ukázala na jasný vzorec: *„občania v zadlžených krajinách musia byť zbavení práva na zmenu ekonomických opatrení a zároveň musia ale disponovať právom na zmenu vlády.“* Tsipras a Varufakis ani tak nebojovali proti opatreniam (museli vedieť, že ide o neodvratný vývoj), ale proti tomu, aby ich voliči považovali za zodpovedných. Autor tento stav nazýva, že *„grécky sociálny štát sa zmenil na vojnový štát, vláda nebola schopná prerozdeľovať bohatstvo, tak všetkými silami prerozdeľovala vinu za súčasný stav.“* Brusel sa stal symbolom arogantnej elity, ktorá prenáša na bezbranný ľud náklady finančnej krízy. Naopak, napríklad v Taliansku sa stal Brusel aspoň nachvíľu symbolom zmeny vypudením nechceného premiéra Silvia Berlusconiho a oligarchického systému (bol však nahradený bývalým eurokomisárom Mariom Montim). Avšak pre oba prípady je spoločné, že občania sa mohli len nečinne prizeriť, pretože tie zásadné rozhodnutia urobili za nich vždy elity z Bruselu, čím sa len podmienila neskoršia inklinácia k populistickým a extrémistickým stranám ako vzdor k tejto volebnej bezmocnosti. Autor na koniec tejto podkapitoly smutne konštatuje, že voliči síce na rozdiel od iných krajín môžu stále slobodne voliť politickú reprezentáciu (rozhodovať o zmene vlády), avšak čo nemôžu, je rozhodovať o ekonomických otázkach, ktoré sú riešené komplexne v rámci Európskej únie – de facto ich tak Brusel vyňal z kompetencie jednotlivých členských štátov a ich voličov.

V podkapitole *Stredoeurópsky paradox* sa autor venuje stavu a vnímaniu demokracie v rámci strednej Európy. Po páde komunizmu mala byť európska integrácia nástrojom nezvratných demokratických zmien vo východnej Európe. Európska únia mala slúžiť ako záchytná sieť pre tieto štáty za účelom podpory demokracie, v prípade, že by začala strácať na sile. Volebné výsledky v strednej Európe však ukazujú na jasný paradox – protiliberálny obrat (sprevádzaný populizmom) symbolizovaný najmä V. Orbánom a J. Kaczyńskim. Nastavenie európskej demokracie ako záchranej siete funguje ako pokus-omyl, umožňuje voličom, aby si mohli zvoliť hocikoho, pretože „*prečo by sa mali Poliaci báť Kaczyńského a Maďari Orbána, ak majú istotu, že ho Brusel skrotí, ak zájde ďaleko?*“ V strednej Európe sa podľa autora vyskytuje jednotný znak populizmu, ktorý už definoval aj nemecký filozof a nemecký politológ Jan-Werner Müller vo svojom diele *What is Populism?*, a to, že populistí a iba oni reprezentujú ľud. Nie je to však podľa autora pravda, keďže populistí zastupujú „skutočných Maďarov“, „skutočných Poliakov“, a teda je možné povedať, že volebný úspech populistických strán mení demokraciu z prostriedku inklúzie na prostriedok exklúzie. Napriek tomu, že verejnosť prechováva hlbokú nedôveru k politikom, voľby sú pre populistickú väčšinu práve prostriedkom na vzburu voči „privilegovanú menšinu“ spočívajúcu z elít a migrantov. Je zvláštne, že naopak rozhodnutia populistických vlád o prevzatí moci nad inými piliermi demokracie (v Poľsku narušenie nezávislosti Ústavného súdu a v Maďarsku systematický útok na mimovládny sektor a nezávislé médiá) nevzbudzuje žiadne polemiky u voličov týchto strán. Autor vysvetľuje, že tento postoj môže byť pomyselným klincom do rakve európskej demokracie, keďže práve liberálna demokracia podporuje politickú súťaž medzi menšinou a väčšinou v politickom zmysle. Ide o istú ochranu, keďže s touto súťažou počíta cyklicky, t.j. politické sily, ktoré neboli úspešné, sa nemusia obávať o svoje prežitie, na rozdiel od autoritárskych režimov, kde sú reformné a opozičné sily systematicky potláčané a likvidované, keďže oni a iba oni rozhodujú o ich osude. Populistické strany na tomto stavajú svoju existenciu, keďže iba im ide o "skutočné konečné víťazstvo", čo je však na úkor všetkých demokratických prvkov a koniec-koncov prechodu opäť k totalitnému režimu. Populizmus v strednej Európe je na vzostupe aj vďaka konšpiračným teóriám. Autor uvádza dva príklady z Poľska – dlhoročný boj Poliakov o pravdu o Katyńskom masakre a zodpovednosti Sovietskeho zväzu a na druhej strane konšpiračnú teóriu o spoluúčasti Ruskej federácie na nešťastí pri Smolensku, pri ktorom zomrel prezident Lech Kaczyński. Kým pri Katyńskom masakri je nepochybné, že ho vykonal Sovietsky zväz, tak nešťastie pri Smolensku bolo nehodou, čo však jeho brat Jarosław Kaczyński využil a vybudoval si na ňom politickú pozíciu mártýra, ktorý bojuje za odhalenie „skutočnej pravdy“ a potrestanie vinníkov v podobe Ruskej federácie. Tento fakt dokazujú aj volebné štatistiky medzi voličmi strany Právo a spravodlivosť, keďže táto konšpiračná teória je široko podporovaná medzi voličmi práve tejto strany.

V rámci podkapitoly *Západoeurópsky paradox* sa snaží ilustrovať súčasný problém viditeľný najmä v západnej Európe, a to prečo sa mladým obyvateľom Európskej únie sformovať politické hnutie, ktoré by konfrontovalo súčasné technokratické nastavenie Európskej únie. Autor poukazuje na to, že napríklad práve mladí britskí voliči hlasovali za zotrvanie Veľkej Británie v Európskej únii. Mladá generácia je z hľadiska prístupu k politickému daniu absolútne najbližšie – na základe protestov, zhromaždení a internetu, ktoré poskytujú neuveriteľné množstvo informácií. Prečo teda mladá generácia nedokáže uspieť v politickej súťaži v rámci Európskej únie? Autor vysvetľuje tento paradox cez metaforu použitú Zeynep Tüfekçi, uznávanou tureckou analytičkou sociálnych sietí a politiky. Neúspech týchto mladých politických hnutí prirovnáva k situácii na Hillaryho schode tesne pod vrcholom Mount Everestu, kde každý rok zomrie niekoľko ľudí, keďže musia

čakať na zdolanie vrcholu tými pred nimi. Dôvod, prečo sa tieto úmrtia cyklicky opakujú spočíva v propagácii internetom a s tým spojená extrémna nepripravenosť horolezcov na dlhší pobyt v extrémnych podmienkach. Tento znaky sú aj podľa autora spoločné pre mladé politické hnutia: vznikajú extrémne dynamicky, vo veľkom množstve, avšak s tým je spojená aj ich nepripravenosť na politickú súťaž a zotrvanie v nej. V skratke povedané aký vzostup, taký pád. Tieto hnutia sa často zacykľia v negatívnom hodnotení, pričom je oveľa jednoduchšie na všetko hovoriť jednoduché „nie“, avšak politická budúcnosť sa z dlhodobého hľadiska kreuje práve na základe konštruktívnej agendy. Podľa autora vlastne najväčšou tragédiou je, že *„protestujúci občan požaduje zmenu, ale odmieta akúkoľvek formu politickej reprezentácie. Svoju predstavu o spoločenskej zmene odvíja od textu reklamy zo Silicon Valley, chce narušiť chod vecí, ale vysmieva sa všetkému, čo sa podobá na politiku.“* Autor v závere tejto podkapitoly identifikuje hlavné tri nevýhody politických reprezentácii mladých voličov. Po prvé, mladých voličov v Európskej únii neustále ubúda (ide o populačný úpadok); po druhé, napriek tomu, že mladým ľuďom záleží na politike, spravidla nechodia voliť; tieto reprezentácie si vďaka podpore mladých voličov myslia, že problémy staršej generácie zmiznú ich vymretím, čo je fatálna chyba.

Podkapitola *Bruselský paradox* sa zaoberá otázkou prečo nastáva kríza meritokracie, ako vlády najschopnejších a najúspešnejších (tento pojem zaviedol Michael Young vo svojom diele *Rise of the Meritocracy* v roku 1958). Autor sa zamýšľal nad tým, prečo spoločnosť tak jasne odmieta takúto vládu, napriek tomu, že *„na rovnaké univerzity, na ktorých promovali dnešné meritokratické elity, posielajú aj svoje deti.“* Autor veľmi trefne poukazuje na niekoľko znakov príznačných pre meritokratické elity, ktoré ich ale v konečnom dôsledku v očiach spoločnosti diskvalifikujú. Tieto elity prirovnáva k dnešným futbalovým hviezdám: za ich služby je ochotný ktokoľvek zaplatiť veľké množstvo peňazí, avšak po neúspechoch alebo po uplynutí času sú opäť „volnými hráčmi“, bez akejkoľvek väzby na predchádzajúce pôsobisko a adaptabilitou pokračovať kdekoľvek v rámci Európy. Napriek tomu, že ich kontakty siahajú cez celú Európu, sú to kontakty po horizontálnej línii, pretože nič iné ich v zásade ani nezaujíma. Tento paradox vyplýva práve z povahy meritokratických elít k bežnej populácii, keďže sa tieto elity odlišujú tak, že práve im sa podarilo zvládnuť prestížnu univerzitu, zložiť náročné skúšky a uspieť, zatiaľ čo iným sa to nepodarilo a v tom tkvie ich odlišnosť – zvládnuť náročné skúšky. Niet sa preto podľa autora čudovať, že vo volebnej súťaži majú úspech populisti – oni nesľubujú ekonomické zázraky, ich doménou nie je odbornosť vyplývajúca zo štúdia na prestížnych univerzitách a ani nemajú cenné zahraničné skúsenosti. Majú však jedno, a to prísľub, že sú jednými z nich (voličov) a neopustia ich ako „meritokratické elity“, ktoré v zásade nič nechráni (v tejto otázke sa negatívne prejavuje aj silnejúci nacionalizmus). A to zdá sa, stačí.

V rámci podkapitoly *Zničení referendumami* sa autor venuje prostriedku priamej demokracie – referendu a jeho miestu a využitiu v súčasnej demokratickej spoločnosti v Európskej únii. Referendum je vnímané aj ako pozitívny ale aj negatívny prvok v demokracii, pričom autor sa prikláňa viac k negatívnemu poňatiu referenda a uvádza niekoľko dôvodov. V referendách sa otázky pokladajú s možnosťou odpovede áno/nie, pričom každá otázka je vnímaná ako izolovaný problém, čo je podľa autora enormný problém vzhľadom na to, že otázky si môžu v konečnom dôsledku odporovať, resp. podmieňovať sa (ako príklad uvádza hlasovanie o znížení daní spojené so zvýšením sociálnych benefitov, čo však občanom nedôjde je, že ak štát bude mať menej príjmov, obmedzia sa tým aj rozsah výdavkov). Ďalším negatívom je, že v referendách nerozhodujú argumenty, ale emócie (je pochopiteľné, že na argumenty akosi nie je miesto), a preto môžu slúžiť populistom a v budúcnosti, kto vie či aj euroskeptikom ako nástroj pri pokuse o vystúpenie z Európskej únie podobne ako Veľká Británia.

Posledné tri podkapitoly *Dobry, Zly a Škaredy* nadväzujú na podkapitolu *Zničení referendami* a predstavujú 3 referendá uskutočnené v roku 2016 v Európe. Podkapitola *Dobry* sa venuje referendu z roku 2016, ktoré inicioval vtedajší predseda vlády Matteo Renzi. Talianska ekonomika stagnovala, a preto mu napadlo, že ako predseda vlády bez legitimity vychádzajúcej z volieb svojej reformy ponechá na vôli ľudu vo forme referenda. Kroky Mattea Renziho by v prípade úspechu v referende znamenali reformu fungovania štátu a úsporu veľkých finančných prostriedkov, avšak napriek 65% účasti občanov dopadlo referendum s výsledkom 59% hlasov proti zavedeniu týchto reformných krokov. Autor však poznamenáva, že v tomto prípade referendum ako nástroj najpriamejšej demokracie bolo jediným riešením a zároveň politickým manifestom po zmene, ktorá sa nepodarila a recesia Talianska sa ešte viac prehĺbila. Podkapitola *Zly* sa venuje referendu z roku 2016 v Holandsku, ktoré predmetom bola otázka či holandská spoločnosť súhlasí alebo nesúhlasí so schválením Asociačnej dohody s Ukrajinou. Toto referendum bolo iniciované rôznymi populistickými a euroskeptickými organizáciami za účelom upútania pozornosti časti spoločnosti. Účasť na ňom tesne prekročila zákonnú hranicu 30% (32%) a 61% z hlasujúcich odmietlo uzatvorenie Asociačnej dohody s Ukrajinou. Autor poukazuje na to, že napriek tomu, že referendum malo iba odporúčací charakter a nehlasovala v ňom ani tretina oprávnených voličov, vláda sa ním musela zaoberať. Týmto podľa autora tieto euroskeptické a populistické zoskupenia vzkriesili pomocou výraznej menšiny problém, ktorý nikoho nezaujímal a vláda musela naň reagovať v rozpore so svojim skutočným postojom k tejto otázke. Posledná podkapitola *Škaredy* sa venuje referendu v Maďarsku týkajúcemu sa súhlasu s prerozdeleným migrantov (zavedením kvót na migrantov). Na kampan pred samotným referendom v podobe billboardov (Vedeli ste, že...?) a na samotné referendum minula vláda pod vedením Viktora Orbána (Fidesz) až 50 miliónov eur z verejných zdrojov. Ako autor zdôrazňuje, vláda V. Orbána však nechcela zistiť názor spoločnosti, ako by sa tomu mohlo zdať, ale tento názor dokonale poznala, a práve preto chcela formou referenda vyslať správu Bruselu s odkazom – neustúpime. Napriek masívnej mediálnej kampani síce 90% zúčastnených voličov odmietlo zavedenie kvót, avšak celková účasť bola poznačená bojkotom väčšiny voličov. Napriek neúspechu tohto referenda však V. Orbán vyslal jasný signál, že referendum možno zneužiť aj ako zbraň proti Bruselu, tzv. národné veto a tým sťažiť spoločný európsky postup.

V závere tejto knihy s názvom *Perhabsburg – Reflexie o krehkosti a odolnosti Európy* autor poukazuje na podobnosť významných milníkov v európskych dejinách (1848, 1867, 1917 – 1918) s prelomovým rokom 2017/2018, v ktorom sa mali uskutočniť významné voľby v rámci Európskej únie, ktorého môžu rozhodnúť o jej ďalšom osude. V Európskej únii plnej populistických strán a hnutí je jej prežitie otázkou, ktorá by pred 30 rokmi nenapadla nikomu. Kvapku optimizmu však vlieva sám autor odkazom na myšlienky Niccola Machiavelliho, že „*vzdať sa nie je správne jednoducho preto, že nikdy nevieme, aké prekvapenie má osud pre nás pripravené. V politike sú dobré aj zlé časy a dobrým vládcom nie je ten, kto sa zlým časom dokáže vyhnúť, ale ten kto si u občanov nazbiera dostatok dobrej vôle na to, aby zlé časy prežil.*“ Faktom podľa autora teda je, že snaha o prežitie Európskej únie jej nepridá legitimitu, ale práve schopnosť adaptovať sa na vzniknuté problémy a prežiť môže byť základom pre nanovo definovanú budúcu legitimitu. V tomto ohľade môže byť Európska únia ako pomyselný bájnny Fénix, ktorý sa zrodí z vlastného popola silnejší a skúsenejší. Iba čas nakoniec ukáže, aká budúcnosť čaká Európsku úniu a či v budúcnosti skonstatujeme, že platí heslo významného šľachtického rodu Pálffyovcov „*omnia cum tempore*“ (všetko je dočasné).

Kvalitu každej publikácie podčiarkujú aj zdroje, na ktorého daný autor odkazuje a čerpá z nich. Z hľadiska tohto ukazovateľa, táto publikácia vykazuje veľkú kvalitu, keďže

autor odkazuje na diela súčasných aj minulých osobností z rôznych vedných odborov. Ako príklad možno uviesť autorov ako *Francis Fukuyama, Jan Zielonka, José Saramago, Alexej Jurčák, Mark Lilla, Ken Jowitt, Gaspar Miklós Tamás, Ayelet Shachar, Slavoj Žižek, Timothy Garton Ash, Jan-Werner Müller* a ďalší.

Záverom možno len skonštatovať, že napriek tomu, že nejde o publikáciu v klasickom zmysle slova, keďže ide o zbierku viacerých samostatných esejí (ktoré však na seba obsahovo nadväzujú), treba oceniť štýl akou ju autor skomponoval. Publikácia ponúka renomovaný pohľad na súčasnú Európsku úniu a prognózu jej možného vývoja, pričom tieto názory autor ponúka čitateľovi nevťeravou formou a je už výlučne na ňom či s nimi súhlasí a osvojí si ich. Autor nastoľuje otázky a poskytuje na ne odpovede, ktoré sú však len jednými z možných odpovedí, pričom čitateľa núti premýšľať a analyzovať súčasnú situáciu. V súčasnej dobe internetu a argumentácie bez faktov vo všeobecnom spoločenskom diskurze je táto publikácia ako svetlo na konci tunela. Je preto vhodná tak pre odborného čitateľa, ale aj pre každého občana Európskej únie.

Treba len dúfať, že budúcnosť ukáže, že odpoveď na otázku v názve tejto publikácie bude negatívna, avšak ako autor podotýka v poslednej vete tejto publikácie: „*Prežitie sa podobá písaniu básne: ani sám básnik nevie, ako sa skončí, až kým nenapíše posledné verše.*“

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Adam Kőszeghy
adam.koszeghy@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

SPRÁVY

Správa z inauguračnej prednášky doc. Mgr. et Mgr. Miroslava Lysého, PhD.

Adam Kőszeghy

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

10. septembra 2020 o 14:00 sa uskutočnila prostredníctvom aplikácie Microsoft Teams online inauguračná prednáška doc. Mgr. et Mgr. Miroslava Lysého, PhD. v študijnom odbore teória a dejiny štátu a práva na tému „*Poňatie národa v slovenských právnych dejinách*“. Je potrebné uviesť, že tento spôsob vykonávania habilitačných alebo inauguračných konaní bol využitý už pri predchádzajúcich konaniach na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (habilitačné konania v rámci študijného odboru teória a dejiny štátu a práva JUDr. Zuzany Mlkvej Illýovej, PhD. a JUDr. PhDr. Martina Skaloša, PhD.).

Doc. Miroslav Lysý je členom Katedry právnych dejín od 1. 11. 2006 (od roku 2015 Katedry právnych dejín a právnej komparatistiky), pričom na uvedenom pracovisku zastával funkciu tajomníka katedry a od roku 2015 zastáva funkciu vedúceho katedry. Doc. Miroslav Lysý je príkladom človeka, vedca a právneho historika so širokým vzdelaním a rozhl'adom. Svoje štúdiá začal na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, a to získaním magisterského titulu v odbore archeológia – história (1997 – 2003). Následne pokračoval doktorandským štúdiom na tej istej fakulte a získaním akademického titulu PhD. v odbore všeobecné dejiny (2003 – 2006). Po týchto štúdiách nastúpil ako odborný asistent na Katedru právnych dejín, kde sa v roku 2015 aj habilitoval a získal vedecko-pedagogický titul docent v odbore teória a dejiny štátu a práva. Napriek úspešnej habilitácii v odbore teória a dejiny štátu a práva sa rozhodol „doplniť si“ formálne vzdelanie v odbore, a preto po štúdiu na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave získal aj magisterský titul v odbore právo (2015 – 2020).

Vedecky sa doc. Miroslav Lysý zameriava na obdobie stredovekých dejín na našom území (štátoprávne a správnoprávne otázky Veľkej Moravy a Uhorska), husitskej revolúcie, otázkam etnicity na našom území od Veľkej Moravy a Uhorska, taktiež symbolom a odkazom Veľkej Moravy v 20. a 21. storočí. Vedecká profilácia inauguranta je naozaj komplexná, vďaka kombinácii prístupu historika a súčasne aj právnika na vytýčené problémy v rámci jeho vedeckej spisby, čo je jeho nepochybnou výsadou ako právneho historika. O erudovanosti doc. Miroslava Lysého svedčí aj pomerne vysoký počet ohlasov (207 ohlasov, z toho 99 zahraničných a 108 domácich), pričom jeho vedecká činnosť je vysoko cenená tak medzi historikmi, ako aj právnikmi (právnymi historikmi). Je preto nevyhnutné skonštatovať, že v osobe inauguranta sa snúbi vedecká symbióza právnika a historika, čo ho predurčuje byť, po získaní titulu profesor, vedúcou osobnosťou v odbore teória a dejiny štátu a práva.

Inauguračné konanie sa začalo na základe žiadosti o začatie inauguračného konania v odbore teória a dejiny štátu a práva, doručenej 25. 6. 2020. Následne 1. 7. 2020 schválila Vedecká rada Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave pokračovanie v inauguračnom konaní doc. Mgr. et Mgr. Miroslava Lysého, PhD., pričom jednohlasne schválila tému inauguračnej prednášky „*Poňatie národa v slovenských právnych dejinách*“ a inauguračnú komisiu v zložení: predseda – prof. JUDr. Jozef Klimko, DrSc. z Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, členovia: prof. JUDr. Alexander Brörtl, CSc. z Právnickej fakulty Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc. z Právnickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe, prof. JUDr. PhDr. Miloš

Večeřa, CSc. z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Za oponentov boli schválení Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc. ako významný odborník v odbore teória a dejiny štátu a práva, prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a prof. JUDr. Matúš Nemec, PhD. z Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Na online zasadnutí inauguračnej komisie dňa 14. 7. 2020 o 14:00 prostredníctvom aplikácie Microsoft Teams, na ktorom sa skúmalo splnenie kritérií, ktoré sú kladené na inauguračné konania uskutočňované na Právnické fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, bol prijatý záver, že inaugurant splnil kritériá na získanie vedecko-pedagogického titulu profesor v oblasti pedagogickej praxe, publikačnej činnosti, ohlasov publikačnej činnosti (citácie a recenzie), výchovy vedeckej školy vo forme vlastných doktorandov a riešenia grantových úloh.

Inauguračná prednáška sa uskutočnila 10. septembra 2020 o 14:00 prostredníctvom aplikácie Microsoft Teams virtuálne na Právnické fakulte Univerzity Komenského v Bratislave za účasti inauguračnej komisie, oponentov, akademickej obce a širšej odbornej verejnosti. Po úvodnom privítaní všetkých prítomných na zasadnutí Vedeckej rady Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislave predsedom Vedeckej rady Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislave doc. JUDr. Eduardom Burdom, PhD. sa slova chopil predseda inauguračnej komisie prof. Jozef Klimko a predstavil ďalších členov inauguračnej komisie a oponentov inauguranta. Na záver pristúpil prof. Jozef Klimko ku krátkej charakteristike inauguranta, jeho vzdelania a doterajšej vedeckej a pedagogickej činnosti. Po predstavení osobnosti inauguranta a témy jeho inauguračnej prednášky mu láskavo odovzdal slovo.

Inaugurant hneď v úvode vymedzil predmet svojho skúmania v rámci svojej prednášky, a to obdobie Uhorského kráľovstva a etnicitu v rámci neho. Za zmienku stojí aj poukaz inauguranta na aktuálnosť tejto otázky vzhľadom na fakt, že Maďarska republika sa považuje na základe svojho Základného zákona (Magyarország Alaptörvénye) za právneho pokračovateľa práve Uhorského kráľovstva.¹ Za týmto účelom si inaugurant vytýčil dve protichodné tézy (so snahou jednu z nich verifikovať) spočívajúce v tom či Uhorsko bolo štát maďarského/uhorského národa ako štátu jediného etnika, alebo naopak, či Uhorsko bolo mnohonárodný/mnohonárodnostný štát pozostávajúci z viacerých etník. Táto otázka budí vášne tak medzi slovenskými ako aj maďarskými historikmi, preto je nanajvýš aktuálna. Pri skúmaní tejto výskumnej otázky sa inaugurant opieral tak o neprávnické, ako aj právnické pramene. Za významný prameň pri rozbere si inaugurant zvolil vo všeobecnosti privilegia z 13. storočia, konkrétne Zlatú bulu Ondreja II. servientom z roku 1222 a jej renováciu Ondrejom II. šľachticom z roku 1231. Na príklade Zlatej buly Ondreja II. servientom z roku 1222 inaugurant demonštroval náznaky multietnicity, keďže sa v nej uvádzalo, že: „*Tiež nech hostia akéhokolvek národa nech žijú podľa slobody udelenej im na začiatku.*“ Rovnako tak aj renovácia Zlatej buly Ondreja II. šľachticom z roku 1231 poskytovala rovnaký náznak multietnicity na základe svojho znenia: „*Nebudeme konať žiadne zbierky ani vyberanie (daní), ani pre zisk komory akokoľvek by bol odhadnutý pri nejakej príležitosti od ľudí ktoréhokolvek národa alebo vrstvy, vynímajúc tých, ktorí podliehajú kráľovskému fisku z povinného cenzu.*“ Inaugurant demonštroval multietnickosť aj na základe ďalšieho prameňa, a to Privilegia pre Hronský Beňadik

¹ Preambula k Základnému zákonu Maďarskej republiky: „*Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény Európa részévé tette*“ (Sme hrdí na to, že náš kráľ svätý Štefan pred tisíc rokmi postavil maďarský štát na pevných základoch a z našej vlasti vytvoril súčasť kresťanskej Európy).

z roku 1217 (napriek faktu, že ide o falzum)², v ktorom sa uvádza: „...*chceme... aby ľudia akéhokoľvek národa, teda Sasi, Maďari, Slováci alebo iní (...) nech sa navždy tešia výhodám takej slobody, akú naši hostia usadení v Pešti, Stoličnom Belehrade alebo Budíne pokojne užívajú z moci kráľovského privilégia.*“ Napokon na základe aj ďalších privilégií pre hostí a mešťanov prezentovaných inaugurantom vyplynul zrozumiteľný záver o prirodzenosti multietnickosti v Uhorsku. Vzhľadom k multietnickosti stredovekých miest inaugurant poukázal taktiež na príklad z Budínskej mestskej knihy, podľa ktorej richtár musel zložiť prísahu znejúcu: „*Prisahám Bohu všemohúcemu a nášmu milostivému pánovi, kráľovi Uhorska (...) a mestu Budín, Nemcom a Uhrom, bohatým a chudobným, že budem oddaný a zachovávať právo a spravodlivosť...*“ V tomto kontexte sa javil príznácným poukaz inauguranta na etnické špecifiká v Uhorsku, a to konkrétne na územie Sedmohradska tvoreného tromi etnikami (Maďarmi, Sasmi a Sikulmi) a územie spišských miest a obcí, ktoré sa riadili saským obyčajovým právom (neskôr ako *Zipser Willkür*). Prejavy multietnicity inaugurant identifikoval aj v najväčšom diele uhorského obyčajového práva, v Opus Tripartite, časti tretej, článku 25: „*Ich (vidiečanov, resp. poddaných) postavenie je rozličné. Lebo niektorí sú Maďari, iní Sasi a Nemci, iní zasa Česi a Slováci [...]. Okrem toho sú niektorí Valasi a Rusíni, niektorí Raškania či Srbi a Bulhari [...]. Ďalej sú tu Jásovia a Kumáni, usadení a žijúci na kráľovských pozemkoch [...]. Všetky tieto národy – okrem kráľovských Jasov, Kumánov, Rusínov a Bulharov – dosiaľ požívali takú slobodu, podľa ktorej kedykoľvek sa chceli z miesta svojho bydliska presťahovať na iné miesta, ktoré sa im väčšmi páčili, keď si vyrovnali riadnu pozemkovú daň a splnili svoje povinnosti, mali možnosť slobodne ta odísť a tam sa usadiť...*“

V ďalšom priebehu prednášky inaugurant oboznámil prítomných s hierarchiou národov v zmysle uhorského práva, pričom na pomyslenom „Olympe“ tejto hierarchie bol uhorský národ (*natio Hungarica*). Nešlo však o čisto etnickú kategóriu, ale tento „uhorský národ“ symbolizoval politickú kategóriu - uhorskú šľachtu a s tým spojené výsady a politické práva v Uhorsku. Inaugurant demonštroval ďalší aspekt uhorského národa ako označenia ľud (populus), vzhľadom na znenie Opus Tripartita, časť druhá, čl. 4, podľa ktorého „*pod pomenovaním či označením ľud sa však na tomto mieste rozumejú jedine páni preláti, baróni a ostatní veľmoži, ako aj všetci šľachtici, no nie nešľachtici.*“ Po ňom nasledovali partikulárne privilegované etnické spoločenstvá ako mešťania v slobodných kráľovských mestách (najmä Sasi, Nemci), pričom do tejto kategórie inaugurant začlenil aj Slovákov, Maďarov, Jásov, Sikulov, Kumánov a pod., zrejme vzhľadom na ich spoločenské postavenie a multietnickú povahu uhorskej spoločnosti. Na úplnom konci hierarchie napokon spočívala vrstva poddanských národov (Česi, Slováci a pod.). V poslednej časti svojej prednášky inaugurant nasmeroval svoj výklad smerom k zániku právneho partikularizmu v 18. storočí a pretvorení mnohonárodnostného štátu – Uhorska zavŕšeného prijatím zák. čl. č. XLIV/1868 o zrovnoprávnení národností. Inaugurant veľmi výstižne poukázal na skutočnosť, že toto smerovanie išlo zhora nadol, teda v zmysle hierarchie od uhorského národa (šľachty), ktorá prešla postupnou maďarizáciou až do prijatia vyššie uvedeného zákonného článku, ktorý však znamenal len formálne zrovnoprávnenie národností v Uhorsku. Inaugurant uviedol, že občanmi štátu bol len výlučne maďarský/uhorský národ a národnosti boli súčasťou tohto národa, teda išlo už o jeden homogénny uhorský národ.

Na záver svojej prednášky doc. Miroslav Lysý zhrnul tézy svojej prednášky a skonštatoval, že na základe prezentovaných skutočností, ktoré vyplývajú z právnických aj ne-

² Pozri TANDLICH, Tomáš. Privilégiá pre oppidum Hronský Beňadik z rokov 1680 a 1714. In *Studia Historica Nitrensis*, 2016, roč. 20, č. 2, s. 490-503.

právnických prameňov zreteľne vyplýva, že multietnicita Uhorska bola jeho črtou už počas stredoveku, t.j. od jeho vzniku a nie až v novoveku, ako je to interpretované istými autormi (za všetkých v prednáške odznelo najvýraznejšie práve meno Jánosa Karácsonyiho). Zároveň poukázal na úzku prepojenosť etnicity vzhľadom na stavovské rozvrstvenie spoločnosti v Uhorsku a zdôraznil, že v prípade opisu Uhorska ako štátu jedného národa, možno z historickou presnosťou vraviť až po roku 1868, čo sa samozrejme zapísalo aj do našej historickej pamäte, žiaľ negatívne.

Inauguranciu ukončil svoju veľmi zaujímavú a obsahovo bohatú prednášku citátom z Knihy mravných ponaučení sv. kráľa Štefana kráľovičovi Imrichovi: „*Lebo kráľovstvo jedného jazyka a jedného mravu je slabé a krehké.*“³

Po odznení inauguračnej prednášky si slovo vzal predseda inauguračnej komisie pán prof. Jozef Klimko a vyzval prítomných oponentov, aby predniesli podstatné časti svojich oponentských posudkov. Ako prvý sa slova chopil pán prof. Peter Mosný, ktorý inauguranta charakterizoval ako „*ako zodpovedného, skromného až nenápadného, usilovného, s neutíchajúcou túžbou po ďalšom vzdelávaní sa, poctivého vedátera rýdneho charakteru.*“⁴ Vyzdvihol však aj inaugurantove zásluhy o vznik Sekcie pre právne dejiny pri Slovenskej historickej spoločnosti Slovenskej akadémie. Na záver, skonštatoval, že úspech vedeckej práce inauguranta tkvie aj v jeho jazykových schopnostiach a aktívnych kontaktoch naprieč domácimi a zahraničnými právnohistorickými a historickými pracoviskami. Následne sa slova chopil v poradí druhý oponent, pán prof. Ladislav Voják, ktorý v úvode svojho posudku spomínal na inaugurantove začiatky na katedre. Ďalej prof. Voják pristúpil k bližšej charakteristike inauguranta. Podľa jeho názoru sa v osobnosti inauguranta „*propojujú ideálne odborné predpoklady pro úspěšné působení v oboru právní historiografie a starší právní historiografie zvlášť – vysokoškolské právnícké a historické vzdělání. Jeho působení na právnícké fakultě také pootevřává prostor pro lepší porozumění mezi obecnými historiky a právními historiky.*“⁵ Je však potrebné neopomenúť aj poukaz prof. Ladislava Vojáka na vnímanie pôsobenia inauguranta ako vedúceho katedry právnych dejín a právnej komparistiky, ktoré vyjadril nasledovne: „*Již jen zpovzdálí jsem mohl sledovat, jak jsem již naznačil nelehké, působení M. Lysého ve funkci vedoucího katedry, a to především právě v situacích s výbušným potencíonálem. Proto bych chtěl ocenit, že i v emocionálně vypjatých okamžicích dokázal jednat rozvážně a věcně a prokázal, že jako vedoucí katedry je mužem na svém místě.*“⁶ Na záver, ako posledný sa slova chopil oponent z domácej fakulty inauguranta, pán prof. Matúš Nemec, ktorý ocenil inaugrantov praktický prístup pri riešení katedrových administratívnych vecí, pričom táto vlastnosť je u inauguranta spojená s prístupom klasického univerzitného učiteľa a vedca, ktorý si uvedomuje, že jeho práva vyžaduje čas a slobodu. Zároveň vyzdvihol schopnosť inauguranta vecne diskutovať, a to nasledovne: „*Pri akejkol'vek verejnej aj súkromnej diskusii, ktorej som bol aj ja účastníkom, vystupuje pán docent Lysý kultivovane a vecne a napriek tomu, že aj keď pravdepodobne nemáme na všetky otázky spoločenského života, práva a politiky rovnaké názory, diskusia s ním nikdy nebola strateným časom.*“⁷ Po odznení všetkých podstatných častí oponentských posudkov prednesených oponentmi sa do následnej diskusie zapojil predseda Vedeckej rady Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, pán dekan doc. Eduard Burda, doc. JUDr. Juraj Vačok, PhD. z katedry

³ Z lat. originálu: „*Nam unius linguae uniusque moris regnum, imbecille et fragile est.*“

⁴ Oponentský posudok Dr. h. c. prof. JUDr. Petra Mosného, CSc. zo dňa 30. júla 2020.

⁵ Oponentský posudok prof. JUDr. Ladislava Vojáka, CSc. zo dňa 09. augusta 2020.

⁶ Ibidem.

⁷ Oponentský posudok prof. JUDr. Matúša Nemca, PhD. zo dňa 11. augusta 2020.

správneho a environmentálneho práva a taktiež predseda inauguračnej komisie, prof. Jozef Klimko a doc. JUDr. Branislav Fábry, PhD. z katedry teórie práva a sociálnych vied. Z diskusie vyplynulo niekoľko podnetných záverov. Prvým z nich bol názor prezentovaný inauguratorom o sebeckom vnímaní vlastných dejín, pričom k ich skúmaniu treba pristupovať s odstupom, objektívne z pozície sudcu, nie advokáta. Zároveň inaugurator vyzval na zohľadnenie českých a maďarských názorových prúdov týkajúcich sa spoločných dejín, čo môže prirodzene prispieť len k lepšiemu pochopeniu daného historického kontextu. Navyše jednostranné videnie dejín, bez zohľadnenia iných názorov môže viesť k nedostatočnej reakcii na argumenty názorových oponentov, k čomu aj inaugurator vedie príkladne svojich študentov, čo môžeme potvrdiť na základe spoločných stretnutí doktorandov v rámci predmetu Právna historiografia 1 a 2. Záver diskusie ako inak uzavrel myšlienkou predseda inauguračnej komisie prof. Jozef Klimko s noblesou jemu vlastnou, a to že v oblasti právnych dejín nie je podľa jeho názoru zďaleka všetko definitívne preskúmané a stále sa objavujú nové názory a nové výskumné oblasti.

Po skončení diskusie sa inauguračná komisia a oponenti odobrali na tajné hlasovanie o tom, či odporúčajú Vedeckej rade Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, aby odsúhlasila vymenovanie inauguratora za profesora v odbore teória a dejiny štátu a práva. Po návrate inauguračnej komisie a oponentov z porady a tajného hlasovania, vyhlásil predseda inauguračnej komisie výsledky spočívajúce v jednohlasnom a jednoznačnom odporúčaní Vedeckej rade Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, čo následným tajným hlasovaním aj potvrdila a vyjadrila súhlas s vymenovaním doc. Miroslava Lysého za profesora odbore teória a dejiny štátu a práva. Inaugurator sa na záver poďakoval všetkým oponentom, inauguračnej komisii a všetkým prítomným, pričom následne mu viacero členov Vedeckej rady Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave pogratalovalo k úspešnej inauguračnej prednáške a priebehu inauguračného konania.

Záverom tejto správy by som rád v mene celej Katedry právnych dejín a právnej komparatistiky a kolegov z iných katedier vyjadril úprimnú radosť z úspechu doc. Miroslava Lysého, za ktorým sa skrýva dlhoročná cieľavedomá vedecká práca v odbore. Napriek tomu, že je pomerne mladým aspirantom na titul profesor, tak jeho vedecká práca, osobnostné kvality, nesmierna empatia a priateľský (férový) prístup ku každému človeku, ho predurčujú byť hrdým nositeľom vedecko-pedagogického titulu profesor v duchu tradície „vážených profesorov na svetových univerzitách“. Ak je znakom dobrého profesora to, že je vzorom pre mladších kolegov po stránke vedeckej ako i pedagogickej a osobnostnej, tak doc. Miroslav Lysý je nositeľom tohto znaku.

Chýba už len popriať inauguratorovi úspešné pokračovanie konania až po vymenovanie za profesora a ďalšie tvorivé vedecké, pedagogické alebo iné úspechy v živote.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Adam Kőszeghy
adam.koszeghy@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika